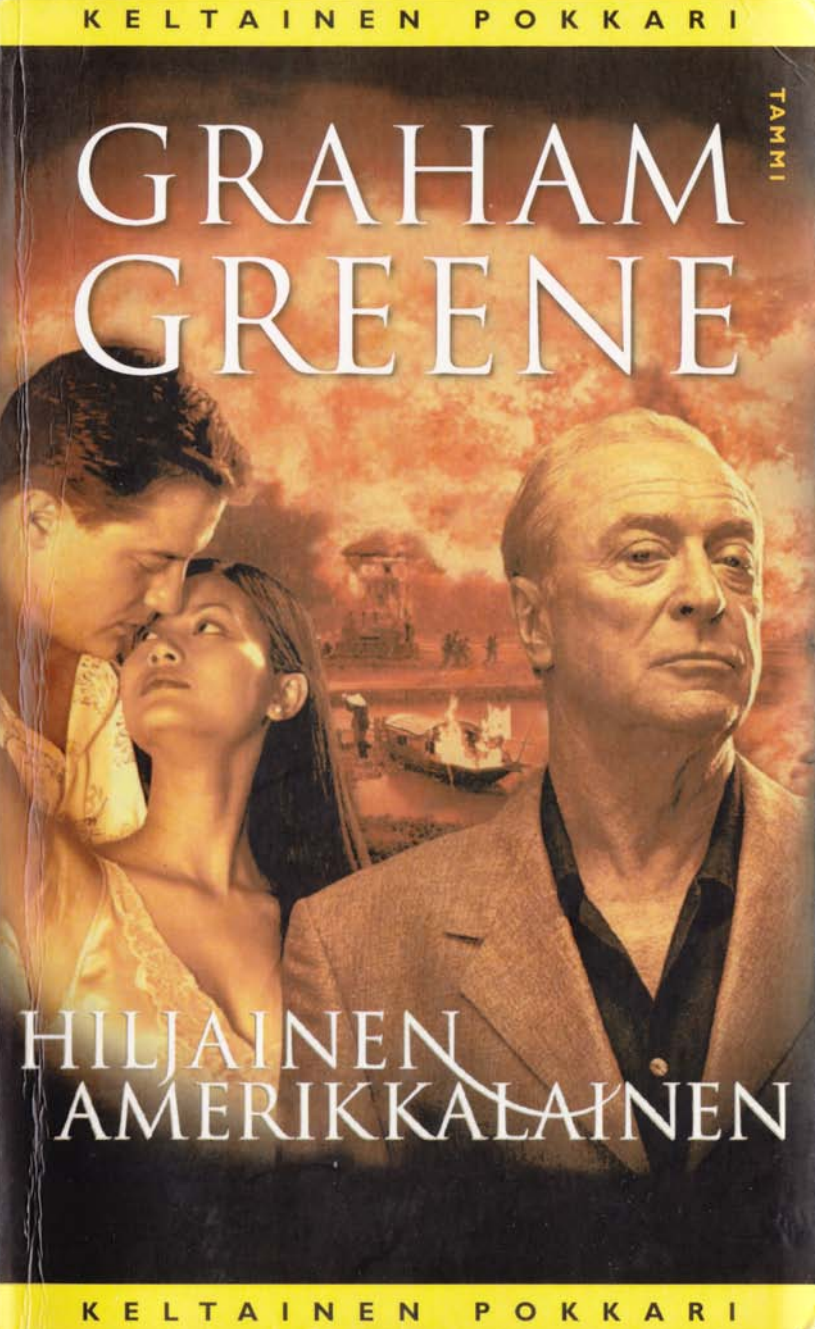

KELTAINEN POKKARI

TAMMI

GRAHAM GREENE

HILJAINEN
AMERIKKALAINEN

KELTAINEN POKKARI

GRAHAM GREENE

Keltaisessa kirjastossa:

Hiljainen amerikkalainen (1955, suom. 1956)
Loppuun palanut (1961, suom. 1961)
Nollapiste (1963, suom. 1963)
Voima ja kunnia (1947, suom. 1965)
Jutun loppu (1951, suom. 1966)
Näyttelijät (1966, suom. 1966)
Kunniakonsuli (1973, suom. 1973)
Kiveä kovempi (1938, suom. 1974)
Mutta suurin kaikista (1948, suom. 1978)
Etusivun uutinen (1934, suom. 1981)

Muut suomennokset

Kolmas mies ja Valheitten talo (1949, 1948, suom. 1950)
Miehemme Havannassa (1958, suom. 1959)
Idän pikajuna (1932, suom. 1964)
Saammeko lainata aviomiestäsi ja muita kohtauksia
rakkauselämän alalta (1967, suom. 1968)
Tädin kanssa maailmalla (1969, suom. 1970)
Eräänlaista elämää (muistelma, 1971, suom. 1974)
Inhimillinen tekijä (1978, suom. 1978)
Isä Quijote (1982, suom. 1983)
Ahneiden pidot (1980, suom. 1980)
Takaa-ajettu (1936, suom. 1981)
Pakoteitä (muistelma, 1980, suom. 1982)
Salainen asiamies (1939, suom. 1982)
Nizzan pimeä puoli: j'accuse – minä syytän (1982, suom. 1983)
Kenraali ja minä: kertomus ystäväystymisestä (1984, suom. 1986)
Kapteeni ja vihollinen (1988, suom. 1988)
Viimeinen sana ja muita kertomuksia (1990, suom. 1991)

GRAHAM GREENE

Hiljainen
amerikkalainen

Suomentanut
JOUKO LINTURI

KUSTANNUSOSAKEYHTIÖ TAMMI
HELSINKI

Viides painos

Ensimmäinen suomenkielinen painos ilmestyi 1956.

Englanninkielinen alkuteos *The Quiet American* ilmestyi
Isossa-Britanniassa 1955.

Copyright © Graham Greene 1955, 1973

Published by agreement with Leonhardt & Højer Literary
Agency A/S, Copenhagen

Painanut GGP Media GmbH, Pößneck, Saksa

ISBN 978-951-31-4842-3

**"I do not like being moved: for the will is excited; and
action
Is a most dangerous thing; I tremble for something
factitious,
Some malpractice of heart and illegitimate process;
We're so prone to these things, with our terrible notions
of duty."**

A. H. Clough.

**"This is the patent age of new inventions
For killing bodies, and for saving souls,
A . . . propagated with the best intentions."**

Byron

Ensimmäinen osa

Päivällisen jälkeen istuin ja odotin Pyleä huoneessani Rue Catinatin varrella. Hän oli sanonut: "Tulen viimeistään kymmeneltä", mutta kun keskiyön hetki sitten oli vierähtänyt, en enää malttanut pysyä aloillani, vaan läksin alas kadulle. Parvi vanhoja akkoja kyykötöi porrastasanteella mustissa housuissaan; oli helmikuu ja sängyssä taisi olla liian kuuma maata. Joku rikšankuljettaja polki pyörällään hitaasti joenvartta kohti, ja näin lamppujen hohtelevan siellä päin, minne uudet amerikkalaiset lentokoneet oli purettu laivoista. Pylestä ei näkynyt merkkiäkään missään päin koko pitkällä kadulla.

Hän on voinut jostakin syystä joutua viipymään Yhdysvaltain lähetystössä, arvelin itsekseni, mutta kaipa hän siinä tapauksessa olisi soittanut ravintolaan — hän piti tarkan vaarin kaikesta pikkuhuomaavaisuudesta. Käännyin menemään sisään, mutta sitten näin tytön, joka odotteli viereisessä oviaukossa. En erottanut hänen kasvojaan; valkoiset silkkihousut vain näin ja pitkän kukallisen mekon, mutta siitä huolimatta tunsin hänet — niin monesti hän oli odottanut minua kotiin tällä samalla paikalla ja samaan aikaan.

— Phuong, minä virkoin — tuo nimi merkitsee Feniksiä, mutta nykymailman aikaan ei enää mikään ole tarunomaista eikä mikään nouse omasta tuhkastaan. Tiesin hänen odottavan Pyleä, tiesin jo ennen kuin hän ennätti sanoa sitä.

— Ei hän ole täällä.

— *Je sais* — minä tiedän. *Je t'ai vu seul à la fenêtre* — näin sinun liikkuvan yksin ikkunan edessä.

— Yhtä hyvin voisit tulla ylös odottamaan, minä sanoin. — Ei hän kauan viivy.

— Voin odottaa täällä.

— Viisainta olla odottamatta. Poliisi vielä nappaa sinut.

Hän kapusi jäljessäni yläkertaan. Keksinkin montakin ironista ja ilkeää letkausta, jotka olisin voinut lausahda, mutta hän ei osannut englantia eikä ranskaakaan niin hyvin, että olisi ymmärtänyt ironiaa, ja omituista kylläkin minulla ei ollut halua haavoittaa häntä, ei edes itseäni. Päästyämme porrastasanteelle kaikki vanhat akat käänsivät päätään, ja kohta kun olimme ohi menneet, heidän äänensä alkoivat nousta ja laskea ikään kuin he olisivat laulaneet kuorossa.

— Mitä akat puhuvat?

— He luulevat, että olen palannut kotiin.

Kääpiöpuu, jota olin jo monet viikot kasvattanut huoneessani kiinalaisten uuden vuoden varalta, oli pudottanut enimmäkseen keltaisista kukistaan. Ne olivat varisseet kirjoituskoneeni näppäimien väliin. Poimin ne pois.

— *Tu es troublé*, Phuong sanoi — olet huolissasi.

— Ei tämmöinen ole hänen tapaistaan. Hän on ollut täsmällinen aina.

Riisuin solmioni ja kenkäni ja paneuduin pitkäksi vuoteelle. Phuong syytti kaasuliekkin ja alkoi keittää teevettä. Meidän olisi voinut luulla palanneen ajassa kuusi kuukautta taaksepäin.

— Hän sanoo, että lähdet pois jo pian, Phuong virkkoi.

— Kukaties lähden.

— Hän pitää sinusta paljon.

— Kiitokset tyhjästä! minä sanoin.

Panin merkille, että Phuong oli muuttanut kampaustaan; hän salli nyt hiustensa valua mustina ja suorina alas hartioilleen. Muistin Pylon kerran moittineen sitä taidokasta hiuslaitetta, jonka Phuong katsoi kuuluvan mandariinin tyttärelle. Suljin silmäni, ja hän oli taas samanlainen kuin ennen: höyryävän veden sihinää hän oli, kuppien kalahtelua, yön tietty hetki ja levon lupaus.

— Ei hän kauan viivy, Phuong sanoi ikään kuin minua olisi ollut syytä lohdutella siitä hyvästä, ettei Pyleä kuulunut.

Aprikoin itsekseen, mistä he oikein mahtoivat keskenään puhua: Pyle oli ylen totinen poika, ja olin jo ennättänyt lopullisesti kyllästyä hänen luentoihinsa Keski-idästä, jonka hän oli tuntenut yhtä monta viikkoa kuin minä vuotta. Toinen hänen mielialheistaan oli demokratia, ja hänellä oli omat järkkymättömät ja ärsyttävät käsityksensä siitä, mitä kaikkea hyvää Yhdysvallat paraiten teki muun maailman hyväksi. Phuong vuorostaan oli ihailtavan tietämätön: jos puhe olisi kääntynyt Hitleriin, hän olisi kohta keskeyttänyt ja kysynyt, kuka Hitler oli, ja sitä vaikeampi olisi hänelle ollut selittää, kun hän ei ollut ikinä tavannut saksalaista eikä puolalaista. Lisäksi hänellä oli perin hatara käsitys Euroopan maantieteestä, vaikka prinsessa Margaretin asioista hän tietysti tiesikin

enemmän kuin minä. Kuulin hänen laskevan tarjottimensa vuoteen jalkopäähän.

— Vieläkö hän rakastaa sinua, Phuong?

Kun vie annamilaistytön vuoteeseen, tuntuu siltä kuin veisi linnun: hän visertelee ja laulaa pieluksella. Uskoin yhteen aikaan, ettei kukaan kyennyt laulamaan suloisemmin kuin Phuong. Ojensin käteni ja kosketin hänen käsivarttaan — annamilaistytön luut ovat nekin hauraat kuin linnun.

— Rakastaako, Phuong?

Phuong nauroi ja kuulin, kuinka hän raapaisi tullitikon palamaan. Rakastaako — tuo oli ehkä niitä käsitteitä, joista hän ei tiennyt mitään.

— Saanko laittaa piippusi valmiiksi? hän kysyi.

Kun taas avasin silmäni, hän oli sytyttänyt lampun ja järjestänyt tarjottimen. Lampun valo värjäsi hänen ihonsa tummaksi ambraksi, kun hän kyyhötti kumarassa liekin yllä kulmat mieltäväisesti rypyssä ja kuumenteli pientä oopiumimöhkälettä pyöritellen sitä neulan nenässä.

— Eikö Pyle vieläkään polta? minä kysyin.

— Ei.

— Sinun pitäisi pakottaa hänet polttamaan, muuten hän ei tule takaisin.

Annamilaistytöjen uskomuksen mukaan palaa oopiumia polttava lemmitty aina takaisin, jopa Ranskasta saakka. Polttaminen on tosin omiaan heikentämään miehen sukupuolista kykyä, mutta näiden tyttöjen mielestä onkin uskollinen rakastaja kykenevää parempi. Nyt Phuong paineli kuumaa pienoista taikinapalloa piipun koveraan pesään, ja tunsin nenässäni oopiumin tuoksun. Sitä ei mikään muu tuoksu muistuta. Vuoteeni vierellä

tikittävä herätyskello näytti kahtakymmentä yli kahden toista, mutta jännitykseni oli jo lauennut. Pyle oli haihtunut taka-alalle. Lamppu kirkasti Phuongin kasvot hänen ladatessaan pitkää piippua, istuessaan kyyryssä ja hoivaillessaan sitä totisena ja huolehtivana kuin sylilasta. Piippuni oli minulle rakas — tuo yli kahden jalan pituinen bamburuo'on palanen, jonka kummassakin päässä oli norsunluinen hylsy. Varresta oli kaksi kolmannesta suupuolta; sen ja loppukolmanneksen yhtymäkohdassa oli alassuvin käännettyä kiertokukan terää muistuttava pesä, jonka sisäpuoli oli ahkerasta oopiumin painelusta tummunut ja hioutunut kiiltäväksi. Rannettaan nytkäyttäen Phuong syöksi neulansa pienoiseen pesäonteloon, nykäisi sitten neulan irti oopiumipallostasta ja käänsi pesän kumolleen liekin päälle. Hän ojensi minulle piipun pidellen sitä tukevasti, ettei se häälyisi. Sulava oopiumipilleri piti vaimeaa ja leppoosaa pulputusta minun imiesäni.

Harjaantunut oopiuminpolttaja pystyy vetämään yhdellä henkäyksellä keuhkoihinsa koko piipullisen, mutta minun oli aina imaistava monta kertaa. Sitten makasin pitkälläni nahkatyyny niskani alla Phuongin ladatessa toista piipullista.

Sanoin:

— Tiedätkö mitä, juttuhan on päivänselvä. Pyle tietää, että minä ennen makuulle menoani poltan pari kolme piipullista, eikä hän halua häiritä minua. Aamulla hän tulee.

Taas painui sisään neula, ja minä poltin toisen piipulliseni. Vajotessani takaisin vuoteelle virkoin:

— Ei maksa vaivaa hätäillä. Ei ole huolen syytä lainkaan.

Join kulauksen teetä ja työnsin käteni Phuongin kainalokuoppaan.

— Onni, että minulla oli oopiumi lohtunani, kun lähdit, sanoin. — Rue d'Ormayn varrella on mukava luola. Ison melun me eurooppalaiset totisesti pidämme vallan tyhjästä. Sinun ei pitäisi elää miehen kanssa, joka ei polta, Phuong.

— Mutta hän nai minut, Phuong vastasi. — Pian jo.

— Muuttaa tietysti asian.

— Laitanko taas sinulle piipun?

— Laita.

Mietin itsenäni, suostuisiko hän makaamaan kanssani sinä yönä, ellei Pyle lopultakin tulisi, mutta tiesin myös, etten enää neljän piipullisen jälkeen himoitsisi häntä. Mukavaa tietysti olisi tuntea hänen reitensä vierelläni vuoteessa — hän nukkui aina selällään — ja aamulla herätessäni voisoin aloittaa päiväni piipulla sen sijaan että seurustelisin oman itseni kanssa.

— Ei Pyle enää tule, sanoin. — Jää tänne, Phuong.

Phuong ojensi piipun minulle ja pudisti päätään. Vedettyäni oopiumin keuhkoihini en enää paljon piitannut hänen jäämisestään enkä lähdöstään.

— Miksi ei Pyle tullut? hän kysyi.

— Mistä minä sen tietäisin? tokaisin vastaan.

— Lähtikö hän tapaamaan kenraali Thétä?

— Ei harmainta aavistusta.

— Hän sanoi tulevansa tänne, ellei ehtisi päivälliselle kanssani.

— Älä hätäile. Kyllä hän tulee. Lataa piippu vielä kerran.

Kun hän kumartui liekin ylle, muistin Baudelairin sä-

keet: "*Mon enfant, ma soeur...*" Lapseni, sisareni — kuinka kuuluikaan jatko?

"Aimer à loistr,

Aimer et mourir

Au pays qui te ressemble."

Meren rannalla uinuivat laivat, "*dont l'humeur est vagabonde*" — häilyviä ovat niiden tunnelmat. Ajattelin itsenäni, että tuntisin nenässäni hennon oopiuminlemahduksen, jos nyt tunnustelisin hänen ihonsa tuoksua ja mietin myös, että hänen hiipässään oli sama väri kuin pikku lampun liekissä. Samojen kukkien, joilla hänen mekkonsa oli kirjailtu, minä olin nähnyt helottavan kannavien varsilla pohjoisessa: hän oli tämän maan asukas yhtä täydellisesti kuin ne, eikä minun tehnyt mieleni koskaan palata kotiin.

— Olsinpa Pyle, virkoin ääneen, mutta tuska, joka minua kalvoi, oli jo laantunut siedettäväksi — oopiumi oli pitänyt siitä huolen. Joku koputti ovelle.

— Pyle, Phuong huudahti.

— Eipä. Ei ollut hänen koputuksensa.

Joku koputti uudelleen kärsimättömästi. Phuong nousi kiireesti ja heilautti samalla keltaista puuta niin rajusti, että se taas pudotteli terälehtiään sateena kirjoituskoneelleni.

— Monsieur Foulair, lausui käskävä ääni.

— Olen Fowler, ilmoitin. En aikunut väantäytyä jaloilleni pelkän poliisin takia — päätäni nostamatta kykenin näkemään hänen khakin väriset polvihousunsa.

Miltei käsittämättömällä vietnamilaisranskallaan poliisi ilmoitti, että minun täytyisi heti — tällä palavalla hetkellä — tulla poliisin päämajaan.

— Ranskalaisen vai vietnamilaisen?

— Ranskalaisen.

”*Françungilta*” sana hänen ääntämänään kuulosti.

— Mistä syystä?

Sitä ei poliisi tiennyt: hän vain oli saanut käskyn nou-
taa minut.

— *Toi aussi* — sinut myös, hän sanoi Phuongille.

— Teititelkää säädyllistä naista, minä tiuskasin. —
Mistä tiesitte hänen olevan täällä?

Poliisi toisti saaneensa tällaiset käskyt.

— Tulen aamulla.

— *Sur le chung*, intti poliisi, pikkuinen ja siisti, jäärä-
päinen otus. Ei hyödyttänyt ruveta välittelemään, joten
nousin vuoteelta, sidoin solmioni ja panin kengät jal-
kaani. Poliisi sanoisi viimeisen sanan joka tapauksessa:
voisi peruuttaa liikkumislupani, sulkea minut pois lehti-
konferensseista, voisi halutessaan jopa kieltää minua
poistumasta maasta. Hyväksytyjä ja laillisia toimenpi-
teitä kaikki, mutta laillisuudesta ei pidetä suurta lukua
sotaikäyvässä maassa. Eräänkin miehen tiesin menet-
täneen kokkinsa äkkiarvaamatta ja selittämättömästi
syystä — hän oli seurannut kokin jälkiä vietnamilais-
poliisin suojiin saakka, mutta sikäläiset poliisiupsee-
rit olivat vannoneet päästäneensä kokin kuulustelujen
jälkeen vapaaksi. Kokin omaiset eivät olleet sukulaistaan
sen koommin nähneet; hän kukaties oli liittynyt kom-
munisteihin tai ehkä hänet oli värvätty johonkin niistä
yksityisarmeijoista, joita Saigonin lähitienoilla rehotti
— Hoa Haon armeijaan tai Cao Dain leiriin tai kenraali
Thén joukkoihin. Hän saattoi istua ranskalaisessa van-
kilassa. Mahdollista myös oli, että hän eleli tyytyväisenä
Cholonissa, kiinalaiskaupunginosassa, ja kääri rahaa

porttojen kustannuksella. Ehkäpä hänen sisunsa oli kuu-
lusteluissa pettänyt.

Virkoin:

— Kävelemään en suostu. Saatte luvan kustantaa
rikšan.

Täytyihän minun pitää kiinni arvostani.

Tästä samasta syystä torjuin savukkeen, jonka ranska-
lainen upseeri minulle perillä tarjosi. Aivoni olivat kol-
men piipullisen jälkeen selkeät ja valppaat: ne pystyivät
tekemään tällaisia pikku ratkaisuja unohtamatta silti
hetkeksikään kaikkein tärkeintä kysymystä — miksi mi-
nut oli tänne noudettu? Olin tavannut Vigotin useita ker-
toja kutsuissa — huomioni oli kiintynyt siihen, että hän
näytti olevan vallan järjettömästi rakastunut vaimoonsa,
joka ei piitannut hänestä lainkaan, koreilevaan, hiuksensa
vaalentaneeseen naisihmiseen. Nyt oli aamuyö, kello oli
kaksi, ja Vigot istui tupakansavun keskellä nääntyneen
ja masentuneen näköisenä, vihreä varjostin silmillään,
ja hänen edessään pöydällä oli aukinainen Pascalin teos,
jota hän oli ajankulukseen lukenut. Ilmoitettuani, etten
sallisi hänen kuulustella Phuongia muutoin kuin minun
läsnäollessani, hän taipui tahtooni heti; huokaisten vain
kerran, ja hänen huokauksensa saattoi ilmaista mitä hy-
vänsä, kyllästymistä Saigoniin, helteeseen tai ihmiskun-
nan tämänhetkiseen tilaan. Hän sanoi englanniksi:

— Olen pahoillani, että minun oli pyydettävä teitä
tulemaan tänne.

— Ei minua pyydetty. Käskettiin.

— Hyh — alkuasukaspoliisit! Eivät ymmärrä mitään.

Hän tuijotti *Les Penséesin* aukinaiseen sivuun ikään
kuin olisi yhä vieläkin pohtinut sen masentavia mietteitä.

— Haluaisin kysyä teiltä muutamaa asiaa — Pylestä.

— Viisainta kysyä häneltä itseltään.

Vigot kääntyi Phuongiin päin ja kysäisi terävästi ranskaksi:

— Kuinka kauan olette asunut yhdessä monsieur Pylen kanssa?

— Kuukauden — en muista, Phuong vastasi.

— Kuinka paljon hän on maksanut teille?

— Noin teidän ei sovi puhua, panin väliin. — Hän ei ole kauppatavaraa.

— Aikaisemmin hän eli teidän kanssanne, eikö niin? Vigot jysäytti. — Kaksi vuotta?

— Minun reportterintehtäviini kuuluu kirjoittaa sodastanne — silloin kun pääsen kirjoittamaan. Alkää vaatiko, että sen lisäksi toimittaisin aineistoa skandaalirievuilenne.

— Mitä tiedätte Pylestä? Olkaa hyvä, vastatkaa kysymyksiini, monsieur Fowler. Ei tee mieleni kysellä, mutta juttu on vakava. Hyvin vakava, uskokaa minua.

— En ole ilmiantaja. Tiedätte Pylestä saman verran kuin minäkin. Kolmekymmentäkaksivuotias, Taloudellisen avun valtuuskunnan jäsen, kansalaisuudeltaan amerikkalainen.

— Kuulostaa siltä kuin lukisitte hänet ystäviinne, Vigot huomautti ja silmäili ohitseni Phuongia.

Alkuasukaskonstaapeli toi meille kolme kupillista mustaa kahvia.

— Niin luenkin, minä vastasin. — Miksi en lukisi? Minähän matkustan kotiin jonakin kauniina päivänä, vai kuinka? En voi ottaa Phuongia mukaani. Pyle pitää hänestä hyvän huolen. Järjellinen järjestely vain. Pyle sitä paitsi lupaa naida hänet. Voi hyvin naidakin, mitä siihen tulee. Kunnan veikko omalla tavallaan. Totinen.

Ei likikään samaa maata kuin Continentalin isokitaiset otukset. Hiljainen amerikkalainen, minä kiteytin lopuksi, aivan kuin olisin puhunut "sinisestä liskosta" tai "valkoisesta norsusta".

— Niinpä, Vigot myönsi. Hän tuntui etsiskelevän pöydänkanneltaan sanoja, joilla olisi saanut tuoduksi ajatuksensa ilmi yhtä täsmällisesti kuin minä. "Ylen hiljainen amerikkalainen." Sitten hän istui vaiti tuolillaan kuumassa pikku virkahuoneessaan odottaen, että jompikumpi meistä kahdesta puhuisi, Phuong tai minä. Moskiitto inisi hyökkäävästi, ja minä katselin Phuongia. Oopiumi tekee miehen nopeaälyiseksi — kukaties vain siitä syystä, että se rauhoittaa hermoja ja tynnyttää tunteet. Mikään ei enää tunnu kovin tärkeältä, ei edes kuolema. Phuong ei ollut tajunnut Vigotin äänen alakuloisuutta, ei hänen sanojensa ratkaisevaa painoa, näin mietin itsekseni — ja englantia oli Phuongille miltei tuntematon kieli. Nyt vieläkin, istuessaan Vigotin kovalla toimistotuolilla, hän kärsivällisesti odotti Pyleä. Minä puolestani en tässä vaiheessa enää odottanut, ja näin Vigotin panevan merkille nämä kaksi tosiasiaa.

— Millä lailla alun perin teitte hänen tuttavuuttaan? Vigot pitkitti.

Miksi olisin kertonut hänelle, että tuttavuutta oli tehnyt Pyle? Eräänä viime syyskuun päivänä olin nähnyt Pylen kävelevän torin halki Continentalin baariin päin: hänen nuoret ja ilmeisen kokemattomat kasvonsa singahitivat silmiimme kuin nuoli. Jalkojaan heittelevä, pystytukkainen miekkonen, avoin pojankatse silmissään: näytti täysin harmittomalta tyybiltä. Ulkopöydät olivat miltei kaikki kansoitettuja.

— Saanko istahtaa tähän? hän tiedusteli vakaasti ja

kohteliaasti. — Nimeni on Pyle. Olen vastikään tullut tähän maahan, hän lisäsi, kietaisi koipensa tuolinjalkojen ympärille ja tilasi oluen. Sitten hän äkkiä nosti katseensa ja tuijotti kiinteästi ulos keskipäivän räikeään paahteeseen.

— Käsikranaattiko? hän kysyi innoissaan, toivorikkaasti.

— Luultavimmin pakoputki, vastasin ja äkkiä minua alkoi sääliittää hänen pettymyksensä. Pian ihminen totisesti unohtaa oman nuoruutensa: minuakin olivat kerran kiinnostaneet asiat, joita paremman puutteessa sanotaan uutisiksi. Mutta käsikranaatit olivat minulle tuttua, väljähtynyttä rutiinia; niistä pitivät lukua enää paikalliset lehdet takasivuillaan — niin ja niin monta viime yönä Saigonissa, näin monta Cholonissa. Euroopan lehtiin saakka niiden kaiku ei kantanut. Katua pitkin kävelivät meitä kohti suloiset, litteät hahmot valkoisissa silkkihousuissaan, pitkissä ja tiukoissa, reiteen saakka halkinai-sissa mekoissaan, joissa punaiset ja malvanväriset kukkakuviot helottivat — niitä katsellessani minua jo etukäteen vihloivat ne koti-ikävän tunteet, joiden piinoissa tiesin eläväni, kun joskus nämä maisemat lopullisesti jättäisin.

— Suloisia vai mitä? kysäisin olutlasini ylitse, ja Pyle vilkaisi nopeasti tyttöihin heidän astellessaan ohi Rue Catinatia pitkin.

— Hyvinkin, hän vastasi välinpitämättömästi; hän oli totinen tyyppi. — Lähettiläs on kovin huolissaan kran-aattien heittälystä. Kiusallinen juttu, hän sanoo, jos sattuisi vahinko — jollekulle meikäläiselle, tarkoitan.

— Jollekulle teikäläiselle? Niin tosiaankin — vakava juttu kaiketi. Kongressi ei pitäisi siitä.

Miksi ihmeessä meidän aina tekee mieli härnätä yksin-kertaista lähimmäistämme? Olikohan kulunut vielä kymmentäkään päivää siitä, kun Pyle oli samonnut Bostonin kaupunginpuiston halki syli täynnä opuksia, joiden avulla oli edeltä käsin yrittänyt perehtyä Kaukoidän ja Kiinan ongelmiin. Mutta hän ei edes kuullut sanojani: hän oli jo syventynyt pohtimaan demokratian pulmia ja länsi-maiden vastuuta. Hän oli vakaasti päättänyt tehdä hyvää — tämän sain tietää varsin pian — ei pelkästään yksilöille, vaan maalle, maanosalle, koko maailmalle. No, olipahan oikeassa elementissään — kokonainen maailmankaikkeus hänellä nyt oli paranneltavanaan.

— Ruumishuoneessako hän makaa? kysyin Vigotilta.

— Mistä tiesitte, että hän on kuollut?

Tyypillinen ja typerä poliisimiehen kysymys, liian älytön tullakseen Pascalin teoksia tutkivan miehen suusta, miehen, joka merkillisesti rakasti omaa vaimoaan. Eihän ihminen voi rakastaa, ellei hänellä ole intuitiota.

— Syytön, minä julistin ja vakuutin itselleni, että pu-huin totta. Eikö muka Pyle aina ollut pitänyt omaa pää-tään? Luotasin sieluani löytääkseni sieltä jonkin tunteen, vaikkapa vain kaunan, jota poliisin epäluulot olisivat saattaneet herättää, mutta en löytänyt mitään. Pyle yksin oli vastuussa omasta kohtalostaan; syytä ei ollut kenes-säkään muussa. Eiköpähän kuolema olisi parasta meille kaikille? näin järkeili suonissani virtaava oopiumi. Mutta sitten vilkaisin salaa Phuongiin, sillä hänen osansa oli raskas. Hän varmastikin oli omalla tavallaan rakastanut Pyleä: eikö hän muka ollut pitänyt minusta ja kuitenkin jättänyt minut Pylon vuoksi? Hän oli luottanut nuoruu-teen ja toivoon ja vakavuuteen, ja ne olivat pettäneet hänet pahemmin kuin ikä ja epätoivo. Hän istui tuolil-

laan katsellen meitä kahta vuoron perään — ei vieläkään ymmärtänyt, mistä oli kysymys, mietin itsekseni. Parasta kenties, jos saisin hänet pois täältä ennen kuin totuus hänelle valkenisi. Olin valmis vastaamaan mihin kysymyksiin hyvänsä, jos siten saisin kuulustelun päättymään niin, ettei totuus paljastuisi. Myöhemmin voisin kertoa sen hänelle kahden kesken jossakin muualla, missä ei poliisi meitä tarkkaillut, missä ei ollut kovia konttorituoleja eikä paljasta verhotonta lamppua, jonka ympärillä yöperhoset kiertelivät.

Kysyin Vigotilta:

— Mitkä kellonajat teitä kiinnostavat?

— Kahdeksantoista ja kahdenkymmenen kahden väli.

— Kahdeksaltatoista olin ryypyillä Continentalissa. Neljänneistä vaille 19 kävelin laiturille katselemaan amerikkalaiskoneiden purkamista. Majesticin ovella tapasin Associated Pressin Wilkinsin. Sitten menin elokuvaan viereiseen taloon. Muistavat luultavasti minut vielä — saivat käydä vaihtamassa setelini. Sieltä ajoin rikšalla Vieux Mouliniin — sinne tulin kaikeksi puoli yhdeksän maissa — ja söin päivällistä yksin. Granger oli siellä — voitte kysyä häneltä. Sitten taas otin rikšan ja ajoin takaisin kotiin noin neljänneistä vaille 22. Kyytimiehen voisitte ehkä saada käsiinne. Odotin Pyleä kello kymmeneksi, mutta häntä ei kuulunut.

— Miksi odotitte häntä?

— Soitti minulle. Sanoi tahtovansa puhua kanssani jostakin tärkeästä.

— Mistä — tiedättekö yhtään?

— En. Pylelle oli tärkeää kaikki.

— Entä tämä hänen tyttärensä — tiedättekö, missä hän oli niihin aikoihin?

— Keskiyöllä hän odotteli Pyleä taloni edessä. Oli hädissään. Hän ei tiedä mistään mitään. Peijakas, näette kai, että hän odottaa yhä vieläkin?

— Näen, Vigot myönsi.

— Ette myöskään voi tosissanne epäillä, että minä murhasin Pylon mustasukkaisuudesta tai Phuong muusta syystä — mitä murhaamisen syytä hänellä muutoin olisi ollut? Pylehän aikoi naida hänet.

— Aivan.

— Mistä löysitte Pylon?

— Vedestä Dakowin sillan alta.

Vieux Moulin sijaitsi sillan korvassa. Siltaa vartioivat aseelliset poliisit ja ravintolaa suojasi käsikranaateilta rautalankaverkko. Sillan yli ei ollut turvallista kulkea öiseen aikaan, sillä vastakkainen ranta oli pimeän tultua vietminhiläisten metsästysmaata. Olin taatustikin syönyt päivälliseni vajaan viidenkymmenen metrin päässä Pylon ruumiista.

— Vika piilee siinä, sanoin — että hän sotkeutui asioihin.

— Jos täyden totuuden sanon, Vigot virkkoi — en sure suurestikaan, että näin kävi. Hän sai aikaan paljon pahaa.

— Herra meitä läti varjeltoon viattomista ja hyvistä, minä myönsin.

— Hyvistä?

— Niin, hyvistä juuri. Hän oli hyvä omalla tavallaan. Olette roomalaiskatolinen — ette ymmärrä hänen teitään. Hän sitä paitsi oli perhanan jenkki.

— Viitsittekö tulla tuntemaan hänet? Ikävä on pyytää. Pelkkää rutiinia, mutta ei kovin miellyttävää.

En vaivautunut tiedustelemaan, miksi hän ei malttanut

odottaa tuntijaksi jotakuta Yhdysvaltain lähetystön virkailijaa, sillä tiesin syyn hyvin. Meidän mutkattomien menetelmiemme rinnalla tuntuvat ranskalaisten tavat hiukan vanhanaikaisilta: ranskalaiset uskovat omaantuntoon ja syynänsä; heidän ymmärryksensä mukaan on rikolliselle näytettävä hänen rikoksensa, koska hän silloin voi murtua ja paljastaa syillisyytensä. Vakuutin taas itselleni viattomuuttani, kun Vigot läksi laskeutumaan kiviportaita pitkin alas kellariin, missä jäädytyskone käydä humisteli.

Pyle vedettiin näkyville kuin mikäkin jääpalavuoka jääkaapin uumenista, ja minä katselin häntä. Haavat olivat jähmettyneet elottomiksi. Lausahdin:

— Näette kai — ei minun tuloni niitä aukaise.

— *Comment?*

— Muun muassa sen takia kai minut tänne tuotiin. Odotitte jonkinmoista jumalantuomiota, vain kuinka? Mutta olettekin jäädyttäneet hänet tönkäksi. Syväjäädystystä ei keksitty vielä keskiajalla.

— Tunnetteko hänet?

— Totta kai.

Tässä ympäristössä Pyle näytti entistä vieraammalta: kotona hänen olisi pitänyt pysyä. Silmieni eteen nousi perhealbumikuvia: hän ratsasteli niissä maatilallaan, ui Long Islandin hiekkarannoilla, istuskeli tovereittensa kanssa 23. kerroksen huoneistossa. Hän kuului pilvenpiirtäjien ja pikahissien, jäätelön ja kuivien martinien maailmaan, siihen, missä juodaan maitoa lounaan kostukkeeksi ja poiketaan pikabaariin haukkaamaan kana-voileipää.

— Tämä ei häntä tappanut, Vigot huomautti ja osoitti

hänen rinnassaan olevaa haavaa. — Hän hukkuu liejuun. Löysimme liejua hänen keuhkoistaan.

— Nopeita poikia olettekin.

— Pakko olla tässä ilmanalassa.

Lavitsa työnnettiin takaisin hyllyyn, ja ovi lyötiin kiinni. Kumitiiviste vaimensi kumahuksen.

— Ettekö voi auttaa meitä yhtään? Vigot kysyi.

— En hivenen vertaa.

Kävelimme takaisin asuntoani kohti, Phuong ja minä. En enää teeskennellyt arvokasta. Kuolema vie ihmisestä turhamaisuuden — jopa aisankannattajastakin, jonka ei sovi paljastaa sieluntuskiaan. Phuong ei vielä kukaan ollut selvillä tilanteesta, enkä minä osannut paljastaa totuutta hitaasti ja hellävaroen. Olin kirjeenvaihtaja: ajattelin otsakkeiden kielellä. ”Amerikkalainen virkamies surmattu Saigonissa.” Lehtityö ei opeta tekijäänsä hellävaroen paljastelemaan pahoja uutisia. Nytkin minun oli ensi kädessä ajateltava lehteäni ja kysyttävä Phuongilta: ”Sopiiko, että matkan varrella pistäydytään lennätinkonttorissa?” Jätin Phuongin ulos kadulle odottamaan, lähetin sähköni ja palasin takaisin hänen luokseen. Pelkän näön vuoksi minä tämän temppuni tein; tiesin liiankin hyvin, että ranskalaiset kirjeenvaihtajat jo olivat uutisen saaneet. Siinäkin tapauksessa, että Vigot olisi pelannut reilusti — mahdollistahan oli sekin — pidättäisi sensuuri sähköni, kunnes ranskalaiset olivat ennättäneet lähettää omansa. Lehteni saisi uutisen Pariisista käsin. Eipä silti, että Pyle sinänsä olisi ollut mikään tärkeä uutisen aihe. Enhän kuitenkaan olisi voinut kertoa hänen todellisista aikaansaannoksistaan — siitä, että hän ennen kuolemaansa oli välillisesti vienyt hengen vähintään viideltäkymmeneltä ihmiseltä, sillä moinen uutinen olisi

viilentänyt brittien ja amerikkalaisten välejä, ja lähettiläs olisi hermostunut pahan kerran. Lähettiläs oli pitänyt Pyleä erinomaisen suuressa arvossa — Pyle oli saanut mainiot akateemiset arvosanat — missä ihmeessä . . . no, joissakin amerikkalaismaisissa tieteissä, kenties suhdetoiminnassa tai teatteritieteessä, jopa Kaukoidän ongelmassakin ehkä. Hän oli lukenut niistä ison pinon opuksia.

— Missä Pyle on? Phuong kysyi. — Mitä poliisi tahtoi?

— Tule kotiin, vastasin.

— Tuleeko Pyle sinne?

— Yhtä hyvin sinne kuin muualle.

Vanhat akat juoruilivat yhäkin porrastasanteella, missä oli kohtalaisen viileää. Kun avasin oveni, näin heti, että huoneessani oli pidetty kotietsintä: näin siistiksi en sitä koskaan jättänyt.

— Vieläkö poltat? Phuong tiedusteli.

— Kyllä.

Riisuin solmioni ja kenkäni; välinäytös oli ohi, yö jatkui likimain entisenlaisena. Phuong kyykistyi vuoteeni jalkopäähän ja sytytti lampun. *Mon enfant, ma soeur* — hipiäsi on ambraa. *Sa douce langue natale* — hänen sointuva äidinkielsensä.

— Phuong, lausahdin. Hän paineli oopiumia piipun pesään. — *Il est mort, Phuong* — hän on kuollut.

Phuong piteli neulaa kädessään ja nosti katseensa minuun. Hän rypisteli kulmiaan kuin keskittyvä lapsi.

— *Tu dis* — mitä sanot?

— *Pyle est mort. Assassiné* — murhattu.

Phuong lasi neulan kädestään ja keinahti kantapäitensä varaan katsoen minuun. Ei mitään kohtausta, ei kyyneleitä, pelkkää mietettä vain — sitä pitkää piiloista

mietettä, jota ihminen hautoo, kun hänen on pakko muuttaa koko elämänjuoksunsa.

— Parasta, että jäät tänne täksi yöksi, minä virkoin.

Hän nyökkäsi, otti neulan ja alkoi uudelleen kuumentaa oopiumia. Sinä yönä heräsin lyhyestä ja syvästä oopiumiunestani, kymmenen minuutin pituisesta vain, vaikka se koko yön mittaiselta tuntuikin, ja löysin käteni sieltä, missä se öisin aina oli levännyt, hänen reisiensä välistä. Hän nukkui, ja tuskin kuulin hänen hengittävän. Monen yksinäisen kuukauden jälkeen minä taas kerran makasin hänen kanssaan näin, mutta silti — muistaesani Vigotin, joka varjostin silmillään oli istunut poliisi-asemalla, ajatellessani lähetystön äänettömiä käytäviä, joissa ei liikkunut kukaan ja tuntiessani pehmeän, höytyvättömän ihon käteni alla — minä äkkiä raivoissani mietin: olenko ainoa, joka Pylestä todella piti?

Kun Pyle ensitapaamisemme aamuna asteli torin halki Continentalia kohti, olin jo ennättänyt saada kylläkseni amerikkalaisista virkaveljistäni, rotevista, kovaäänisistä, poikamaisista, keski-ikäisistä miekkosista, jotka yhtenäin ja myrkyllisesti nälkivät ranskalaisia, vaikka sentään loppujen lopuksi niin olikin, että juuri ranskalaiset tätä sotaa kävivät. Aika ajoin, kun jostakin taistelusta oli siististi suoriuduttu ja uhrin korjattu pois kentältä, heidät kutsuttiin lähes neljän lentotunnin päässä sijaitsevaan Hanoiin kuulemaan esikuntapäällikön se-
lostusta, majoitettiin yöksi lehdistöleiriin, missä heidän kehuntansa mukaan oli Indokiinan paras baarinhoitaja, lennätettiin 900 metrin korkeudessa (raskaan konekiväärin kantamatkan yläpuolella) yli taistelukentän ja toimitettiin sitten turvallisesti takaisin Saigonin Continentaliin kuin mikäkin koulupoikien huviretkijoukkue.

Pyle oli hiljainen ja näköjään ujosteli; tänä ensimmäisenä päivänämme minun täytyi tämän tästä kumartua lähemmäs kuullakseni, mitä hän puhui. Ja totinen hän oli, armottoman totinen. Hän näytti monta kertaa kärehtyvän kokoon, kun amerikkalaislehdistö riehahti metelöimään ylemmällä parvekkeella, jonka uskottiin ole-

van parhaiten turvassa käsikranaatin paiskelijoilta. Mutta ääneen hän ei arvostellut kenenkään käyttäytymistä.

— Oletteko koskaan lukenut York Hardingin kirjoja? hän kysyi.

— En — enpä luule lukeneeni. Mitä hän on kirjoittanut?

Pyle tuijotti kadun vastakkaisella puolella olevaa maitobaaria ja sanoi uneksivasti:

— Näyttää mukavalta, tuo soodalähde!

Ihmettelin itsekseen, mikä loputon kotikaipuun syvyys oli saanut hänet valitsemaan tästä oudosta ympäristöstä tuollaisen yksityiskohdan tarkkailtavakseen. Mutta toisaalta — olinhan itsekin ensi kertaa Ruo Catinatilla kävellessäni ennen muuta pannut merkille puodin, missä myytiin Guerlainin hajuvesiä ja lohdutellut itseäni sillä mietteellä, että Eurooppa kaikesta huolimatta oli vain kolmenkymmenen tunnin lentomatkan päässä. Vastahakoisesti Pyle irrotti katseensa maitobaarista ja vastasi:

— York kirjoitti 'Punaisen Kiinan esiinmarssin'. Eritäin syvälinen teos.

— Sitä en ole lukenut. Tunnetteko hänet?

Hän nyökkäsi juhlallisesti, vajosi taas äänettömyytensä valtoihin, mutta puhkesi sitten miltei saman tien puhumaan, etten olisi saanut hänen eleestään väärää käsitystä.

— En tunne hyvin, hän sanoi. — Olen muistaakseni tavannut hänet vain kahdesti.

Minua miellytti tuo, ettei hän halunnut kerskailla olevansa tuttu — kenen kumman taas — aivan niin, York Hardingin kanssa. Opin myöhemmin tietämään, että hän kunnioitti vallan tavattomasti kaikkia "vakaviksi" määrittelemiään kirjailijoita. Tähän kategoriaan eivät

mahtuneet romaanintekijät, runoilijat eivätkä näyttelmänkirjoittajat, elleivät he käsitelleet "ajankohtaisia aiheita", niinkuin hän itse sanoi, mutta vaikka he olisivat sen tehneetkin, silti oli Yorkin selkeä ja suorasukainen teksti parasta luettavaa.

Huomautin:

— Kun mies elää jossakin maassa kauan, hän ei enää viitsi lukea siitä.

— Olen tietysti aina valmis kuuntelemaan, mitä kerromista on paikkakuntalaisilla itsellään, Pyle vastasi pidättyvästi.

— Ja sitten tarkistatte heidän tarinansa Yorkin opusten avulla, niinkö?

— Niin.

Ääneni ironisuus oli ehkä mennyt ohi hänen korviensa, sillä hän lisäsi kohteliaasti niinkuin aina:

— Tekisitte minulle suuren palveluksen, jos joskus ennättäisitte valistaa minua pääpiirteittäin. Yorkin käynnistä täällä on jo kolmatta vuotta aikaa, nähkääs.

Moinen uskollisuus ilahdutti minua — olkoonpa Harding millainen otus hyvänsä. Tuntui virkistävältä lehti-miesten panettelun ja keskenkasvuisen kyynisyyden rinnalla. Virkoin:

— Tilatkaa olutpullo lisää, niin yritän hahmotella jonkinlaisen yleiskuvan tšekäläisistä oloista.

Hänen katsellessaan minua kiinteästi kuin luokan priimus minä ensi aluksi kuvasin pohjoisen sotatoimialueen, Tonkinin, tilannetta. Ranskalaiset olivat itsepintaisina puretuneet Punaisen joen suistoon, jonka alueella sijaitsivat Hanoi ja Indokiinan ainoa pohjoinen satamakaupunki, Haiphong. Sieltä saatiin enin riisi, ja sadon kypsyessä syttyivät riisitaistelut uudestaan joka vuosi.

— Se riittääköön pohjoisista pulmista, lopetin. — Ranskalaiset, piruparat, pystyvät ehkä pitämään puolensa, elleivät kiinalaiset ryhdy auttamaan Vietminhiä. Sotaa käydään siellä viidakossa, vuorilla, soilla ja riisipelloilla, joihin mies vajoaa kurkkuaan myöten — vihollinen häviää yhtäkkiä kuin tuhka tuuleen, hautaa aseensa maahan, pukeutuu maanviljelijän vaatteisiin... Mutta Hanoi kosteudessa sentään mätänee mukavasti — siellä ei paiskella kranaatteja, Herra yksin tietää, miksi ei. Muisuttua lähinnä säännöllistä sodankäyntiä.

— Entä täällä etelässä?

— Ranskalaiset valvovat päätieta kello yhdeksään-toista saakka ja sen jälkeen tähystystorneja ja kaupunkoja — osittain, ollakseni täsmällinen. Turvassa ei täällä silti voi sanoa olevansa; muutoin ei ravintoloilla olisi suojanaan rautalankaverkkoa.

Kuinkahan moneen kertaan olin mahtanut laskettaa suustani tämän saman selonteon? Olin kuin äänilevy, joka pannaan pyörimään jokaisen tulokkaan kuunneltavaksi — vierailevan parlamentinjäsenen, Britannian uuden lähettilään. Joskus heräsin kesken uniani omaan saarnailuuni: "Mitä sitten caodailaisiin tulee." Tai Hoa Haon kannattajiin tai Binh Xuyenin väkeen, kaikkiin niihin yksityisarmeijoihin, jotka myivät palveluksiaan joko rahanahneudesta tai kostonhalusta. Pittoreskia laumaa muukalaisten mielestä, mutta ei petollisuudessa ja epäluuloisuudessa mitään kuvankaunista ole.

— Ja heidän lisäksi, jatkoin — on täällä kenraali Thé. Hän oli aikoinaan Cao Dain esikuntapäällikkö, mutta vetäytyi sitten vuoristoon taistellakseen sieltä käsin kumpaakin osapuolta, sekä ranskalaisia että kommunisteja vastaan...

— York kirjoittaa, että idässä tarvittaisiin Kolmatta mahtia, Pyle pani väliin.

Minun olisi ehkä pitänyt huomata, mikä fanaattisuus hänen silmissään välkähti, panna merkille se äkkinäinen teho, joka noilla sanoilla häneen oli — maagillisilla numeroilla: Viides kolonna, Kolmas mahti, Seitsemäs päivä. Olin pelastanut meidät kaikki — Pylon itsensäkin — paljolta pahalta, jos olin tajunnut, minkäsuuntaisia mietteitä hän nuorissa uupumattomissa aivoissaan hau-toi. Mutta sen sijaan jätin hänet tutkiskelemaan taustan rutikuivaa luurankoa ja läksin jokapäiväiselle jaloitel-lulleni: kävelin Rue Catinatin toiseen päähän ja takaisin. Jätin hänet tutustumaan yksinään omin neuvoin todelli-seen taustaan, joka tunkeutuu ihmisen tajuntaan kuin tuoksu: elottoman iltapäiväauringon kultaamiin riisi-peltoihin, kalastajien hentoihin verkonnostimiin, jotka häällyvät peltojen yllä kuin moskiitot ikään, teenjuontiin vanhan apotin lava-asunnossa vuoteen ja mainoskalen-terien, soikkojen ja lohkeilleiden kulhojen keskellä, sen kaiken hylkytavararan seassa, jota pitkän elämän aallot ovat hänen tuolinsa ympärille heittäneet, miinan myl-tertämää maantietä korjailevien tyttöjen nilviäismäisiin hattuihin, etelän kullanhohtoon ja hentoon vihreyteen ja asujen kirjavuuteen sekä pohjolan syvään ruskenteen ja tummiin vaatteisiin, vihollisvuorten saartavaan kehään ja lentokoneiden jyminä. Tänne tultuani minä olin ensi alkuun laskenut komennuspäiviäni kuin koulupoika, joka kaiken lukukautta vetelee rasteja almanakkaansa — uskoin yhä vieläkin olevani Bloomsbury Squaren rau-nioiden, Eustonin aseman pääoven ohi viilettävän 73-bussin ja Torrington Placen kevättunnelmien kahleissa. Sipiläit kai jo olivat nousseet täyteen kukkaansa aukion

puistossa, mutta enää en piitannut pirujakaan. Nyt piti päiviäni katkoa paukkeen, joka saattoi yhtä hyvin olla pa-koputken kuin käsikranaatin aikaansaannosta, ja tah-doin pitää silmissäni keskipäivän kosteassa helteessä si-rosti astuskelevat silkkihousuiset hahmot, tahdoin pitää Phuongin — tänne kauas oli kotini siirtynyt, lähes kol-mentoistatuhannen kilometrin päähän entisiltä asuin-sijoiltani.

Tultuani ylikomissaarin talon luokse, jota muukalais-legioonalaiset vartioivat valkoisissa vaipoissaan ja tuli-punaisissa olkalapuissaan, minä kännyin, menin kadun yli katedraalin kohdalla ja palasin takaisin vietna-milaispoliisin päämajan kolkkoo muurinvierustaa pit-kin, joka lemusi virtsalta ja vääryydeltä. Mutta kotia silti oli sekin; yhtä paljon kodin tuntua siinä oli kuin yläkerran pimeissä käytävissä, joita lapsena pelättiin. *Tabun* ja *Illusionin*, siivottomien aikakauslehtien, tuo-reet numerot olivat ilmestyneet lehtikojuihin laiturien likelle, ja merimiehet litkivät olutta jalkakäytävillä koti-tekoisten pommien kohteina. Muistelin Phuongia, joka täällä hetkellä taatustikin tinki kalan hintaa halvemmaksi kolmannella sivukadulla vasemmalle päin täältä lukien ennen kuin lähtisi maitobaariin haukkaamaan välipalaa (tiesin näihin aikoihin tarkalleen, missä hän kul'oinkin oleskeli) — ja niin unohdin Pylon keveästi ja luonnolli-sesti. En edes muistanut kertoa Phuongille hänestä, kun myöhemmin istahdimme lounaspöytäämme Rue Catina-tilla. Phuong koreili parhaassa kukallisessa silkkimekos-saan, sillä olihan kulunut täsmälleen kaksi vuotta siitä, kun Cholonin Grand Mondessa olimme ensi kerran toi-semme tavanneet.

(2)

Herättyämme Pylon kuoleman jälkeisenä aamuna emme kumpikaan maininneet hänen nimeään. Phuong oli noussut jo ennen kuin olin ehtinyt täysin havahtua ja oli keittänyt teen valmiiksi. Vainajalle ei voi olla mustasukkainen, ja sinä aamuna minusta tuntui helpolta ruveta jatkamaan entistä yhteiselämääni Phuongin kanssa.

— Jäätkö ensi yöksi? kysyin Phuongilta vehnästen yli niin huolettomasti kuin kykenin.

— Minun täytyy hakea arkkuni.

— Poliisi ehkä vartioi siellä, huomautin. — Viisainta, että tulen mukaan.

Tämän lähemmin emme sinä päivänä sivunneet Pyleä.

Pyle oli vuokrannut itselleen huoneiston eräästä uuden-aikaisesta huvilasta, joka sijaitsi Rue Durantonin tienoilla. Rue Duranton oli sivukatu. Se johti yhdelle niistä pääkaduista, joita ranskalaiset alinomaat katkoivat kunnioittaakseen kenraalejaan — siten esimerkiksi Rue de Gaulle muuttui kolmannen kadunristeyksen jälkeen Rue Leclerciksi, ja se kaiketi ennemmin tai myöhemmin jatkuisi Rue de Lattren nimisenä. Joku tärkeä pamppu ilmeisestikin oli tulossa lentokoneella Euroopasta, sillä ylikomissaarin talolle saakka seisoi kadulla joka kahdenkymmenen metrin päässä konstaapeli selin jalkakäytävään.

Pylon asuintalon soraisella ajotiellä näkyi olevan joukko moottoripyöriä, ja vietnamilaispoliisi tarkasti lehtimieskorttini. Hän ei päästänyt Phuongia sisään, joten minä läksin etsimään ranskalaista poliisiupseeria. Pylon kylpyhuoneessa pesi Vigot käsiään Pylon saippualla ja

kuivasi niitä Pylon pyyhkeeseen. Hänen hellepukunsa hihassa oli öljytahra — Pylon öljyä, otaksuin.

— Mitä uutta? tiedustelin.

— Löysimme hänen autonsa vajasta. Säiliössä ei ollut bensiinin tilkkaa. Hän luultavasti lähti täältä eilen illalla rikšalla — tai jonkun muun autolla. Tankki kenties oli vuotanut tyhjiin.

— Saattoipa kävelläkin, arvelin. — Tunnettehan amerikkalaiset.

— Teidän autonnehän paloi, eikö niin? Vigot jatkoi miettävästi. — Ette ole ostanut uutta?

— En.

— Eipä sillä sen puolesta suurtakaan väliä.

— Ei.

— Onko teillä minkäänlaisia aavisteluja?

— Liiankin viljalti.

— Antakaahan kuulua.

— No, ensinnäkin ovat vietminhiläiset saattaneet murhata hänet. Ovat murhanneet koko joukon väkeä täällä Saigonissa. Hänen ruumiinsahan löydettiin Dakowin sillan luota — vietminhiläisten pyydystysmaita sen jälkeen, kun poliisinne yön pimennyttyä ovat sieltä lähteneet. Tai sitten hänet on voinut surmata vietnamilaispoliisi — sellaistaakin tiettävästi on sattunut. Hänen ystävistään ei ehkä pidetty. Tai kukaties hänestä tekivät lopun caodailaiset sen takia, että hän tunsu kenraali Thén.

— Tunsiko?

— Niin ainakin väitetään. Ehkä kenraali Thé tapatti hänet, koska hän oli caodailaisten tuttu. Hoa Haon väki ehkä nitisti hänet siitä hyvästä, että hän oli narrannut kenraalin jalkavaimoja. Kukaties hänet tappoi joku vain ryöstääkseen hänen rahansa.

— Saattaa myös olla pelkkä mustasukkaisuusmurha, Vigot täydensi.

— Tai kenties hänet tappoi ranskalainen poliisi, minä jatkoin — koska ei pitänyt hänen yhteyksistään. Ihanko toissanne pyydystelette hänen murhaajiaan?

— En, Vigot vastasi. — Raporttia minä vain laadin, en sen enempiä. Jos olisi kysymys sotatoimesta — no kas, joka vuosi surmataa tuhansia ihmisiä.

— Minut voitte jättää pois laskuista, vakuutin. — Tähän jupakkaan en ole sotkeutunut. En ole sotkeutunut, toistin vielä kerran.

Todellinen uskonkappaleeni tuo oli ollut. Tapelkoot, rakastelkoot, murhatkoot, kun kerran se ihmisluontoon kuuluu, mutta minä olin päättänyt pitää sormeni erossa. Lehtimieskollegani sanoivat itseään kirjeenvaihtajiksi; minä puolestani pidin reporterin nimitystä parempana. Tyydyin kirjoittamaan näkemästäni, en toiminut — asennoituminen on tietynlaista toimintaa sekini.

— Mitä haluatte täältä?

— Tulin noutamaan Phuongin kampeita. Poliisin ne eivät päästäneet häntä sisään.

— No hyvä, mennään sitten etsimään.

— Kiltisti tehty, Vigot.

Pylen asunto käsitti kaksi huonetta, keittiön ja kylpyhuoneen. Menimme makuuhuoneeseen. Tiesin hyvin, missä Phuong arkkuaan pitäisi — sängyn alla. Kiskoimme arkun esiin yhteisvoimin; siellä olivat hänen kuvakirjansa. Otin kaapista hänen vähäiset vaatteensa, kaksi juhlamekkoa ja housut. Tuntui aivan siltä kuin ne olisivat riippuneet siellä vasta muutaman tunnin eivätkä vielä olisi kotiutuneet sinne — että ne olivat joutuneet kaappiin aivan sattumalta kuin perhonen, joka harhautuu

huoneeseen. Vetolaatikosta löysin hänen kolmiomaiset nimettömänsä ja huivikokoelmansa. Ei tosiaan ollut paljon arkkuun pantavaa, hänellä oli vähemmän tavaraa kuin englantilaisella viikonloppuvieraalla.

Olohuoneessa oli valokuva, joka esitti häntä ja Pyleä. Heidät oli valokuvattu kasvitieteellisessä puutarhassa ison kivisen lohikäärmeen vierellä. Phuong piteli hihnasta Pylon mustaa kiinalaiskoiraa, jolla oli musta kieli. Liian musta koiraksi, tuo otus. Panin valokuvankin arkkuun.

— Kuinka koiran kävi? utelin.

— Ei ole näkynyt täällä. Hän ehkä otti sen mukaansa.

— Voi olla, että se vielä palaa tänne. Voitte analysoida sen kápäliin tarttuneen liejun.

— En ole mikään Lecoq, en edes Maigret, ja nyt käydään sotaa.

Menin kirjahyllyn luokse ja tarkastelin kahta kirjariiviä — Pylon kirjastoja. 'Punaisen Kiinan esiinmarssi', 'Haaste demokratialle', 'Lännen osa' — York Hardingin kootut teokset kaiketi. Hyllyllä oli myös joukko kongressin raportteja, vietnamilainen tulkkisanakirja, Filippiinien sodan historia, Shakespearen nykyaikainen laitos. Mitä Pyle oli lukenut ajanvietteekseen? Löysin hänen keveät kirjansa toiselta hyllyltä: Thomas Wolfin kokoomateos, jokin salaperäinen antologia, jolla oli nimenä 'Elämän voittokulku' ja valikoima amerikkalaista runoutta. Lisäksi šakkiprobleemakokoelma. Ei vaikuttanut kovin hääviltä, kun ajatteli työpäivän päätöstä, mutta olihan hänellä ollut Phuong. Piilossa antologian takana oli nidottu 'Avioliiton fysiologia'. Pyle oli kaiketi perehtynyt sukupuoliasioihin niinkuin itäänkin — kirjan leh-

diltä. Ja hänen tunnussanansa oli ollut avioliitto. Pylon mielestä miehen tuli sotkeutua asioihin.

Pöydällä ei ollut mitään.

— Näytte tehneen puhdasta jälkeä, huomautin.

— No, Vigot selitti — minun oli takavarikoitava asiakirjat Yhdysvaltain lähetystön puolesta. Tiedätte hyvin, kuinka nopeasti huhut leviävät. Tänne olisi voinut tulla murtovarkaita. Sinetöin laatikkoon kaikki hänen pape-
rinsa.

Vigot sanoi tämän aivan vakavana; ei edes hymyn häivä väräyttännyt hänen kasvojaan.

— Löytyikö mitään raskauttavaa?

— Ei ole varaa löytää raskauttavaa aineistoa, kun on kysymys liittolaisesta, Vigot vastasi.

— Saisinko ottaa näistä kirjoista yhden — muistoksi?

— Käännän selkäni.

Valitsin hyllyltä York Hardingin 'Lännen osan' ja työn-
sin sen arkkuun Phuongin vaatteiden sekaan.

— Näin ystävien kesken, Vigot aloitti — eikö teillä ole tiedossanne mitään, minkä voisitte luottamuksellisesti uskoa minulle? Olen jo hahmotellut raporttini. Kommunistit murhasivat hänet, ja murha voi tietää laajaa kampanjaa Amerikan-apua vastaan. Muita kahden kesken...
kuulkaahan, tämä puhuminen kuivaa kurkkua. Mitähän jos menisimme nurkan taakse juomaan vermutti-cassik-
sen?

— Liian varhaista.

— Ei kai hän paljastanut mitään salaisuuksia, kun viimeisen kerran tapasitte?

— Ei.

— Koska tapasitte hänet viimeksi?

— Eilen aamulla. Suuren paukun jälkeen.

Vigot oli hetken vaiti antaakseen vastaukseni rauhassa painua — minun mieleeni, ei suinkaan hänen. Hänen kuulustelutapansa olivat suoria.

— Olitteko poissa kotoa, kun hän eilen illalla kävi asunnossanne?

— Eilen illalla. Taisin olla. En uskonut...

— Joskus ehkä pyydätte lähtöviisumia. Tiedätte kai, että pystymme pitkittämään sen myöntämistä kuinka kauan hyvänsä?

— Luuletteko tosiaankin, kysyin vuorostani — että haluan palata kotiin?

Vigot katseli ikkunasta ulos kirkkaaseen ja pilvettömään päivään. Hän lausahti alakuloisesti:

— Useimmat haluaisivat.

— Minä puolestani viihdyn täällä. Kotona on — erinäisiä pulmia.

— *Merde*... hyi pahas! Vigot puuskahti. — Tuolla tulee Amerikan kaupallinen attašea.

Hän toisti pilkallisesti: "Kaupallinen attašea."

— Minun on viisainta häipyä. Tahtoo vielä suljetuttaa minutkin sinettiensä taakse.

Vigot sanoi uupuneesti:

— Onneksi olkoon. Hänellä on puhumista kammottavasti.

Tullessani ulos seisoi attašea Packardinsa vierellä yrittäen selittää kuljettajalleen jotakin. Hän oli pyylevä keski-ikäinen mies; istumalihaksia hänellä oli yli oman osuutensa, ja hänen naamansa oli sen näköinen kuin siihen ei koskaan tarvitsisi kajota partaveitsellä. Hän huikkasi:

— Fowler! Voisitteko tulla selittämään tälle penteleen kuljettajalle...?

Tein työtä käskettyä.

— Tarkalleen tuon saman minä sanoin hänelle, mutta hän ei ole ymmärtävinään ranskan sanaa koskaan.

— Voi johtua ääntämisestä.

— Palvelin aikoinani Pariisissa kolme vuotta. Kyllä minun ääntämiseni näille peijakkaan vietnamilaisille kelpaa.

— Demokratian ääni, minä totesin.

— Kuinka sanoitte?

— York Hardingin teoksia ehkä.

— En ymmärrä yhtään.

Hän vilkaisi epäluuloisesti arkkuun, jota pitelin kädessäni.

— Mitä tuossa on? hän tiukkasi.

— Kaksi paria valkoisia silkkihousuja, kaksi silkki-mekkoa, muutamat tyttölapsen nimettömät — kolmet muistaakseni. Kotimaista tavaraa kaikki. Eivät Amerikan-apua.

— Kävittekö ylhäällä? attašea kysyi.

— Kävin.

— Kai kuulitte uutisen?

— Kuulin.

— Hirmuinen juttu, attašea valitti — hirmuinen.

— Lähettiläs taitaa olla pahasti kuohuksissaan?

— Taatusti. Hän on paraikaa ylikomissaarin luona ja on pyytänyt audienssia presidentiltä.

Attašea tarttui käsivarteeni ja talutti minut pienen matkan päähän autosta.

— Tehän tunsitte nuoren Pylon hyvin, ettekö tunteutkin? En saa järkeeni, että hänelle piti käymän näin. Tunnen hänen isänsä, professori Harold C. Pylon — olette kai kuullut hänestä?

— En ole.

— Maailman etevin merenalaisen eroosion tuntija. Ettekö nähnyt hänen kuvaansa Timen kannelta pari kuukautta sitten?

— Ahah, taidan muistaa. Taustalla murentuva kallio ja etualalla kultasankaiset silmälasit.

— Juuri niin. Minun oli kyhättävä kokoon sähkö nuoren Pylon omaisille. Pidin hänestä kuin omasta pojastani.

— Se tietävästi tekee teidät hänen isänsä lähisukulaiseksi.

Attašea käänsi vetiset ruskeat silmänsä minuun ja kysyi:

— Mikä teitä oikein vaivaa? Ei noin sovi puhua, kun mainio nuori mies...

— Anteeksi, pyysin. — Kuolema tehoaa meihin ihmisiin monella tavoin.

Ehkä hän tosiaan piti Pylestä.

— Mitä sanoitte sähköessänne? utelin sitten.

Attašea vastasi vakavasti ja kuin ulkoa lukien: ”Syvästi valittaen ilmoitan poikanne kuolemasta. Hän kaatui sotilaana demokratian riveissä.” Lähettiläs allekirjoitti sähkeen.

— Kaatui sotilaana, minä toistin. — Hiukan hämmentävää ehkä, eikö olekin? Kotiväelle, tarkoitan. Taloudellisen avun valtuuskunta ei kuulosta kovin sotilaalliselta. Saatteko kukaties myös Punaisen sydämen urhoollisuusmitaleita?

Attašea vastasi matalasti, ääni salaperäisyydestä väristen:

— Hän palveli erikoistehtävissä.

— Niinpä niin, sen arvasimme kaikki.

— Ei suinkaan hän puhunut siitä, eihän?

— Ei puhunut, ei halaistua sanaa, rauhoitin ja muistin sitten Vigotin määritelmän: — Hän oli ylen hiljainen amerikkalainen.

— Onko teillä minkäänlaista aavistusta, miksi hänet murhattiin ja kuka on murhaaja?

Raivostuin äkkiä: olin kuolemakseni kyllästynyt koko jenkki-laumaan, sen yksityisiin coca-cola varastoihin ja kokoonpantaviin sairaaloihin ja leveistä leveimpiin autoihin ja kivääreihin, jotka olivat viittä vaille viimeistä mallia. Tiuskasin:

— On niinkin. Hänet murhattiin, koska hän oli liian viaton tähän maailmaan. Nuori ja tietämätön ja typerä ja sotkeutui asioihin. Hänellä ei ollut niistä sen parempaa tietoa kuin muillakaan teikäläisillä, mutta silti annoitte hänelle rahaa ja työnsitte York Hardingin Kauko-idän-kirjoja hänen kouraansa ja sanoitte: ”Pane toimeksi. Ohjaa itä demokratian leiriin.” Hän ei kyennyt näkemään muuta kuin sen, mistä hänelle oli luentosalissa puhuttu, ja sekä kirjailija että luennoitsijat vetivät häntä nenästä. Hän ei nähnyt edes vainajan haavoja. Punainen uhka, demokratian sotilas.

— Luulin teidän olleen hänen ystävänsä, attašea huomautti nuhtelevasti.

— Hänen ystävänsä minä o l i n k i n. Olisin mieluummin halunnut hänen lueskelevan kotona sunnuntai-iltoita ja seuraavan baseball-sarjoja. Toivoin, että hän olisi elänyt turvassa kotimaassa jonkun tyypillisen amerikkattaren kanssa, joka kuuluu kirjarenkaaseen.

Attašea rykäisi nolona.

— Niinpä niin, hän virkkoi. — Unohdin vallan sen onnettoman jutun. Olin teidän puolellanne, varauksitta

olinkin, Fowler. Pyle käyttäytyi kovin rumasti. Tunnustan suoraan, että pidin hänelle tytöstä pitkäät puheet. Minulla nähkääs, on kunnia tuntea professori ja rouva Pyle . . .

Tokaisin: — Vigot odottaa, ja marssin tieheni. Ensimmäisen kerran attašea nyt äkkäsi Phuongin, ja kun sitten käännyin katsomaan häneen, hän tuijotti minuun yllättyneesti ja piinautuneesti: ikuinen isovehi, joka ei ymmärtänyt.

Continental taaskin oli näyttämönä, kun Pyle tapasi Phuongin ensi kerran — kaksi kuukautta tulonsa jälkeen, niin ainakin olen muistavinani. Ilta oli alullaan; oli tullut se lyhyt viileyden hetki, jolloin aurinko juuri on vajonnut taivaanrannan taakse, ja kynttilöitä sytytelään sivukatuojen myymäläkojuissa. Arpanappulat kopsivat pöydillä, joiden ääressä ranskalaiset pelasivat *quatre-vingt-et-unia*, ja tyttölapset pyöräilivät valkoisissa silkkihousuissaan Rue Catinatia pitkin kotiaan kohden. Phuong joi appelsiinimehua ja minä olutta, ja me istuimme vaiti, tyytyväisinä tähän yhdessäoloomme. Silloin tuli Pyle arastelevasti luoksemme, ja minä esittelin hänet Phuongille. Pylellä oli tapana ensin tuijottaa tyttöihin niinkuin ei ikinä olisi mokomia eläviä nähnyt ja punastua sitten.

— Arvelin, että teitä ja arvoisaa seuralaistanne ehkä huvittaisi siirtyä pöytäni, Pyle puhkesi puhumaan. — Muuan attašeamme ...

Pylellä oli pöydässään kaupallinen attašea. Hän hymyili meille ylhäältä parvekkeelta leveää ja lämmintä, ylen itsevarmaa tervetuliaishymyä kuin ainakin mies,

joka tietää pitävänsä ystäväpiirinsä eheänä, koska ymmärtää käyttää oikeanlaatuisia hienhajun poistoaineita. Monet kerrat olin kuullut muiden sanovan häntä Joeksi, mutta hänen sukunimestään minulla ei ollut tietoa. Hän touhusi ja melusi, veteli tuoleja ja huuteli tarjoilijaa, vaikka mokoma tarfontuhlaus olikin turhaa täällä Continentalissa: pelkkään olueen, konjakkigrogiin tai vermutti-cassikseen tulos joka tapauksessa jäi.

— Yllättävää tosiaan nähdä teidät täällä, Fowler, hän sanoi. — Odottelimme paraikaa poikia kotiin Hanoista. Kuuluu olleen melkoinen metakka. Ettekö lähtenytkään mukaan?

— Olen kyllästynyt istumaan neljä tuntia lentokoneessa lehtikonferenssin tähden.

Attašea silmäili minua paheksuvasti ja virkkoi:

— Innokkaita poikia nämä meikäläiset. Totinen tosi, liikemiehinä tai radiossa he taatusti kasaisivat rahaa kaksin verroin, eikä heidän nahkansa olisi minkäännäköisessä vaarassa.

— Joutuisivat ehkä tekemään töitä, minä otaksuin.

— Tuntuvat haistavan taistelunkäryn kuin sotaratsut, attašea jatkoi innoissaan vaivautumatta kuuntelemaan epämiellyttäviä sivuhuomautuksia. — Bill Granger esimerkiksi — häntä ei pidätä kunnan tappelunnujakasta mikään.

— Oikeassa taidatte olla. Näin hänen riehuvan muutama ilta sitten — Sportingin baarissa.

— Tiedätte hyvin, etten tarkoittanut tuota.

Kaksi riksankuljettajaa polki ajokkejaan hurjasti Rue Catinatia pitkin Contientalia kohti ja seisautui ravintolan eteen niin yhtäaikaaisesti, ettei voittajasta ehtinyt päästä selville. Toisessa riksassa istui Granger. Toi-

nessa kyyhötti pieni, harmaa, hiljainen mytty, jota Granger alkoi kiskoa alas kadulle.

— Hei, alahan tulla, Mick, hän hoki — tule pois.

Sitten hän rupesi riitelemään kuljettajan kanssa kyyti-palkkiosta. ”Tuoss'on”, hän tiuskaisi, ”ota tai jätä”, ja paiskasi viisinkertaisen maksun kadulle miehen poimittavaksi.

Kaupallinen attašea virkahti hermostuneesti:

— Poikien kai täytyy saada hiukan rentoutua työn lomassa.

Granger retkautti taakkansa tuolille. Sitten hän huomasi Phuongin.

— Kas peijakas, hän tokaisi — sinä semmoinen ja tämmöinen vanha Joe-veikko. Mistä tämän neidon keksit? En tiennytkään, että sinussa on näin paljon puhtia. Anteeksi, mutta täytyy painua pytylle. Pitäkää huoli Mickistä.

— Mutkattomia sotilastapoja, huomautin.

Pyle lausui vakavasti, punastuen taaskin:

— En olisi kutsunut teitä kahta tänne, jos olisin arvannut...

Harmaa mytty liikahti tuolillaan, pää putosi pöydälle kuin irtain pallo, ähkäisi, päästi pitkän viheltävän huokauksen, joka oli tulvillaan pohjatonta nääntymystä, ja lepäsi sitten liikkumattomana.

— Tunnetteko hänet? kysyin Pyleltä.

— En tunne. Eikö hän ole lehtiväkeä?

— Kuulin Billin sanovan häntä Mickiksi, puuttui kaupallinen attašea puheeseen.

— Eikö UP:llä olekin täällä uusi kirjeenvaihtaja?

— Ei tämä ole hän. Hänet minä tunnen. Kuinkahan lienee, kuuluukohan hän ehkä Taloudellisen avun val-

tuuskuntaanne? Ettehän voi tuntea sen kaikkia jäseniä — heitä on monta sataa.

— En usko kuuluvan, kaupallinen attašea epäili. — En muista nähneeni häntä missään.

— Voisimme etsiä hänen henkilöllisyystodistuksensa, Pyle ehdotti.

— Älkää Herran tähden herättäkö häntä. Yksi kännipää riittää. Granger sitä paitsi tietää, kuka hän on.

Mutta Granger ei tiennyt. Hän palasi alakuloisen näköisenä pesuhuoneesta.

— Ken on tämä naisenpuoli? hän tiedusteli.

— Neiti Phuong on Fowlerin ystävä, Pyle vastasi kankeasti. — Tahtoisimme tietää...

— Mistä Fowler hänet keksi? Tässä kaupungissa saaluvan varoa jälkiään, Granger keskeytti ja lisäsi: — Tai-vaalle kiitos penisilliinistä.

— Bill, kaupallinen attašea sanoi — tahdomme tietää, kuka Mick on.

— Ei harmainta aavistusta.

— Mutta sinähän hänet tänne toit.

— Eivät siedä viskiä, nämä fransmannit. Kuukahti kesken.

— Ranskalainenko hän on? Olin kuulevinani sinun sanovan häntä Mickiksi.

— Täytyi keksiä jonkinmoinen nimi, Granger selitti. Hän kallistui Phuongin puoleen ja tokaisi: — Hei! Te! Kelpaisiko toinen appelsiinimehu? Onko teillä jo heilätäksi illaksi?

Minä keskeytin:

— On joka ainoaksi.

Kaupallinen attašea kysyi kiireesti:

— Mitä sotaan kuuluu, Bill?

— Suurvoitto Hanoin luoteispuolella. Ranskalaiset valtasivat takaisin kaksi kylää, joita eivät edes ole kertoneet menettäneensä. Isot tappiot Vietminhille. Omiaan eivät vielä ole ennättäneet laskea, mutta lupasivat antaa tiedon viikon tai parin päästä.

Kaupallinen attašea sanoi:

— Huhu tietää kertoa, että vietminhiläiset ovat tunkeutuneet Phat Diemiin, polttaneet katedraalin ja ajaneet piispan tiehensä.

— Turha odottaa, että meille siitä Hanoissa kerrottaiisiin. Eihän se ole voitto.

— Yksi lääkintäryhmistämme ei päässyt Nam Dinhia pidemmälle, Pyle pani väliin.

— Ette kai niin kauas menneet, ettehän, Bill? kysyi kaupallinen attašea.

— Mikä peijakas luulet minun olevan? Olen pelkkä kirjeenvaihtaja, jonka liikkumisluvasta näkee, koska luvalliset rajat on ylitetty. Lennän Hanoin kentälle. Auto vie lehdistöleiriin. Ranskalaiset lennättävät kahden takaisin valtaamansa kylän yli ja näyttävät, kuinka trikolori niissä liehuu. Voisi olla mikä muu lippu hyvänsä, kun sitä noin ylhäältä tirkistelee. Sitten pidetään lehtikonferenssi, ja joku eversti kertoo meille, mitä olemme nähneet. Sitten jonotetaan sensuurivirastossa sähköet kourassa. Sen jälkeen kumotaan ryyppyjä kurkkuun. Paras baarimies koko Indokiinassa. Sitten lennetään takaisin.

Pyle katsoi olutlasiinsa kulmat ryyppä.

— Aliarvioit itsesi, Bill hyvä, kaupallinen attašea vastusti. — Tuo juttusi 66. tiestä, totta vie — mikä sillä olikaan otsakkeena? 'Helvetin viertotie' — se oli Pulitzerin palkinnon arvoinen. Tiedät kyllä, mitä juttua tarkoi-

tan — sitä, jossa päätön mies oli polvillaan ojassa ja toinen käveli nähtesi kuin unissaan...

— Luuletko tosissasi, että menisin likelle heidän perhananmoisista maanteitään? Osasihan Stephen Cranekin kuvailla sotaa, vaikka ei sitä ikinä nähnyt. Tilaa minulle ryyppy lisää. Ja sitten lähdetään etsimään jotakuta tyttölästä. Sinulla on jo narttu. Minä tahdon myös nartun.

Kysyin Pyleltä:

— Mitä arvelette, onkohan Phat Diemin uutisessa perää?

— En tiedä. Olisiko tärkeäkin tapaus? Tekisi mieleni mennä katsomaan omin silmin, mikäli se on tärkeä, hän vastasi.

— Tärkeä Taloudellisen avun valtuuskunnalle, sitäkö tarkoitatte?

— No kas, hän selitti — täsmällinen rajanteko on vaikeaa. Lääkkeet ovat tavallaan aseita nekin, eikö niin? Täkäläiset katoliset kai ovat melko jyrkkiä antikommunisteja, ovatko?

— Tekevät kauppaa kommunistien kanssa. Piispa saa lehmänsä ja rakennusbambunsa kommunisteilta. York Hardingin Kolmanneksi mahdiksi en menisi heitä sanomaan.

— Lopettakaa lorut! Granger kiljui. — Ei tähän läpeen kannata koko iltaa hukata. Minä lähdän Viiden sadan tytön taloon.

— Suostuisitteko te ja neiti Phuong syömään päivällistä kanssani... Pyle aloitti.

— Voit syödä Chaletissa, Granger katkaisi — sillä välin, kun minä nakkelen tyttöjä naapurissa. Kapua koiillesi, Joe. Sinä ainakin olet mies.

Luulen, että juuri tällöin — miettiessäni, mikä mahtoi

olla miehen määritelmä — minä ensimmäisen kerran tajusin pitäväni Pylestä. Hän oli käännähtänyt hiukan pois päin Grangerista ja pyöritteli olutkolpakkooaan päätäväisen ja etäisen näköisenä. Hän virkkoi Phuongille:

— Teitä taitaa kyllästyttää tämä ammattijaaritus — omasta maastanne, tarkoitan.

— *Comment?*

— Mitä aiot tehdä Mickille? kaupallinen attašea tiedusteli.

— Jätän tänne, Granger ilmoitti.

— Ei sovi lainkaan. Ethän edes tiedä hänen nimeään.

— Otetaan mukaan ja annetaan tyttöjen hoitoon.

Kaupallinen attašea päästi äänekkään seurallisen hohotuksen. Hän oli saman näköinen kuin television naama-
taulut. Hän sanoi:

— Tehkää mitä tahdotte, nuori väki. Minä puolestani olen liian vanha konkari niihin leikkeihin. Vien hänet kotiin muassani. Ranskalaisenhan sanoit hänen olevan?

— Puhui ranskaa.

— Jos saat tuoduksi hänet autooni . . .

Kaupallisen attašean pyrhedettyä tihensä Pyle kapusi riksaan Grangerin kanssa, ja Phuong ja minä läksimme ajamaan heidän jäljessään Choloniin päin. Granger oli yrittänyt tuppautua samaan riksaan kuin Phuong, mutta Pyle oli kiskaissut hänet alas. Rikšankuljettajien polkiessa ajokkejaan pitkin kiinalaiskaupunkiin vievää pitkää esikaupunkitietä ajoi ohitsemme ranskalaisten pansariautojen kolonna. Tykinpiiput sojottivat kohti taivasta, ja jokaisessa autossa istui liikkumaton upseeri kuin keulakuvana tähtien ja mustan, sileän, koveran taivaan taustalla — jotakin selkkausta kai oli taas syntynyt Binh Xuyenin kanssa, yksityisarmeijan, joka hoiti Grand

Mondea ja Cholonin peliluolia. Tämä oli rosvoitarien maata. Muistutti keskiajan Eurooppaa. Mutta mitä tekemistä amerikkalaisilla oli täällä? Eihän Kolumbus vielä ollut heidän maataan löytänyt. Huomautin Phuongille . . .

— Pidän tuosta Pylon miekkosesta.

— Hän on hiljainen, Phuong vastasi, ja tämä laatusana, jota hän ensimmäisenä käytti, tarttui Pyleen kuin liikanimi koulupoikaan, ja lopulta sitä käytti jopa Vigotkin istuessaan toimistossaan vihreä suojus otsallaan ja kertoessaan minulle Pylon kuolemasta.

Pysäytimme rikšamme Chaletin eteen. Sanoin Phuongille:

— Mene sisään valtaamaan pöytä. Minun on viisainta lähteä kaitsemaan Pyleä.

Tämä vaistomainen halu minut ensiksi valtasi — halu varjella häntä. Päähäni ei pälkähtänyt ajatus, että minun olisi ollut tärkeämpää suojella omaa itseäni. Viattomuus tuntuu aina mykästi vetoavan suojeluvaistoihimme, vaikka tekisimme paljon viisaammin, jos sitä kaihtaisimme: viattomuus on kuin mykkä spitaalitautilinen, joka on hukannut varoituskellonsa ja vaeltelee eksyksissä tahottomatta pahaa kenellekään.

Minun tullessani Viidensadan tytön taloon olivat Pyle ja Granger jo ennättäneet mennä sisään. Oviaukon sisäpuolella seisoi sotapoliisi vartiossa, ja kysyin häneltä:

— *Deux americains* — kaksi amerikkalaista?

Vartiomiehenä oli nuori muukalaislegioonan korpraali. Hän lakkasi puhdistamasta revolveriaan ja nytkäytti peukalollaan olkansa yli ovikäytävään päin; samalla hän laukaisi saksankielisen sutkauksen, jota en ymmärtänyt.

Valtavalla katottomalla pihamaalla vietettiin paraikaa lepohetkeä. Monta sataa tyttöä virui ruohikossa tai kyyk-

ki kantapäittänsä varassa jutellen tovereittensa kanssa. Pihaa ympäröivien pikku koppien verhot olivat auki — joku nääntynyt tyttö retkotti sāngyllään yksinään jalat ristissä. Cholonissa kiehui, joukoilla oli lomakielto eikä töitä niin muodoin ollut: pidettiin ruumiin pyhää. Yhdessä kolkassa tappeli, sātki ja kiljui tyttöparvi; siitä näin, että ammattiakin sentään vielä harjoitettiin. Muistin vanhan saigonilaiskaskun korkeasta vieraasta, joka oli menettänyt housut jalastaan raivatessaan itselleen väkivalloin tien takaisin vartiomiehen turviin. Siviiliä ei täällä suojeltu. Pitäköön itsestään huolen ja keksiköön omat keinonsa päästä pakoon, jos kerran tahallaan tunkeutuu sotilaiden riistamaille.

Minä olin jo oppinut tekniikan — oli hallittava hajotamalla. Valitsin ympärilleni kiertyivistä tytöistä yhden ja sysin häntä verkalleen sinne päin, missä Pyle ja Granger kamppailivat.

— *Je suis un vieux* — vanha ukko minä olen, puhelin.
— *Trop fatigué* — kovin väsynyt.

Tyttö kikatti ja painautui minuun.

— *Mon ami*, sanoin — *il est très riche, très vigoureux*.
Ystäväni on rikas, upporikas, hyvin väkevä.

— *Tu es sale*, tyttö vastasi. — Rietas olet.

Sain vilaukselta silmiini punehtuneen ja voitonriemuisen Grangerin; hän tuntui pitävän mellakkaa oman mainion miehisiyytensä todistuksena. Yksi tytöistä oli työntänyt kätensä Pylon kainaloon ja yritti lempeästi nykiä häntä pois taistelutantereelta. Työnsin tyttöni muiden sekaan ja huusin Pylelle:

— Pyle, tänne päin.

Hän katsoi minuun tytönpäiden ylitse ja vastasi:

— Tämä on kamalaa. Hirmuista.

Lampunvalo minut kukaties petti, mutta kuvittelin kuitenkin hänen näyttävän riutuneelta. Mieleeni juolahti ajatus, että Pyle hyvinkin saattoi olla koskematon.

— Tulkaa pois, Pyle, minä kehotin. — Jättäkää tytöt Grangerille.

Näin Pylon hivuttavan kättään takataskuaan kohti. Aivan tosissani uskoin, että hän oli aikeissa tyhjentää taskunsa piastereista ja dollarinseteleistä.

— Älkää olko hölmö, Pyle, karjaisin jyrkästi. — Saatte aikaan todellisen tappelun.

Tyttö, jota äsken olin edelläni kuljetellut, alkoi tunkeutua takaisin minuun päin, mutta sysäsin hänet uudelleen Grangerin ympärillä riehuvaan kehään.

— *Non, non*, hoin — *je suis un Anglais, pauvre, très pauvre*. Olen englantilainen, köyhä, kovin käyhä.

Sitten kaappasin kiinni Pylon hihasta ja kiskoin hänet pois. Hänen kummassakin käsipuoleessaan riippui tyttö kuin kala koukussa. Pari kolme muuta tyttöä yritti katkaista meiltä tien ennen kuin pääsimme portille, missä korpraali seisoi vahdissa, mutta heidän yrityksensä olivat laimeita.

— Mitä minä tälle teen? Pyle kysyi.

— Ei hänestä ole vaivaa, vastasin, ja samassa tyttö jo hellittikin hänen käsivarresta sukeltaen takaisin Grangerin ympärillä riehuvaan melskeeseen.

— Kuinka Grangerin käy? Pyle uteli hätäytyneesti.

— Hän saa mitä halusi — hiukan narttua.

Tyttötalon ulkopuolella tuntui yö ylen hiljaiselta — toinen panssariautokolonna vain kiiti ohitsemme määrätietoisesti. Pyle lausahti:

— Siellä oli vallan hirmuista. En olisi uskonut...

Sitten hän lisäsi alakuloisesti, kauhunsekainen kun-
nioitus äänessään:

— He olivat kovin suloisia...

Hän ei suinkaan kadehtinut Grangeria, hän valitti sitä,
että hyvyttä — suloisuus ja sirous sitä taatustikin ovat
— tässä maailmassa tahrattiin ja pideltiin pahoin. Pyle
kykeni tajuamaan tuskan, kun sai sen nenänsä eteen.
(Pilkkaa tämä ei ole, sillä harvapa meistä siihen lopulta-
kaan pystyy.)

Virkoin:

— Lähdetään takaisin Chaletiin. Phuong odottaa meitä.

— Anteeksi, hän äännähti. — Unohdin kokonaan. Tei-
dän ei olisi pitänyt jättää häntä yksin.

— Eihänellä mitään hätää ollut.

— Ajattelin vain, että minun täytyisi saattaa Granger
turvallisesti...

Taas hän vajosi mietteisiinsä, mutta kun sitten menim-
me sisään Chaletiin, hän virkahti onnettomana nämä hä-
märät sanat:

— En muistanutkaan, kuinka paljon on miehiä...

(2)

Phuong oli valinnut meille pöydän tanssilattian lai-
dalta, ja orkesteri soitteli jotakin kappaletta, joka oli
viisi vuotta sitten ollut muotia Pariisissa. Kaksi vietna-
milaisparia tanssi, kaksi pienoista, siroa ja piittaamatonta
paria; niiden liikunnassa oli hienostusta, jota me länsi-
maalaiset emme osaisi jäljitellä. (Tunsin toisen pareista:
Banque de l'Indo-Chinen kirjanpitäjä vaimoineen.) Kun
näitä tanssijoita katseli, tuntui mahdottomalta ajatella,

että he joskus pukeutuisivat huolimattomasti, päästäisi-
vät suustaan sopimattoman sanan, sortuisivat likaisten
pyyteitten uhreiksi. Jos sodan määritteli keskiaikaiseksi,
silloin nämä ihmiset olivat kotoisin tulevalta 1700-luvulta.
Herra Phan Van-Tunin olisi voinut odottaa joutoaikoi-
naan kyhäilevän perin hienostuneita klassillisia säkeitä,
mutta sattumalta tiesin hänen ihailevan Wordsworthia
ja kirjoittelevan runoja luonnon kauneuksista. Lomansa
hän vietti Dalatissa, missä maisemat enemmän kuin mis-
sään muualla tässä maassa muistuttivat englantilaisen
järvikoulukunnan mielitienoitä. Hän kumarsi kevyesti
tehdessään kaarroksen kohdallamme. Aprikoin, kuinka
Granger oli mahtanut pärjätä tyttöalossa puolensadan
metrin päässä meistä.

Pyle pyyteli kehnolla ranskallaan Phuongilta anteeksi,
että olimme antaneet hänen odottaa.

— *C'est impardonable*, hän sanoi — anteeksiantama-
tonta.

— Missä olitte? Phuong kysyi häneltä.

— Saatoin Grangerin kotiin, Pyle vastasi.

— Kotiin? minä toistin ja nauroin, ja Pyle silmäili
minua kuin olisin ollut toinen Granger. Näin äkkiä itseni
hänen silmillään: keski-ikäinen miekkonen, silmät hiu-
kan verestävät, lihomisen alkua, karkeat lemiskelyn
tavat, kukaties hiukan hillitympi kuin Granger mutta
kyynillisempi, vähemmän viaton, hetkeksi välähti silmiini
myös kuva Phuongista ensitapaamisemme hetkeltä; näin,
kuinka hän yhdeksäntoistavuotiaana valkoisessa juhla-
puvussaan ja vanhemman sisarensa vartioimana tanssi
ohitseni Grand Mondessa — sisar oli päättänyt toimittaa
hänet hyvin eurooppalaisiin naimisiin. Joku amerikka-
lainen oli lunastanut tanssikupongin ja tuli pyytämään

hätä parikseen; mies oli hiukan humalassa, ei kuitenkaan pahemmin — oli kaiketi uusi tulokas, ja luuli Grand Monden tanssityttöjä portoiksi. Ensimmäistä kierrosta tehdessään hän oli puristellut Phuongia aivan liian tiukasti, ja äkkiä oli Phuong jälleen istunut pöydässään sisarensa vierellä. Mies oli pyöriskellyt yksinään ja ekyksissä tanssijoiden seassa tietämättä, mitä oikein oli tapahtunut ja mistä syystä. Ja Phuong — tyttö, jonka nimeä en vielä silloin tiennyt — istui levollisena pöydässään, appelsiinimehua ryyppiskellen, oman itsensä kiistämättömänä valtiattarena.

— *Peut-on avoir l'honneur* — saanko kunnian? Pyle kysyi korostaen sanojaan kammottavasti, ja hetken kulltua näin heidän tanssivan vaiti salin toisessa päässä. Pyle piteli Phuongia niin loitolla, että hänen olisi luullut millä hetkellä hyvänsä aikovan irtautua tanssittavastaan. Pyle tanssi perin kehnosti, mutta Phuong oli aina ollut Grand Monden tytöistä taitavin.

Kosiskeluni oli ollut tuloksetonta kauan. Jos olisin voinut tarjota avioliittoa ja huomenlahjaa, ei tielläni olisi ollut mitään mutkia, ja sisar olisi vähin äänin ja tahdikkaasti livahtanut tiehensä aina kun tapasimme toisemme. Mutta kolme kuukautta ehti vierähtää ennen kuin onnistuin hetkisen keskustelemaan Phuongin kanssa kahden; olimme Majesticin parvekkeella, ja sisar huuteli meille viereisestä huoneesta yhtä mittaa kysellen, emmekö jo pian tulisi sisään. Saigonin joella purettiin ranskalaista lastialusta lyhtyjen valossa, rikkojen kellot kilisivät puhelinten lailla, ja minä olin kankea kieleltäni kuin kuka hyvänsä nuori ja kokematon hölmö. Palasin toivottomana vuoteeseeni Rue Catinatille enkä osannut aavistaa, että Phuong jo neljän kuukauden kuluttua ma-

kaisi vierelläni hiukan hengästyneesti hihitellen, ikään kuin olisi yllättyneenä todennut, etteivät hänen ennakkoodotuksensa olleetkaan täysin pitäneet paikkaansa.

— Monsieur Foulair.

Olin katsellut heidän tanssiaan huomaamatta lainkaan, että Phuongin sisar oli viittoillut minulle toisesta pöydästä. Nyt tuli sisar luokseni, ja kehotin hiukan vastahakoisesti häntä istuutumaan. Olimme suhtautuneet viileästi toisiimme sen illan jälkeen, jolloin olin vienyt Phuongin kotiin sisaren saatua Grand Mondessa pahoinvointikohtauksen.

— En ole nähnyt teitä kokonaiseen vuoteen, sisar sanoi.

— Käyn vähän väliä Hanoissa.

— Kuka on ystävänne? sisar kysyi.

— Pyle on hänen nimensä.

— Mitä hän tekee?

— On Yhdysvaltain Taloudellisen avun valtuuskunnan jäsen. Tiedätte kai tyylin — sähköompeelukoneita nälkiintyneille ompelijattarille.

— Onko täällä sellaisia?

— En tiedä.

— Mutta eivät he ompelukoneita käytä. Ei heidän asuinpaikoillaan ole sähköä.

Sisar otti kaiken kirjaimellisesti.

— Parasta kysyä Pyleltä, vastasin.

— Onko hän naimisissa?

Katsahdin tanssilattialle.

— Uskoisin melkein, ettei hän ikinä ole päässyt tuon lähemmäs naista.

— Hän tanssii kovin huonosti, sisar huomautti.

— Niin tekee.

— Mutta hän on kiltin ja luotettavan näköinen.

— Niin on.

— Saanko istua täällä teidän seurassanne hiukan aikaa? Ystäväni ovat kovin ikäviä.

Soitto taukosi, ja Pyle kumarsi kankeasti Phuongille, talutti hänet takaisin pöytään ja työnsi tuolin hänen alle. Näin Phuongin olevan mielissään tästä ritarillisuudesta. Ajattelin itsekseni, että hän jäi paljoa vaille eläessään minun kanssani.

— Saanko esitellä teille Phuongin sisaren, virkoin Pylelle. — Neiti Hein.

— Ilahduttaa suuresti, Pyle lausui punastuen.

— Oletteko New Yorkista? sisar kysyi.

— En. Bostonista.

— Onko Bostonkin Yhdysvalloissa?

— On kyllä — on.

— Onko isänne liikemies?

— Ei oikeastaan. Hän on professori.

— Opettajako? sisar kysyi hiukan pettyneesti.

— No — hän on jonkinlainen asiantuntija, nähkääs.

Häneltä pyydetään lausuntoja.

— Sairaanko pyytävät? Onko hän tohtori?

— Ei sen laatuinen tohtori. Tekniikan tohtori kuitenkin. Hän tietää vedenalaisesta rapautumisesta kaiken mahdollisen. Tiedätekö, mitä se on?

— En tiedä.

Tavoitellen avuttomasti leikkisää äänensävyä Pyle vastasi:

— Saakoon isä siinä tapauksessa selittää sen teille itse.

— Onko hän täällä?

— Ei — ei ole.

— Mutta tulee myöhemmin?

— Ei tule. Laskin leikkiä vain, Pyle sanoi anteeksi-pyytävästi.

— Onko teillä toinenkin sisar? tiedustelin neiti Heiltä.

— Ei ole. Kuinka niin?

— Kuulostaa vallan siltä kuin tutkiskelisitte herra Pyleen kelvollisuutta aviomieheksi.

— Minulla on yksi ainoa sisar, neiti Hei vastasi ja läjäytti kätensä lujasti Phuongin polvelle kuin puheenjohtaja, joka antaa nuijallaan pontta sanoilleen.

— Hyvin sievä sisar onkin, Pyle ylisti.

— Hän on Saigonin kaunein tyttö, neiti Hei sanoi ikään kuin olisi korjannut hänen arvosteluaan.

— Sen minä uskon.

Panin väliin:

— Meidän on aika tilata päivällistä. Saigonin kauneimmankin tytön täytyy joskus syödä.

— Minulla ei ole nälkä, Phuong vastusti.

— Hän on hento, neiti Hei jatkoi lujasti. Hänen äänensään oli uhkaava sävy. — Häntä täytyy hoivata. Hän on hoivaamisen arvoinen. Hän on uskollinen, kovin uskollinen.

— Ystäväni on onnen poika, Pyle myönsi vakavasti.

— Sisareni rakastaa lapsia, neiti Hei lisäsi.

Nauroin ja satuin sitten katsahtamaan Pyleen: hän silmäili minua hämmästyneenä ja tyrmistyneenä, ja ymmärsin äkkiä, että neiti Hein puheet tosiaan kiinnostivat häntä. Tilatessani päivällistä (vaikka Phuong olikin väitännyt, ettei hänellä ollut nälkä, tiesin hyvin, että häneen mahtuisi kunnan tartarpihvi kaksine raakoine munineen ja muine lisukkeineen), minä toisella korvalla kuuntelin, kuinka Pyle totisena keskusteli lapsikysymyksestä.

— Olen aina haaveillut monesta lapsesta, hän sanoi.

— Kun perhe on suuri, ei elämästä puutu sisältöä. Avioliittokin lujittuu siitä. Lasten kannalta katsoen on myös paras, että heitä on paljon. Olin itse ainoa lapsi. Ei ole lainkaan edullista olla ainoa.

En vielä kertaakaan ollut kuullut hänen puhuvan näin vuolaasti.

— Kuinka vanha isänne on? neiti Hei uteli ahnaasti.

— Kuusikymmentäyhdeksänvuotias.

— Vanhat ihmiset pitävät lapsenlapsistaan paljon. On kovin surullista, ettei sisarellani enää ole vanhempia, jotka iloitsisivat hänen lapsistaan. Sitten kun niiden aika tulee, neiti Hei lisäsi mulkaisten minuun kolkosti.

— Ei ole teilläkään, Pyle huomautti, mielestäni hiukan tarpeettomasti.

— Isämme oli hyvin hienoa sukua. Hän oli huélainen mandariini.

Puutuin puheeseen:

— Olen tilannut päivällistä teille kaikille.

— Minä en syö, neiti Hei torjui. — Minun on mentävä takaisin ystäväni luo. Tahtoisin tavata herra Pylon uudestaan. Voitteko järjestää sen?

— Kunhan palaan pohjoisesta, minä sanoin.

— Lähdettekö pohjoiseen?

— Minun kaiketi on aika käydä silmäämässä sotaa.

— Mutta kaikki lehtimiehethän tulivat jo takaisin, Pyle kummasteli.

— Otollinen hetki minulle. Säästyn tapaamasta Gran-geria.

— Siinä tapauksessa teidän on monsieur Foulairin matkustettua tultava päivälliselle minun ja sisareni kanssa, neiti Hei ehdotti ja lisäsi nurjan kohteliaasti: — Lohduttamaan sisartani.

Hänen mentyään Pyle virkkoi:

— Mikä viehättävä, hienostunut nainen totisesti! Puhui englantiakin aivan erinomaisesti.

— Kerro hänelle, että sisareni palveli kerran konttorissa Singaporessa, Phuong pyysi ylpeänä.

— Todellako? Millaisessa konttorissa?

Tulkitsin Phuongin vastauksen.

— Tuontia ja vientiä. Hän osaa pikakirjoitusta.

— Toivon, että meillä olisi enemmän hänenlaisiaan Taloudellisen avun valtuuskunnassa.

— Puhun siitä hänelle, Phuong lupasi. — Hän tulisi mielellään amerikkalaisten palvelukseen.

Päivällisen syötyämme he tanssivat taas. Kehno tanssija olen minäkin, mutta en sentään ollut yhtä autuaan tietämätön omasta kömpelyydestäni kuin Pyle, mietin — vai olinko ehkä sittenkin ollut siihen aikaan, jolloin olin rakastunut Phungiin? Ennen neiti Hein ikimuistoista sairastumista olin varmastikin monta kertaa hakenut Grand Mondessa Phuongin tanssiin vain saadakseni puhua hänen kanssaan. Pyle ei käyttänyt puhumisen tilaisuutta hyväkseen, sen näin, kun he taas kaartoivat minua kohti; hänen jännityksensä näkyi lauenneen hiukan, eikä hän enää pidellyt Phungia käsivarren mitan päässä, mutta siihenpä juttu sitten supistuikin, sillä he olivat vaiti molemmat. Katsellessani, kuinka varmasti Phuongin keveät jalat seurasivat Pylon laahustelua tajusin taas olevani rakastunut. Tuskin jaksoin uskoa, että Phuong tunnin tai parin kuluttua tulisi kanssani takaisin nuhruiseen asuntooni, jonka porrastasanteella, yhteisen klosetin edessä vanhat akat kyyhöttivät.

Toivoin, etten olisi lainkaan kuullut huhua Phat Die-min valtaamisesta tai että huhu olisi kertonut mistä

muusta paikkakunnasta hyvänsä kuin siitä ainoasta pohjoisrintaman kaupungista, minne pääsisin erään ranskalaisen meriupseerin ystävyyden ansiosta livahtamaan salaala, sensoreiden ja valvojien tietämättä. Jymyuutinenko? Ei tuohon aikaan, jolloin maailma ei viitsinyt lukea muusta kuin Korean sodasta. Kuoleman mahdollisuus ehkä? Miksi tahtoisin kuolla, kun kerran Phuong makasi vierelläni joka yö? Tähän kysymykseen kuitenkin osasin vastata. En koskaan, en edes lapsena ollut uskonut minikään pysyvyyteen, ja kuitenkin olin pysyvyyttä kaivannut. Ikuinen onnen menettämisen pelko ahdisti minua. Tässä kuussa, ensi vuonna Phuong hylkäisi minut. Ellei ensi vuonna, niin kolmen vuoden kuluttua kuitenkin. Minun maailmassani oli kuolema ainoa ehdoton arvo. Henkensä menetettyään ihminen ei enää menettäisi muuta. Kadehdin niitä, jotka uskoivat Jumalaan, enkä luottanut heidän uskoonsa. Minusta tuntui, että he vain oman rohkeutensa ylläpitimeksi olivat keksineet sadun muuttumattomasta ja pysyvistä. Kuolema oli paljon varmempi totuus kuin Jumala, eikä kuoleman tultua enää tarvinnut joka päivä pelätä rakkauden kuolemista. Tulevan pitkästymisen ja piittaamattomuuden painajainen haihtuisi silloin. Minusta ei olisi ollut pasifistiksi koskaan. Mitä taamattoman palveluksen miehelle taatustikin teki, kun surmasi hänet. Niinpä niin, aina ja kaikkialla ihmiset rakastavat vihollisiaan. Ystävänsä he jättävät henkiin tuottaakseen heille tuskaa ja autiutta.

— Anteeksi, että riistin teiltä neiti Phuongin, Pylen ääni puhui.

— Eipä hätää, minä tanssin harvoin, mutta katselen mielelläni hänen tanssiaan.

Phuongista tuli aina puhutuksi tällä lailla kolman-

nessa persoonassa, aivan kuin hän ei olisi ollut läsnä. Joskus hän tuntui yhtä näkymättömältä kuin rauha.

Illan ensimmäinen kabarettiesitysten sarja alkoi: laulaja, jonglööri, koomikko — tämä viimeksimainittu las-ketteli perin paksuja sutkauksia, mutta kun vilkaisin Pyleen, näin, ettei hän ilmeisestikään kyennyt seuraamaan koomikon katukieltä. Phuongin hymyillessä hän hymyili, ja minun hohottaessani hän yhtyi epävarmasti nauruun.

— Mitähän Granger mahtaa tällä haavaa puuhailla? virkahdin, ja Pyle katsoi minuun moittivasti.

Sitten tuli illan kohokohta: naisiksi naamioitujen miesten näytös. Varhemmin päivällä olin nähnyt heistä monen kävelevän Rue Catinatilla — he olivat lanteitaan ketkutellen maleksineet edestakaisin vanhoissa villapaidoissaan ja pitkissä housuissaan, leuka sinertävänä. Kun he nyt käheästi lauloivat avokaulaisissa iltapuvuissaan ja tekorinnoissaan, jäljiteltujen jalokivien peitossa, he vaikuttivat milteipä himottavammilta kuin enimmät Saigonin pesunkestävistä eurooppalaisnaisista. Joukko nuoria ilmavoimien upseereita vihelteli heille, ja he hymyilivät säteilevästi vastaan. Pylen äkkinäinen paheksumisen purkaus aivan yllätti minut.

— Fowler, hän sanoi — lähdetään tiehemme. Tämä kai riittää meille? Ei sovi yhtään hänen silmilleen.

Kun taistelua katseli katedraalin kellotornista, se muistutti pelkkää värikuvaa, tuntui yhtä liikkumattomalta kuin buurisodan aikuisen *Illustrated London Newsin* panoraama. Lentokone paraikaa pudotteli laskuvarjoon sidottuja tarvikepakkauksia *calcairen*, Annamin eriskummaisten, säiden uurtelemien ja hohkakiveä muistuttavien rajavuorten eristyneisiin tukikohtiin, ja koska tuo lentokone laskeutumaan ruvetessaan aina palasi samaan lähtökohtaan, saattoi myös sen kuvitella olevan liikkumaton — laskuvarjokin leijui aina samassa kohdassa, koneen ja maanpinnan puolivälissä. Tasangolla olivat kranaatinheitinten pölläyttelemät savupilvet muuttumattomia, jähmeitä kuin kivi, ja torilla paloivat auringonvalon kalventamat liekit. Laskuvarjojääkärien pikkuruiset hahmot etenivät hanhenmarssissa kanavien vartta pitkin, mutta kun heitä näin korkealta tähysteli, hekin tuntuivat pysyvän paikallaan. Pappikaan, joka tornikamarin nurkassa luki messukirjaansa, ei muuttanut asentoaan. Sota näytti näin kaukaa katsoen siistiltä ja puhtaalta puuhalta.

Olin tullut tänne jo ennen päivänkoittoa maihinnousu- aluksella Nam Dinhistä. Saartaessaan kaupungin viiden sadan metrin säteellä vihollinen oli eristänyt laivastoase-

man, joten emme voineet laskea sen laitureiin, vaan meidän oli ohjattava aluksemme palavan torin laitaa. Liekkien valossa olimme helppo tulituksen kohde, mutta jostakin syystä meitä ei ammuttu. Ellei palavien myymäläkojujen jysähtelyä ja räiskettä ottanut lukuun, oli kaupungissa aivan äänetöntä. Saatoin kuulla joen rannalla seisovan senegalilaisvartiomiehen vaihtavan jalkaa.

Tunsin Phat Diemin hyökkäystä edeltäneiltä ajoilta hyvin — siellä oli yksi ainoa myymäläkojujen reunustama katu, jonka kanavat olivat katkoneet muutaman sadan metrin pituisiksi palasiksi, ja lisäksi kirkko ja silta. Öisin olivat katua valaisseet pelkät kynttilät tai pienet öljylamput (Phat Diemissä ei ollut sähköä muualla kuin ranskalaisten upseerien asuntoloissa), mutta aina sekä päivin että öin — se oli ollut tulvillaan väkeä ja meteliä. Tämä ruhtinaspiispan varjossa ja suojeluksessa elelevä kaupunki oli omalla oudolla keskiaikaisella tavallaan ollut koko maan touhukkain, mutta kuolleimalta se vaikutti nyt, kun kapusin aluksestani ylös rannalle ja tallustelin kohti upseerien asuintaloa. Kivimurska, lasinsirpaleet sekä palaneen maalin ja rappauksen käry, pitkä autio katu, jolla ei näkynyt yhtään ihmissielua, toivat mieleeni aamuvarhaisen lontoolaiskadun, missä vastikään on kajahdellut sireenien vaaraohi merkki: odotin aivan näkevänä julisteen: 'Suutari'.

Upseerien kasarmin julkisivu oli ammuttu hajalle, ja kadun vastakkainen puoli oli romahtanut raunioiksi. Purjehtiessamme tänne Nam Dinhistä jokea alas oli luutnantti Peraud tehnyt minulle selkoa tapahtumista. Hän oli vakavamielinen nuorukainen, vapaamuurari, ja hänestä tuntui, että Jumala oli tällä lailla halunnut rangaista hänen lähimmäisiään heidän taikauskostaan. Phat

Diemin piispa oli kerran käväissyt Euroopassa ja langennut siellä palvomaan Fatiman Pyhää Neitsyttä, jonka hahmoisena Neitsyt Maaria, niinkuin katoliset vakaasti uskoivat, oli kerran ilmestynyt portugalilaislapsille. Pallattuaan kotiin piispa oli rakennuttanut Neitsyen kunniaksi alttariluolan ja juhlinut joka vuosi hänen ilmestyspäiväänsä panemalla toimeen suuren kulkueen. Ranskalaisia ja vietnamilaisia joukkoja komentavan everstin ja piispan välit olivat olleet kireät siitä päivästä lähtien, jolloin viranomaiset olivat hajottaneet piispan yksityisarmeijan. Tänä vuonna eversti — joka tunsikin pientä lukkarinrakkautta piispaa kohtaan, koska isänmaa oli heille kummallekin katolista uskoa tärkeämpi — teki sovinnollisen eleen ja marssi esikuntineen kulkueen kärjessä. Koskaan ei suurempi väkijoukko ollut kokoontunut Phat Diemiin kunnioittamaan Fatiman Pyhää Neitsyttä. Monet budhanuskoisetkaan — jotka vastasivat puolta maan asujaimistosta — eivät malttaneet olla osallistumatta juhliin ja ne, jotka eivät palvelleet kumpaakaan jumalaa, uskoivat lippujen ja suitsutuslamppujen ja kultaisen ehtoollisleipäastioiden jollakin merkillisellä tavalla suojelevan heidän kotiaan sodalta. Piispan armeijan rippeet — toisin sanoen torvisoittokunta — johtivat kulkuetta, ja niiden jäljessä samosivat ranskalaiset upseerit hurskaan näköisinä, koska eversti oli niin käskenyt — kuin mitkään kuoripojat he marssivat portista sisään katedraalin alueelle, ohi Kristuksen valkean patsaan, joka oli pystytetty katedraalin edustalle, pikku lammen pienelle saarelle, astelivat kellotornin leveiden itämaisten ulkonemien alitse puiseen, veistokuvilla koristeltuun katedraaliin, jonka jyhkeät pilarit olivat yhtä puuta ja jossa alttarin punaiset lakkakoristeet tekivät pikemmin

budhalaisen kuin kristillisen vaikutuksen. Kaikista kanaanien välisistä kyllistä, joka puolelta tätä Alankomaita muistuttavaa lakeutta, missä tulppaanien asemesta kasvoivat vihreät riisinoraat ja hohteli kullankarvainen sato ja missä tuulimyllyjen sijasta näkyi pelkkiä kirkkoja, tulvi kansaa katedraaliin.

Kukaan ei pannut merkille Vietminhin käytyreitä, jotka hekin olivat liittyneet kulkueeseen, ja sinä yönä — kommunistien pääpataljoonan tunkeutuessa *calcairen* solien läpi Tonkinin tasangolle ja ranskalaisen vuoristoaseman avuttomana tähystellessä korkeuksistaan — he iskivät...

Nyt neljä päivää myöhemmin vihollinen oli saatu laskuvarjojääkärien avulla työnnettyksi vajaan kilometrin päähän kaupungin laidoilta. Täällä oli kärsitty tappio: lehtimiehiä ei päästetty tänne eikä sähköitä saanut lähettää, sillä lehtien tuli kertoa pelkistä voitoista. Jos viranomaiset olisivat olleet selvillä aikeistani, he eivät olisi päästäneet minua pois Hanoista, mutta mitä kauemmas päämajasta tultiin, sitä leväperäisempää oli valvonta, ja lopulta — vihollistulen piirissä — lehtimies oli tervetullut vieras. Hanoilaisen esikuntamajurin silmissä hän oli uhka ja namdinhiläiselle everstille hän tiesi pahaa huolen aiheutta, mutta rintamaluutnantin mielestä hänen tulonsa oli pelkkä lystikäs kepponen, virkistävää vaihtelua, ulkomaailman kiinnostuksen ilmaus; siitä luutnantti sai tilaisuuden hieman tehostaa omaa tärkeyttään ja saattoi nähdä jopa haavoittuneensa ja kaatuneensa väärässä sankariuden hohteessa.

Pappi sulki messukirjansa ja lausahi:

— Kas niin, päähän pääsin.

Hän oli eurooppalainen — ei kuitenkaan ranskalainen,

sillä piispa ei olisi sietänyt hiippakunnassaan ranskalaista pappia. Hän lisäsi:

— Tulin tänne ylös päästäkseni ihmisparoista hetkeksi rauhaan.

Kranaatinheittimien jyske tuntui tulleen lähemmäs tai kukaties vihollinen vihdoinkin vastasi tuleen. Vaikeinta oli juuri vihollisen löytäminen, niin oudolta kuin tämä kuulostaakin: kapeita rintamakaistaleita oli tusina, ja kanavien välisessä maastossa, maatalojen seassa ja riisipelloilla, oli väijytyspaikkoja loputtomasti.

Meidän alapuolellamme seiso, istui ja loikoili Phat Diemin koko asujaimisto. Katoliset, budhanuskoiset, pakanat, kaikki olivat kahmineet kokoon arvokkaimman omaisuutensa — padan, lampun, peilin, vaatteensa, muutamaman maton, pyhän kuvan — ja paenneet tänne katedraalin liepeille. Täällä pohjoisessa oli pimeän tulon jälkeen kammottavan kylmää, ja katedraali oli jo täynnä väkeä: enempää ei sinne mahtunut, sillä väki oli miehittänyt jopa kellotornin porrasaskelmatkin, mutta yhä vain tulvi portista sisään lisää väkeä kanniskellen sylilapsiaan ja taloustavaroitaan. Samantekevää mikä heidän uskontonsa oli, kaikki he luulivat olevansa turvassa täällä. Meidän heitä katsellessamme tunkeutui muuan nuori vietnamilainen kiväärimies ihmismeren halki katedraalia kohti: hänet seisautti pappi, joka riisti häneltä kiväärin. Vierelläni seisova Isä sanoi selitykseksi:

— Olemme puolueettomia. Tämä on Jumalan maata.

Minä mietin: kumman köyhää väkeä on Jumalalla valtakunnassaan, pelokasta, palelevaa, nälkiintynyttä ("En käsitä, millä ruokimme nämä ihmiset", oli pappi sanonut minulle) — luulisin suuren Kuninkaan pystyvän parempankin. Mutta sitten mietin: Sama juttu joka paikassa

— mahtavimman valtiaan alamaiset eivät suinkaan ole onnellisimpia.

Alapuolellemme oli jo pystytetty pikku myymäläkojuja. Virkoin:

— Näyttää mahtavalta markkinatorilta, eikä totta — hymyilevät kasvot enää puuttuvat.

Pappi sanoi:

— Väki paleli viime yönä hirmuisesti. Meidän ei auta muu kuin pitää luostarin portit lukossa. Muutoin hautautuisimme tämän lauman alle.

— Teillä kai on siellä hyvä ja lämmin olo?

— Ei varsin lämmin. Eikä sinne mahtuisi edes kymmenettä osaa tästä ihmispaljoudesta, pappi vastasi ja jatkoi: — Arvaan kyllä ajatuksenne. Mutta on ehdottoman tärkeätä, että muutama meistä pysyttelee terveenä ja toimintakykyisenä. Meidän sairaalamme on Phat Diemin ainoa, eikä meillä ole muita hoitajia kuin nunnat.

— Entä lääkäreitä?

— Teen siinä suhteessa parhaani.

Nyt vasta huomasin hänen kauhtanansa olevan veressä.

— Minuako etsitte täältä ylhäältä? hän kysyi.

— En. Halusin vain tutustua tilanteeseen.

— Kysyin siitä syystä, että tänne tuli viime yönä mies, joka tahtoi ripittäytyä. Oli hieman säikähtynyt kaikesta siitä, mitä oli kanavien varsilla nähnyt. Ei ihmekään itse asiassa.

— Pahan näköistä, vai?

— Laskuvarjojääkärit ampuivat ristitululta. Ihmisparat. Arvelin, että teidän laitanne saattoi olla samoin.

— En ole roomalaiskatolinen. En usko, että minua voi sanoa edes kristityksi.

— Outoa, mitä pelko ihmisellä teettää.

— Minulla ei teettäisi tuota koskaan. Vaikka uskoi-
sinkin johonkin jumalaan, silti inhoaisin ripin ajatusta.
Pitäisikö minun muka kyyköttää polvillani kopissa? Pal-
jastaa tunteeni toiselle miehelle? Suokaa anteeksi, Isä,
mutta minusta se on sairaalloinen tapa — akkamainen
jopa.

— No, hän lausahti keveästi — tepä taidattekin olla
hyvä ihminen. Tuskinpa teillä on ollut koskaan paljon
kaduttavaa.

Katselin kirkkojen jonoa: niitä oli tasaisin välimatkoin
kanavien lomissa, kun merelle päin mentiin. Toisessa tor-
nissa meistä lukien välähti valo.

— Ette näy pitäneen kaikkia kirkkojanne puolueet-
tomina.

— Olisi mahdotonta pitää, pappi myönsi. — Ranska-
laiset ovat luvanneet jättää katedraalin alueen rauhaan.
Enempää emme voi vaatia. Tornissa, jota paraikaa kat-
selette, on muukalaislegioonalaisten tähistyspaikka.

— Lähden taas liikkeelle. Hyvästi, Isä.

— Hyvästi ja hyvää onnea. Varokaa salakyyttiä.

Sain käyttää voimiani päästäkseni tunkeutumaan väen-
paljouden halki ja valkoisen, sokerinhoitoisia käsivar-
siaan levittelevän patsaan ohi ulos pitkälle kadulle. Näin
yli kilometrin päähän kumpaankin suuntaan, mutta koko
pituudelta oli minun lisäkseni vain kaksi elävää olentoa —
kaksi sotilasta hiipi varovasti pitkin kadun reunaa lehvillä
peitetty kypärä päässään ja konepistooli tanassa. Puhun
elävistä olennoista, sillä eräässä oviaukossa lojui ruumis,
jonka pää retkotti ulkona kadulla. Ruumiin ympärille
keräytyvien karpästen pörinä ja sotilaskenkien kaikkoo-
va ja vaimeneva tassutus olivat ainoat äänet. Tihensin
askeleitani ja käänsin pääni pois, kun kuljin ruumiin

ohi. Kun sitten muutaman minuutin kuluttua vilkaisin
taakseni, näin olevani kadulla kahden varjoni kanssa
enkä enää kuullut muuta kuin oman astuntani. Minusta
tuntui siltä kuin olisin ollut ampumaradan maalitaulu.
Mieleeni juolahti ajatus, että saisin ehkä maata montakin
tuntia kadulla, jos minun jotenkin kävisi: karpäsillä
olisi hyvää aikaa keräytyä.

Kuljin kahden kanavan yli ja käännyn tielle, joka
näkyi vievän kirkkoon. Tusina laskuvarjojääkärien ta-
paan naamioitunutta miestä istui maassa, ja kaksi up-
seeria tutki karttaa. Kukaan ei kiinnittänyt minuun huo-
miota, kun liityin heidän seuraansa. Yksi miehistä, jonka
selässä sojotti pitkä radiopuhelinantenni, virkkoi: "Nyt
voidaan jatkaa", ja muut kaikki kömpivät jaloilleen.

Tiedustelin kehnolla ranskan kielelläni, saisinko tulla
mukaan. Tässä sodassa oli se hyvä puoli, että eurooppa-
laiset kasvot riittivät rintamalla jo sinänsä passiksi: eu-
rooppalaista ei voinut epäillä vihollisen asiamieheksi.

— Kuka olette? luutnantti tahtoi tietää.

— Kirjoittelen sodasta, minä vastasin.

— Amerikkalainenko?

— En, vaan englantilainen.

— Ei meillä mitään ihmeitä ole tekeillä, mutta jos
haluatte, niin... Hän rupesi irrottamaan teräskypä-
ränsä.

— Ei, älkää, torjuin — tuo kuuluu taistelijan päähän.

— Niin kuin tahdotte.

Lähdimme liikkeelle kirkon takaa hanhenmarssissa
luutnantin kulkiessa joukon johtajana. Seisahdimme
hetkeksi kanavan varrelle, jotta radiopuhelinsotilas en-
näittäisi ottaa yhteyden kummallakin sivustallamme ete-
neviin partioihin. Kranaatinheittimen ammuksiset lensi-

vät ulisten ylitsemme ja räjähtelivät jossakin näkymätömissä. Kirkon takapuolella oli joukkoomme liittynyt lisää sotilaita, joten partiomme oli nyt kolmenkymmenen miehen vahvuinen. Luutnantti selosti minulle tilanetta; hän puhui puoliääneen ja naputteli karttaa sormellaan:

— Tässä kylässä on raportin mukaan kolmesataa miestä. Keräävät ehkä voimiaan ensi yötä varten. Emme tiedä varmasti. Kukaan ei ole nähnyt heistä vilaustakaan.

— Kuinka etäällä meistä?

— Kolmensadan metrin päässä.

Radiopuhelin puhkesi pälpättämään, ja me jatkoimme matkaa vaiti; oikealla kädellä oli suora kanava, vasemmalla ensin matalaa pensaikkaa ja sitten peltoa ja jälleen pensaikkaa.

— Kaikki hyvin; luutnantti kuiskasi ja heilautti kätään rauhoittavasti meidän lähtiessämme liikkeelle. Neljäkymmentä metriä ja taas kanava. Sillan jäännös, käsi-nojaton lankku, oli edessämme: luutnantti kehotti viitaten meitä hajautumaan, ja me kyykistyimme maahan tähystelemään tuntematonta aluetta, joka levisi edessämme kolmenkymmenen metrin päässä, lankun tuolla puolen. Miehet katsahtivat alas veteen ja käänsivät sitten katseensa pois yhtäaikaan kuin komennuksesta. Pieneen hetkeen en tajunnut, mitä he olivat nähneet, mutta kun sen sitten tajusin, muistui mieleeni jostakin selittämättömästä syystä Chalet ja naisenahmoiset miehet ja viheltelevät nuoret sotilaat ja Pyle, joka sanoi: "Ei sovi yhtään."

Kanava oli täynnä ruumiita. Kun sitä nyt muistelen, tulee mieleeni muhennos, johon on pantu liikaa lihaa.

Ruumiit lojuivat vedessä limittäin: hylkeenharmaa pää, jossa ei ollut yksilöllisyyttä enempää kuin paljaaksi kerityssä kuritushuonevangissa, pökötti poijuna veden pinnalla. Verta ei näkynyt missään — se oli tainnut jo kauan sitten huuhtoutua olemattomiin. Kuinka paljon kanavassa oli ruumiita, siitä minulla ei ole pienintäkään käsitystä; ihmisparat olivat varmastikin joutuneet ristituleen yrittäessään peräytyä, ja luulenpa, että meistä rannalla seisovista joka ainoa mietti itsekseen: "Tätä peliä voi pelata kaksi." Minäkin käänsin katseeni — meitä ei miellyttänyt tällainen muistutus omasta mitättömyydestämme; emme halunneet nähdä kuinka yllättävästi, mutkatomasti ja nimettömästi kuolema saattoi tulla. Vaikka järkeni kaipasikin kuoleman tilaa, minä silti pelkäsin itseään kuolemista kuin impi yhdyntää. Mieluummin olisin toivonut kuoleman varoittavan tulostaan, jotta ehtisin valmistautua. Valmistautua mihin? Sitä en tiennyt itsekään, en myöskään millä muulla lailla valmistautuisin kuin luomalla viimeisen silmäyksen siihen kaikkeen, jonka jättäisin taakseni.

Luutnantti istui maassa radiopuhelinsotilaan vierellä ja tuijotti jalkoihinsa. Radio alkoi rätisten ladella ohjeita, ja luutnantti väentäytyi seisoalleen huoaten kuin olisi herännyt unestaan. Näiden miesten kaikissa eleissä oli outoa toveruuden tuntua: sai sen vaikutelman, että he tasa-arvoisina täyttivät tehtävää, joka oli heille lukematomista varhemmista kerroista tuttu. Kaksi heistä lähti yrittämään kanavan yli lankkua pitkin, mutta painavat aseet veivät heiltä tasapainon, ja heidän täytyi istahtaa lankulle hajareisin ja hivuttautua hitaasti eteenpäin pari tuumaa kerrallaan. Kolmas mies oli löytänyt ruuhen pensaiden kätkestä edempää rannalta ja sauvoi sen luut-

nantin luo. Minä ja viisi muuta astuimme ruuheen, ja mies alkoi työnnellä sitä vastakkaista rantaa kohti, mutta matkalla törmäsimme ruumisriuttaan ja juutuimme kiinni siihen. Mies sohi sauvoimellaan ja työnsi sen ihmisliejuun hartiavoimin, jolloin yksi ruumiista irtautui riutasta jääden kellumaan ruuhen vierelle pitkin pituuttaan kuin auringossa lekotteleva uimari. Sitten taas pääsimme vapaille vesille ja kapusimme ylös toiselle rannalle katsomatta kertaakaan taaksemme. Ei ollut ammuttu yhtään laukausta, olimme elossa, kuolema oli peräytynyt tieltämme kenties seuraavalle kanavalle saakka. Kuulin jonkun lausahtavan selkäni takana ylen vakavasti: "Gott sei Dank." Partion jäsenet olivat luutnanttia lukuunottamatta saksalaisia, enimmäkseen ainakin.

Maatalon rakennusryhmä oli edessämme: luutnantti painautui tiukasti seinään ja hivuttautui ensimmäiselle pihamaalle; me muut seurasimme häntä yksittäisjonoissa pitäen parin metrin väliä. Sitten miehet — käskyttä taaskin — hajautuivat joka puolelle kartanoa. Elämä oli hylännyt sen — ei edes kanaa ollut jätetty jäljelle. Salin virkaa tehneen huoneen seinällä riippui kaksi kammotavan kehnoa öljypainosta, joista toinen esitti Pyhää sydäntä ja toinen Äitiä ja Lasta; niistä sai koko rötelöryhmä eurooppalaista leimaa. Näki, mihin asukkaat olivat uskoneet, vaikka ei heidän uskoonsa olisi yhtynytäkään: näki, että he olivat ihmisolentoja eivätkä pelkkiä harmaita verettömiä raatoja.

Sota on suurelta osaltaan pelkkää istuskelua ristissä käsin, jonkin muun odottelua. Kun ei varmasti tiedä, kuinka paljon elinaikaa vielä on jäljellä, tuntuu turhalta vaivautua panemaan alulle edes ajatusketjua. Vartiomiehet asettuivat paikoilleen noudattaen vanhaa totuttua

tapaansa. Kaikki, jotka tästedes kulkusuunnassamme liikkuisivat, olisivat vihollisiamme. Luutnantti merkitsi leiripaikkamme karttaansa ja ilmoitti sen radiopuhelimella komentopaikkaan. Keskipäivän äänettömyys valtasi tienoon: kranaatinheittimetkin lopettivat tulitukensa, ja ilma oli autio lentokoneista. Yksi miehistä piirteli oksanpätkällä kuvioita pihamaan pölyyn. Minut valtasi piankin tunnelma, että sota oli unohtanut meidät. Toivoin vain, että Phuong olisi ymmärtänyt lähettää pukuni pesulaan. Kolea tuulenpuuska pölyytteli pihan olkikasvoja, ja joku mies läksi häveliäästi vajan taakse huojentautumaan. Yritin muistella, olinko lopultakaan maksanut Hanoin brittiläiselle konsulille viskipulloa, jonka hän oli myöntänyt evääkseni.

Jossakin edempänä kajahti kaksi laukausta, ja minä mietin: "Selvä tuli. Hetki on lyönyt." Tämän kummempaa varoitusta en kaivannutkaan. Riemastuksen tunne väräytti minua ja rupesin odottamaan pysyväistä olotilaa.

Mutta mitään ei tapahtunut. Olin taas kerran "yliarvioinut tilanteen". Monta pitkää minuuttia ennätti madella menneisyyteen; vasta sitten tuli yksi vartiomiehistämme tekemään ilmoitusta luutnantille. Kuulin sanat: "Deux civils — kaksi siviiliä."

Luutnantti sanoi minulle: "Mennään katsomaan", ja sitten kävelimme varovasti vartiomiehen jäljessä pitkin kahden pellon välistä liejuista ja ruohottunutta polkua. Kahdenkymmenen metrin päässä talosta, kaidan ojan pohjalta löysimme etsimämme naisen ja pikkupojan. He olivat selvästi vainajia: naisen otsalla oli pienoinen siisti verikokkare, ja lapsen olisi voinut luulla nukkuvan. Hän oli noin kuusivuotias ja makasi sikiön asennossa, pienet luisevat polvet koukussa.

— *Malchance* — huonosti sattui, luutnantti lausautti. Hän kumartui ja käänsi pojan selälleen. Pojalla oli kaulassaan pyhimyksenkuva, ja minä mietin itsekseni: ”Eipä tehoa taikakalu.” Pojan alta tuli näkyviin jyrstetty leivänpala. Ajattelin: ”Inhoan sotaa.”

— Joko olette katsellut kyllyksenne? luutnantti kysyi. Hän puhui rajusti, melkein siihen sävyyn kuin minä olisin ollut vastuussa näiden kahden kuolemasta. Kenties siviili onkin sotilaan silmissä juuri se mies, joka on palkannut hänet surmaamaan, joka vapautuu syyllisyydestään murhaan siten, että työntää syyn palkkapussiin rahojen sekaan. Kävelimme takaisin pihamaalle ja istahdimme vaiti olkikasoille suojaan tuulelta, joka tuntui eläimen tavoin vaistoavan illan tulon. Pihaan piirrelyt mies oli keventämässä itseään, ja itsensä keventänyt piirteli pihaan. Mietin, että juuri tällaisella hiljaisuuden hetkellä, vartiomiesten jo asetuttua paikoilleen, nuo kaksi kenties olivat arvelleet uskaltavansa turvallisesti kavuta ojasta ylös jatkaakseen matkaansa. Olivat kukaties maanneet siellä kauan — leipä oli ollut kivikovaa. Tämä maatalo luultavasti oli ollut heidän kotinsa.

Radio oli äänessä taas. Luutnantti kertoi uupuneesti.

— Aikovat pommittaa kylää. Partiot vedetään tukikohtaan yöksi.

Nousimme maasta ja lähdimme paluumatkalle; kiersimme ruuhella ruumisriutan toistamiseen, samosimme jonossa kirkon ohi. Kovin kauas emme äsken olleet edenneet, mutta liian pitkältä tuntui tämä lyhytkin matka, kun sen ainoa tulos oli noiden kahden kuolema. Lentokoneet olivat nousseet ilmaan, ja selkämme takana alkoi pommitus.

Yö oli ehtinyt pimentyä, ennen kuin saavuin upseerien asuintaloon, missä minun oli määrä viettää yöni. Elohopea oli vain asteen verran nollan yläpuolella; liekehtivällä torilla enää oli lämmintä. Bazooka oli särkenyt talosta yhden seinän, ovet olivat pullistuneet käyriksi, eivätkä telttakangasverhot riittäneet suojelemaan meitä vedolta. Dynamo ei toiminut, ja meidän oli pakko pysyttää kynttilöiden suojaksi vallituksia laatikoista ja kirjoista. Pelasin *quatre-vingt-et-unia* kommunistivaluutasta kapteeni Sorelin kanssa: ryyppystä meidän ei sopinut pelata, sillä minähän olin täällä upseerimessin vieraana. Pelionni vaihteli väsyttävästi. Avasin viskipulloni saadakseni veren suonissamme hiukan lämpenemään, ja kohta keräytyivät kaikki ympärilleni. Eversti sanoi:

— Tämä on ensimmäinen viskiryyppy, jonka olen saanut sen jälkeen, kun Pariisista läksin.

Muuan luutnantti tuli sisään tarkastuskierrokseltaan.

— Voimme ehkä nukkua rauhassa yömmе, hän virkkoi.

— Eivät ne ennen neljää hyökkää, eversti vahvisti.

— Onko teillä ase? hän sitten tiedusteli minulta.

— Ei ole.

— Minä hankin. Viisainta pitää pieluksellanne.

Hän lisäsi kohteliaasti:

— Pelkään pahasti, että patjanne on melko kova. Ja tykkituli alkaa jo puoli neljältä. Yritämme hajottaa kaikki mahdolliset joukkojenkeskitykset.

— Kestääkö tämä touhu vielä kauankin, mitä arvellette?

— Mahdotonta sanoa. Nam Dinhistä ei riitä tänne enempiä väkeä. Tämä on pelkkä eksytysoperaatio. Voimme kehua voittaneemme, jos pystymme pitämään puo-

lemme saamatta enempää apuvoimia kuin ne, jotka tulivat kaksi päivää sitten.

Tuuli oli taas virinnyt ja etsiskeli paikkaa, josta pääsisi sisään. Se pullisti kangasverhoa (tulin ajatelleeksi Poloniasta, joka survaistiin hengiltä seinäverhon läpi), ja kynttilän liekki lepatteli. Varjot häälyivät ylen teatteri-maisesti. Meitä olisi voinut luulla kiertäväksi näyttelijä-seurueeksi.

— Ovatko etuvartioasemamme kestäneet?

— Ovat sikäli kuin tiedämme, eversti vastasi ja lisäsi sitten perin uupuneesti: — Tämä, nähkääs, on pikku juttu, ei yhtään mitään siihen verraten, mitä tapahtuu sadan kilometrin päässä Hoa Binhissä. Siellä taistellaan.

— Ryyppy lisää, eversti?

— Ei kiitos. Maistuu erinomaiselta tuo englantilainen viskinne, mutta teidän on paras säästää kaiken varalta tilkka yöksi. Suotte kai anteeksi, jos lähden kosiskelemaan unta? Kun kranaatinheittimet alkavat jauhaa, ei nukkumisesta enää tule mitään. Kapteeni Sorel, katsokaa, että monsieur Foulair saa kaiken tarpeellisen — kynttilän, tulitikkuja, revolverin.

Eversti poistui huoneeseensa.

Tämä oli merkki meille kaikille. Minua varten oli levitetty patja pienen varastohuoneen lattialle, puulaatikoiden keskelle. Makasin valveilla vain muutaman minuutin — lattialautojen kovuus tuntui levolta. Aprikoin, mah-toiko Phuong tällä hetkellä olla kotona; mustasukkaisia eivät mietteeni kuitenkaan olleet, kumma kyllä. Ruumiin omistaminen tuntui sinä yönä ylen yhdentekevältä — olin kai varhemmin päivällä nähnyt liikaa ruumiita, jotka eivät kuuluneet kenellekään, eivät edes itselleen.

Me ihmisetkin kulumme käytössä loppuun. Kun sitten nukahdin, näin unta Pylestä. Hän tanssi teatterin lavalla yksikseen ja kankeasti; hänen kätensä olivat ojossa ikään kuin hän olisi pidellyt näkymätöntä tanssitoveria, ja minä istuin pianotuolin kaltaisella istuimella katsele-massa häntä. Minulla oli kivääri kädessäni siltä varalta, että joku yrittäisi häiritä hänen tanssiaan. Lavan toisella sivulla, samassa paikassa, missä ovat englantilaisen music-hallin vaihtuvat numerot, oli ohjelmataulu ja siinä sanat: 'Rakkauden tanssi. A-luokan esitys'. Joku liikkui katsomon takaosassa, ja minä kouraisin kivääriäni. Sit-ten heräsin.

Olin laskenut käteni lainaksi saamani revolverin päälle, ja ovella seisoj joku mies kynttilä kädessään. Teräskypärä varjosti hänen silmiään, ja vasta kun hän alkoi puhua, tunsin hänet Pyleksi. Hän virkkoi arkailevasti.

— En millään olisi tahtonut herättää teitä, mutta minulle sanottiin, että voisin nukkua täällä.

En ollut täysin valveilla vielääkään.

— Mistä saitte tuon kypärän? kysyin.

— Tämänkö — joku lainasi, kuului epämääräinen vastaus. Hän raahasi sisään sotilasrepun ja rupesi kiskomaan sen sisältä villalla vuorattua makuusäkkiä.

— Perin hyvät varusteetpa teillä näkyy olevan, huomautin ja yritin muistella, mitä tekemistä meillä kahdella täällä oikeastaan oli.

— Lääkintäryhmiemme standardivarusteet, Pyle vastasi. — Sain yhdet lainaksi Hanoista.

Hän kaivoi repustaan termospullon ja pienen spriikeit-timen, hiusharjan, parranajovehkeet ja peltisen muonapakkauksen. Katsoin kelloani. Se oli lähes kolme.

(2)

Pyle purki reppuaan yhä. Hän pystytti laatikoista pienen pöydän, jolle pani parranajopeilinsä ja partahöylänsä. Virkoin:

— En usko, että löydätte vettä mistään.

— No — termospullossa on niin paljon, että aamuksi riittää, hän vastasi, istahti makuusakilleen ja rupesi kiskomaan kenkiä jalastaan.

— Millä penteleen tempulla tänne pääsitte? kysyin.

— Sain luvan tulla Nam Dinhiin saakka muka tarkastamaan erästä trakoomaryhmäämme, ja sieltä vuokrasin veneen.

— Veneen?

— Jonkinmoisen ruuhan — en tiedä, miksi sitä pitäisi sanoa. Minun totta puhuen täytyi ostaa se. Ei maksanut paljon.

— Ja tulitte tänne virtaa pitkin aivan yksin, vai?

— Ei mitään vaikeutta. Tulin alavirtaan, nähkääs.

— Olette hullu.

— Enpä. Ei minulla oikeastaan muuta vaaraa ollut kuin karilleajo.

— Tai joutuminen laivaston partion ranskalaisen lentokoneen maalitauluksi. Tai kurkun katkeaminen vietminhiläisten veitseen.

Pyle naurahti kainosti.

— No, perille joka tapauksessa tulin.

— Miksi?

— Kahdestakin syystä itse asiassa — mutta en tahotoisi valvottaa teitä turhaan.

— Ei minua nukuta. Kranaatinheittimet sitä paitsi alkavat pian laulunsa.

— Saanko siirtää kynttilän toiseen paikkaan? Täällä on hiukan liian valoisaa.

Hän vaikutti hermostuneelta.

— Mikä oli ensimmäinen kahdesta syystä?

— No kas, kun viimeksi tapasimme, sain puheistanne sen käsityksen, että tilanne täällä on koko lailla kiinnostava. Silloin, muistatte kai, kun olimme ulkona Grangerin... ja Phuongin kanssa?

— Entä sitten?

— Teki mieleni tulla vilkaisemaan tänne. Suoraan sanoen hiukan häpesin tavata Grangeria.

— Vai niin. Ei tuon mutkallisempaa.

— No, eihän tänne vaikea ollut päästä, mitä siihen tulee.

Hän hypisteli kengännauvojaan, ja olimme pitkän aikaa vaiti.

— En nyt ollut aivan rehellinen, hän viimein virkkoi.

— Ettekö?

— Oikeastaan tulin tapaamaan teitä.

— Tulitte tänne tapaamaan minua?

— Niin tein.

— Miksi?

Hämällään, piinaantuneena suorastaan, hän nosti silmänsä kengännauvoistaan minuun.

— Minun täytyi tulla kertomaan... että olen rakastunut Phuongiin.

Räjähdin nauramaan. En pystynyt hillitsemään itseäni. Hän oli liian yllättävä ja totinen. Sanoin:

— Kai sentään olisitte jaksanut odottaa kotiintulooni saakka? Palaan Saigoniin ensi viikolla.

— Olisitte sillä välin voinut menettää henkenne, Pyle selitti. — Ei olisi ollut kunniallista minun puoleltani. En sitä paitsi usko, että olisin jaksanut pysytellä niin kauan erossa Phuongista.

— Olette siis tosiaan pysytellyt hänestä erossa, sitäkö tarkoittatte?

— Tietysti. Ette kai luule, että olisin puhunut tästä hänelle — teidän tietämättänne?

— Niin on tässä maailmassa joskus tehty, huomautin.

— Koska rakastuitte häneen?

— Chaletissa kai, kun tanssin hänen kanssaan.

— En luullut teidän päässeen tarpeeksi lähelle.

Pyle katseli minua kummissaan. Jos pidin hänen käytöstään järjettömänä, eipä näkynyt hänkään ymmärtävän minua. Hän jatkoi:

— Perimmäinen syy oli ehkä siinä, että näin nuo tyttöä talon työt. He olivat suloisia. Phuong, hyvänen aika, olisi voinut olla yksi heistä. Halusin suojella häntä.

— En usko hänen olevan suojelun tarpeessa. Onko neiti Hei kutsunut teitä viettämään iltaa?

— On kyllä, mutta en mennyt. Olen pysytellyt erossa heistä, Pyle vastasi ja lisäsi sitten synkästi: — Minulla on ollut hirvuisen olo. Tunnen itseni lurjukseksi, mutta uskotte kai, uskottehan, etten olisi tehnyt tätä, jos olisitte olleet naimisissa — miehen ja vaimon väliin en tunkeutuisi koskaan.

— Tunnette olevan kovin varma siitä, että ylimalkaan pysytte tunkeutumaan väliimme, huomautin. Ensimmäisen kerran hän nyt oli käynyt sisulleni.

— Fowler, hän virkkoi — en tiedä, mikä on etunimenne . . .

— Thomas — kuinka niin?

— Saan kai sinutella teitä ja sanoa Tomiksi? Minusta tuntuu, että tämä on tavallaan lähentänyt meitä toisiimme, tämä, että rakastamme samaa naista.

— Mikä on seuraava siirtosi?

Kiihkoissaan hän nousi istualleen ja nojasi puulaatikoihin.

— Tilanne on vallan toinen nyt kun tiedät, hän puuskahti puhumaan. — Pyydän häntä vaimokseni, Tom.

— Mieluummin olen Thomas.

— Hän saa valita meistä jommankumman, Thomas. Sehän on täysin reilua peliä.

Olikohan sittenkään? Jäätävä yksinäisyyden aavistus vihlasi minua ensimmäisen kerran. Fantastinen ajatus tietysti, mutta sittenkin kaikesta huolimatta . . . Pyle saattoi olla vajavainen rakastaja, mutta minä olin häntä köyhempi. Hänellä oli aarrearkussaan kunniallisuuden mitattomat rikkaudet.

Hän rupesi riisuutumaan, ja minä mietin: ”Nuoruutta hänellä myös on.” Surkealta totisesti tuntui kahdehtia Pyleä.

— En voi naida häntä. Minulla on kotimaassa vaimo, joka ei antaisi minulle eroakaan. Hän on korkeakirkollinen — jos ymmärrät, mitä se merkitsee.

— Olen pahoillani, Thomas. Sivumennen sanoen — etunimeni on Alden, jos nimittäin haluaisit . . .

— Käytän mieluummin Pyleä, minä vastasin. — Pyle olet ajatuksissanikin.

Hän ahtautui makuusäkkiinsä ja kurotti kätensä kohti kynttilää.

— Hohhoi, hän huoautti — helpottaa, kun sain sanotuksi, Thomas. Tämä on kalvanut minua kammottavasti.

Liihankin selvästi minä nyt kuulin, ettei se enää kalvanut.

Kynttilän sammuttua minä vaivoin erotin hänen pystytukkaisen varjokuvansa ulkona loimuavien liekkien kajoa vasten.

— Hyvää yötä, Thomas. Nuku hyvin, hän sanoi, ja samalla puhkesivat kranaatinheittimet puhumaan kuin olisivat totelleet kehnon farssitekeleen avainvuorosanaa — vonkui, ulvoi, räjähteli.

— Hyvä Jumala, Pyle huudahti — hyökkäyskö?

— Täkäläiset vain yrittävät estää hyökkäystä.

— Ei taida tulla nukkumisesta mitään, eihän?

— Ei tule.

— Thomas, tahtoisin sanoa, mitä ajattelen tästä sinun suhtautumistavastasi — olet mielestäni ollut loistoveikko, kerta kaikkiaan loistoveikko. Parempaa sanaa ei yksinkertaisesti ole.

— Kiitos.

— Olet nähnyt maailmaa paljon enemmän kuin minä. Boston nääs on jollakin tavoin hiukan — kuristava paikka. Se kuristaa muitakin kuin Lowelleja ja Caboteja. Toivoin, että neuvoisit minua, Thomas?

— Missä asiassa?

— Sano, kuinka minun pitäisi käsitellä Phuongia.

— En sinun sijassasi luottaisi neuroihini. Olen jäävi. Tahdon pitää hänet itselläni.

— Niin tietysti, mutta tiedän myös, että olet reilu, suoramielinen mies, ja mehän tahdomme hänen paras-taan kumpikin.

Äkkiä kimpaannuin hänen keskenkasvuiseen poika-maisuuksiensa ja tiuskaisin:

— Viis minä hänen parhaastaan. Sen saat lahjaksi. Haluan vain hänen ruumiinsa. Tahdon hänet vierelleni sänkyyn. Mieluummin makaan hänen kanssaan ja annan hänen elämänsä tuhoutua kuin, kuin... katson hänen perhananmoista parastaan.

Pimeyden seassa Pyle äännähti heikosti ja epäselvästi. Minä jatkoin:

— Ellet muusta välitä kuin hänen hyvästään, jätä hänet Herran tähden rauhaan. Hän on samanlainen kuin kaikki muutkin naiset — enemmän hän pitää...

Kranaatinheittimen jyrähdys säästi bostonilaisen korvat brittiläiseltä sanalta.

Mutta Pylessä oli jääräpäisyyttä. Hän oli saanut päähänsä, että käyttäydyin nuhteettomasti, ja nuhteettomaksi minun käytökseni siis oli tulkittava. Hän vastasi:

— Tiedän, kuinka syvästi kärsit, Thomas.

— En kärsi yhtään.

— Kyllä vain, kärsit sinä. Tiedän hyvin, kuinka kiipeästi itse kärsisin, jos minun täytyisi luopua Phuongista.

— Enhän minä ole hänestä luopunut.

— Minullakin on koko lailla voimakkaat ruumiilliset halut, Thomas, mutta heittäisin mielelläni kaiken toivon niiden tyydyttämisestä, jos tietäisin siten tekeväni Phuongin onnelliseksi.

— Hän on onnellinen.

— Ei voi olla — ei näissä oloissa. Hänen täytyisi saada lapsia.

— Uskotko tosissasi hänen sisarensa lörpötyksiin?

— Joskus tietää sisar parhaiten...

— Hän vain yritti syöttää sinulle täkyä, koska luulee, että sinulla on enemmän rahaa. Ja hyvin näkyy onnis-tuneenkin, piru vie.

— Palkkani minulla vain on.
— Vaihtokurssi joka tapauksessa on edullinen.
— Älä ole katkera, Thomas. Tämä on maailman me-
noa. Toivoisin, ettet kyseessä olisi sinä, vaan joku muu,
kuka tahansa. Ovatko nuo meidän kranaatinheittimiäm-
me?

— Ovat kyllä — ”meidän” heittimiämme. Puhut aivan
kuin hän jo olisi päättänyt hylätä minut, Pyle.

— Mahdollista tietysti on sekin, että hän päättää jäädä
luoksesi, Pyle vastasi, mutta hänen äänensä oli perin
epäilevä.

— Mitä tekisit siinä tapauksessa?

— Anoisin siirtoa.

— Miksi et painu tiehesi ilman muuta, Pyle — miksi
et lähde pois sotkemasta asioita?

— Tekisin väärin häntä kohtaan, jos lähtisin, Thomas,
Pyle vastasi vakavissaan. En vielä ikinä ollut tavannut
miestä, joka olisi osannut paremmin perustella aikaan-
saamiaan ikävyvyyksiä. Hän lisäsi:

— En usko, että todella ymmärrät Phuongia.

Ja herättyäni sitten Phuongin vierellä monta kuukautta
myöhemmin, sinä nimenomaisena aamuna, josta jo olen
kertonut, minä mietin: ”Mahdoitko ymmärtää itsekään?
Olisitko osannut odottaa tällaista, että Phuong sinun
kuoltuasi tyytyväisenä makaa vierelläni?” Ajalla on omat
kostonsa, mutta ne maistuvat usein kitkeriltä. Eiköhän
meidän kaikkien olisi viisainta olla yrittämättä ymmär-
tää, tyytyä siihen tietoon, ettei kukaan koskaan opi ym-
märtämään toista, ei vaimo miestänsä, rakastaja rakastet-
tuaan, isä ja äiti lastaan? Kenties ihminen juuri tästä
syystä on keksinyt Jumalan — olennon, jolla on ymmär-
tämisen kyky. Jos itse haluaisin tulla ymmärretyksi tai

ymmärtää, minäkin kenties narraisin itseni uskovaisten
leiriin, mutta olen reportteri; Jumala on vain pääkirjoi-
tuksen kyhääjillä.

— Oletko varma, että hänessä ylipäänsä on ymmärtä-
mistä? kysyin Pyleltä. — Hyh, Herran tähden, otetaan
ryyppy viskiä. Tässä metakassa ei jaksa riidellä.

— On liian varhaista, Pyle esteli.

— Eipä, vaan pirun myöhäistä.

Kaadoin viskiä kahteen lasiin. Pyle nosti omansa il-
maan ja tuijotti viskin lävitse kynttilänliekkiin. Hänen
kätensä vavahti joka kerran, kun kranaatit räjähtelivät.
Mutta silti hän oli tehnyt mielettömän matkansa Nam
Dinhistä tänne.

Pyle huomautti:

— Tuntuu oudolta, ettemme voi kumpikaan sanoa
”Onneksi olkoon”.

Niinpä joimme vaiti.

Olin aikonut viipyä vain viikon poissa Saigonista, mutta miltei kolme viikkoa ennätti vierähtää ennen kuin palasin sinne. Totesin ensinnäkin, ettei Phat Diemistä ollut yhtä helppoa päästä pois kuin sinne oli ollut tulla. Nam Dinhin ja Hanojin välinen maantie oli katkaistu, eikä lentokuljetusta riittänyt reportterille, jonka ei lainkaan olisi pitänyt Phat Diemiin tuppautua. Kun sitten vihdoinkin tulin Hanoiin, oli kirjeenvaihtajaseurue paria aikaa lennolla tutustumassa vereksimpään voittoon, eikä minulle ollut tilaa koneessa, joka vei heidät takaisin Saigoniin. Pyle oli lähtenyt Phat Diemistä samana aamuna kuin oli tullut: hän oli päässyt tarkoitustensa perille, oli puhunut minulle Phuongista eikä häntä enää pidättänyt mikään. Kranaatinheittimien vaiettua puoli kuudelta minä olin lähtenyt huoneestamme ja jättänyt hänet nukkumaan, mutta kun sitten olin palannut messistä juotuaani kahvia ja syötyäni pari keksiä, häntä ei enää näkynyt missään. Arvelin hänen menneen jaloittelemaan — salakyyttä tai kaksi ei voinut häiritä sellaisen miehen mielenrauhaa, joka oli melonut tänne ruuhella Nam Dinhistä saakka: Pylon oli yhtä mahdotonta kuvitella

joutuvansa kokemaan omakohtaista tuskaa tai vaaraa kuin tietää, että hän itse kykeni tuottamaan tuskaa muille. Kerran — monta kuukautta myöhemmin — menetin malttini ja sysäsin hänen jalkansa siihen, tuskaan nimittäin, ja muistan vieläkin elävästi, kuinka hän kääntyi pois päin, katsoi tahriintuneeseen kenkäänsä ja sanoi: "Täytyy puhdistuttaa tuo ennen kuin menen lähettilään luokse." Silloin ymmärsin, että hän jo puheissaankin jäljitteli oppi-isäänsä York Hardingia. Oli hän silti vilpittönnäkin omalla tavallaan: pelkkää sattuman oikkua oli, että jokaisen uhrin maksoi joku muu, kunnes koitti viimein yö, joka elettiin Dakowin sillan korvassa.

Vasta Saigonissa sain kuulla, että Pyle oli minun ollessani kahvilla suostutellut erään nuoren meriupseerin ottamaan hänet maihinnousualukseensa ja että tämä alus oli partioimiskierroksensa tehtyään salaa toimittanut hänet Nam Dinhin. Pylellä oli ollut onni myötä, sillä hän oli päässyt trakoomaryhmineen Hanoiin vuorokautta ennen kuin tie oli virallisesti julistettu katkaistuksi. Minun ennättäessäni Hanoiin hän oli jo lähtenyt jatkamaan matkaansa etelään jätettyään ensin lehtimiesleirin baarimiehelle kirjelapun minua varten.

"Hyvä Thomas" hän kirjoitti, "en edes yritä kuvailla, mikä loistoveikko olit sinä yönä taannoin. Minulla oli sydän kurkussa, usko pois, kun tulin huoneeseen." (Missä peijakkaassa hänen sydämensä oli mahtanut olla hänen tehdessään ruuhella pitkää jokimatkaansa?) "Monikaan mies ei olisi pysynyt yhtä tyynenä kuin sinä. Olit suorastaan suurenmoinen, eikä minusta enää tunnu likikään yhtä alhaiselta kuin ennen — nyt kun olen sinulle tunnustanut." (Hänenkö tunteistaan vain on väliä? minä tuumiskelin kiukuissani, mutta tiesin toisaalta, ettei hän

sitä tarkoittanut. Hänestä vain tuntui kaikin puolin onnellisemmalta, kun hän ei enää hävennyt itseään — minä olin onnellisempi, Phuong oli onnellisempi; onnellisempi oli koko maailma kaupallista attašeaa ja lähettilästä myöten. Kevät oli tullut Indokiinaan, kun ei Pyleä enää painanut alhaisuuden tunne.) "Odotin sinua täällä vuorokauden, mutta ellen olisi tänään lähtenyt, olisin päässyt takaisin Saigoniin vasta viikon kuluttua, ja varsinainen työmaani on etelässä. Olen pyytänyt, että traakoomaryhmän pojat etsivät sinut käsiinsä — miellyt heihin taatusti. Loistopokia kaikki ja tekevät aikamiehen työtä. Älä yhtään sure, että tulen Saigoniin ennen sinua. Lupaen, etten yritä tavata Phuongia ennen kuin saavut. En tahdo myöhemmin tuntea, että olen käyttäytynyt jollakin tavoin katalasti. Lämpimät terveiset, Alden."

Taas tuo omahyväinen oletamus, että minä "myöhemmin" menettäisin Phuongin. Valuuttakurssienko mukaan määräytyy ihmisen itseluottamus? Ennen aikaan puhuttiin kullan arvoisista ominaisuuksista. Pitäisikö meidän nyt puhua dollarirakkaudesta? Siihen tietystikin sisältyisivät avioliitto ja toivorikas tenava ja äitienpäivä ja myöhemmässä vaiheessa kukaties vielä Reno ja Neitsytsaaret tai muu paikka, minne nykymaailman aikaan mennään puuhaamaan avioeroa. Dollarirakkaus merkitsi hyviä tarkoituksia, puhdasta omaatuntoa ja viis-veisaan-kaikista-muista mentaliteettia. Mutta minun rakkaudellani ei ollut minkäänlaisia tarkoituksia: se tunsu tulevaisuuden etukäteen. En voinut muuta kuin yrittää keventää tulevaisuuden painoa, valmistella varovasti tietä sen tulolle, ja tässä oli oopiumistakin oma apunsa. Mutta en osannut aavistaa, että ensimmäinen

tulevainen tapahtuma, johon minun täytyi Phuongia valmistella, oli Pylon kuolema.

Lähdin lehtikonferenssiin — ei ollut parempaakaan tekemistä. Granger tietysti oli siellä. Konferenssia johti nuori aivan liian kaunis ranskalaiseversti. Hän puhui ranskaa, ja muuan alempi upseeri toimi tulkkina. Ranskalaiset kirjeenvaihtajat istuivat tiukasti kylki kyljessä kuin kilpaileva jalkapallojoukkue. Minun oli vaikeaa keskittyä kuuntelemaan everstin sanoja: ajatukseni eksyivät yhtä mittaa Phuongiin, ja päässäni kiersi yksi ainoa miete — entäpä jos Pyle onkin oikeassa, ja minä menetän Phuongin: mitä teen silloin?

Tulkki puhui paraikaa.

— Eversti kertoi teille, että vihollinen on kärsinyt raskaan tappion ja suuria menetyksiä — ne vastaavat pataljoonan vahvuutta. Viimeiset vihollisjoukot peräytyvät parhaillaan Punaisen joen yli hätälautoilla. Ilma-voimamme tulittavat niitä herkeämättä.

Eversti haroi keltaista, muodikkaasti leikattua tukkaansa ja tanssi pitkien seinäkarttojensa edessä heristellen karttakeppiään. Muuan amerikkalainen kirjeenvaihtaja tiedusteli:

— Kuinka suuria ovat ranskalaisten tappiot?

Eversti ymmärsi hänen sanansa hyvin — sama kysymys esitettiin ylimalkaan aina koferenssin tässä vaiheessa — mutta hän jäi odottamaan karttakeppi pysytyssä, hymyillen suopeasti kuin mikäkin suosittu opettaja, että tulkki ehtisi kääntää ne ranskaksi. Sitten hän kärsivällisesti kiersi kysymyksen.

— Eversti ilmoittaa, etteivät menetyksemme ole olleet raskaita. Täsmälliset luvut eivät vielä ole tiedossamme.

Mokomasta vastauksesta syntyi rähinä joka kerran.

Olisi totisesti luullut, että eversti ennemmin tai myöhemmin olisi keksinyt paremman keinon pitää kurissa vaivalloisen luokkansa tai että hänet olisi korvattu jollakulla muulla opettajalla, joka tehokkaammin kykeni valvomaan järjestystä.

— Aivanko tosissaan eversti väittää ennättäneensä laskea vihollisen vainajat mutta ei omiaan? Granger kysyi.

Kärsivällisenä eversti kutoi sanallista väistelyn verkokaan, vaikka hyvin tiesikin, että seuraava kysymys repisi sen rikki. Ranskalaiset kirjeenvaihtajat istuivat vaiti synkeän näköisinä. He kyllä kärkkäästi tarttuisivat tilaisuuteen, jos amerikkalaiset saisivat ärsytetyksi everstin myönnytyksiin, mutta tähän maanmiehensä kiusaamiseen he eivät halunneet liittyä.

— Eversti sanoo, että vihollisen jälkijoukot tallautuvat meidän väkemme jalkoihin. Tulilinjojen taakse jääneiden vainajien lukumäärä voidaan laskea, mutta eteneviltä ranskalaisyksiköiltä ei voida odottaa tietoja niin kauan kuin taistelu yhä riehuu.

— Ei ole kysymys siitä, mitä me odotamme, Granger vastasi — vaan rykmentinesikunnan tiedoista tai tietämättömyydestä. Väitättäkö tosiaankin, etteivät yksiköt viipymättä anna radiopuhelimella tietoja kaatuneistaan ja haavoittuneistaan?

Everstin sisu alkoi pikku hiljaa nousta. Hänen olisi pitänyt antaa sana sanasta heti alkuun, minä mietin itsekseni — ilmoittaa lujalla äänellä, että hän hyvin tunsii tappioluvut, mutta ei suostunut paljastamaan niitä. Tämähän lopultakin oli heidän sotaansa, ei meidän. Meillä ei ollut mitään jumalsäateistä tietämisen oikeutta. Meidän ei tarvinnut yhtäaikaa sotia vasemmistolaisten kan-

sanedustajien kanssa Pariisin rintamalla ja Ho Tshi-Minhin joukkoja vastaan Punaisen ja Mustan joen väli-
maastossa. Meitä ei uhannut kuolema.

Äkkiä eversti tiuskaisi ilmoille tiedon, että ranskalais-
ten tappiot olivat yksi kolmea vastaan, käänsi sitten selkensä meille ja tuijotti raivoisasti karttaansa. Tante-
relle jääneet olivat hänen omia miehiään, hänen upseeri-
tovereitaan, samanaikuisia St. Cyrin kadetteja — eivät pelkkiä numeroita niinkuin Grangerin silmissä.

— Kas niin, nyt on päästy selvemille vesille, Granger virkahti ja vilkuili ympärillä oleviin tovereihinsa. Narri-
mainen voitonriemu paistoi hänen naamaltaan. Ranska-
laiset raapustelivat murheellisia uutisia muistikirjojihinsa
pää kumarassa.

— Korean rintamasta ei vielä voi sanoa samaa, minä huomautin. Olin tahallani ymmärtävinäni hänet väärin, mutta hänpä sai sanoistani uuden jankutuksen aiheen.

— Kysykää everstiltä, Granger komensi — mitä ranskalaiset aikovat tämän jälkeen tehdä. Everstihän väitti vihollisen paraikaa peräytyvän Mustan joen taakse...

— Punaisen joen, tulkki korjasi.

— Viis minä väristä. Tahdomme tietää, mihin ranskalaiset nyt aikovat ryhtyä.

— Vihollinen pakenee.

— Mitä tapahtuu sen päästyä vastakkaiselle rannalle? Mitä silloin teette? Istahdatte kiltisti tämänpuoleiselle työväelle ja huokaisette, että sen pituinen se, niinkö?

Ranskalaiset upseerit kuuntelivat Grangerin äyskivää ääntä juroina mutta pitkämielisinä. Nöyryyttäkin vaa-
ditaan sotilaalta meidän päivinämme.

— Aiotteko kukaties tiputella viholliselle joulukortteja, mitä?

Kapteeni tulkitse tänän kysymyksen huolellisesti, käytti jopa sanontaa *Cartes de Noël*. Eversti hymähti meille jäätävästi.

— Emme joulukortteja, hän vastasi.

Luulen, että Grangeria lähinnä ärsyttivät everstin nuoruus ja kauneus. Eversti ei ainakaan Grangerin mielestä ollut mikään miehinen mies. Granger tokaisi:

— Ette näy pudottavan paljon muutakaan.

Akkiä eversti puhkesi puhumaan englantia, hyvää kaiken kukkuraksi. Hän sanoi:

— Jos amerikkalaisten lupaamat asetoimitukset olisivat saapuneet, meillä olisi enemmän pudoteltavaa.

Kaikesta ulkonaisesta hienostelustaan huolimatta hän oli yksinkertainen ja teeskentelemätön mies. Hän oletti kirjeenvaihtajan pitävän maansa mainetta uutisia tärkeämpänä. Granger tuisautti terävästi vastaan (hän oli pätevä reportteri ja piti päivämäärät hyvin muistissaan):

— Tarkoitatteko, ettette vielä ole saaneet yhtään niistä aselähetyksistä, jotka luvattiin toimittaa tänne syyskuun alkuun mennessä?

— Emme ole saaneet.

Granger oli saanut kaipaamansa uutisen; hän rupesi kirjoittamaan.

— Pyydän anteeksi, eversti virkkoi — tämä tieto ei ollut julkisuutta varten. Halusin vain selventää taustaa.

— Mutta eversti, Granger väitti vastaan — sehän oli uutinen. Siinä asiassa voimme auttaa teitä.

— Ei — sen hoitavat diplomaatit.

— Mitä vahinkoa tästä tiedosta voisi olla?

Ranskalaiset kirjeenvaihtajat olivat ymmällä: he eivät ymmärtäneet montakaan sanaa englantia. Eversti oli

rikkonut säännöt. Ranskalaiset mutisivat kiukkuisesti keskenään.

— Sitä en pysty arvostelemaan, eversti vastasi. — Amerikkalaiset lehdet ehkä sanoisivat: "Ah, ranskalaiset aina marisevat, aina kerjäävät." Ja Pariisissa syyttäisivät teitä kommunistit: "Ranska vuodattaa vertaan Amerikan hyväksi eikä Amerikka kuitenkaan lähetä edes käytettyä helikopteria." Ei maksaisi vaivaa. Lopulta meillä ei kuitenkaan olisi helikoptereita, ja vihollinen olisi entisissä asemissaan, kahdeksankymmenen kilometrin päässä Hanoista.

— Sen kai sentään saan sanoa, että kaipaatte helikoptereita kipeästi — saanhan?

— Voitte kirjoittaa, eversti vastasi — että meillä kuusi kuukautta sitten oli kolme helikopteria ja nyt enää yksi. Yksi — hän toisti hämmästyksen ja katkeruuden sekaisella äänellä. — Voitte kirjoittaa, että mies, joka näissä taisteluissa haavoittuu — ei mitenkään pahasti, haavoittuu hiukan vain — tietää kuolevansa. Kaksitoista, ehkä kaksikymmentäneljä tuntia hän saa maata paareilla ennen kuin pääsee ambulanssiin; sitten ajetaan pitkin kehoja teitä, tulee autorikko, väijytys kenties, kuolio. Parempi on kuolla heti, yhtäkkiä.

Ranskalaiset kirjeenvaihtajat kumartuivat eteenpäin yrittäen saada selvää hänen sanoistaan.

— Tämän voitte kirjoittaa, eversti toisti, ja kasvojen kauneus teki hänen ilmeensä entistäkin häijymmäksi. — *Interprétez*, tulkitkaa, hän sitten komensi ja marssi ulos huoneesta jättäen kapteenin täyttämään harvinaista tehtävää — tulkitsemaan hänen englanninkielistä puhettaan ranskaksi.

— Onnistuinpa puraisemaan kipeään kohtaan, Gran-

ger lausahti tyytyväisenä ja siirtyi baarin nurkkaukseen kyhäämään sähköttään. Minulta ei mennyt paljon aikaa omaani: enhän kuitenkin olisi voinut kirjoittaa Phat Diemistä mitään, minkä sensuuri olisi niellyt. Jos tarinani olisi tuntunut tarpeeksi hyvältä, olisin voinut lentää Hongkongiin ja lähettää sen sieltä, mutta kannattiko hyvänkään uutisen takia uhmailla karkotusta? Minun mielestäni ei. Karkotus merkitsisi minulle elämän loppua ja voittoa Pylelle, ja kun sitten palasin hotelliin, odotteli hänen voittonsa jo minua postilokerossa — onnittelemisen johdosta. Tämä kidutus ei juolautanut Danten mieleen hänen keksiessään piinoja kadotuksen tuomituille rakastavaisilleen. Paolaa ei ylennetty kiirastuleen.

Kapusin portaita ylös alastomaan huoneeseeni, missä kylmävesihana (kuumaa vettä ei Hanoissa ollut) piti alinomaista tiputustaan, ja istahdin vuoteen laidalle — moskiittoverkon käärö yläpuolellani muistutti pöhöttynyttä pilveä. Minun täytyisi ruveta uudeksi ulkomaanosaston päälliköksi ja saapua jok'ikinen iltapäivä puoli neljäksi Blackfriarsin aseman lähellä olevaan kolkkoon viime vuosisadan loppupuoliskon taloon, jonka alahallin seinässä hissien vierellä oli lordi Salisburyn korkokuva. Iloinen ylennysuutinen oli lähetetty Saigonista jälkeeni, ja tuumiskelin, oliko ehkä Phuong jo siitä kuullut. Minun olisi jätettävä reporterintyöni; minulla tulisi tästedes olla mielipiteitä, ja korvaukseksi tästä tyhjänpäiväisestä etuoikeudesta minun täytyisi luopua viimeisestäkin toivostani kyetä kilpailemaan Pylon kanssa. Saatoin panna kokemukseni panokseksi hänen koskemattomuuttaan vastaan; ikä on sukupuolisessa pelissä yhtä hyvä kortti kuin nuoruuskin, mutta nyt minulla ei enää ollut lyö-

tävänä pöytään edes kahdentoista kuukauden tulevaisuutta, vaikka juuri tulevaisuus oli valttia. Tunsin kaidehtivani ketä hyvänsä kuoleman vaaraan tuomittua, pahimmankin koti-ikävän piinoissa kiemurtelevaa upseeria. Olin halunnut itkeä, mutta kyynelkanavani olivat yhtä kuivat kuin kuumavesihana. Pääskööt kotiinsa — minä en kaivannut muuta kuin Rue Catinatin asuntoani.

Pimeän tultua oli Hanoissa kylmää, ja valot olivat himmeämpiä kuin Saigonissa; ne sointuivat paremmin yhteen naisten tumman asun ja sotatilan kanssa. Kävelin pitkin Rue Gambettaa Paxin baariin — minua ei huvittanut ryyppiskellä Metropolissa, missä istuskeli ylempi ranskalaisupseeristo vaimoineen ja tyttärineen. Kun sitten tulin perille baariin, kuulin tykkien etäisen jyskeen Hoa Binhin suunnalta. Päivällä se hukkui liikenteen meluun, mutta nyt ei kaduilta kuulunut muuta kuin pyöränkellojen kilinä — riksankuljettajat rämpyttivät niitä kalastellessaan kyydittäviä. Pietri istui tavanomaisella tuolillaan. Hänen kummallinen pitkulainen kallonsa kenotti hartioilla kuin päärynä lautasella: hän oli poliisiupseeri ja oli nainut Paxin omistajattaren, sievän tonkinilaisnaisen. Tässä toinen mies, jolla ei ollut erityistä kotiinpaluun kaipuuta. Hän oli syntyään korsikkalainen, mutta piti Marseillesta enemmän, ja Marseillestakin hän veisasi viis, kun sai istua katupöydässään Paxin baarin edustalla. Mietin itsekseni, mahtoiko hän jo tietää, mitä saamassani sähkössä sanottiin.

— *Quatre-vingt-et-un?* hän tiedusteli.

— Samapa tuo.

Rupesimme heittämään noppaa, ja minusta tuntui mahdottomalta ajatella, että enää voisin elää muualla,

kaukana Rue Gambettalta ja Rue Catinatilta, seudulla, missä en tuntisi suussani vermutti-cassiksen väljähtynyttä makua, en kuulisi noppien kotoista kalinaa enkä tykkitulta, joka kiersi pitkin taivaanrantaa kuin kellon osoitin.

Lausahdin:

— Lähden takaisin.

— Kotiinko? Pietri kysyi kieräyttäen pöydälle nelosen, kakkosen ja ykkösen.

— En, vaan Englantiin.

Toinen osa

Ryypylle oli Pyle ilmoittanut tulevansa, mutta tiesin hyvin, ettei hän tosissaan juonut. Nyt monen viikon vierittyä tuntui vaikealta uskoa mielikuvitukselliseen tapaamiseemme Phat Diemissä: keskustelun vuoro-
sanatkin olivat alkaneet sumentua. Ne olivat kuin mitä-
kin roomalaisesta hautakivestä pois hipuneita kirjaimia,
joita minä arkeologina täydentelin omien tieteellisten
teorioitteni perusteella. Tulin jopa ajatelleeksi sitäkin,
että Pyle kukaties oli vetänyt minua huulesta ja oli
yrittänyt puheittensa avulla huolellisesti ja hiukan koo-
millisesti peitellä todellisia tarkoituksiaan, sillä Saigo-
nissa jo vallan julkisesti huhuiliin hänen tulleen tänne
niissä tehtävissä, joita — kaikkea muuta kuin sattuvasti
— sanotaan salaisiksi. Ehkäpä hän toimitti amerikka-
laisia aseita kolmannelle mahdollille — piispan torvisoitto-
kunnalle, nuorten, säikähtyneiden ja palkattomien sotu-
rien rippeille. Sähkeen, joka oli odottanut minua Ha-
noissa, pidin tiukasti taskussani. Olisi ollut älytöntä
puhua siitä Phuongille — kyynelet ja riidat vain olisivat
myrkyttäneet harvat jäljellä olevat yhdessäolon kuukau-
temme. Matkustuslupanikin olin päättänyt noutaa vasta
aivan viime hetkessä, siltä varalta, että passitoimistossa

sattuisi palvelemaan joku Phuongin sukulainen. Ilmoitin hänelle:

— Pyle tulee tänne kello kuudelta.

— Menen käymään sisareni luona, Phuong lupasi.

— Hän tietävästi tahtoo tavata sinut.

— Hän ei pidä minusta eikä perheestäni. Kun olit poissa, hän ei kertaakaan tullut tapaamaan sisartani, vaikka sisareni kutsui. Sisareni loukkaantui syvästi.

— Ei sinun tarvitse lähteä.

— Jos hän olisi halunnut tavata minut, hän olisi pyytänyt meitä Majesticiin. Hän tahtoo puhua kanssasi kahden kesken — liikeasioista.

— Mitä liikeasioita hänellä on?

— Kerrotaan, että hän tuo maahan hyvin paljon kaikenlaista.

— Mitä esimerkiksi?

— Rohtoja, lääkkeitä...

— Ne menevät trakoomaryhmille pohjoiseen.

— Ehkä menevät. Tulli ei saa avata hänelle tulevia lähetyksiä. Ne ovat diplomaattipostia. Kerran erehdyksessä avattiin — ja mies sai eron heti. Ensimmäinen lähetyksiinsuhteeri uhkasi lopettaa kaiken tuonnin.

— Mitä tuossa avatussa lähetyksessä oli?

— Muovia.

Kummastelin laiskasti:

— Mihin peijakkaaseen he mahtavat muovia tarvita?

Phuongin mentyä kirjoitin kotiin. Yksi Reuterin miehistä oli oikeissa lähteä parin päivän päästä Hongkongiin, ja hän voisi panna kirjeeni siellä postiin. Tiesin jo edeltä käsin vetoomukseni turhaksi, mutta en halunnut myöhemmin katua sitä, etten ollut kokeillut kaikkia mahdollisia keinoja. Kirjoitin päätoimittajalle, ettei nyt

ollut lainkaan otollinen hetki vaihtaa tšekäläistä kirjeenvaihtajaa. Kenraali de Lattre teki paraikaa kuolemaa Pariisissa, ja merkeistä päätellen ranskalaiset pian jättäisivät Hoa Binhin lopullisesti: vielä koskaan ei pohjoisia alueita ollut uhannut näin suuri vaara. Minusta ei olisi ulkomaanosaston päälliköksi, kirjoitin hänelle — olin pelkkä reporteri eikä minulla ollut päteviä mielipiteitä mistään. Loppuliuskalla vetosin jopa henkilökoh-taisiin syihin, vaikka tuntuikin mahdottomalta uskoa, että inhimillinen myötätunto jaksaisi pysyä hengissä loistelamppujen, vihreiden silmäsuojien ja klišeemäisten sanontojen seassa, sellaisten kuin "lehden etu" ja "tilanne edellyttää..."

Kirjoitin seuraavasti: "Henkilökohtaisista syistä minusta tuntuisi hyvin vastenmieliseltä siirtyä pois Vietnammista. En usko, että pystyisin parhaaseen mahdolliseen työpanokseen Englannissa, missä minua rahahuolien lisäksi painaisivat perhehuolet. Jos minulla olisi varaa, minä suoraan sanoen mieluummin eroaisin lehdestä kuin palaisin kotiin Englantiin. En usko olleeni keho palveleva vaihtaja, ja ensimmäisen kerran koko palvelusaikanani nyt pyydän suosiosoitusta." Tämän jälkeen korjasin Phat Diemin taistelusta kirjoittamani kuvauksen, jotta saisin sen matkaan samalla kertaa — päiväykseksi tulisi Hongkong. Ranskalaiset eivät enää nostaisi siitä pahaa meteliä, sillä saartorengas oli syrjäytetty: tappio voitettiin naamioida voitoksi. Sitten revin päätoimittajalle kirjoittamastani kirjeestä viimeisen liuskan: turha vaiva lähettää sitä — "henkilökohtaisista syistäni" tulisi pelkiä piikittelyn aiheita. Joka ainoalla kirjeenvaihtajalla oli oma paikallinen henttunsa — sitä pidettiin selviönä. Päätoimittaja vitsailisi siitä toimitussihteerille, joka ka-

teellisiä ajatuksiaan hautoen ajaisi kotiin Streathamiin huvilanpuolikkaaseensa ja kömpisi sänkyyn uskollisen aviosiippansa vierelle, jonka oli vuosia sitten tuonut muassaan Glasgowista. Kuvitelmissani näin selväkin selvemmin hänen asuntonsa, talon, joka ei armoa tuntenut — eteisessä lojui rikkinäinen kolmipyöräinen polkupyörä, joku oli särkenyt hänen mielihiippunsa, ja olohuoneessa odotti lapsen paita napinompelijaa. "Henkilökohtaisista syistä" — minua ei miellyttänyt, että istuessani myöhemmin ryyppyllä lehtimieskerhossa muistaisin heidän piikittelyistään Phuongin.

Ovelle koputettiin. Avasin sen Pylelle. Hänen musta koiransa työntyi sisään ennen häntä. Pyle tähysteli olkani yli ja näki huoneeni olevan tyhjän.

— Olen yksin, minä sanoin. — Phuong on sisarensa luona.

Pyle punastui. Panin merkille, että hänellä oli havaijlaispaita, väreiltään ja kuosiltaan melko hillitty tosin. Ällistyin sen nähdessäni: oliko häntä kenties syytetty epäamerikkalaisuudesta? Hän virkkoi:

— Toivottavasti en häirinnyt ...

— Et tietystikään. Otatko ryyppyn?

— Kiitos. Onko sinulla olutta?

— Ei, ikävä kyllä. Meillä ei ole jääkaappia — haetamme jään muualta. Eikö skottilainen kelpaa?

— Hiukan vain lasin pohjalle, ellet pane pahaksesi. En erikoisemmin pidä väkevista juomista.

— Kuivanako juot?

— Paljon soodavettä — jos riittää.

Sanoin:

— En ole nähnyt sinua Phat Diemin jälkeen.

— Saitko kirjeeni, Thomas?

Minusta tuntui siltä kuin hän etunimeni lausuessaan olisi halunnut julistaa, ettei suinkaan ollut leikitellyt eikä peitellyt todellisia tarkoituseriään, vaan oli tullut tänne noutamaan Phuongia. Näin, että hän oli äskettäin käynyt parturissa tasoittamassa pystytukkansa, ja eiköpähän havaijlaispaitakin täyttänyt samaa tehtävää kuin uroslinnun sulkaloisto?

— Sain kirjeesi, myönsin. — Minun kai pitäisi iskeä sinut lattiaan.

— Sinulla tietysti olisi siihen täysi oikeus, Thomas. Mutta harrastin nyrkkeilyä collegessa ollessani ja olen paljon nuorempi kuin sinä.

— Niinpä niin, ei taitaisi olla viisasta yrittää, eihän?

— Kuulehan, Thomas, en millään haluaisi keskustella Phuongista hänen selkensä takana, eikä sinuakaan varmasti huvita. Odotin hänen olevan täällä.

— No hyvä, mistä sitten juttelisimme — muovistako?

En tavoitellut mitään paukkuvaikutusta.

— Olet siis kuullut siitä?

— Phuong kertoi.

— Mistä ihmeestä hän ...

— Koko kaupunki sen tietää, usko pois. Mikä sen näin tärkeäksi tekee? Aiotko ehkä perustaa leikkikalutehtaan?

— Meitä ei lainkaan miellytä, että avunannostamme leviää tarkkoja tietoja. Tiedät kai kongressin tyylin — lisäksi täällä käy vähän väliä senaattoreja. Meille syntyi isot harmit trakoomaryhmienkin takia, koska ne muka käyttivät väärän valmistajan lääkettä.

— En silti vieläkään ymmärrä tätä muovintuontia.

Pylen musta koira istui lattialla ja läähätti; se vei

liikaa tilaa, ja sen kieli muistutti karstalle palanutta pannukakkua. Pyle selitti epämääräisesti:

— No kas, haluamme nostaa takaisin jaloilleen muutamän täläläisen teollisuuslaitoksen, ja meidän täytyy samalla varoa ranskalaisia. Heidän mielestään pitäisi kaikki tuoda Ranskasta.

— Ymmärrän hyvin heidän kantansa. Sota nielee rahaa.

— Pidätkö koirista?

— En pidä.

— Luulin brittien erityisesti harrastavan koiria.

— Me taas uskomme, että amerikkalaiset rakastavat dollareita yli kaiken, mutta poikkeuksia tuntuu silti olevan.

— En käsitä, kuinka tulisin toimeen ilman Dukea. Joskus minusta tuntuu mahdottoman yksinäiseltä, tiedätkö...

— Sillä alalla sinulta ei puutu virkaveljiä.

— Ensimmäisen koirani nimi oli Prinssi. Ristin sen Mustan prinssin kaimaksi. Muistat kai sen miekkosen, joka...

— Teurastutti kaikki Limogesin naiset ja lapset.

— Siitä en muista lukeneeni koskaan.

— Kouluhistoriat vaikenavat siitä varovasti.

Myöhemmin sain monestikin nähdä, kuinka piinaantumisen ja pettymyksen ilme nousi hänen silmiinsä ja suunsa tienoille, kun ei todellisuus pitänytkään yhtä hänen hellimiensä kuvitelmien kanssa tai kun joku hänen rakastamansa ja ihailemansa henkilö sortui hänen pysyttämältään mahdottoman korkealta jalustalta. Muistan, kuinka kerran keksin York Hardingin teoksista karkean asiavirheen ja kuinka lopulta hellyin lohduttamaan Pyleä:

"Erehtyminen on inhimillistä." Pyle oli naurahtanut hermostuneesti ja sanonut: "Pidät kai minua hölmönä. mutta — no, olen luottanut häneen melkein kuin raamattuun." Sitten hän oli lisännyt: "Isäni ihastui häneen suunnattomasti sillä ainoalla kerralla, jolloin hänet tapasi, ja isäni on penteleen vaikea miellyttää."

Läähätettyään niin kauan, että oli ehtinyt saada jonkinmoisen hallintaoikeuden huoneistoni ilmaan hänen iso musta Dukensa alkoi kierrellä pitkin huonetta.

— Voisitko käskeä koiraasi pysymään paikoillaan? pyysin.

— Suo anteeksi. Duke! Istu, Duke!

Duke istahti ja alkoi latkuttaen nuoleksia arkaluontoisia ruumiinosiaan. Täytin lasimme, ja minun onnistui sivumennen keskeyttää Duken peseytymispuuhat. Lyhyeksi kuitenkin jäi hiljaisuuden hetki; Duke näet rupesi raaputtamaan kylkiään.

— Duke on harvinaisen älykäs, Pyle huomautti.

— Kuinka Prinssin kävi?

— Jäi auton alle Connecticutissa farmillamme.

— Suritko sitä?

— Kyllä vain, sen kuolema koski minuun kipeästi, mutta ihmisen täytyy olla järkevä. Sureminen ei tuonut sitä takaisin.

— Entä jos menetät Phuongin, suhtaudutko järkevästi siihenkin?

— Kyllä — toivottavasti ainakin. Entä sinä itse?

— En oikein usko. Voisin vaikka äityä ihmisen-tappajuoksuun. Oletko tullut ajatelleeksi sitä, Pyle?

— Toivoisin, että sanoisit minua Aldeniksi, Thomas.

— Olen mieluummin sanomatta. Pyleen kytkeytyy — yhtä ja toista. Kuinka on, oletko tullut ajatelleeksi?

— En tietystikään. Olet reiluin tapaamani mies. Kun muistan, kuinka käyttäydyit minun törmätessäni...

— Muistan, että ennen uneen vajoamistani mietin, kuinka mukavaa olisi, jos tulisi hyökkäys ja sinut tapet-taisiin. Sankarin kuolema. Demokratian puolesta.

— Älä ilku, Thomas, Pyle vastusteli ja liikautti pitkiä koipiaan vaivautuneesti. — Olen kai mielestäsi hiukan hidasjärkinen, mutta tiedän kyllä, koska teet minusta pilaa.

— En suinkaan tee.

— Tiedän, että aivan rehellisesti puhuen tahdot hänen parastaan.

Tällä hetkellä kuulin Phuongin askelet. Vastoin pa-rempaa tietoaani olin toivonut, että Pyle ennättäisi lähteä ennen hänen paluutaan. Pylekin kuuli hänen askelensa ja tunsu ne. "Siellä hän jo tuleeikin", Pyle laushti, vaikka olikin vain yhtenä iltana hänen askeleitaan kuunnellut. Koirakin nousi ja meni ovelle, jonka olin viileyden vuoksi jättänyt auki; vaikutti siltä kuin koira olisi omaksunut Phuongin Pylon perheeseen. Minä olin tunkeilija.

Phuong ilmoitti: "Sisareni ei ollutkaan kotona" ja vil-kuili varovasti Pyleen.

Tuumiskelin itsekseni, mahtoiko hän puhua totta, vai oliko sisar lähettänyt hänet kiireen vilkkaa tänne takaisin.

— Muistat kai herra Pylon? minä kysyin.

— *Enchantée.*

Phuong käyttäytyi suorastaan vieraskoreasti.

— Minua ilahduttaa suuresti tavata taas teidät, Pyle lausui ja punastui.

— *Comment?*

— Hänen englannin taitonsa on melko vajavaista, panin väliin.

— Minun ranskani taas on kammottavaa, pelkään pa-hasti. Otan kuitenkin tunteja ahkerasti. Ja ymmärrän kyllä — jos nciiti Phuong suvaitsee puhua hitaasti.

— Minä tulkitsen, lupasin. — Täkäläinen murre edel-lyttää melkoista harjaannusta. Kas niin, mitä haluat saada sanotuksi. Paina puuta, Phuong. Monsieur Pyle on tullut tapaamaan nimenomaan sinua. Oletko aivan varma — kysyin sitten Pyleltä — ettet halua minun jättä-vän teitä kahden kesken?

— Haluan, että kuulet kaiken, mitä minulla on sydä-melläni. Muu ei olisi reilua.

— No, anna kuulua sitten.

Pyle julisti juhlallisesti, ikään kuin ulkoa lukien, kuin-ka suuresti hän rakasti ja kunnioitti Phuongia. Nämä tunteet olivat vallanneet hänet jo sinä iltana, jolloin hän oli tanssinut Phuongin kanssa. Minusta hän hiukan muis-tutti hovimestaria, joka esittelee isoa aatelinlinnaa turisti-laumalle. Tämä linna oli hänen sydämensä, ja me saimme vain sivumennen ja puolittain salaa vilkaista siihen yksi-tyiseen osaan, jossa perhe asusti. Tulkitsin hänen pu-heensa sanatarkasti — niin tehden se kuulosti nauretta-vimmalta, ja Phuong istui vaiti kädet sylissään ikään kuin olisi kuunnellut elokuvan vuorosanoja.

— Ymmärsikö hän? Pyle tiedusteli.

— Ymmärsi kyllä, sikäli kuin minä tiedän. Haluatko, että hehkutan sanasi hiukan tulisemmiksi — mitä?

— En — älä missään nimessä, Pyle torjui — tulkitse tarkasti vain. En halua vaikuttaa liikaa hänen tuntei-siinsa.

— Ymmärrän.

— Sano, että haluan naida hänet.

Toistin tuon Phuongille.

— Mitä hän vastasi?
— Kysyi, oletko tosissasi. Sanoin sinun olevan totista tyyppiä.

— Tämä taitaa olla melko omituinen tilanne, Pyle arveli. — Minä pyydän sinua tulkitsemaan kosintani.

— Omituinen hyvinkin.

— Mutta aivan luonnolliselta se silti tuntuu. Oletan loppujen lopuksi paras ystäväni.

— Kauniisti sanottu.

— Tulen mieluummin hakemaan hätääni apua sinulta kuin keneltäkään muulta.

— Rakastuminen heilaani kaiketi on jonkinmoista hätää sek in, niinkö?

— Tietysti. Toivon vain, ettet kyseessä olisi sinä, vaan joku muu mies.

— Kas niin, mitä haluat tämän jälkeen sanoa hänelle? Ettet voi elää ilman häntä, niinkö?

— En — se olisi liian tunteellista eikä sitä paitsi aivan tottakaan. Minun tietysti täytyisi lähteä pois täältä, ja ajan mittaan ihminen voittaa surunsa.

— Saanko sanoa muutaman sanan omasta puolestani sillä välin, kun mietit jatkoa?

— Totta kai, tietysti — sehän on vain tasapuolista, Thomas.

— No, Phuong, minä kysyin — aiotko jättää minut hänen vuokseen? Hän nai sinut. Minä en voi. Tiedät myös miksi en.

— Matkustatko täältä pois? Phuong kysyi, ja minä muistin päätoimittajalle menevän kirjeen, jonka olin työntänyt taskuuni.

— En matkusta.

— Etkö koskaan?

— Niin pitkää lupaus ei voi antaa kukaan. Ei edes Pyle. Avioliitotkin hajoavat, usein paljon pikemmin kuin tällainen meidän välisemme suhde.

— En halua lähteä täältä, Phuong vastasi, mutta hänen sanansa eivät minua lohduttaneet: niihin sisältyi julkilausumaton ”mutta”.

Pyle virkkoi:

— Minun kai on viisainta lyödä kaikki korttini pöytään yhdellä kertaa. En ole rikas, mutta isäni kuollessa perin viisikymmentätuhatta dollaria. Olen täysin terve — sain kaksi kuukautta sitten lääkärintodistuksen, ja voin myös ilmoittaa hänelle verityyppini.

— Sitä en kykene kääntämään ranskaksi. Mitä itua mokomassa on?

— No — tuota — siitä näkee, voimmeko saada lapsia yhdessä.

— Tällä tavallako te Amerikassa kosiskelette — puhutte rahatuloista ja verityypeistä?

— En tiedä, tämä on minulle aivan uusi tilanne. Kotona ehkä äitini menisi puhumaan hänen äitinsä kanssa.

— Verityypistäsi, vai mistä?

— Älä naura, Thomas. Olen kai hiukan vanhanaikainen. Tämä tuntuu minusta hiukan hämmäntävältä, tiedätkö?

— Niin tuntuu minustakin. Eiköhän meidän olisi viisainta luopua yrityksestä ja heittää hänestä lanttia, mitä luulet?

— Nyt teeskentelet kovapintaista, Thomas. Tiedän, että omalla tavallasi rakastat häntä yhtä paljon kuin minä.

— Hyvä on, anna tulla sitten, Pyle.

— Sano hänelle, etten odota hänen heti rakastavan minua. Rakkaus tulee aikanaan, mutta sano, että tarjoan hänelle turvallisuutta ja kunnioitusta. Ei kuulosta kovin jännittävältä, mutta ehkä turvallisuus ja kunnioitus sittenkin ovat parempia kuin intohimo.

— Intohimosta hänellä ei tule olemaan puutetta, huomautin. — Siihen hän pääsee käsiksi autonkuljettajasi kanssa sinun ollessasi työssä.

Pyle punastui. Hän nousi kömpelösti seisoaalleen ja tiuskaisi:

— Tuo oli siivoton letkaus. En salli, että häntä loukataan. Sinulla ei ole mitään oikeutta...

— Hän ei vielä ole vaimosi.

— Mitä voit tarjota hänelle? Pyle kysyi raivoissaan. — Annat parisataa dollaria, kun matkustat kotiin Englantiin, vai luovutatko ehkä hänet seuraajallesi muun huonekaluston mukana?

— En omista näitä huonekaluja.

— Et omista häntäkään. Phuong, tuletteko vaimokseni?

— Kuinka on verityypin laita? minä kysyin. — Kuinka lääkärintodistuksen? Täytyy kai sinunkin saada hänen todistuksensa? Minun todistukseni tarvitsisit kukaties myös. Ja horoskooppi sitten — ehei, se onkin intialainen tapa.

— Tuletteko vaimokseni?

— Kysy ranskaksi, käskin. — Piru minut vieköön, jos enää tulkitseen puheitasi.

Nousin seisoaalleeni, ja koira murisi. Kiukkuni kiehahti yli äyräyttensä.

— Komenna tuo perhanan Dukesi pitämään kitansa kiinni. Tämä on minun kotini eikä sen.

— Tuletteko vaimokseni? Pyle toisti. Astuin askelen Phuongia kohden, ja koira murisi taas. Sanoin Phuongille:

— Käske hänen painua tiehensä koirineen.

— Tulkaa mukaani heti, Pyle pyysi. — *Avec moi.*

— En, Phuong vastusti. — En.

Pylestä ja minusta kummastakin haihtui raivo yhtäkkiä: näin yksinkertainen olikin koko pulma — kaksi-kirjaiminen sana sen ratkaisi. Tunsin suunnatonta helpotusta; Pyle seisoipaikoillaan suu hiukan auki, hämmentyneen näköisenä ja äännähti:

— Hän sanoi: "En".

— Sen verran englantia hän osaa.

Minua nauratti nyt: hölmöksi totisesti olimme toisemme tehneet. Kehotin:

— Istu aloillesi taas, niin otetaan viskit lisää, Pyle.

— Minun täytyisi kai lähteä tieheni.

— Ota matkaevääksi.

— Ei sovi juoda viskiäsi loppuun, hän mutisi.

— Saan lähetystön kautta niin paljon kuin tarvitsen.

Aloin astella pöytää kohti, ja koira paljasti hampaansa. Pyle karjaisi raivoissaan:

— Maahan, Duke! Ole siivosti!

Hän kuivasi hikeä otsaltaan ja sanoi:

— Olen hirmuisen pahoillani, jos tulini puhuneeksi sopimattomia, Thomas. En ymmärrä, mikä minuun meni.

Hän tarttui lasiinsa ja sanoi hiukan haikeasti:

— Paras mies voittaa. Pyydän vain, ettet hylkää häntä, Thomas.

— En tietystikään hylkää, minä vastasin.

Phuong tiedusteli minulta:

— Tahtoisiko hän polttaa piipullisen?

— Haluatko polttaa piipullisen?

— En, kiitos vain. En kajoa oopiumiin — meillä on melko tiukka ohjesääntö. Juon tämän loppuun ja lähden sitten tieheni. Suo anteeksi Duken käytös. Se on yleensä hyvin rauhallinen koira.

— Jää haukkaamaan illallista.

— Olisin mieluummin lopun iltaa yksin, ellet pane pahaksesi, Pyle torjui ja virnisti epävarmasti. — Jos tämä tulisi muiden tietoon, meidän kai sanottaisiin käyttäytyneen melko kummallisesti. Kunpa voisit naida hänet, Thomas.

— Toivotko sitä tosissasi?

— Kyllä. Siitä lähtien, jolloin näin tuon tyttöpaikan — Chaletin lähellä olevan talon, muistat kai — olen pelännyt kammottavasti hänen puolestaan.

Pyle tyhjensi viskilasinsa kiireesti katsomatta Phuongiin, eikä hän hyvästellessään tarttunut Phuongin käteen, vaan nyökätä nytkäytti kömpelösti. Näin Phuongin silmien saattavan häntä ovelle saakka, ja kun kuljin peilin ohi, näin siitä oman itseni: housujen ylin nappi auki, vatsan alkua. Ulos tultuamme Pyle virkkoi:

— Lupaan, etten yritä tavata häntä, Thomas. Et kai anna tämän rikkoa välejäimme, ethän? Hankin siirron muualle, kun olen saanut työni valmiiksi täällä.

— Koska saat?

— Siihen menee noin kaksi vuotta.

Palasin takaisin sisään ja mietin: "Mitä hyödyttää? Olisin yhtä hyvin voinut kertoa heille lähdestäni." Mutta toisaalta, eipä Pylon tarvitse kantaa vertavuotavan sydämen kunniamerkkiään kauan, muutaman viikon vain... Valhenci myös saattaisi lievittää hänen omaatuntoaan.

— Lataanko sinulle piipun? Phuong kysyi.

— Lataa hetken kuluttua. Kirjoitan ensin erään kirjeen.

Jo toisen kirjeen minä sen päivän mittaan kyhäsin, mutta tästä toisesta en repinyt pois yhtään riviä, vaikka en uskonutkaan, että se tehoaisi paremmin kuin ensin kirjoittamani. Kirjoitin näin: "Hyvä Helen, ensi huhtikuussa palaan Englantiin ryhtyäkseni hoitamaan ulkomaanosaston päällikkyyttä. Arvaat hyvin, ettei se minua suuresti ilahduta. Englanti on minulle epäonnistumiseni näyttämöä. Olin aikonut pitää avioliittomme pyhänä ja pysyvänä ikään kuin olisin jakanut kristilliset uskomuksesi. En vielä tänäkään päivänä varmasti tiedä, mikä ajoi sen karille (tiedän, että yritimme parhaamme molemmat), mutta syyni taisi olla minun paha sisuni. Tiedän itse hyvin, kuinka julma ja raaka osaan olla. Luulen nyt parantuneeni hiukan — itä on jalostanut minua — lempeämpi en ole, mutta kenties hiukan tyynempi. Tämä ehkä johtuu siitä, että olen viisi vuotta vanhempi — että olen päässyt siihen ihmisen ikään, jolloin viisi vuotta merkitsee isoa osaa loppuelämästä. Olet ollut hyvin jalomielinen minua kohtaan etkä ole eromme jälkeen kertakaan moittinut minua. Suostuisitko nyt olemaan vielä jalomielisempi? Muistan kyllä Sinun sanoneen ennen naimisiinmenoamme, ettei välillämme koskaan voisi olla puhetta avioerosta. Otin uhkan kantaakseni eikä minun sovi valittaa. Mutta siitä huolimatta pyydän Sinulta avioeroa."

Sängyllä kyyhöttävä Phuong ilmoitti tarjottimen olevan valmis.

— Hetki vielä, minä vastasin.

"Voisin pukea pyyntöni kauniimpaankin muotoon",

kirjoitin, "ja voisin saada sen kuulostamaan kunniallisemmalta ja ylevämmältä, jos teeskentelisin pyytäväni eroa jonkun muun takia, mutta valehtelisin, jos niin tekisin, ja mehän olemme aina tunnustaneet toisillemme täyden totuuden. Oman itseni tähden minä pyydän, itseni vuoksi vain. Rakastan erästä ihmistä hyvin syvästi, olemme eläneet yhdessä kolmatta vuotta, ja hän on ollut minulle järkkymättömän uskollinen, mutta tiedän, etten ole hänelle ainoa autuaaksitekevä. Jos jättäisin hänet, hän kai surisi hiukan, mutta mitään murhenäytelmää ei syntyisi. Hän menisi naimisiin jonkun muun kanssa ja synnyttäisi lapsia. Teen typerästi, kun tunnustan tämän Sinulle. Panen sanat suuhusi. Mutta koska olen tähän saakka ollut rehellinen, uskot minua ehkä nytkin, kun vakuutan, että hänen menettämisensä olisi minulle kuoleman alkua. En pyydä Sinulta "oikeudenmukaisuutta" (kaikki oikeus on puolellasi) enkä pyydä armelaisuutta. Se olisikin liian suuri sana tässä yhteydessä enkä sitä paitsi erityisemmin ansaitse armoa. Taidan lopultakin vain pyytää, että käyttäytyisit järjenvastaisesti aivan yhtäkkiä, harkitsematta, vastoin kaikkea luonnettasi. Haluaisin sinun tuntevan — (etsin pienen aikaa oikeaa sanaa, mutta en keksinyt sitä) kiintymyksen tunnetta ja toimivan ennen kuin olet ennätännyt ajatella kahta kertaa. Tiedän, että se käy helpommin puhelimesta kuin kirjeitse tai sähköitse kolmentoistatuhannen kilometrin päästä. Jospa sähköttäisit minulle tämän yhden ainoan sanan — Suostun!"

Kun olin lopettanut kirjeeni, minusta tuntui kuin olisin juossut pitkän matkan ja rasittanut outoja lihaksia. Laskeuduin pitkäksi vuoteelle odottamaan, että Phuong saisi ladatuksi piippuni. Virkoin:

— Hän on nuori.

— Kuka?

— Pyle.

— Ei nuoruus ole kovin tärkeää.

— Naisin sinut, jos voisin, Phuong.

— Uskon sen, mutta sisareni ei usko.

— Kirjoitin juuri vaimolleni ja pyysin häneltä avioeroa. En ole vielä koskaan yrittänyt. Mahdollista aina on, että onnistun.

— Suuri mahdollisuus?

— Ei kovin suuri. Pieni kuitenkin.

— Älä välitä siitä. Polta.

Vedin savua keuhkoihini, ja hän ryhtyi valmistelemaan toista piipullista. Kysyin häneltä uudestaan:

— Eikö sisaresi todellakaan ollut kotona, Phuong?

— Sanoinhan jo — hän oli ulkona.

Järjetöntä oli kohdistaa häneen tätä totuuden selville saamisen intoa — sehän on luonteeltaan länsimainen niinkuin alkoholin himokin. Viski, jota olin Pylon kanssa ryyppiskellyt, tuntui heikentävän oopiumin tehoa.

— Valehtelin sinulle, Phuong, tunnustin. — Minut on kutsuttu kotiin.

Phuong laski piipun käsistään.

— Mutta et lähde, ethän?

— Millä eläisimme, jos kieltäytyisin lähtemästä?

— Voisin tulla mukaasi. Tahtoisin nähdä Lontoon.

— Elämäsi ei taitaisi olla kovin miellyttävää, koska emme ole naimisissa.

— Mutta vaimosi ehkä antaa sinulle avioeron.

— Ehkä.

— Tulen mukaasi joka tapauksessa, Phuong julisti. Aivan tosissaan hän oli, mutta kun hän sitten taas tart-

tui piippuun ja ryhtyi kuumentelemaan oopiumipilleriä, näin hänen silmistään, että pitkä ajatusketju oli alkanut venyä hänen aivoissaan. Hän kysyi: "Onko Lontoossa pilvenpiirtäjiä?" Tämän kysymyksen viattomuus hellytti sydäntäni. Hän saattoi valehdella monestakin syystä, kohteliaisuudesta, pelosta, jopa voitonpyynnistä, mutta ikinä hän ei pystyisi valhettaan peittämään.

— Ei ole, vastasin — niitä nähdäkseen on matkustettava Amerikkaan.

Hän vilkaisi minuun nopeasti neulansa yli ja ymmärsi erehdyksensä. Painellussa sitten oopiumia piipun pesään hän alkoi rupertella hajanaisesti siitä, millaisia vaatteita Lontoossa käyttäisi, missä asuisimme, puhui maanalaisista, joista oli kerrottu jossakin hänen lukemassaan romaanissa, ja kaksikerroksisista busseista: lentäisimmekö Lontooseen vai menisimme sinne laivalla?

— Ja Vapauden patsas... hän lisäsi.

— Ei, Phuong — sekin on Amerikassa.

2

Vähintään kerran vuodessa järjestävät caodailaiset juhlan Tanyinissa, paavinistuimessaan, joka sijaitsee kahdeksankymmenen kilometrin päässä Saigonista luoteeseen. Vapautuksen tai valloituksen hetkestä on kulu-
nut tietty määrä vuosia tai sitten saattaa kyseessä olla budhanuskoisten tai konfutselaisten, jopa kristittyjenkin juhlapäivä. Cao-Dain uskonto oli mieliaiheitani, kun valistin vierailijoita. Caodailaisuus, erään kotshinilaisen valtionvirkamiehen keksintö, on äsken luettelemieni kolmen uskonnon synteesi. Paavinistuin oli Tanyinissa. Paavi ja naispuolisia kardinaaleja. Ennustuksia esitettiin psykografian avulla. Pyhimyksenä Victor Hugo. Kristus ja Budha katselivat katedraalin katolta alas disneymäiseen idän fantasiaan, missä lohinyssä muut käärmeet komeilivat technicolorväreissä. Selontekoni viehätti kuulijoita aina. Mutta kuinka olisin osannut kuvaila tuon touhun pohjimmaista lohduttomuutta: viidenkolmattatuhannen miehen yksityisarnejalla oli aseinaan vanhoista auton pakoputkista tehtyjä kranaatinheitimiä ja liittolaisinaan ranskalaiset, jotka hädän tullen julistautuivat puolueettomiksi. Juhlallisuuksiinsa, jotka osaltaan auttoivat pitämään talonpoikaisväestöä

rauhallisena, paavi kutsui hallituksen jäseniä (nämä noudattivat kutsua, jos caodailaiset sattuiivat olemaan vallassa), diplomaattikunnan (se lähetti edustajikseen muutaman apulaissihteerin vaimoineen tai henttuineen) sekä ranskalaisen ylipäällikön, joka irrotti tehtävään toimistotyöstä jonkun kenraaliluutnantin.

Tanyinin tiellä viiletti virtana esikunta- ja diplomaatti-autoja, ja suojattomimmilla kohdin olivat muukalaislegioonalaiset levittäytyneet riisipelloille varjelemaan autoja. Tällainen juhlapäivä oli aina melkoisen murheen aihe ranskalaisten päämajalle ja herätti kukaties caodailaisten rinnassa tietynlaisia toiveita, sillä mikäpä olisi kivuttomammin tähdentänyt heidän lojaaliuttaan kuin se, että heidän alueensa ulkopuolella olisi ammuttu muutama tärkeä juhlavieras?

Joka kilometrin päässä törrötti laakeiden peltojen yllä pieni savesta tehty vartiotorni kuin huutomerkki ja kymmenen kilometrin välein oli tien varrella isompia, legioonalais-, marokkolais- tai senegalilaisosastojen miehittämiä linnoituksia. Niinkuin New Yorkin tuloteillä ajoivat täälläkin autot hurjasti — ja täällä samoin kuin New Yorkin tuloteillä vallitsi hillityn kärsimättömyyden tunnelma, sillä kaikki ajajat pitivät yhtäikaa silmällä edessä ajavaa autoa ja takana tulevan peilikuvaa. Jokainen halusi päästä Tanyiniin mahdollisimman pian, nähdä juhlan ja palata kotiin niin kiireesti kuin suinkin: iltahuuto näet kajahti klo 19.

Ranskalaisten valvomien riisipeltojen keskeltä tultiin hoahaolaisten riisipelloille ja sieltä viimeksimainittujen kanssa enimmäkseen sotajalalla olevien caodailaisten riisipelloille: maisema ei muuttunut lainkaan, liput vain vaihtuivat vartiotorneissa. Alastomat pikkupojat ratsas-

telivat puhveleilla, jotka kahlasivat veden peittämällä pelloilla vajoten liejuun sukupuolielimiään myöten; niillä main, missä sato jo oli tuleentunut, viskoivat kotilo-hattuiset talonpojat riisiään pieniä koveria bambusta punottuja suojuksia vasten. Autot kiitivät nopeasti ohi; ne kuuluivat muuhun maailmaan.

Sitten alkoi vieraiden huomio kiintyä joka kylässä oleviin caodailaisten kirkkoihin: rappaus oli vaaleansinistä tai vaaleanpunaista, ja oven yläpuolelta tuijotti iso Jumalan silmä. Lippuja tuli vastaan entistä taajemmin, ja talonpoikien parvet samosivat tiellä: aloimme jo lähestyä paavinistuinta. Loitolla Tanyinin yläpuolella häämötti pyhä vuori vihreän knallihatun kaltaisena — siellä piti puoliaan kenraali Thé, toisinajatteleva esikuntapäällikkö, joka oli hiljattain julistanut päättäneensä taistella sekä ranskalaisia että vietminhiläisiä vastaan. Caodailaiset eivät yrittäneet ottaa häntä vangikseen, vaikka hän olikin ryöstänyt erään kardinaalin, mutta niinpä huhuttiinkin, että hän oli saanut tälle teolleen paavilta sanattoman siunauksen.

Tanyinissa tuntui ikuisesti olevan helteisempää kuin millään muulla eteläisen suistoalueen paikkakunnalla; se kenties johtui vedettömyydestä, tai ehkä syynä olivat loputtomat seremoniat, jotka tekivät katsojasta jonkinmoisen sijaishikoilijan: hän hikoili joukkojen puolesta, joiden täytyi asennossa seisoen kuunnella oudolla kielellä pidettyjä puheita, sekä paavin puolesta, joka paistui monen kiinalaisittain kirjaillun viittansa alla. Auringon räikeässä paahteessa eivät näyttäneet viileiltä muut kuin korkkikypäräisten pappien kanssa rupattelevat, valkoisiin silkkihousuihin verhoutuneet naispuoliset kardinaalit. Tätä kaikkea katsellessaan ei millään

olisi voinut uskoa, että kello joskus löisi yhdeksäntoista ja että Majestic-hotellin katolla, Saigonin joelta tulevan tuulen lehyessä, vietettäisiin cocktail-hetkeä.

Paraatin jälkeen puhuttelin paavin sijaista. En odottanut saavani tietää häneltä mitään, ja oikein myös olin arvannut: latelimme molemmat tavanomaisia fraaseja. Tiedustelin häneltä kenraali Thétä.

— Ajattelematon mies, paavin sijainen vastasi ja vaihtoi puheenaihetta. Hän alkoi lasketella tavanomaista loruun unohtaen, että olin kuullut sen jo kaksi vuotta varhemmin: se muistutti omaa äänilevyäni, jota soittelin vastatulleille — Cao-Dain oppi oli uskontojen synteesi... paras kaikista uskonnoista... lähetyssaarnaaja oli toimitettu Los Angelesiin... suuren pyramidin salaisuudet. Sijaisella oli pitkä valkoinen kauhtana, ja hän poltteli savukkeita yhtä mittaa. Hän vaikutti jollakin lailla ovelalta ja valheelliselta: sana 'rakkaus' toistui usein hänen puheessaan. Olen varma, että hän tiesi meidän kaikkien tulleen tänne irvistelemään hänen uskonnolliselle liikkeelleen; meidän kunnioittava suhtautumisemme oli yhtä valheellista kuin hänen kiero hierarkiansa, mutta me emme olleet yhtä ovelia kuin hän. Emme hyötyneet teeskentelystämme mitään — emme saaneet caodailaisista edes luotettavaa liittolaista, kun taas heidän teeskentelynsä tuotti heille aseita, muonaa, jopa käteisiä varojakin.

— Kiitoksia, teidän korkea-arvoisuutenne, sanoin ja nousin lähteäkseni. Hän saattoi minut ovelle varistellen tupakan tuhkaa jalkoihinsa.

— Jumala työtänne siunatkoon, hän lausui lipevästi.

— Muistakaa, että Jumala rakastaa totuutta.

— Mitä totuutta? minä kysyin.

— Cao-Dain uskossa ovat kaikki totuudet sulautuneet yhteen, ja totuus on rakkautta.

Hänellä oli sormessaan iso sormus, ja uskoin, että hän kättään ojentaessaan tosiaankin odotti minun suutelevan sitä, mutta minä en ole mikään diplomaatti.

Tultuani ulos keskitäivaalta valuvaan valjuun aurin-gonpaisteeseen äkkäsin Pylon: hän yritti turhaan käynnistää Buickiaan. Kuinka ollakaan, minä olin kahtena viime viikkona ehtimiseen törmännyt Pyleen — Continentalin baarissa, kaupungin ainoassa kunnollisessa kirjakaupassa, Rue Catinatilla. Entistä innokkaammin hän nyt tähdenteli ystävyyttään, jota alusta alkaen oli suorastaan tyrkyttänyt. Hänen alakuloiset silmänsä utelivat mykkinä uutisia Phuongista, mutta hänen huulensa vakuuttelivat vielä kiihkeämmin, kuinka lämpimästi hän minusta piti ja kuinka syvästi hän — herra nähköön — minua ihaili.

Muuan caodailaismajuri seisoi auton vierellä syytäen sanoja suustaan. Minun tullessani likelle hän keskeytti puheensa. Tunsin hänet — hän oli ollut Thén apulaisia ennen tämän vetäytymistä vuorille.

— Päivää, majuri, minä sanoin — mitä kenraalille kuuluu?

— Kenelle kenraalille? hän kysyi virnistäen arasti.

— Cao-Dain uskossa kaiketi ovat kaikki kenraalit sulautuneet yhteen, vai kuinka? minä vastasin.

— En saa autoani käyntiin, Thomas, Pyle valitti.

— Noudan mekaanikon, majuri lupasi ja lähti luotamme.

— Katkaisin juttuhetkenne.

— Ei meillä mitään tärkeää puhumista ollut, Pyle rauhoitti. — Hän vain tahtoi tietää, mitä tällainen Buick

maksaa. Nämä täkäläiset ovat kovin ystävällistä väkeä, kun heitä kohtelee oikein. Ranskalaiset eivät näy osaan käsitellä heitä.

— Ranskalaiset eivät luota heihin.

Pyle sanoi juhlallisesti:

— Luottamus tekee miehen luotettavaksi.

Tuo kuulosti caodallaisten uskonkappaleelta. Aloin jo arvella, että Tanyinin ilma oli liian eettillistä keuhkoil- leni.

— Haluatko ryyppyn? Pyle kysyi.

— En muuta niin paljon kaipaa.

— Otin mukaani termospullollisen sitruunamehua.

Hän kurottautui selkänöjan yli kaivelemaan auton takaosassa olevaa koria.

— Onko sinulla giniä yhtään?

— Ei ikävä kyllä. Tiedätkö mitä, Pyle sanoi yllyttä- västi — sitruunamehu tekee ihmiselle hyvää tässä ilman- alassa. Siinä on vitamiineja — en tiedä mitä kaikkia.

Hän antoi minulle kupin, ja minä join.

— Onpahan ainakin märkää, huomautin.

— Maistuisiko voileipä? Nämä, ihan totta, ovat mah- dottoman hyviä. Uudenlaista voileipätahnaa välissä, Vit- Healthia. Äitini lähetti sitä Valloista.

— Ei kiitos, ei ole nälkä.

— Maistuu venäläiseltä salaatilta — on vain hiukan kuivempaa.

— En taida ottaa.

— Minä haukkaan, ellet pane pahaksesi.

— En tietystikään, syö pois.

Hän haukkasi ison suupalan ja se ratsi ja narskui. Etäällä ratsasti valkoisesta ja vaaleanpunaisesta kivistä veistetty Budha pois synnyinkodistaan ja hänen palve-

lijansa — toinen patsas — seurasi häntä juosten. Nais- puoliset kardinaalit samosivat verkalleen takaisin taloan kohti, ja Jumalan silmä katseli meitä katedraalin oven yläpuolelta.

— Kai tiedät, että meille tarjotaan täällä lounasta? kysyin.

— En taida uskaltautua syömään. Liha nääs — tässä helteessä on viisainta olla varovainen.

— Turha sinun on pelätä. Täkäläinen väki on kasvis- syöjiä.

— Saattaa hyvinkin olla all right, mutta tahdon silti tietää, mitä panen suuhuni.

Hän haukkasi uudestaan Vit-Healthiaan ja lisäsi:

— Luuletko, että täällä on joku luotettava mekaa- nikko?

— Kranaatinheitin täällä ainakin osataan tehdä pako- putkestasi. Buickin putkista taitaakin tulla parhaita.

Majuri tuli takaisin, tervehti meitä täsmällisesti ja ilmoitti lähettäneensä noutamaan mekaanikkoa kasar- mista. Pyle tarjosi hänelle Vit-Health voileipää, mutta majuri torjui tarjouksen kohteliaasti. Hän lausui kuin maailmanmies ikään:

— Meillä on täällä kaikenlaisia merkillisiä ruokailu- sääntöjä (hän puhui erinomaista englantia). Perin nari- maista sinänsä. Mutta tiedättehän, millaista on elää us- konnollisen liikkeen pääkaupungissa. Roomassa lienee samanlaista — ja Canterburyssa, hän lisäsi kumartaen minulle kevyesti ja keikarimaisesti. Sitten hän oli vaiti. Hän ja Pyle olivat vaiti kumpikin. Minusta alkoi tuntua vahvasti siltä, ettei seuraani kaivattu lainkaan. En voi- nut vastustaa kiusausta härnätä Pyleä — härnäämi- nenhän loppujen lopuksi on heikkojen ase ja minä olin

heikko. En ollut nuori, en vilpitiön, minulla ei ollut tulevaisuutta. Virkoin:

— Ehkä sittenkin otan voileivän.

— Ahah, tietysti, Pyle sanoi — totta kai.

Hän empi hetken aikaa ennen kuin kääntyi auton takaosassa olevaa koria kohti.

— Ei, älä, minä torjuin. — Laskin vain leikkiä. Te kaksi haluatte keskustella rauhassa.

— Ei sinne päinkään, Pyle kielsi. Taitamattomampaa valehtelijaa olen tuskin tavannut — valehtelevä oli näköjään niitä taitoja, joita hän ei ollut koskaan harjoittanut. Hän selitti majurille:

— Thomas on paras ystäväni.

— Tunnen herra Fowlerin, majuri myönsi.

— Etsin sinut käsiini ennen kuin lähden, Pyle.

Sitten läksin kävelemään pois päin kohti katedraalia. Sieltä saisin hivenen viileyttä tähän helteeseen.

Pyhä Victor Hugo Ranskan akatemian virkapuvussa, sädekehä kolmikolkkahattunsa yllä osoitti sormellaan jotakin ylevää lausetta, jota Sun Jat-Sen paraikaa kirjoitti taululle, ja sitten jo olinkin kirkon laivassa. Siellä ei ollut muuta istumapaikkaa kuin paavin valtaistuim, jota laastinen silmälasikäärme kiersi. Marmorilattia kiilteli kuin veden pinta eikä ikkunoissa ollut lasia — me vangitsemme ilman reiälliseen häkkiin, minä mietin, ja likimain samalla tavalla rakentaa ihminen häkin uskontonsa ympärille — epäilysten raoista pääsevät sisälle ilmojen tuulet ja uskonkappaleitten aukoista lukemattomat tulkinnat. Vaimoni oli löytänyt itselleen oman reiällisen häkkinsä, ja toisinaan kadehdin häntä siitä. Aurin gon ja ilman välillä vallitsee ristiriita: minä elin aurin gossa liikaa.

Kävelin pitkää autiota keskilaivaa pitkin — tämä ei ollut sitä Indokiinaa, johon olin mieltynyt. Leijonapäiset lohikäärmeet kapuulivat saarnastuolin seinillä: sen katolla näytteli Kristus vertavuotavaa sydäntään. Budha istui Budhien ikuiseen tapaan syli tyhjänä ja Konfutsen näivettynyt riippuparta muistutti kuivan vuodenaajan ehdyttämää vesiputousta. Näytelmää tämä oli: alttarin yläpuolelle pantu maapallo esitti kunnianhimoa, liik kuvakantinen kori, jonka avulla paavi laati profetioitaan, oli silmäkääntöä. Jos tämä katedraali olisi kahden vuosikymmenen asemesta ollut viidensadan vuoden ikäinen, olisivatko sille silloin ehkä antaneet uskottavuuden leimaa jalkojen laahaamat urat ja säiden hammas? Löytäisikö täältä siinä tapauksessa joku vaimoni kaltainen, todisteluihin taipuvainen ihminen uskon, jota ei ollut löytänyt lähimmäisistään? Ja jos minä olisin tosissani uskoa kaivannut, olisinko kyennyt löytämään sen hänen normannilaiskirkostaan? Mutta en ollut koskaan tuntenut uskon kaipuuta. Reportterin työnä on paljastaa ja kertoa. Koko lehtimiesurani aikana en ollut tavannut mitään selittämätöntä. Paavi piirteli kynällään ennustuksia liikkuvaan kanteen. Olivatpa kyseessä millaiset näyt hyvänsä, aina piili pohjalla psykografi. Muistojeni hakemistossa ei ollut yhtään rehellistä näkyä eikä ihmettä.

Selailin muistojani umpimähkäisesti kuin valokuvakansion lehtiä: näin taas ketun, joka Orpingtonissa, vihollisen valoammuksen paisteessa oli hiipinyt kanalan seinustaa pitkin loitoila punaisenruskeilta metsänreunan tyyssijoiltaan, näin pistimen puhkaiseman malaijilaisruumiin, jonka gurkha-partio oli tuonut kuorma-autonsa lavalla pahangilaiseen kaivostyöleiriin, ja näin, kuinka

hysterisestä kauhusta tirsкуvat kiinalaiskulit seisoivat ruumiin ääressä malaijilaisten heimoveljien työntäessä pielusta hengettömän pään alle, näin kyyhkysen kyyhöttävän uuninreunustalla hotellihuoneessa valmiina lehattamaan lentoon, ja näin, kuinka vaimoni oli katsellut ulos ikkunasta minun tullessani jättämään hänelle loppullisia jäähyväisiä. Hänestä oli ajatusketjuni alkanut ja häneen se myös päättyi. Hän oli varmasti jo toista viikkoa sitten saanut kirjeeni, mutta vielääkään ei odottamani sähke ollut tullut. Toisaalta taas — sanottiinhan, että vangilla on syytä toivoon, jos valamiehistö viipyy kauan tekemässä ratkaisuaan. Ellei kirje tulisi vielä viikkoon, voisinko silloin ruveta toivomaan? Kuulin upseerien ja diplomaattien joka puolella käynnistävän autojaan; juhlat olivat tältä vuodelta ohi. Ryntäys takaisin Saigoniin oli alkanut ja iltahuuto kutsui. Läksin ulos etsimään Pyleä.

Hän seisoi majurin kanssa varjon läiskässä eikä hänen autonsa kimpussa puuhaillut kukaan. Neuvottelu näkyi olevan päättynyt, olipa se koskenut mitä hyvänsä, ja Pyle ja majuri seisoivat vaitelaina varjossa, keskinäisen kohteliaisuutensa kiusaannuttamina. Liityin heidän seuraansa.

— Kas niin, virkoin — taidan kiiruhtaa matkaan. Sinunkin on viisainta lähteä pian, jos aiot ehtiä perille ennen iltahuutoa.

— Mekaanikkoa ei ole vielä kuulunut.

— Hän tulee pian, majuri vakuutti. — Hän marssi mukana paraatissa.

— Voisit jäädä tänne yöksi, ehdotin. — Täällä pidetään erikoismessu — kokisit melkoisen elämyksen. Kestää kolme tuntia.

— Minun pitäisi palata kotiin.

— Et ennätä enää, ellet lähde heti, vastasin ja sitten lisäsin haluttomasti: — Pääset kyytiini, jos haluat, ja majuri voi huomenna toimittaa autosi Saigoniin.

— Cao-Dain alueella ei tarvitse huolehtia iltahuudosta, majuri huomautti omahyväisesti. — Mutta sen ulkopuolella... Tietysti toimitan autonne Saigoniin.

— Pakoputki eheänä, minä lisäsin, ja hän hymyili säteilevästi, väläytti näppärän, täsmällisen sotilaallisen hymynlyhennelmän.

(2)

Autojonolla oli jo pitkä etumatka meidän vihdoin päästessämme lähtemään. Lisäsin kaasua tavoittaakseni sen, mutta ajoimme Cao-Dain alueen halki ja tulimme Hoa-Haon yöhykkeelle näkemättä edessämme edes pölypilveä. Iltatuunnelmainen maailma levisi ympärillämme laakeana ja autiona.

Tämä ei ollut sen laatuista maastoa, joka tuo mieleen väijytykset, mutta silti saattoi mies kyyhöttää veden valtaan lasketulla pellolla muutaman metrin päässä maantiestä kurkkuaan myöten piilossa.

Pyle rykäisi — merkki tulossa olevista luottamuksellisista puheista.

— Phuong toivottavasti voi hyvin? hän virkkoi.

— Ei hän ole minun nähteni vielä koskaan sairastellut.

Yksi vartiotorni vajosi taaksemme, toinen nousi edessämme näkyviin; ne muistuttivat vaappuvia punnuksia.

— Satuin eilen tapaamaan hänen sisarensa. Oli ostok-silla.

— Hän kai kehotti sinua ottamaan yhteyttä, otaksuin.

— Niin totta puhuen teki.

— Ei helpolla luovu toivostaan.

— Toivostaan?

— Että naisit Phuingin.

— Hän kertoi sinun olevan lähdössä pois.

— Kaikenlaisia huhuja kiertelee.

Pyle kysyi:

— Pelaat kai reilua peliä kanssani, Thomas, kävi kuinka kävi, lupaathan?

— Reilua?

— Olen anonut siirtoa, hän kertoi. — En tahtoisi, että hän jää yksikseen, vaille meitä molempia.

— Luulin aivan, että aiot palvella aikasi loppuun.

— Totesin, etten kestäisikään sitä.

— Koska lähdet?

— En tiedä vielä. Minulle luvattiin järjestää jotakin muuta kahden kuukauden kuluttua.

— Kestätkö kuusi kuukautta?

— On kestettävä.

— Mitä sanoit syyksi?

— Kerroin kaupalliselle attasealle — sinähän tunnet hänet — Joelle — totuuden suurin piirtein.

— Hän kai pitää minua lurjuksena, kun en anna sinun viedä tyttöäni.

— Ei, ei suinkaan. Pikemminkin hän piti puoliasi.

Auto sytkytti ja heilahteli — oli tainnut sytkyttää jo pienen aikaa ennen kuin panin sen merkille, sillä olin syventynyt pohtimaan Pylon viatonta kysymystä: "Pelaatko reilua peliä?" Moinen kysymys oli peräisin siitä

ylen suuren yksinkertaisuuden maailmasta, missä puhuttiin Demokratiasta ja Kunniasta ja tiedettiin tarkoin, mitä kaikkea esi-isät olivat nähin sanoihin sisällyttäneet. Huomautin:

— Loppu on.

— Mikä? Bensiinikö?

— Säiliössä oli sitä paljon. Täytin sen ääriään myöten ennen lähtöäni. Tanyinilaispenteleet ovat tyhjentäneet sen imuputkella. Olisi minun pitänyt se äkätä. Tyypilistä heiltä jättää jäljelle sen verran, että hyvin pääsimme pois heidän alueeltaan.

— Mitä nyt teemme?

— Pääsemme häthätää seuraavan vartiotornin luo. Toivottavasti siellä on tilkka.

Mutta onni ei suosinut meitä. Auto pääsi kolmenkymmenen metrin päähän tornista ennen kuin seisahtui lopullisesti. Kävelimme tornin juurelle, ja minä huikkasin ranskaksi ylös vartiosotilaille, että olimme ystäviä ja että kapuaisimme ylös. Minulla ei ollut pienintäkään halua kaatua vietnamilaisvartijan luodista. Ei kuulunut vastausta: kukaan ei kurkistanut alas. Kysyin Pyleltä:

— Onko sinulla ase?

— En kannu asetta koskaan.

— En minäkään.

Riisinkarvaisen, vihreän ja kultaisen auringonlaskun viimeiset väriläiskät tipahtelivat laakean maailman laidan yli näkymättömiin; vartiotorni kohosi tasaisenharmaan taivaan taustalla mustana kuin painokuva. Iltahuudon hetki ei enää voinut olla kaukana. Huikkasin toistamiseen, mutta vielääkään ei kukaan vastannut.

— Satutko muistamaan, kuinka monen tornin ohi olemme viime linnoituksen jälkeen ajaneet?

— En ole pitänyt niistä lukua.

— En minäkään.

Seuraavaan linnoitukseen oli luultavasti vähintään kuusi kilometriä matkaa — tunnin kävely. Huusin kolmannen kerran, ja äänettömyys toistui kuin vastaus ikään.

— Näyttää olevan auto, minä huomautin. — Minun on viisainta kavuta ylös katsomaan.

Keltainen lippu, jonka punaiset raidat olivat haalistuneet oranssin värisiksi, todisti meidän tulleen hoahojen alueelta vietnamilaisarmeijan vyöhykkeelle. Pyle kysyi:

— Luuletko, että tästä ajaisi ohi jokin auto, jos odotaisimme kyllin kauan?

— Ehkä, mutta vietminhiläiset voisivat tulla ennen autoa.

— Menenkö sytyttämään lyhdyt? Merkiksi?

— Älä Herran tähden. Anna olla.

Oli jo niin pimeää, että kompastelin etsiessäni tikkaita. Jalkani alla rasahti; saatoin hyvin kuvitella tämän äänen kiirivän riisipeltojen yli — kenen kuunteleviin korviin? Pylon ääriiviivoja ei enää voinut erottaa; hän häämöitti pelkkänä tahrana tien poskessa. Tullessaan putosi pimeys kuin kivi. Komensin: "Pysy siinä, kunnes tulen." Pelkäsin hiukan, että vartiomiehet olisivat kiskoneet tikkaansa ylös, mutta paikoillaan ne näkyivät olevan — vihollinen tietysti saattoi tulla niitä pitkin ylös, mutta toisaalta taas ne olivat vartijoiden ainoa pakotie. Aloin kavuta.

Olen monta kertaa lukenut siitä, mitä ihmiset ovat pelon hetkellä ajatelleet: Jumalaa tai perhettään tai naista. Ihailen heidän itsehillintäänsä. Minä en ajatellut mitään, en edes yläpuolellani olevaa laskuovea. Lakkasin

olemasta kiipeämiseni sekunneiksi, olin pelkkää pelkoa kiireestä kantapäähän. Tikkaiden yläpäähän tultuani jysäytin pääni oveen, sillä eihän pelko kykene laskemaan askelmia, ei kuulemaan eikä näkemään. Sitten pääni nousi savilattian yläpuolelle eikä kukaan ampunut minua, ja pelko haihtui minusta yhtäkkiä.

(3)

Pieni öljylamppu paloi lattialla ja kaksi miestä kyyhötti seinän vierellä katsoen minuun. Toisella heistä oli konepistooli ja toisella kivääri, mutta he olivat yhtä peloissaan kuin minä äsken. He näyttivät tuskin koulu-poikia vanhemmilta, mutta ikä tuleekin vietnamilaisille äkkiä kuin yö — ensin ollaan poikia ja sitten heti vanhoja miehiä. Iloissani totisesti olin, että ihoni väri ja silmiäni muoto tehosivat täällä kuin passi — he eivät enää ampuisi minua, eivät edes pelosta.

Kömmin ylös tornihuoneen lattialle ja juttelin kaiken aikaa rauhoittaakseni heitä: kerroin, että autoni oli ulkona tornin likellä, että minulta oli loppunut bensiini. Ehkäpä heillä olisi myydä minulle tilkka — jossakin päin. Epätodennäköiseltä se kuitenkin tuntui, kun silmäilin ympärilläni. Pienessä pyöreässä huoneessa ei ollut muuta kuin laatikollinen konepistoolin ammuksia, pieni puusänky ja kaksi reppua, jotka riippuivat seinällä. Miehet olivat vastikään aterioineet melko haluttomasti; sen näki kahdesta kulhosta, joissa oli riisin rippeitä, sekä syömäpuikoista.

— Eikö edes sen vertaa, että pääsisimme seuraavaan linnoitukseen saakka? pitkitin puhettani.

Toinen seinän vierellä istuvista miehistä — kiväärikäti-
nen — pudisti päättään.

— Ellei teillä ole myydä, meidän täytyy jäädä tänne
yöksi.

— *C'est défendu* — se on kiellettyä.

— Kuka kieltää?

— Olette siviilejä.

— Minäpä en aio istua tiellä odottamassa, että kurk-
kuni katkaistaisiin.

— Oletteko ranskalainen?

Vain toinen miehistä oli puhunut. Toinen istui poski
minuun päin ja tirkisteli ulos raosta, joka oli puhkaistu
seinään. Hän ei saattanut nähdä muuta kuin maisema-
kortin kokoisen palan taivasta, mutta hän tuntui kuun-
televan, ja niin rupesin minäkin kuuntelemaan. Hiljai-
suus täyttyi äänistä, joiden alkulähdettä ei voinut tietää
— kuului naksahdus, narinaa, kahinaa, yskähdyksen
kaltainen ääni ja kuiskaus. Sitten kuulin Pylon puhuvan;
hän ilmeisestikin oli tullut tikkaiden juurelle.

— Onko kunnossa kaikki, Thomas?

— Tule ylös, minä huikkasin. Hän alkoi kavuta pitkin
tikkaita ja heti liikautti vaitelias soturi konepistooliaan
— en usko hänen kuulleen yhtään sanaa minun ja Pylon
keskustelusta. Hän teki eleensä kömpelösti, kuin hät-
kähtäen. Ymmärsin pelon lamauttaneen hänet. Karjai-
sin hänelle kuin ylikersantti, "Pankaa ase pois!" ja
lisäsin ranskankielisen törkeyden, jonka uskoin olevan
hänelle tuttu. Hän totteli minua konemaisesti. Pyle tuli
ylös huoneeseen. Sanoin hänelle:

— Meille on tarjottu tornista turvaa aamuun saakka.

— Mainiota, Pyle hyväksyi, mutta hänen äänensä kuu-

losti hiukan kummastuneelta. Hän kysyi: — Eikö toisen
näistä epeleistä pitäisi olla vahdissa?

— He pysyttelevät mieluummin suojassa luodeilta.
Toivon totisesti, että olisit ottanut mukaasi jotakin väke-
vämpää kuin sitruunamehua.

— Taidan ensi kerralla ottaa, Pyle sanoi.

— Meillä on edessämme pitkä yö.

Nyt kun minulla oli Pyle seurassani, en enää kuullut
ääniä. Molemmat sotilaatkin tuntuivat hiukan huojen-
tuneen.

— Mitä tapahtuu, jos vietminhiläiset hyökkäävät?
Pyle tahtoi tietää.

— Nämä kaksi ampuvat laukauksen mieheen ja läh-
tevät sitten lipettiin. *Extrême Orientissa* on tästä tällai-
sesta tarinaa joka aamu. "Vietminhiläiset valtasivat vii-
me yönä tilapäisesti erään vartioaseman Saigonin lou-
naispuolella."

— Kuulostaa pahalta.

— Meidän ja Saigonin välillä on neljäkymmentä sa-
manlaista tornia. Mahdollistahan on, että isku kohtaa
jotakin muuta niistä.

— Nyt meillä olisi käyttöä voileiville, Pyle muisti. —
Minun mielestäni toisen näistä miehistä pitäisi tähys-
tellä ulos.

— Pelkäävät, että luoti keksii tähystellä sisään.

Vietnamilaiset hiukan huojentuivat nähdessään mei-
dänkin istahtaneen lattialle. Tunsin pientä myötätuntoa
heitä kohtaan: kahden kehnosti harjoitetun miehen ei
ollut helppoa istua täällä yökaupalla tietämättä, koska
vietminhiläiset ryömisivät riisipelloilta ylös maantielle.
Kysäisin Pyleltä:

— Luuletko, että he tietävät taistelevansa demokra-

tian puolesta? York Hardingin pitäisi olla täällä selittämässä sitä heille.

— Sinä aina virnuilet Yorkille, Pyle paheksui.

— Virnuilen kaikille, jotka tuhlaavat yhtä paljon aikaa kirjoitteluun olemattomista asioista — yliaistillisista mielikuvista.

— Ne ovat todellisuutta hänelle. Eikö sinulla ole mitään yliaistillisia mielikuvia? Jumalaa esimerkiksi?

— Minulla ei ole mitään syytä uskoa Jumalaan. Uskotko itse?

— Uskon. Olen unitaari.

— Kuinkahan moneen sataan miljoonaan jumalaan ihmiskunta lopultakin uskoo? Hyvän aika, roomalaiskatolisetkin uskovat moneen erilaiseen, siitä riippuen, pelkäävätkö he, ovatko tyytyväisiä vai onko heillä nälkä.

— Jos Jumala on olemassa, Hän on ehkä niin suunnaton olento, että jokainen ihminen näkee hänet erilaisena.

— Samanlainen kuin Bangkokin suuri budhankuva, huomautin. — Sitäkään ei näe yhtä aikaa kokonaan. Mutta se sentään pysyy paikoillaan liikkumattomana.

— Taidat vain teeskennellä kovapintaista, Pyle epäili. — Täytyyhän sinun johonkin uskoa. Ei kukaan voi elää uskomatta johonkin.

— No, en tietystikään ole mikään Berkeleyyn kannattaja. Uskon, että selkäni nojaa tähän seinään. Uskon, että tuolla on konepistooli.

— En tarkoittanut tuollaista uskoa.

— Lisäksi uskon omiin reportaaseihini — siinä olen teikäläisiä kirjeenvaihtajia parempi.

— Otatko savukkeen?

— En polta — muuta kuin oopiumia. Anna vartijoille

yksi mieheen. Meidän on viisainta pysytellä hyvissä väleissä heidän kanssaan.

Pyle nousi, meni sytyttämään vartiosotilaille savukkeet ja tuli takaisin. Minä jatkoin:

— Kunpa savukkeet olisivat samanlaisia symboleja kuin suola.

— Etkö luota näihin miehiin?

— Yksikään ranskalainen upseeri, vastasin — ei suosuisi viettämään yötään tällaisessa tornissa kahden pelosta vapisevan vartijan kanssa. Totinen tosi, jopa kokonaisen osastonkin tiedetään luovuttaneen upseerinsa viholliselle. Vietminhiläiset saavat joskus suurempia aikaan kaiuttimella kuin bazookalla. En syytä heitä siitä. Heikään eivät usko mihinkään. Sinä ja sinunlaisesi yritätte sotia ihmisten avulla, joita sota ei totta puhuen lainkaan kiinnosta.

— He eivät huoli kommunismista.

— He huolivat riisistä, minä väitin. — He eivät tahdo tulla ammutuiksi. He toivovat, että yksi päivä olisi likimain toisen kaltainen. He eivät halua meidän valkonahkojen tulevan tänne selittämään, mitä he milloinkin kaipeavat.

— Jos Indokiina menee . . .

— Tunnen tuon virren. Siam menee. Malakka menee. Indonesia menee. Mitä tarkoittaa — 'meneminen'? Jos uskoisin sinun Jumalaasi ja tuonpuoleiseen elämään, panisin tulevan harppuni veikkaan kultakruunuasi vastaan siitä, että viidensadan vuoden päästä, jolloin ei New Yorkia ja Lontoota kukaties enää ole, näillä pelloilla yhäkin viljellään riisiä, ja talonpojat kantavat riisinsä markkinoille pitkien kantotankojen varassa suippokärkinen hattu päässään. Pikkupojatkin istuvat yhä puh-

velien selässä. Pidän puhveleista — ne eivät siedä meidän hajuamme, eurooppalaisten hajua. Ja muista tämä toisuus — puhvelin sieraimet määrittelevät sinutkin eurooppalaiseksi.

— Täkäläisen väen on pakko uskoa siihen, mitä sille sanellaan. Se ei saa ajatella itsenäisesti.

— Ajatteleminen on ylellisyyttä. Luuletko, että riisinviljelijä istahtaa ajattelemaan Jumalaa ja demokratiaa, kun hän illalla kömpii sisään savimajaansa?

— Puhut kuin ei tässä maassa olisi muita kuin maanviljelijöitä. Entä sivistyneistö? Tyytyykö se asioiden tilaan?

— Ei suinkaan, minä vastasin. — Olemme kouluttaneet sen uskomaan meidän ihanteisiimme. Olemme opettaneet sille vaarallisia harrastuksia, ja siitä syystä me kaksi nyt odottelemme täällä ja toivomme, ettei kurkuamme katkaistaisi. Oikein se meille olisi. Toivon tosiaankin, että ystäväsi York olisi täällä meidän kanssamme. Kuinkahan suuresti hän mahtaisi nauttia tästä?

— York Harding on hyvin rohkea mies. Koreassakin esimerkiksi...

— Hän ei ollut sotilas, eihän? Hänellä oli paluulippu. Kun miehellä on paluulippu taskussaan, ei rohkeus ole muuta kuin hengenharjoitusta, samanlaista kuin ruoskijaveljen itsekidutus. Kuinkahan paljon vielä siedän? Nämä piruparat eivät pääse lentämään kotiin. Hei — huusin sitten — mikä on nimenne?

Minusta tuntui, että tämä tieto ehkä jollakin lailla vetäisi heidät keskustelumme piiriin. He eivät vastanneet, kyräilivät vain meihin savukkeenpätkiensä takaa.

— Luulevat meitä ranskalaisiksi, selitin.

— Siinäpä se, Pyle huomautti. — Sinun ei pitäisi vastustaa Yorkia, vaan ranskalaisia. Heidän kolonialismiaan.

— Ismejä ja okratioita. Minun silmissäni ovat tosiasiat tärkeämpiä. Kuminviljelijä ruoskii työäistään — hyvä on, vastustan häntä. Siirtomaaministeri ei ole häntä kehottanut siihen. Ranskassa hän kai pieksisi vaimoaan. Näin kerran papin — niin köyhän, ettei hänellä ollut muuta kuin yhdet housut — raatavan koleks epidemian aikana viisitoista tuntia päivässä, kiertävän majasta majaan syömättä muuta kuin riisiä ja suolakaijaa ja lukevan messujaan, vaikka hänellä ei ollut sen kummempia välineitä kuin kuppi ja puulautanen. En usko Jumalaan, mutta hyväksyn silti tuon papin. Miksi et määrittele tätä tällaista kolonialismiksi?

— Kolonialismia se *onkin*. York sanoo, että useinkin juuri hyvien hallintomiesten takia on vaikea vapautua huonosta järjestelmästä.

— Kuinka hyvänsä, ranskalaisia kaatuu joka päivä — se ei ole mikään yliaistillinen mielikuva. He eivät johda tätä kansaa puolivalheitten avulla niinkuin teikäläiset poliitikot — ja meikäläisetkin. Olen ollut Intiassa, Pyle, ja tiedän mitä kaikkea pahaa vapaamieliset saavat aikaan. Meillä ei enää ole liberaalia puoluetta — liberalismi on tarttunut kaikkiin muihin puolueisiin. Olemme joko liberaaleja vanhoillisia tai liberaalisosialisteja: meillä kaikilla on hyvä omatunto. Olisin mieluummin riistäjä, joka taistelee riistonsa kohteen puolesta ja kaatuu sen rinnalla. Ajattele Birman historiaa. Tunkeuduimme Birmaan, paikalliset heimot tukivat meitä, menes-tyimme ja saavutimme voittoja, mutta olimme samanlaisia kuin te amerikkalaiset nyt — siihen aikaan emme harrastaneet kolonialismia. Ehei, me teimme rauhan ku-

ninkaan kanssa ja annoimme hänelle takaisin hänen provinssinsa ja jätimme liittolaisemme ristiinnaulittaviksi ja sahattaviksi kahtia. He olivat viattomia. He olivat luulleet meidän tulleen jäädäksemme. Mutta olimme liberaaleja emmekä halunneet tärvellä omaatuntoamme.

— Siitä on jo kauan.

— Täällä teemme saman tempun. Yllytämme takäläisiä ja annamme heille hiukan varusteita ja leluteollisuuden.

— Leluteollisuuden?

— Muistat kai muovisi?

— Ahaa, aivan — ymmärrän.

— En oikeastaan käsitä, miksi vaivaudun puhumaan politiikkaa. Se ei kiinnosta minua, ja minähän olen reporteri. En ole *engagé* — en ole sotkeutunut mihinkään.

— Etkö? Pyle kysyi.

— Puhun pelkän väittelyn vuoksi — saadakseni tämän perhananmoisen yön jollakin lailla kulumaan, siinä koko juttu. En ole kenenkään puolella. Voitti kuka tahansa, minä jatkan tietojen hankintaani.

— Annat vääriä tietoja, jos vastapuoli voittaa.

— Kaiken voi ylimalkaan kiertää enkä sitä paitsi ole huomannut, että meidänkään lehtemme oisivat ylen tarkkoja totuudesta.

Luulen, että istuskelumme ja suunsoittomme oli elvyttänyt sotilaiden rohkeuden: he ehkä kuvittelivat valkoisten ääntemme — aivan niin, äänilläkin on omat värinsä, sillä keltaiset äänet laulavat ja mustat jyrisevät, kun taas meidän äänemme pelkästään puhuvat — kuvittelivat valkoisten ääntemme antavan vietminhiläisille sen käsityksen, että täällä oli paljon väkeä ja pitävän heidät loitolla. Sotilaat ottivat kulhonsa lattialta ja rupesivat

uudestaan aterioimaan. He raaputtelivat kulhoaan syömäpuikoillaan ja pitivät Pyleä ja minua silmällä sen reunan yli.

— Sinä siis uskot meidän joutuneen tappiolle?

— Ei asian ydin tuossa piile, vastustin. — Ei minulla ole erityistä halua nähdä teidän voittavan. Haluaisin vain nähdä näiden kahden roikaleen olevan onnellisia — sen pituinen se. Toivon, ettei heidän tarvitsisi istua peloisuun yön pimeydessä.

— Vapaudesta on taisteltava.

— En ole nähnyt yhtään taistelevaa amerikkalaista näillä seuduilla. Ja mitä tulee vapauteen, en tiedä, mitä se merkitsee. Kysy noilta.

Huusin lattian yli ranskaksi sotilaille:

— *La Liberté — qu'est ce que c'est la liberté?*

Sotilaat imeskelivät riisiä ja tuijottivat minuun hiiskahtamatta.

Pyle kysyi:

— Tahdotko puristaa kaikki samaan muottiin? Väittelet pelkän väittelyn vuoksi. Olet valistunut ihminen. Pidät yksilöllisyyttä täsmälleen yhtä suuressa arvossa kuin minä tai York.

— Miksi olemme keksineet sen tärkeyden vasta nyt? kysyin. — Neljäkymmentä vuotta sitten ei siitä puhunut kukaan.

— Silloin ei yksilöllisyyttä vielä uhannut vaara.

— Ei meidän yksilöllisyyttämme, eikä niinkään, mutta kuka silloin piittäsi riisipellolla raatavan miehen yksilöllisyydestä — ja kuka piittää nyt? Ainoa, joka kohtelee häntä kuin ihmistä, on poliittinen komissaari. Komissaari istuu hänen majassaan ja tiedustelee hänen nimeään ja kuuntelee hänen valituksiaan, uhraa tunnin päivästään

opettaakseen häntä — viis siitä, mitä hänelle opetetaan, sillä kohdellaanhan häntä kuitenkin ihmisenä, olentona, jolla on jonkinmoinen arvo. Älä toistele idässä tuota papukaijanpuhettasi yksilöllisen sielun uhanalaisuudesta. Toteaisit piankin eksyneesi väärälle puolelle — vasta puoli juuri yksilöllisyyden asiaa ajaa. Me emme välitä muusta kuin sotamies n:o 23987:stä, maailmanstrategian yksiköstä.

— Et tarkoita puoliakaan siitä, mitä puhut, Pyle väitti vaivautuneesti.

— Kolmea neljännestä kuitenkin sentään. Olen ollut täällä kauan. Hyvä onkin, tiedätkö, etten ole *engagé*. Voisin joutua kiusaukseen tehdä yhtä ja toista, koska täällä idässä — no, en suoraan sanoen pidä Ikestä. Pidän — näistä kahdesta. Tämä on heidän maataan. Mitä kello on? Minun kelloni näkyy seisahtuneen.

— Yli puoli yhdeksän.

— Kymmenen tuntia vielä. Sitten voimme lähteä liikkeelle.

— Tuleekin melko kolea yö, Pyle huomautti väristen.

— Sitä en osannut odottaa.

— Vettä joka puolella. Autossani on huopa. Se riittää.

— Onko turvallista lähteä noutamaan sitä?

— On vielä liian varhaista vietminhiläisille.

— Anna minun mennä.

— Olen tottuneempi liikkumaan pimeässä.

Minun noustessani lakkasivat sotilaat syömästä. Sanoin heille: "*Je reviens, tout de suite* — tulen kohta takaisin." Istahdin laskuoven reunalle ja etsin jaloillani, löysin tikkaat ja kapusin alas. Merkillistä toden totta, kuinka rauhoittavaa keskustelu on, etenkin jos puhutaan abstraktisista asioista: oudoinkin ympäristö tuntuu pian

luonnolliselta. En pelännyt enää; minusta tuntui siltä kuin olisin hetkeksi lähtenyt huoneesta palatakseni saman tien takaisin jatkamaan väittelyä — vartiotorni oli muuttunut Rue Catinatin asunnokseni, Majesticin baariksi, kenties jopa Gordon Squaren varrella olleeksi huoneistokseni.

Viivähdin tornin juurella hetken totuttaakseni silmäni pimeyteen. Tähdet välkkyivät, mutta kuuta ei näkynyt. Kuutamoa tuo mieleeni ruumishuoneen ja paljaan verhotoman lampun, joka valuttaa kylmää valoaan marmorialavitsalle, kun taas tähtien valo on elävää; se on alin-omaisessa liikkeessä. Saa vaikutelman, että joku yrittää suunnattomista avaruuksista käsin vilkutella ystävyiden sanomaa, sillä tähdet ovat ystävällisiä nimiltäänkin. Venus on kuka hyvänsä rakastamamme nainen, Karhut ovat lapsuutemme karhuja, ja Etelän risti saattaa uskovaisille, vaimoni kaltaisille, olla heidän mielihymninsä tai vuoteen vierellä rukoiltu iltarukous. Minua puistatti niin kuin Pyleä äsken, mutta vavahdin yhden ainoan kerran, sillä yö oli melko lauha. Tien kummallakin puolella olevista pitkistä ojalammikoista vain huokui jonkinmoista jäätävyyden tuntua lämpimään yöilmaan. Läksin astelemaan autoa kohden, ja kun sitten hetkeksi seisahtuin tielle, luulin pienen aikaa, ettei autoa enää ollut jäljellä. Tämä horjutti itsevarmuuttani ja oloni tuntui epämukavalta vielä senkin jälkeen, kun jo olin muistanut säiliön tyhjentyneen kolmisenkymmentä metriä kauempana. Hartiani painuivat väkisin kyyryyn; kuvittelin sillä lailla olevani huomaamattomampi.

Saadakseni huovan esiin minun täytyi avata matkatavaräsäiliön kansi, ja naksahdus ja narahdus pelästyttivät minut suolapatsaaksi. En yhtään nauttinut ajatuk-

sesta, että olin ainoa melunpitäjä yössä, joka taatusti oli tulvillaan ihmisiä. Heitin huovan olalleni ja laskin kannen paikoilleen varovammin kuin olin sen nostanut, ja sitten — lukon naksahaassa — leimahti taivas Saigoin suunnalla kirkkaaksi ja räjähdysen ääni kiiri kumeana korviini tietä pitkin. Kevyt konekivääri sylki sylkemästä päästyäänkin ja vaikenen taas ennen kuin jyrähdys oli ennättänyt vaimentua kuulumattomiin. Tuumiskelin: ”Jonkun kävi kalpaten”, ja kuulin äänten jossakin hyvin etäällä huutavan tuskasta tai pelosta, ehkäpä voitonriemustakin. Jostakin selittämättömästä syystä olin kaiken aikaa kuvitellut hyökkäyksen tulevan takaa päin, tulo-tieltämme käsin, ja heikko kaunan tunne vilahti mieles-säni, kun mietin tätä tällaista kohtuuttomuutta, että viet-minhiläiset olivatkin edessämme, meidän ja Saigoin välisellä etapilla. Olimme tavallamme ajaneet vaaraa vas-taan, emme sitä pakoon — samalla lailla kuin minä nyt kävelin takaisin torniin. Kävelin rauhallisesti, koska kävely on juoksua hiljaisempaa, mutta joka ainoa so-luni olisi tahtonut juosta.

Tikkaiden juurelle tultuani huusin ylös Pylelle: ”Minä täällä olen — Fowler.” (En vielä tässäkin vaiheessa saanut käytetyksi etunimeäni puhuessani hänelle.) Tor-nihuoneessa olivat tunnelmat muuttuneet. Riisikulhot olivat taas lattialla; toinen miehistä piteli kivääriä ku-peellaan ja istui seinän vierellä tuijottaen Pyleen, ja Pyle oli polvillaan lattialla vähän matkan päässä vastakkai-sesta seinästä. Hän katsoi kiinteästi konepistooliin joka lojui lattialla hänen ja toisen sotilaan välissä. Näytti aivan siltä kuin Pyle olisi alkanut kontata konepistoolia kohti ja kuin hänet olisi pysäytetty puolitiehen. Kivää-ritön vartiomies oli ojentanut kätensä ottaakseen kone-

pistoolin — he eivät olleet tapelleet keskenään, eivät edes uhanneet toisiaan; näytti siltä kuin he olisivat leikkineet lasten leikkiä, jossa pelaajan on palattava takaisin läh-töviivalle, kun hänen nähdään liikahtavan.

— Mitä täällä puuhataan? halusin tietää.

Molemmat sotilaat katsoivat minuun, ja Pyle poukahti eteenpäin kiskaisten konepistoolin omalle puolelleen huo-netta.

— Leikittekö te? tiukkasin.

— En uskalla antaa tuon veikon pidellä konepistoolia, jos niin kerran on, että vietminhiläiset ovat tulossa, Pyle selitti.

— Oletko ennen käsitellyt konepistoolia?

— En ole.

— Suurenmoista. En minäkään. Toivottavasti se on ladattu — emme kuitenkaan osaa ladata sitä uudestaan.

Vartiosotilaat olivat tyynesti alistuneet konepistoolinsa menetykseen. Toinen heistä laski kiväärinsä poikittain reisilleen, toinen lysähti nojalleen seinää vasten ja sulki silmänsä ikään kuin lapsi, joka kuvittelee olevansa näky-mätön pimeässä. Kenties hän oli mielissäänkin, kun oli vapautunut vastuustaan. Jossakin kaukana aloitti kevyt konekivääri papatuksensa — kolme sarjaa ja sitten hil-jaisuus. Toinen sotilas puristi silmänsä entistä tiukem-min umpeen.

— He tietävät, ettemme osaa käyttää tätä, Pyle huo-mautti.

— Heidän katsotaan olevan puolellamme.

— Muistaakseni sinä sanoit, ettet ole kenenkään puo-llella.

— *Touché* — nilkkaan sattui, myönsin. — Toivon vain, että vietminhiläisetkin tietäisivät kantani.

— Mitä ulkona oikein on tekeillä?

Lainasin toistamiseen huomispäivän *Extrême Orientin* uutista:

— ”Vietminhiläiset sissit hyökkäsivät viime yönä erään etuvartioaseman kimppuun viidenkymmenen kilometrin päässä Saigonista ja valtasivat sen tilapäisesti.”

— Luuletko, että pellolla olisi turvallisempaa?

— Kammottavan märkää ainakin.

— Et kuulosta hermostuneelta, Pyle totesi.

— Olen kauhusta kankea — mutta pahemminkin voisi olla. Vietminhiläiset eivät yhtenä yönä ylimalkaan ahdistista useampia kuin kolmea vartiotorνια. Mahdollisuuksiemme ovat lisääntyneet.

— Mitä tuo oli?

Kuulimme raskaan auton ajavan tietä pitkin Saigonin suuntaan. Menin ampumareiän luokse ja tirkistin alas samalla hetkellä, jolloin hyökkäysvaunu ajoi ohitsemme.

— Partio, minä vastasin.

Tankin tykkitorin piippu liikkui sivulta toiselle. Teki mieleni huutaa partiolle, mutta mitäpä iloa siitä olisi ollut? Tankissa ei olisi ollut tilaa kahdelle hyödyttömälle siviilille. Savilattia hiukan tärisi partion ajaessa ohitse, ja sitten olikin hyökkäysvaunu taas kuulumattomissa. Katsoin kelloani — 20.51 — ja jäin odottamaan nähdäkseni, monenko minuutin päästä leimahduksen kajo tunkeutuisi aukosta sisään. Tämä tällainen muistutti ukkosen etäisyyden arvioimista salaman leimahduksen ja jyrähdyksen välisen ajan perusteella. Meni melkein neljä minuuttia ennen kuin tykki jysähti. Olin kuulevinani bazookan kerran vastaavan, ja sitten oli taas kuolemanhiljaista.

— Voisimme antaa merkin ja pyytää kyytiä leiriin, kun partio palaa takaisin, Pyle ehdotti.

Räjähdyksensä räjäytti lattiaa.

— Sikäli kuin palaa, minä sanoin. — Tuo kuulosti miinalta.

Kun taas katsoin kelloani, näin sen olevan yli 21.15, eikä hyökkäysvaunu vielääkään ollut palannut. Myöskään ei ollut ammuttu enää.

Istahdin Pylon vierelle ja ojensin jalkani suoriksi.

— Meidän on viisainta yrittää nukkua, virkoin. — Emme voi tehdä muutakaan.

— En oikein luota näihin vartiosotilaihin, Pyle vastasi.

— Ei heistä ole huolta, elleivät vietminhiläiset tule tänne. Pane konepistooli jalkasi alle varmuuden vuoksi.

Suljin silmäni ja yritin kuvitella olevani jossakin muualla — istuvani saksalaisen junan neljännessä luokassa ennen Hitlerin valtaantumista siihen aikaan, jolloin oltiin nuoria ja istuttiin kaiken yönä valveilla surumielisissä tunnelmissa — jolloin unet olivat tulvillaan toivoa eivätkä pelkoa. Tähän kellonaikaan Phuong aina ryhtyi lataamaan minulle iltapiippuani. Tuumiskelin, odottiko minua kenties kirje — toivoin, ettei odottanut, sillä tiesin, mitä se pitäisi sisällään. Niin kauan kuin ei kirjettä tulisi, minä voisin haaveilla mahdollomasta.

— Nukutko? Pyle kysyi.

— En.

— Etkö usko, että meidän olisi paras kiskoa tikkaat ylös?

— Alan vähitellen ymmärtää, miksi nämä miekkoset eivät kisko. Tikkaat ovat ainoa ulospääsytiemme.

— Toivon totisesti, että hyökkäysvaunu tulisi takaisin.

— Ei tule enää.

Yritin olla katsomatta kelloa yhtenään — pitkin välein vain, mutta väliajat eivät kertaakaan olleet niin pitkiä kuin olin luullut. Kahtakymmentä vaille yhdeksän, viisi yli kymmenen, kaksitoista yli kymmenen, kymmenen kolmekymmentäkaksi, kymmenen neljäkymmentäyksi.

— Oletko hereillä? kysyin Pyleltä.

— Olen.

— Mitä mietit?

Hän epäröi.

— Phuongia, hän vastasi.

— Mitä hänestä?

— Mietin vain, mitä hän mahtaa tällä hetkellä puuhata.

— Sen voin sanoa tarkasti. Hän uskoo minun jääneen yöksi Tanyiniin — niin on käynyt monta kertaa. Hän makaa sängyssään ja polttaa suitsutusruokoa pittääkseen moskiitot kaukana ja katselee kuvia *Paris-Matchin* vanhasta numerosta. Ranskalaisten lailla hänkin ihailee kuninkaallista perhettä yli kaiken.

Pyle virkkoi haikeasti: ”Mahtaa tuntua suurenmoiselta, kun tietää noin tarkasti”, ja saatoin kuvitella, miltä hänen alakuloiset koiransilmänsä pimeydessä näyttivät. Hänet olisi pitänyt ristiä Mustiksi Aldenin asemesta.

— En minä tosissani tiedä — mutta luultavasti tuo pitää paikkansa.

Ei maksa vaivaa olla mustasukkainen, kun ei asialle kuitenkaan mahda mitään.

— Ei kohdull’ ole salpaa, lisäsin.

— Minua joskus karmivat nuo puheesi, Thomas. Tie-

dätkö, millaiselta hän minusta tuntuu — raikkaalta kuin kukka.

— Kukka raukka, minä säälitteilin. — Ympärillä on rikkaruohoa koko lailla taajasti.

— Missä tapasit hänet ensi kerran?

— Hän oli Grand Monden tanssityttöjä.

— Tanssityttö, Pyle huudahti ikään kuin moinen ajatus olisi tuntunut tuskalliselta.

— Aivan kunniallinen ammatti, minä sanoin. — Älä pelkää yhtään.

— Sinulla on vallan mahdollomasti kokemusta, Thomas.

— Minulla on vallan mahdollomasti vuosia harteillani. Kunhan pääset tähän ikään . . .

— Minulla ei ole koskaan ollut tyttöä, Pyle tunnusti — ei varsinaista. Ei mitään todellisia kokemuksia.

— Te teikäläiset tunnutte tuhlaavan suuren osan tarmostanne viheltelyyn.

— En ole koskaan kertonut tätä kenellekään muulle.

— Olet nuori. Ei siinä häpeämisen syytä ole.

— Onko sinulla ollut paljon naisia, Fowler?

— En oikein tiedä, mitä tarkoitat paljolla. Vain neljä naista on merkinnyt minulle jotakin — ja minä heille. Muut viitisenkymmentä — kumma oikeastaan, miksi mies siihen leikkiin ryhtyy. Terveystodellisista syistä, seurapiirillisten velvollisuuksiensa takia — harhakuvitelmia molemmat.

— *Ovatko* ne mielestäsi harhakuvitelmia?

— Saisinpa elää nuo entiset yöni uudestaan. Olen rakastunut yhä vieläkin, Pyle, ja olen tyhjiin valuva ruuku. Niin, ylpeys tietysti myös oli syynä. Kestää kauan ennen kuin lakkaamme ylpeilemästä siitä, että meitä

halutaan. Herra silti yksin tietää, miksi ylpeilemme mokomasta, kun näemme, keitä kaikkia muitakin tässä maailmassa halutaan.

— Et kai luule, että minussa on jotakin vikaa, Thomas?

— En, Pyle.

— En yhtään väitä, etten *kaipaisi* sitä niinkuin kaikki muutkin, Thomas. En ole — omituinen.

— Ei meistä kukaan niin paljon kaipaa kuin haluamme väittää. Itsesuggestio on perin yleinen ilmiö. Nyt tiedän, etten tarvitse ketään — Phuongia vain. Mutta tämä tällainen tieto valkenee hitaasti. Voisin nukkua yöni levollisesti vuoden ajan, vaikka minulla ei olisiakaan Phuongia.

— Mutta sinulla on, Pyle huomautti niin hiljaa, että tuskin kuulin hänen sanojaan.

— Mies aloittaa kaikkiruokaisena ja lopettaa kuin oma isoisänsä, uskollisena yhdelle ainoalle naiselle.

— Tuntuu kai melko lapselliselta aloittaa näin ...

— Ei suinkaan.

— Kinsey ei puhu siitä raportissaan.

— Senpä tähden siinä ei olekaan mitään lapsellista.

— Tiedätkö mitä, Thomas, minusta on oikein mukavaa istua täällä tällä lailla juttelemassa kanssasi. Jostakin syystä ei enää tunnu vaaralliselta yhtään.

— Saman tunteen me koimme Blitzin aikana, vastasin — tauon tullen. Mutta saksammit tulivat aina takaisin.

— Jos joku kysyisi, mikä on ollut syvällisin sukupuolinen kokemuksesi, mitä vastaisit?

Tuohon minulla oli vastaus valmiina.

— Varhainen aamuhetki, jolloin makasin sängyssä ja katselin, kuinka punaiseen aamutakkiin kääriytynyt nainen harjasi hiuksiaan.

— Joe muisteli sitä kertaa, jolloin hän oli mennyt vuoteeseen kiinalais- ja neekerityön kanssa yhtäaikaa.

— Kaksikymmentävuotiaana minäkin olisin keksinyt samanlaisen vastauksen.

— Joe on jo täyttänyt viisikymmentä.

— Miksikähän mahdettiin hänen älykkyysikänsä määrittellä sodan aikana?

— Oliko tuo punaiseen aamutakkiin kääriytynyt tyttö *Phuong*?

Toivoin, ettei Pyle olisi sitä kysynyt.

— Ei ollut, vastasin — tämä nainen oli varhempia kokemuksiani. Tapasin hänet jätettyäni vaimoni.

— Kuinka kävi lopulta?

— Jätin hänetkin.

— Minkä tähden?

Miksi tosiaankin?

— Rakastaessamme olemme hölmöjä, minä sanoin. — Pelkäsin kuollakseni, että menettäisin hänet. Kuvittelin hänen muuttuvan — en tiedä, muuttuiko hän totta puheen lainkaan, mutta en jaksanut sietää omaa epätietoisuuden tunnettani. Ryntäsin loppua kohden niinkuin pelkuri, joka juoksee päin vihollista ja saa siitä hyvästä kunniamerkin. Halusin suoriutua kuolemasta mahdollisimman pian.

— Kuolemasta?

— Tietynlaista kuolemaa oli sekin. Sitten tulin tänne tänään.

— Ja löysit täältä *Phuongin*?

— Niin.

— Mutta etkö pelkää samalla lailla, kun elät *Phuongin* kanssa?

— En. Tuo toinen rakasti minua. Pelkäsin menettä-

väni rakkauden. Nyt pelkään vain sitä, että menetän Phuongin.

Mikä merkillinen pani minut tunnustamaan tämän? Turhaahan minun oli yllyttää Pyleä.

— Mutta rakastaahan Phuong sinua, eikö rakastakin?

— Ei samalla lailla. Sellaista rakkautta ei ole näissä tytöissä. Sen opit vielä tietämään. On klišeemäistä sanoa heitä lapsiksi — mutta yksi lapsellinen piirre heissä todellakin on. He rakastavat miestä siitä hyvästä, että hän on hellä, suo heille turvaa ja antaa lahjoja — ja vihaavat häntä, jos hän lyö tai tekee heille vääryyttä. He eivät tiedä, millaista on meidänlaisemme rakkaus — että ihminen voi huoneeseen tullessaan heti rakastua tuntemattomaan mieheen tai naiseen. Hyvin turvallinen totuus iäkkäälle miehelle, Pyle — tyttö ei karkaa kotoaan niin kauan kuin kotiolut ovat onnelliset.

Tarkoitukseni ei ollut haavoittaa Pyleä. Vasta sitten tajusin haavoittaneeni häntä, kun kuulin hänen sanovan tukahtuneesti ja raivokkaasti:

— Hän ehkä pitäisi parempana suurempaa turvallisuutta tai hellyyttä.

— Mahdollisesti.

— Etkö pelkää sitä?

— En yhtä paljon kuin tuota toista menetystä.

— Rakastatko häntä lainkaan?

— Kyllä vain, Pyle. Kyllä rakastan. Mutta tuolla äsken sanomallani tavalla olen rakastanut vain kerran.

— Vaikka sinulla onkin ollut puolisataa naista, niinkö? Pyle tiuskaisi.

— Kinsey'n keskimäärä on taatusti suurempi. Tiedätkö mitä, Pyle — naiset eivät halua koskenatonta

miestä. En ole varma, haluammeko neitseiä *mekään*, ellemmme ole patologisia tyyppejä.

— En väittänyt olevani koskematon, Pyle korjasi. Puhuin hänen kanssaan mistä hyvänsä, aina ohjautui keskustelumme eriskummallisille urille. Hänen totisuutensa ja vilpittömyytensä eksiitti meidät pois totunaisilta raiteilta? Pylon ajatukset eivät pysyneet kaarteissa tiellä.

— Mies voi ottaa satoja naisia ja silti jäädä koskemattomaksi, Pyle. Enimmät niistä sotilaistanne, jotka hirtettiin sodan aikana raiskausten tähden, olivat neitseiä. Euroopassa meillä ei ole sitä tyyppiä paljon. Hyvä onkin, ettei ole. Säästymme paljolta pahalta.

— En suoraan sanoen ymmärrä, mihin nyt tähtäät, Thomas.

— Ei kannata ruveta selittämään. Minua sitä paitsi pitkästyttää koko aihe. Olen päässyt siihen ikään, jolloin sukupuoliongelmat eivät ole yhtä tärkeitä kuin vanhuus ja kuolema. Ne minun mieltäni heräämisen hetkellä painavat, ei naisen ruumis. En tahdo elää yksinäni viimeistä vuosikymmentäni, siinä koko juttu. Pidän mieluummin naisen seurassani — vaikka en rakastaisikaan häntä. Mutta jos Phuong jättäisi minut, olisikohan minussa enää tarmoa ruveta etsimään uutta?...

— Ellei hän sinulle tuon enempää merkitse...

— Enempää, Pyle? Odotahan, kun tulet niin vanhaksi, että pelkääät elää yksin ilman kumppania vanhainkodin häämöttäessä näköpiirissäsi. Silloin rupeat ryntäilemään kiihkoissasi mihin suuntaan hyvänsä, jopa pois punatakkisen tytönkin luota, löytääksesi jonkun, joka pysyy luonasi loppuun saakka.

— Miksi sitten et palaa takaisin vaimosi luokse?

— Ei ole helppoa elää ihmisen kanssa, jota on loukannut.

Konepistooli räntäsi pitkään — ei taatustikaan kauempana kuin puolentoista kilometrin päässä. Joku hermostunut vartija siellä kai ampui varjoja tai ehkä toinen hyökkäys oli alkanut. Toivoin jälkimmäistä — se parantaisi meidän mahdollisuuksiamme.

— Pelkäätkö, Thomas?

— Totta kai pelkään. Joka vaistollani. Mutta järkeni tietää, että minun on paras kuolla näin. Sen vuoksi juuri tulin itään. Kuolema pysyy täällä kumppanina.

Katsoin kelloani. Yli kaksikymmentäkolme. Vielä kahdeksan tuntia yötä, ja sitten voisimme rentoutua. Virkoin:

— Olemme tainneet puhua kutakuinkin kaikesta muusta kuin Jumalasta. Paras jättää Hänet pikkutunneille.

— Et usko Häneen?

— En.

— Minun ymmärtääkseni ei missään olisi järkeä, ellei Häntä olisi.

— Minä puolestani en näe järkeä Hänen olemisessaan.

— Luin kerran kirjan...

En ikinä saanut tietää, minkä kirjan Pyle oli lukenut. (York Hardingin tai Shakespearen opus ei arvatenkaan ollut kyseessä, ei myöskään nykyaikaisen runouden antologia eikä 'Avioliiton fysiologia' — kenties hän tarkoitti 'Elämän riemuvoittoa'.) Jokin ääni tunkeutui torniin korviimme; se tuntui puhuvan varjosta laskuoven luota — ontto vahvistinäni, joka sanoi jotakin vietnamiksi.

— Nyt ollaan liemessä, minä totesin.

Molemmat vartiosotilaat kuuntelivat; heidän suunsa

oli valahtanut ammолleen, ja he tuijottivat ampumarakoon.

— Mitä tuo on? Pyle kysyi.

Kävellessäni raon luokse minusta tuntui kuin olisin kulkenut äänen läpi. Tirkistin kiireesti ulos: en nähnyt mitään, en erottanut edes tietä, ja kun sitten katsahdin taakseni, oli kivääri noussut tanaan, mutta en ollut varma, tähtäsikö se minuun vai ampumarakoon. Kiertäessäni seinää pitkin kivääri alkoi häilähdellä epäröivästi ja rupesi sitten seuraamaan kulkuani: ääni hoki kaiken aikaa yhtä ja samaa. Istuuduin ja kiväärin piippu painui.

— Mitä mies puhuu? Pyle kysyi.

— En tiedä. Ovat kai löytäneet auton ja uhkaavat, että näille miekkosille käy huonosti, elleivät he luovuta meitä. Viisainta kaapata konepistooli kouraan ennen kuin nämä kaksi tekevät päätöksensä.

— Kiväärimies ampuu.

— Hän ei vielä ole päättänyt, mitä tekee. Sen jälkeen hän ampuu joka tapauksessa.

Pyle liikkautti jalkaansa, ja heti nousi kiväärin piippu.

— Minä lähden hivuttautumaan seinää pitkin, sanoin.

— Tähtää häneen heti, kun hänen silmänsä siirtyvät sinusta sivuun.

Samalla hetkellä kun nousin, lakkasi ääni puhumasta: äkkinäinen hiljaisuus tuntui hätkähdyttävältä. Pyle komensi terävästi: "Pudottakaa kiväärinne". Ennätin hätähtää mieltä, mahtoikohan konepistooli sittenkin olla lataamaton — en ollut vaivautunut ottamaan siitä selvää — ja sitten mies pudotti kiväärinsä lattialle.

Menin huoneen halki hänen luokseen ja korjasin kiväärin haltuuni. Sitten puhkesi ääni taas puhumaan — korvissani kuulosti siltä kuin ei sen sanoissa olisi yksi-

kään tavu muuttunut. Äänilevy ehkä. Aprikoin itsekseni, kuinka pitkä armonaika meille oli mahdettu myöntää.

— Mitä nyt tapahtuu? Pyle uteli kuin koulupoika, joka katselee laboratoriossa kemian koetta; omakohtaista pelkoa ei hänen äänessään ollut.

— Bazooka ehkä paukahtaa, kukaties tulee vietminhiläinen.

Pyle tarkasteli konepistooliaan.

— Tässä ei näy olevan mitään erityisiä arvoituksia, hän totesi. — Ammunko yhden sarjan?

— Älä — annetaan vietminhiläisten epäröidä. Mieluimmin he valtaisivat tornin laukauksitta, ja se antaa meille aikaa. Viisainta, että painumme täältä tiehemme kuin rasvattu salama.

— Odottavat ehkä tikkaiden alapäässä.

— Saattaa niinkin olla.

Molemmat miehet katselivat meitä — sanon heitä miehiksi, mutta en oikein usko, että heillä oli ikävuosia yhteensä edes neljäkymmentä.

— Entä nämä kaksi? Pyle kysyi ja lisäsi tyrmistytävän suorasukaisesti: — Ammunko heidät?

Hänen teki kai mieli kokeilla konepistoolia.

— Eivät he ole mitään tehneet.

— He aikoivat luovuttaa meidät.

— Miksi eivät olisi aikoneet? minä kysyin. — Mitä tekemistä meillä täällä on? Tämä on heidän maataan.

Tyhjensin kiväärin ja laskin sen lattialle.

— Et suinkaan jätä sitä tänne? Pyle ihmetteli.

— Olen liian vanha juoksemaan kivääri kourassa. Eikä tämä ole minun sotaani. Tule pois.

Minun sotaani se ei ollut ja toivoin, että pimeydessä piileksivät miehetkin sen tietäisivät. Puhalsin öljylam-

pun sammuksiin, istahdin laskuoven reunalle ja etsin jaloillani tikkaiden yläpäättä. Saatoin kuulla vartijoiden kuiskivan keskenään kuin jazzlaulajat; laulavaa oli heidän kielensäkin.

— Juokse suoraan, neuvoin Pyleä — pyri riisipellolle. Muista, että pelolla on vettä — en tiedä kuinka syvälti. Oletko valmis?

— Olen.

— Kiitos seurasta.

— Ilo on minun puolellani.

Kuulin vartijoiden liikkuvan takanani; aprikoin, oliko heillä veitsi. Kaiutinääni puhui käskevästi ikään kuin olisi tarjonnut viimeistä mahdollisuutta. Jokin kahisteli pehmeästi alapuolellemme, mutta siellä saattoi olla pelkkä rotta. Epäroin.

— Toivon, Herra nähköön, että saisin ryyppyn, minä kuiskasin.

— Lähdetään jo.

Joku kapusi tikkaita pitkin; en kuullut mitään, mutta tikkaat tutisivat jalkojeni alla.

— Mikä sinua pidättää? Pyle kysyi.

En tiedä, mistä syystä kuvittelin, että tämä äänetön, varovainen nousuliike oli jonkin epäinhimillisen olennon aikaansaannosta. Vain ihminen kykenee kapuamaan tikkaita pitkin, mutta en siitä huolimatta saattanut uskoa, että nousija olisi minun kaltaiseni mies — minusta tuntui siltä kuin jokin eläin nyt olisi liikkunut tappoaikeissaan hyvin hiljaa: näin leppymätön ei voinut mies olla — joku muu jumalanluoma vain. Tikkaat tutisivat ja olin jo näkevinäni olennon silmien tuijottavan ylöspäin. Äkkiä hermoni pettivät ja minä hyppäsin, mutta allani ei ollutkaan mitään muuta kuin kuoh-

kea maa, johon jalkani upposi ja joka väänsi nilkkaani kuin koura. Kuulin Pylon tulevan tikkaita alas jäljesäni; ymmärsin olleeni säikähtynyt hölmö ja erehtyneeni omasta tutinastani, vaikka olinkin kuvitellut olevani kovapintainen, pesunkestävä tarkkailija ja reporteri, joka pysyy tiukasti totuudessa. Kompuroin jaloilleni ja olin kellahtaa kumoon tuskasta. Lähdin liikkumaan peltoa kohden laahaten toista jalkaani, ja kuulin Pylon tulevan pienen matkan päässä. Sitten räjähti tornissa bazookan ammus, ja taas minä makasin mahallani.

(4)

— Oletko haavoittunut? Pyle kysyi.

— Jokin osui jalkaani. Ei pahempaa hätää.

— Jatketaan matkaa, Pyle yllytti. Saatoin vain vaivoin erottaa hänet, sillä hän näytti olevan kauttaaltaan hienon valkoisen pölyn peitossa. Sitten hän yhtäkkiä pimeni näkymättömiin kuin filmikuva valkokankaalta heijastinlampujen sammussa — vain ääninauha enää toimi. Kohottauduin varovasti terveelle polvelleeni ja yritin nousta seisomaan turvautumatta kipeään vasempaan nilkkaani, mutta lyhyhistyin takaisin maahan. Tuska salpasi henkeni. Vika ei ollutkaan nilkassa; vasemman sääreni oli käynyt jollakin tavoin kehnosti. En kyennyt olemaan huolissani — tuska työnsi tieltään hädän tunteet. Makasin maassa liikkumattomana ja toivoin, ettei tuska enää löytäisi minua; pidätin jopa henkeänikin niinkuin ihminen tekee potieessaan hammassarkyä. En ajatellut vietminhiläisiä, jotka pian penkoisivat tornin

jäännöksiä. Toinen ammus räjähti tornissa — varmistautuivat huolellisesti ennen kuin tulivat lähemmäs tutkimaan. Paljon rahaa, minä mietin, kun tuska vähin erin helpotti — paljon rahaa totisesti menee muutaman ihmisen tappamiseen — hevosia saa hengiltä paljon halvemmalla. En varmastikaan ollut täysin tajuissani, sillä aloin kuvitella eksyneeni pienen synnyinkaupunkini teurastajan tarhaan, joka lapsuudessani oli ollut minulle kauhujen paikka. Olimme siihen aikaan alinomaa kuvitelleet kuulevamme hevosten hirnuvan pelosta ja tuskatoman tappoiseen paukahtavan.

Tuskien uusiutumisesta oli ennättänyt vierähtää pieni hetki minun maatessani tällä lailla liikkumattomana — ja pidättäessäni henkeäni, mikä tuntui minusta yhtä tärkeältä. Tuumiskelin aivan selkeästi, pitäisikö minun ruveta ryömimään peltoa kohden. Vietminhiläisillä ei ehkä olisi aikaa etsiskellä kovin laajalti. Tähän mennessä oli toinen partio varmastikin ehtinyt lähteä etsimään ensimmäisen hyökkäysvaunun miehistöä. Mutta pelkäsin tuskaa pahemmin kuin sissejä, ja niin makasin hiljaa. Pylestä ei kuulunut enää kahaustakaan mistään päin: hän taatusti oli jo pellolla. Sitten kuulin jonkun itkevän. Tämä ääni tuli tornin tai paremminkin sanoen entisen tornin taholta. Miehen itkua se ei ollut: tällä tavoin itki lapsi, joka pelkää pimeyttä, mutta ei kuitenkaan uskalla kirkua. Oletin, että itkijä oli toinen tapaa mistamme poikasista — hänen toverinsa kenties oli surmattu. Toivoin, etteivät vietminhiläiset katkaisisi hänen kurkkuaan. Lasten kanssa ei saisi sotia, ja tämä tällainen itku toi mieleeni ojassa maanneen pienen kyyryisen ruumiin. Suljin silmäni — odotin. Jokin ääni huusi sanoja, joita en ymmärtänyt. Olisin miltei saattanut nuk-

kua tässä pimeydessä, yksinäisyydessä ja tuskattomuuden tilassa.

Sitten kuulin Pylon kuiskaavan: "Thomas, Thomas." Hän oli ylen pian oppinut hiipimisen taidon: en ollut kuullut hänen paluutaan.

— Painu tiehesi, minä kuiskasin vastaukseksi.

Hän löysi minut ja paneutui pitkäkseen vierelleni.

— Miksi et tullut? Oletko loukkaantunut?

— Jalkani tähden. On luultavasti poikki.

— Luotiko?

— Ei, ei. Puunpala. Kivi. Tornin sirpale. Ei vuoda verta.

— Sinun täytyy yrittää.

— Painu tiehesi, Pyle. En tahdo yrittää, ottaa liian kipeää.

— Kumpi jalka?

— Vasen.

Hän ryömi kylkeeni kiinni ja nosti käteni olalleen. Minun teki mieleni niiskuttaa niin kuin poika tornissa äsken ja sitten raivostuin, mutta kuiskaten on vaikea purkaa kiukkuaan.

— Piru vie, Pyle, jätä minut rauhaan. Tahdon jäädä tänne.

— Et voi jäädä.

Hän kiskoi minut puolittain olkansa varaan, ja tuskani yltyi sietämättömäksi.

— Älä leiki mitään perkeleen sankaria! En tahdo lähteä.

— Sinun on autettava minua, Pyle sanoi — muuten meidät napataan molemmat.

— Senkin ...

— Hiljaa — kuulevat muuten.

Itkin harmista — vahvempaa sanaa en voi käyttää. Ripustauduin hänen varaansa ja annoin vasemman jalkani roikkua velttona — muistutimme kömpelöitä kolmi-jalkakilvan osanottajia, eikä meillä olisi ollut pienintäkään pakoontäpään mahdollisuutta, ellei kevyt konekivääri olisi alkanut lasketella nopeita ja lyhyitä sarjoja maantiellä kolmannen tornin suunnalla: kaiketi oli tulossa partio tai sissit ehkä täydensivät tavanomaista kolmen tuhotun tornin tiliään. Räiske vaimensi meidän hitaan ja kömpelön pakomme synnyttämän melun.

En varmasti tiedä, olinko tajuissani koko aikaa: luulen melkein, että Pyle käytännöllisesti katsoen kantoi minua viimeiset kaksikymmentä metriä. Hän varoitti: "Varovasti nyt. Painumme peltoon." Kuivat riisinkorret kahisivat ympärillämme, lieju maiskahti ja nousi. Olimme vyötäisiämme myöten vedessä, kun Pyle viimein pysähtyi. Hän läähätti, ja hänen kurkkunsa korahтели kuin härkäsammakko.

— Anteeksi, äännähdin.

— En voinut jättää sinua, Pyle vastasi.

Helpotus oli ensimmäinen tunteeini: vesi ja lieju piteivät jalkaani puristuksessaan hellästi ja tiukasti kuin kääre, mutta pian pani kylmyys hampaamme kaliseen. Aprikoin, olimmeko jo ennättäneet aamuyöhön: elleivät vietminhiläiset löytäisi meitä, saisimme ehkä palella tällä tavoin kuusi tuntia.

— Voisitko hiukan keventää painoasi? Pyle kysyi. — Pikku hetkeksi vain.

Taas minut valtasi kohtuuton raivon tunne — en keksi sille muuta puolustusta kuin tuskani. En ollut pyytänyt häntä pelastamaan minua, viivyttämään kuoleman tuloa näin piinallisesti. Muistelinkin ikävöiden äskeitä kovaa ja

kuivaa lepopaikkaani. Seisoin yhdellä jalalla kuin mikäkin haikara ja yritin siirtää painoani pois Pylon hartioilta. Liikkuessani riisin korret kutittivat ja pistelivät minua ja rasahtelivat.

— Pelastit henkeni äsken, virkoin, ja Pyle selvitti kurkkuaan ladellakseen tavanomaisia vaatimattomuuksia — jotta saisin kuolla täällä. Mieluummin kuolen kuivalla maalla.

— Parasta olla puhumatta, Pyle neuvoi kuin potilasta. — Meidän on säästettävä voimiamme.

— Kuka helvetti käski sinun pelastaa henkeni? Tulin tänne itään tapettavaksi. Tyypillistä perhanamoista röyhkeyttä sinulta...

Horjahdin liejussa, ja Pyle riuhtaisi käteni hartioilleen.

— Hiljaa mäessä, hän sanoi.

— Olet nähnyt liikaa sotafilmejä. Emme me merijalkaväkeä ole, etkä sinä saa tästä hyvästä kunniamerkkiä.

— Shh!

Kuului askeleita, jotka lähestyivät pitkin pellon reunaan: kauempana tiellä taukosi konepistoolin rätinä, eikä enää ollut muuta ääntä kuin askelet ja korsien vähäinen kahina, jonka hengityksemme sai aikaan. Sitten askelet pysähtyivät: ne tuntuivat olevan enää huoneen mitan päässä meistä. Tunsin Pylon käden terveellä kyljelläni. Se painoi minua verkalleen alemmas. Vajosimme yhdessä liejuun hyvin hitaasti, yrittäen parhaamme mukaan olla kahisuttelemta riisiä. Pysyttelin pystyssä toisen polveni varassa ja taivutin pääni niin kauas taaksepäin kuin niska antoi myöten; tällä tavoin sai pidetyksi suuni juuri ja juuri vedenpinnan yläpuolella. Tuska alkoi taas vihloa jalassani ja mietin: "Jos pyörryn tänne,

niin hukun" — olin aina inhonnut ja pelännyt hukumista. Miksi ei ihminen saa valita omaa kuolemantaapaansa? Ei kuulunut enää mitään: kahdenkymmenen metrin päässä vietminhiläiset ehkä odottivat kuullakseen kahahduksen, yskähdyksen, aivastuksen — "Lau-pias taivas", mietin, "nyt aivastan." Kunpa Pyle olisi jättänyt minut omiin oloihini; silloin minulla olisi ollut vastuullani vain oma henkeni — ei hänen — ja hän tah-toi elää. Painoin vapaan käteni sormilla ylähuultani niin- kuin olimme lapsina piilosta leikkiessämme oppineet, mutta aivastus pysyi sitkeästi hengissä. Se odotti sopivaa tilaisuutta päästäkseen räjähtämään, ja muut odottivat sitä vaiti pimeyden seassa. Se oli tulossa, tulossa ja tuli...

Mutta samalla hetkellä, jolloin minä aivastin, avasivat vietminhiläiset konepistoolitulen ja piirsivät luotivaon riisiin — metallinen rätinä, joka muistutti reikäriivin poraamista teräslevyyn, nielaisi aivastukseni. Haukkasin henkeäni ja upottauduin veteen — näin ihminen vaisto-maisesti karttaa kaipaamaansa kohtaloa, keimailee kuoleman kanssa kuin nainen, joka haluaa lemmittynsä raiskaavan hänet. Riisinkorret kaatuivat päämme päälle kuin niitettynä, ja sitten meni myrsky ohi. Nostimme päämme ilmaan yhtäkaa ja kuulimme askelten kaikkoa-van takaisin tornia kohti.

— Säästyimme, Pyle lausahti, ja tuskani piinoissakin minä kummeksuini, mihin oikein olimme säästyneet — minä vanhuuteen, toimittajantuoliin, yksinäisyyteen, hän — no, tiedämme jo hänen puhuneen ennen aikojaan. Sitten taas rupesimme odottelemaan kylmyyden keskellä. Maantiellä Tanyinin suunnalla syttyi kokko roihua-maan: se paloi iloisesti kuin juhlanuotio.

— Siellä palaa autoni, minä totesin.

Pyle vastasi:

— Säälä on nähdä, Thomas. En siedä tuhlausta.

— Säiliössä nähtävästi oli sen verran bensiniä jäljellä, että tuli pääsi alkuun. Paleletko yhtä kammottavasti kuin minä, Pyle?

— Tämän kylmempää ei voi olla missään.

— Mitähän, jos kavuttaisiin ylös ja maattaisiin pitkällämme maantiellä?

— Annetaan noille vielä puoli tuntia aikaa.

— Saat kaiken aikaa kannatella minua.

— Kyllä minä kestäen — olen nuori. Pyle tarkoitti nämä sanansa leikkipuheeksi, mutta minusta ne tuntuivat kylmiltä kuin lieju. Olin aikonut pyydellä anteeksi tuskani törkeitä purkauksia, mutta nyt vei tuska sanat suustani.

— Nuori taatusti olet. Sinulla on aikaa odottaa, eikä vain olekin?

— Mitä tarkoitat, en ymmärrä, Thomas?

Olimme viettäneet kahden kesken yön, joka tuntui viikon mittaiselta, mutta vielääkään hän ei ymmärtänyt minua sen paremmin kuin ranskan kieltä. Vastasin:

— Olisit tehnyt viisaammin, jos olisit jättänyt minut tielle.

— En olisi kehdannut katsoa Phuongia silmiin, hän vastasi paukauttaen Phuongin nimen väliimme kuin pelipankinpitäjä tarjouksensa. Tartuin siihen heti.

— Hänen tähtensä siis sen teit, sanoin. Mustasukkainen raivonpuuskaukseni oli sitä järjettömämpi ja nöyryyttävämpi, kun minun oli pakko puhua mahdollisimman hiljaa kuiskaten — sanoissani ei ollut painokkuutta yhtään, ja mustasukkaisuus aina edellyttää teatraali-

suutta. — Luulet voittavasi hänet tällaisilla urhonelkeillä. Erehdyt täydellisesti. Minun kuollessani sinä hänet saisit.

— En tarkoittanut sitä, Pyle vastasi. — Kun mies on rakastunut, hän vain tahtoo pelata reilua peliä, siinä koko juttu.

Totta on, minä mietin, mutta ei sillä lailla kuin hän viattomuudessaan uskoo. Rakastunut ihminen näkee oman itsensä jonkun muun silmillä; hän on rakastunut omaan valheelliseen ja ihannoituun harhakuvaansa. Kun rakastumme, emme enää pysty toimimaan kunniamiesten tavoin — urhoollinen teko on pelkkää näyttelmistä kaksihenkiselle katsomolle. En ehkä itse enää ollut rakastunut, mutta muistin tuon silti hyvin.

— Minä kyllä olisin jättänyt sinut, sanoin.

— Ehei, etpä olisi, Thomas, Pyle väitti ja lisäsi sietämättömän omahyväisesti. — Tunnen sinut paremmin kuin sinä itse.

Raivoissani yritin irrottautua hänestä ja pysytellä pystyssä omin avuin, mutta tuska tulla jylisteli takaisin ruumiiseeni kuin tunnelia pitkin kiitävä juna, ja nojauduin häneen entistä raskaammin ennen kuin aloin vajota veteen. Hän kietaisi molemmat kätensä ympärilleni ja piteli minua pystyssä, ja sitten hän alkoi hitaasti, tuuma tuumalta raahata minua kohti töyrästä ja tietä. Päästyään pellon laitaan hän lasi minut makuulleni matalaan liejuun töyrään alle, ja kun tuska sitten helpotti ja kun avasin silmäni ja lakkasin pidättämästä henkeäni, näin pelkät tähtikuvioiden mutkalliset koodikirjoitukset — oudot kirjoitukset, joita en osannut lukea: nämä eivät olleet kotoisia tähtiä. Akkiä nousivat Pylon kasvot ylleni ja peittivät tähdet näkyvistä.

— Aion kavuta tielle, Thomas, etsimään partiota.
— Älä ole hullu, estelin. — Partio ampuu sinut ennen kuin ottaa selvää, kuka olet. Ja vietminhiläiset voivat nitistää sinut sitä ennen.

— Meillä ei ole muuta mahdollisuutta. Et voi maata vedessä kuutta tuntia.

— Nosta sitten tielle.

— Ei kai kannata jättää sinulle konepistoolia? hän kysyi empivästi.

— Et tietystikään. Jos aivan tosissasi olet päättänyt leikkiä sankaria, kahlaa ainakin hitaasti riisin halki.

— Partio ajaisi ohi ennen kuin ehtisin antaa merkkiä.

— Et osaa ranskaa.

— Huudan: "*Je suis Français*". Älä sure, Thomas. Olen oikein varovainen.

Ennen kuin ennätin vastata, hän jo oli poissa kuis-kauksen kuuluvilta — hän liikkui niin hiljaa kuin osasi ja pysähteli tämän tästä. Erotin hänen hahmonsa palavan auton kajossa, mutta laukausta ei kuulunut. Pian hän katosi liekkien taakse, ja hyvin pian peitti hiljaisuus hänen askeltensa äänen. Niinpä niin, hän oli yhtä varovainen kuin meloessaan jokea alas Phat Diemiin, varovainen kuin poikien seikkailukertomuksen sankari, ylpeili varovaisuudestaan kuin partiomerkillä eikä yhtään ymmärtänyt, kuinka mieletön ja uskomaton hänen seikkailunsa oli.

Makasin ja heristelin korviani; yritin kuulla, koska vietminhiläiset tai legioonalaispartio ampuisivat, mutta mitään ei kuulunut — häneltä todennäköisesti menisi tunti tai enemmänkin aikaa ennen kuin hän olisi tornin luona, sikäli kuin sinne saakka lainkaan pääsisi. Käänsin päätäni sen verran, että näin tornin jäännökset, savi-

bambu- ja tukkiröykkiön, joka näytti vajoavan sitä mukaa kuin auton liekkiroihu aleni. Tuskan haihtuessa tuli rauhan tunne — hermot viettivät jonkinmoista aselevonpäivää: minua laulatti. Tuumiskelin, kuinka outoa itse asiassa oli, että virkaveljeni kirjoittaisivat tästä yöstämme enintään kaksirivisen uutisen — yössä sinänsä ei ollut mitään erityistä, ja minä olin sen ainoa merkillisyys. Sitten kuulin matalan itkun taas alkavan tornin raunioissa. Toinen vartiosotilaista oli kaikesta päätellen yhä hengissä.

Mietin: "Piru parka, ellei meidän matkamme olisi katkenut juuri *hänen* vartiopaikkansa kohdalla, hän olisi voinut antautua niinkuin melkein kaikki muutkin tai paeta heti, kun kaiutin oli rämähtänyt puhumaan. Mutta me olimme tornissa — kaksi valkoista miestä, ja meillä oli konepistooli, eivätkä he olleet uskaltaneet liikahtaa. Meidän lähdettyämme oli jo ollut liian myöhäistä." Olin vastuussa tästä pimeyden seassa itkevästä äänestä: olin ylpeillyt omalla erillisyydelläni, sillä, etten ollut mukana tässä sodassa, mutta hänen haavansa olivat minun kätteni jälkiä ikään kuin olisin käyttänyt konepistoolia Pylon tahtomalla tavalla.

Yritin kiskoutua töyrästä pitkin ylös tielle. Halusin päästä itkevän pojan luokse. Vähin, mitä saatoin tehdä, oli jakaa hänen tuskansa. Mutta oma henkilökohtainen tuskani pidatti minua. En kuullut hänen ääntään enää. Makasin liikkumatta ja kuulin vain sen, kuinka tuskani sykki suunnattoman sydämen lailla, ja minä pidätin henkeäni rukoillen Jumalaa, johon en uskonut: "Anna minun kuolla tai pyörtyä. Anna minun kuolla tai pyörtyä", ja sitten todella taisinkin menettää tajuntani, sillä en tiennyt mistään mitään ennen kuin näin unta, että

silmäluomeni olivat jäätyneet umpeen ja että joku yritti kangeta niitä auki taltalla, ja halusin varoittaa häntä rikkomasta silmämuniani, mutta en saanut puhutuksi, ja taltta pureutui luomieni lomitse ja taskulamppu paisoi kasvoihini.

— Säestyimme, Thomas, Pyle virkkoi. Sen muistan, mutta en muista, että olisin tehnyt niinkuin Pyle jälkeensä kertoi, heilauttanut kättäni väärään suuntaan ja sanonut, että tornissa oli mies ja että häntä olisi mentävä katsomaan. Totta tai ei, siinä sentimentaalisuudessani kuin Pyle uskoi, minä en sitä missään tapauksessa olisi tehnyt. Tunnen itseni ja tiedän, kuinka syvä on itsekkyyteni. En tunne oloani vaivattomaksi (ja vaivattomuus on hartain toivoni), jos kuulen, näen tai tunnen jonkun muun kärsivän. Moni erehtyy viattomuudessaan luulemaan tätä epätsekkyudeksi, vaikka totta puhuen en muuta teekään kuin uhraan pienemmän hyvän — tässä nimenomaisessa tapauksessa minä viivyin oman vammaani lääkitsemistä — päästäkseni nauttimaan paljon suuremmasta: mielenrauhasta, jonka vallassa minun ei tarvitsisi ajatella muuta kuin itseäni.

Miehet palasivat ja kertoivat pojan kuolleen, ja sen kuultuani olin tyytyväinen — minun ei tarvinnut kärsiä pahaa tuskaakaan sen jälkeen, kun morfiinineula oli isketty jalkaani.

3

Kapusin verkalleen portaikkoa ylös Rue Catinatin asuntooni ja pysähdyin lepäämään ensimmäiselle porrastasanteelle. Vanhat akat juorusivat niin kuin aina ennenkin, kyyköttivät lattialla pisoarin edessä kantaen kohtaloaan kasvojensa uurteissa kuin muut kämmenisään. Minun kulkiessani ohii he vaikenivat, ja aprikoin, mitä he olisivat saattaneet minulle kertoa, jos olisin osannut heidän kieltään, mitä kaikkea olisin saanut tietää täällä tapahtuneen sillä välin kun itse olin maannut legioonalaissairaalassa Tanyin tien varrella. Olin pudottanut avaimeni joko torniin tai pellolle, mutta olin lähettänyt Phuongille kirjelapun, jonka hän varmastikin oli saanut, sikäli kuin hän täällä yhä asui. Tämä ”sikäli” kuvasti epävarmuuttani. En ollut saanut häneltä sairaalaan minkäänlaista sanomaa, mutta niinpä hän kirjoittikin ranskaa kovin työläästi, enkä minä ymmärtänyt vietnaminkieltä. Koputin ovelle, se avautui heti, ja kaikki tuntui olevan ennallaan. Silmäilin Phuongia tarkasti, kun hän kyseli vointiani ja kajosi lastoitettuun jalkaani ja tarjosi hartiansa minulle tueksi ikään kuin noin nuoreen vesaan olisi voinut turvallisesti nojata. Virkoin: ”Hauska on päästä kotiin.”

Phuong kertoi kaivanneensa minua, ja sen minä tietysti halusinkin kuulla: kuin kysymyksiin vastaileva kuli hän aina sanoi sen, mikä minua eniten miellytti — ellei hänen kielensä sattunut lipsahdamaan. Nyt jäin odottamaan lipsahdusta.

— Millä tavoin olet huvitellut? kysyin.

— Minäkö — olen käynyt tapaamassa sisartani usein. Hän on saanut työtä amerikkalaisilta.

— Vai on. Pylekö auttoi?

— Ei Pyle, vaan Joe.

— Kuka on Joe?

— Sinähän tunnet hänet. Kaupallinen attašea.

— Ahaa, aivan niin — Joe.

Hän oli niitä miehiä, jotka aina unohdettiin. En osaisi vielä tänäkään päivänä kuvailla häntä; en muista hänestä muuta kuin lihavuuden ja puuteroidut, sileiksi ajellut posket ja jylysevän naurun. Hänen persoonallisuudestaan ei ole jäänyt mieleeni mitään — vain se, että häntä sanottiin Joeksi. Erinäisistä miehistä käyttävät kaikki pelkkää nimenlyhennystä.

Paneuduin Phuongin avulla pitkäksi vuoteelle.

— Oletko nähnyt lystejä elokuvia? jatkoin kyselyäni.

— Catinatissa oli oikein hassu, Phuong vastasi ja ryhtyi saman tien ja perin yksityiskohtaisesti tekemään minulle selkoa sen juonesta, ja sillä välin minä silmäilin ympäri huonetta etsiskellen sen näköistä valkoista kuorta, jonka sisällä saattaisi olla sähke. Niin kauan kuin en sitä suoraan tiedustellut, saatoin uskotella itselleni, että Phuong oli unohtanut kertoa sen tulosta ja että se kenties oli pöydällä kirjoituskoneen vieressä tai kaapin päällä tai ehkä piilossa siinä lipaston vetolaatikossa, jossa Phuong piti huivikokoelmaansa.

— Postimestari — ainakin luulin häntä postimestariksi, mutta voi hän olla pormestarikin — hiipi heidän jäljessään salaa kotiin ja lainasi leipurilta tikapuut ja kiipesi Corinнен ikkunasta sisään, mutta Corinne olikin mennyt viereiseen huoneeseen Françoisen kanssa eikä postimestari kuullut rouva Bompierreä ja rouva Bompierre tuli sisään ja näki hänen seisovan tikapuiden yläpäässä ja luuli...

— Kuka oli rouva Bompierre? utelin ja käänsin pääni nähdäkseni pesualtaan, jonka yläpuolelle pesuainepullojen väliin Phuong usein työnteli muistilappuja.

— Minähän kerroin. Hän oli Corinnen äiti ja metsästi miestä itselleen, koska oli leski...

Phuong istahti sāngylleni ja työnsi kätensä paitani sisäpuolelle.

— Se oli hirmuisen hassua, hän lisäsi.

— Suutele minua, Phuong.

Phuongissa ei ollut hiukkaakaan keimailijan vikaa. Hän totteli heti ja jatkoi sitten juonenkerrontaansa. Yhtä auliisti hän olisi lempinyt minua, jos olisin pyytānyt, olisi kyselemättä heti kuoriutunut housuistaan ja sen jälkeen taas alkanut keriā rouva Bompierren tarinan ja postimestarin pulmatilanteen juonivyyhteä.

— Onko minulle tullut sähkettä?

— On.

— Miksi et antanut minulle?

— Et saa vielä ruveta työhön. Sinun täytyy maata ja levätä.

— Ehkä ei ole kysymys työstä.

Phuong antoi minulle sähkeen, ja huomasin, että se oli avattu. Luin sanat: "Neljänsadan sanan taustaku-

vaus de Lattren lähdön sotilaallisesta ja poliittisesta merkityksestä.”

— Olipa vainkin, virkoin — työstä on kysymys. Mistä tiesit? Miksi avasit tämän?

— Toivoin, että se tuli vaimoltasi. Toivoin, että siinä olisi hyviä uutisia.

— Kuka käänsi sen kielellesi?

— Näytin sen sisarelleni.

— Olisitko jättänyt minut, jos tässä olisi ollut huonoja uutisia, Phuong?

Hän hankasi rintaani rauhoittaakseen minua, mutta ei tajunnut, että minä tällä kerralla kaipasin sanallisia vakuutteluja, kuinka valheellisia hyvänsä.

— Haluaisitko piipun? Olet saanut kirjeenkin. Luulen melkein sen olevan häneltä.

— Avasitko senkin?

— En avaa kirjeitäsi. Sähkösanomat ovat julkisia. Virkailijatkin lukevat niitä.

Kirje oli huivien seassa. Phuong otti sen sieltä varovaisesti ja pani vuoteelle. Tunsin käsialan. ”Jos tässä on huonoja uutisia, mitä silloin . . . ?” Tiesin hyvin, etteivät uutiset voineet olla muuta kuin huonoja. Sähke olisi voinut tietää äkkinäistä jalomielisyyden puuskausta: kirje saattoi sisältää pelkkiä selityksiä, perusteluja . . . ja niin katkaisin kysymyksen kesken, sillä ei ole oikein vaatia lupausta, jota toinen ei voi pitää.

— Mitä oikein pelkää? Phuong uteli, ja minä mietin: ”Pelkään yksinäisyyttä, lehtimieskerhoa ja yksiötä, pelkään Pyleä.”

— Kaada konjakkigroggi, pyysin. Silmäsin kirjeen alkusanoja ”Hyvä Thomas” ja allekirjoitusta ”Lämpimin terveisin, Helen” ja odotin grogiani.

— Onko se häneltä?

— On.

Jo ennen kuin olin lukenut loppuun aloin miettiä, vahtelisinko vai kertoisinko Phuongille totuuden.

”Hyvä Thomas,

en yhtään yllättynyt, kun sain kirjeesi ja näin siitä, ettet ole yksin. Sinä et ole niitä miehiä, jotka kovin kauan viihtyvät omissa seurassaan. Kerää naisia samalla lailla kuin takkisi pölyä. Suhtautuisin ehkä myötätuntoisemmin pyyntöösi, ellen arvaisi, että Lontooseen palattuasi löytäisit lohtua perin helposti. Et luultavasti usko sanojani, mutta vain ajatus tuosta tyttöraukasta, josta kirjeessäsi kerrot, on estänyt minua sähköttämästä lyhyttä kieltoa. Ulkonaiset asiat vaikuttavat meihin muihin kuolevaisiin syvemmin kuin sinuun.”

Otin kulauksen konjakkia. En ollut ymmärtänyt, kuinka avoimina eroottiset haavat saattoivat pysyä vuosikaupalla. Piittaamattomuudessani — kun en ollut valikoinut sanojani kyllin varovasti — olin repäissyt nämä haavat taas vuotamaan. Sopiko häntä siis moittia, vaikka hän nyt kostoksi tavoittelikin minun haavojani? Tahdomme loukata muita, kun olemme onnettomia.

— Huonojako uutisia? Phuong uteli.

— Hiukan kovaa puhetta, minä vastasin. — Mutta hänellä on täysi oikeus . . .

Jatkoin lukemista.

”Uskoin tosissani, että rakastit Annea enemmän kuin meitä muita, kunnes sitten pakkasit laukkusi ja lähdit. Nyt olet merkeistä päätellen aikeissa

jättää taas yhden naisen, sillä riviesi välistä luen, ettet lopultakaan odota "suotuisaa" vastausta. "Olen tehnyt parhaani" — näin sinä ajattelet, tunnusta pois. Mitä tekisit, jos sähköttäisin: "Kyllä"? Naisitko hänet todella? (Minun täytyy sanoa häntä "häneksi" — et ilmoittanut, mikä hänen nimensä on.) Ehkäpä hyvinkin. Alat kai vanhentua niin kuin me muutkin eikä sinun tee mielesi elää yksin. Minusta itsestänikin tuntuu joskus kovin yksinäiseltä. Anne näkyy löytäneen uuden seuralaisen. Mutta jäit hänet ajoissa."

Hän oli erehtymättömän tarkasti työntänyt sormensa arpeutuneeseen haavaani. Veri tihkuu — tämä sanonta juolahti mieleeni.

— Saanko panna sinulle piipun kuntoon? Phuong pyysi.

— Tee kuinka tahdot, vastasin — mitä hyvänsä.

"Siinä yksi syy, joka pakottaa minut vastaamaan kieltävästi. (Uskonnollisista syistä meidän on turha puhua, koska et ole niitä ikinä ymmärtänyt etkä niihin uskonut.) Avioliitto ei estä sinua hylkäämästä naista, eihän? Se vain hidastaa hylkäämisprosessia, ja sitä kohtuuttomammin nyt käyttäytyisit tätä tyttöä kohtaan, jos eläisit hänen kanssaan yhtä kauan kuin minun. Toisit hänet tänne Englantiin, missä hän olisi muukalainen ja outo, ja kun sitten jättäisit hänet, hän tuntisi olonsa hirvittävän hylätyksi. Veistä ja haarukkaakaan hän kai ei käytä, eihän? Kirjoitan näin tyyliä, koska ajattelen hänen parastaan enemmän kuin sinun. Mutta hyvä Thomas, ajattelen silti sinunkin hyvääsi."

Minua ällötti. Oli kulunut aikaa siitä, kun olin viimeksi saanut kirjeen vaimoltani. Tämän kirjeensä hän oli kirjoittanut minun pakotuksestani, ja vaistosin hänen tuskansa jok'ikisestä rivistä. Hänen tuskansa törmäsi rajusti minun tuskaani: vanhaan tapaamme me taas loukkasimme toisiamme. Kunpa ihminen kykenisi rakastamaan loukkaamatta — uskollisuus ei ole kyllin: olin ollut uskollinen Annelle ja silti loukannut häntä. Loukkaaminen on olennainen osa omistamisen teosta: me olemme sekä sielultamme että ruumiiltamme niin pieniä, ettemme osaa omistaa toista ylpeilemättä emmekä antautua omistettaviksi tuntematta nöyryytystä. Hyväkin tavallaan, että vaimoni taas oli minua lyönyt — olin unohtanut hänen tuskansa liian pitkäksi aikaa enkä olisi voinut muullakaan lailla hyvittää tätä unohtamistani. Onneton totuus on, että viattomat aina sotkeutuvat kaikkiin selkkauksiin. Aina ja kaikkialla itkee tornissa ääni.

Phuong sytytti oopiumilampun.

— Antaako hän sinun mennä naimisiin kanssani?

— En tiedä vielä.

— Eikö hän sano sitä?

— Perin hitaasti sanoo, jos sanoo lainkaan.

Mietin itsekseni: "Osaatpa totisesti ylpeillä siitä, että olet *dégagé*, erillinen — reportteri etkä pääkirjoitusten laatiija — ja kuitenkin sotket kulissien takana kaiken. Todellinen sota on viattomampaa kuin tämä tällainen. Kranaatinheittimellä tekee vähemmän tuhoa."

"Jos nyt toimisין vastoin syvimpiä vakaumuksiani ja taipuisin pyyntöösi, olisiko siitä iloa edes *Sinulle*? Kerrot, että Sinut on kutsuttu kotiin Eng-

lantiin, ja ymmärrän hyvin, kuinka vastenmieliseltä paluu Sinusta tuntuu ja olen myös valmis kaikin tavoin keventämään kohtaloasi. Osaan hyvin kuvitella Sinun menevän naimisiin otettuasi pari ryyppyä liikaa. Ensimmäisellä kerralla me yritimme tosissamme — Sinä yhtä hartaasti kuin minä — mutta epäonnistuimme. Toisella kerralla ihminen ei enää yritä samalla lailla. Sanot, että tämän tytön menettäminen merkitsisi sinulle elämän loppua. Kerran menneisyydessä käyit samaa sanontaa, kun puhuit minusta — voisin näyttää kirjeenkin, se on tallella täällä — ja samaa kai kirjoitit Annellekin. Sanot myös, että olemme yrittäneet aina tunnustaa toisillemme totuuden, mutta Thomas, Sinun totuutesi elää aina vain hetken. Mitä hyödyttää väitellä kanssasi tai yrittää puhua Sinulle järkeä? Helpompi minun on totella omaa vakaumustani — mielestäsi kohtuutonta — ja kirjoittaa: En usko avioeroon, uskontoni kieltää sen ja niin on vastaukseni, Thomas, ei — ei.”

Vielä puoli sivua oli kirjettä ennen kuin tulivat loppusanat: ”Lämpimin terveisin, Helen”, mutta en lukenut pidemmälle. Loppuliuskalla taisi olla säätietoja ja uutisia vanhasta tädistä, joka oli minulle erityisen rakas.

Minun ei sopinut valittaa — tällaista vastausta olin odottanutkin. Helenin sanoissa piili totuutta paljon. Toivoin vain, ettei hän olisi miettinyt näin monisanaisesti, kun kerran mietteet haavoittivat häntä yhtä kipeästi kuin minua.

— Sanooko hän ei?

Vain silmänräpäyksen epäröin ennen kuin vastasin:

— Hän ei ole vielä päättänyt, mitä tekee. Toivoa on yhä.

Phuong nauroi.

— Naamasi on kovin pitkä, kun puhut toivosta.

Hän makasi jaloissani kuin koira ristiretkelijän hautakivessä, täytteli piippuani, ja minä mietin, mitä sanoisin Pylelle. Poltettuani sitten neljä piipullista suhtauduin tulevaisuuteen tyynemmin ja sanoin Phuongille, että meillä oli paljon toivoa — vaimoni muka neuvotteli lakimiehen kanssa. Voisin saada vapautussähkeen minä päivänä tahansa.

— Ei siitä oikeastaan suurta väliä ole. Voitit sitoutua maksamaan minulle elatusapua, Phuong huomautti. Selvästi kuulin, että sisaren ääni nyt puhui hänen suustaan.

— Minulla ei ole säästöjä, vastasin. — En pysty kilpailemaan Pylon kanssa.

— Älä huolehdi. Ehkä vielä tapahtuu jotakin. Kaikkeen on omat keinonsa, Phuong rauhoitti. — Sisareni sanoo, että sinä voitit ottaa henkivakuutuksen.

Tämän kuullessani mietin, kuinka todellisuudentajuinen hän totta puhuen oli, kun ei väheksynyt rahapuolta eikä vannonut juhlallisia ja sitovia lemmenvaloja. Aprikoin myös, kuinka Pyle tulevien vuosien mittaan jaksaisi kestää tätä kovaa sisusta, sillä Pyle oli romanttinen mies, mutta toisaalta taas — hänhän olisi antelias, ja silloin saattaisi kovuus pehmentyä kuin käyttämätön lihas, jota ihminen ei enää tarvitse. Jolla paljon on, sille lisää annetaan.

Sinä iltana ennen kuin Rue Catinatin puodit olivat sulkeneet ovensa Phuong osti kolme silkkihuiivia lisää. Hän istui vuoteellani ja näytteli niitä minulle, päästeli pienoisia ihastuksen huudahduksia välkytellessään niiden

koreita värejä, täytti tyhjiön laulavalla äänellään, ja sitten hän laskosti huivit kokoon ja pani ne huolellisesti talteen vetolaatikkoonsa tusinan muun joukkoon ikään kuin olisi koonnut pohjaa ja perustaa vaatimattomalle huomenlahjalle. Ja minä laadin perustan omalle mielettömälle ratkaisulleni: kirjoitin sinä samana iltana oopiumin tuomissa selkeyden ja kaukokatseisuuden tunnelmissani Pylelle kirjeen. Näin minä kirjoitin — löysin lapun myöhemmin York Hardingin 'Lännen osan' välistä. Pyle oli kaikesta päätellen lukenut tätä teosta saadessaan kirjeeni. Hän oli ehkä jättänyt lapun lehtien väliin kirjanmerkiksi eikä enää sen jälkeen ollut jatkanut lukuaan.

"Hyvä Pyle", kirjoitin ja ensimmäisen ja ainoan keran tunsin kiusausta kirjoittaa "Hyvä Alden", sillä tämähän oli lopultakin melko tärkeä kiitoskirje eikä paljon eronnut muista kiitoskirjeistä, koska sisälsi valheen.

"Hyvä Pyle, olin aikonut kirjoittaa sinulle sairaalasta kiittääkseni sinua menneestä yöstämme. Koko lailla kolkosta kohtalosta Sinä tosiaan minut pelastit. Liikuskelen taas pystyssä kepin varassa — luu ilmeisesti murtui parhaasta mahdollisesta paikasta, eikä ikä vielä ole ennättänyt syöpyä luihini saakka ja tehdä niitä hauraksi. Meidän on joskus juhlistava sitä." (Kynäni juuttui tähän sanaan ja kiersi sen sitten kuin muurahainen, joka on kohdannut ylitsepääsemättömän esteen.) "Minulla on muutakin juhlimisen aihetta ja tiedän, että uutinen ilahduttaa myös Sinua, sillä olethan aina väittänyt meidän kummankin tahtovan Phuongin parasta. Tullessani takaisin kotiin löysin vaimoni kirjeen odottamasta. Hän on jotensakin selvin sanoin suostunut antamaan minulle eron. Sinun ei siis enää tarvitse surra Phuongin puolesta

— Tämä oli julma lause, mutta en tajunnut sen julmuutta ennen kuin luin kirjeen uudestaan eikä sitä silloin enää käynyt muuttaminen. Jos olisin halunnut hävittää sen, minun olisi täytyntä repiä rikki koko kirje.

— Mistä huivista pidit eniten? Phuong tahtoi tietää.

— Minusta keltainen oli kaunein.

— Niin oli. Minäkin pidin keltaisesta. Mene hotelliin ja pane tämä kirje postiin.

Phuong katsoi osoitetta.

— Voisin viedä sen lähetystöön. Ei tarvitsisi ostaa postimerkkiä.

— Tahtoisin mieluummin, että panisit sen postilaatikkoon.

Sitten retkahdin pitkäksi ja ajattelin veltoissa oopiumitunnelmissani: "Nyt hän ei jätä minua, ei ainaakaan ennen kuin matkustan, ja huomenna ehkä, polttuani muutaman piipullisen lisää, keksin keinon pysyä täällä."

(2)

Normaali elämä noudattaa rataansa kaikesta huolimatta — tämä totuus on pelastanut monen miehen järjen. Niinkuin ennen muinoin ilmahyökkäyksen aikana, minä en nytkään muistanut olla peloissani joka hetki. Arkipäiväisten askareiden ja satunnaisten tapaamisten pommituksessa unohdin oman henkilökohtaisen pelkoni tämän tästä tuntikausiksi yhteen menoon. Huoliini tulevasta huhtikuusta, siitä että minun täytyisi lähteä Indokiinasta ja hämärästä tulevaisuudesta, jossa Phuongia ei enää olisi, sekoittuivat päivittäiset sähkeet, vietnami-

laiset lehdistötiedonannot ja apulaiseni sairastuminen — hän oli muuan intialainen, Dominguez nimeltään (hänen sukunsa oli tullut Saigoniin Goasta Bombayn kautta), ja hän kävi puolestani vähäpätöisemmissä lehtikonferensseissa, tarkkaili korvat herkkinä juorujen ja huhujen kulloistakin sävyä ja kanniskeli kirjoittamiani juttuja lennätinkonttoriin ja sensuurinvirastoon. Hän hoiteli minun hyväkseni omaa yksityistä vakoilurengastaan intialaisten kauppamiesten, etenkin pohjoisosissa — Hai-phongissa, Nam Dinhissä ja Hanoissa — asustavien avulla, ja uskoakseni hän oli paremmin selvillä Tonkinin suistossa olevien vietminhiläispataljoonien sijoituksesta kuin ranskalaisten päämaja.

Ja koska emme kertaakaan käyttäneet saamiamme tietoja, elleivät ne sisältäneet suoranaista uutista ja koska emme paljastaneet niitä Ranskan salaiselle palvelulle, häneen luottivat ja häntä pitivät ystävänään useat Saigonissa ja Cholonissa piileskelevät Vietminhin asiamiehet. Osaltaan epäilemättä auttoi myös se, että hän nimestään huolimatta oli pesunkestävä aasialainen.

Pidin Dominguezista. Muut miehet kantavat ylpeyttä pinnallaan kuin ihottumaa, joka ärtyy keveimmästäkin hipaisusta, mutta Dominguezin ylpeys piili syvällä ja oli kutistunut niin pieneksi kuin ihmisen ylpeys ymmärtääkseni kutistua voi. Kun hänen kanssaan puhui arkiasioista, ei tajunnut muuta kuin hänen lempeytensä ja nöyryytensä ja tinkimättömän totuudenrakkautensa; naimisissa hänen kanssaan olisi täytynyt olla ennen kuin olisi ylettynyt hänen ylpeyteensä. Totuus ja nöyryys kenties kulkevat käsi kädessä; ylen monia valheita joka tapauksessa keksii meidän ylpeytemme — minun tapauksessani reporterin ylpeys, halu lähettää lehdelleni pa-

rempi tarina kuin se, jonka kilpailijani on kyhännyt. Dominguez auttoi minua olemaan piittaamatta mokomasta — suhtautumaan yliolkaisesti kotoa tullessiin sähköisiin, joissa tiedusteltiin, miksi en ollut hoitanut sitä ja sitä muiden lähettämää, minun valheelliseksi tietämäni kuvausta tai uutisen arvoista asiaa.

Dominguezin sairastuttua ymmärsin, kuinka paljosta olin kiitollisuuden velassa hänelle — totinen tosi, hänhän oli huolehtinut jopa siitakin, että autoni säiliö oli aina täynnä bensiiniä, eikä hän koskaan, sen paremmin sanoin kuin katsein, ollut puuttunut yksityiselämäni. Luulen, että hän oli roomalaiskatolinen, vaikka minulla ei tästä muuta todistusta olekaan kuin hänen nimensä ja synnyinpaikkansa — puheistaan päätellen hän olisi yhtä hyvin voinut palvella vaikkapa Krishnaa tai tehdä piikkilankavyön pistelemänä jokavuotisia pyhiinvaellusretkiä Batun luoliin. Hänen sairautensa oli minulle oikea armolahja, sillä se päästi minut omakohtaisten huolieni polkumyllystä. Nyt kävin väsyttävissä lehtikonferensseissa ja onnuskelin tämän tästä myös pöytäni Continentaliin juoruamaan ammattitovereitteni kanssa, mutta en pystynyt erottamaan totuutta valheesta yhtä hyvin kuin Dominguez, ja niin otin tavakseni käydä iltaisin hänen luonaan keskustelemassa kaikesta kuulemastani. Joskus istui Dominguezin asunnossa Boulevard Cállienin köyhimpiin kuuluvan sivukadun varrella hänen rautasänkynsä vierellä joku hänen intialaisista ystävistään. Dominguez istui vuoteellaan keppisuorana jalat ristissä allaan, ja minusta tuntuikin, että olin tullut rajahin tai papin vastaanotolle enkä sairaskäynnille. Kun kuume joskus oli kivunnut erityisen korkealle, valui hiki virtanaan hänen kasvoiltaan, mutta hetkeksikään eivät hänen aivonsa sumentu-

neet. Ne pysyivät selkeinä kaiken aikaa ikään kuin hänen tautinsa olisi kalvanut jonkun muun ihmisen ruumista, ei hänen omaansa. Vuokraemäntä piti raikasta sitruunamehua ruukussa hänen vuoteensa vierellä, mutta yhtään kertaa en nähnyt Dominguezin juovan — juodessaan hän ehkä olisi tunnustanut janon omakseen ja myöntänyt, että hänen ruumiinsa nyt kärsi.

Monena päivänä minä näihin aikoihin kävin hänen huonaan, mutta yhden käynneistäni muistan muita elävämmin. Olin lakannut utelemasta hänen vointiaan, koska pelkäsin kysymykseni kuulostavan nuhteelta, mutta hän kyseli joka kerran hyvin huolestuneesti omia voimisiäni ja valitteli, että minun oli pakko kivuta monia portaita. Sitten hän lisäsi:

— Tahtoisin tutustuttaa teidät erääseen ystävääni. Hänellä on tiedossaan asioita, joita teidän kannattaisi kuunnella.

— Niinkö?

— Olen pannut hänen nimensä paperille, koska tiedän, että teidän on vaikeaa muistaa kiinalaisia nimiä. Emme tietystikään saa käyttää sitä. Hän pitää romupihaa Mython laiturin luona.

— Tärkeitäkin tietoja?

— Kenties.

— Voitteko vihjata, millaisia?

— Tahtoisin mieluummin teidän kuulevan ne hänen suustaan. Niissä piilee jotakin omituista, mutta en ymmärrä mitä.

Hiki valui hänen kasvoiltaan, mutta hän antoi sen rauhassa valua ikään kuin pisarat olisivat olleet eläviä olentoja, liian pyhiä kajottaviksi — hänessä oli niin

paljon hindua, ettei hän olisi mistään hinnasta uhanut edes karpäsen henkeä. Hän kysyi:

— Mitä kaikkea tiedätte ystävänne Pylon puuhista?

— En paljon. Satumme vähän väliä osumaan yksin, emme ole sen lähempiä tuttuja. Tanyinin juhlan jälkeen en ole tavannut häntä.

— Mitä työtä hän tekee?

— On Taloudellisen avun valtuuskunnan jäsen, mutta siihen tietysti voi sisältyä vaikka millainen syntien paljous. Luulen melkein, että häntä kiinnostaa tšekäläinen teollisuus — amerikkalaisten liike-etujen nimessä kaiketi. Minua ei yhtään miellytä nähdä, että jenkit yhtäikaa ylyttävät ranskalaisia sotimaan ja syövät heiltä kaupan-tekemahdollisuuksia.

— Kuulin hänen hiljattain puhuvan kutsuissa, jotka lähetystö piti vieraileville kongressinjäsenille. Hänet oli määrätty heidän oppaakseen.

— Jumala kongressia siinä tapauksessa varjelkoon, huomautin. — Hänhän ei ole ehtinyt olla täällä edes kuutta kuukautta täyteen.

— Hän puhui vanhoista siirtomaavalloista — Britanniasta ja Ranskasta — ja sanoi, ettei kumpikaan voinut odottaa voittavansa aasialaisten luottamusta. Amerikka, jolla on puhtaat kädet, ryhtyy nyt siihen työhön.

— Honolulu, Puerto Rico, minä luettelin — New Mexico.

— Sitten joku kysyi jotakin tavanomaista, tahtoi tietää, kuinka suuret mahdollisuudet tšekäläisellä hallituksella on lyödä Vietminh, ja Pyle vastasi, että siihen pystyisi Kolmas mahti. Tällaisen Kolmannen mahdin, jota ei kommunismi eikä kolonialismi — kansallissosialismiksi hän niitä sanoi — ollut saastuttanut, saisi luoduksi

missä maassa hyvänsä. Oli vain löydettävä sille johtaja ja suojeltava häntä vanhoilta siirtomaavaloilta.

— York Hardingin sanoja alusta loppuun, totesin. — Hän on pöntännyt tuon kaiken päähänsä jo ennen kuin tuli tänne. Heti ensimmäisellä viikollaan hän puhui tuosta minulle eikä näy sittemmin oppineen mitään.

— Ehkä hän on löytänyt johtajansa, Dominguez arveli. — Mahtaisiko siitä olla taikaa?

— En tiedä. En tiedä hänen puuhistaan mitään. Mutta käykää Mython laiturilla puhumassa ystäväni kanssa.

Läksin kotiin Rue Catinatille jättääkseni kirjelman Phuongille, ja sitten auringonlaskun aikaan ajoin satamaseudun halki. Laiturilla höyryalusten ja harmaiden sotalaivojen vierellä oli pöytiä ja tuoleja, ja pienet kannettavat keittimet paloivat ja porisivat. Parturit ahersivat puiden siimeksessä Boulevard de la Sommella ja enustajat kyyköttivät muurien seinustalla sormeillen tahraisia korttipakkojaan. Cholon oli kuin muuta kaupunkia; siellä tuntuivat päivän työt hämärän tullen olevan pikemmin alullaan kuin päättymässä. Sinne tullessaan ihminen tunsi ajavansa teatterikulissien sekaan: pitkät pystyt kiinalaiskyllit ja kirkkaat valot ja statistiparvet ohjasivat tulokkaan sivusiipiin, missä yhtäkkiä ja yllättävästi oli paljon pimeämpää ja hiljaisempaa. Yhdestä tällaisesta siivestä sukelsin takaisin sekasotkuisen sampanipaljouden reunustamalle laiturikadulle, missä varastorakennukset haukottelivat varjojensa keskellä ja missä katse ei kohdannut yhtään kulkijaa.

Vasta suuren vaivan jälkeen, miltei sattumalta löysin saamani osoitteen: varaston portit ammottivat aukinainsina. Sisäpuolella hämmöttivät vanhan lyhdyn valaisemat picassomaiset, merkillisen muotoiset romuröykkiöt: sän-

kyjä siellä oli, kylpyammeita, tuhkapönttöjä, auton kone-
suoja — lohkeilleet maan rippeet paistoivat niillä
kohdin, mihin lyhdyn valo osui. Kävelin polkua pitkin,
joka oli raivattu romun keskelle, ja huutelin herra
Tshouta, mutta vastausta ei kuulunut. Varastoalueen
takapäässä vei portaikko jonnekin ylös, herra Tshoun
asuntoon kaiketi, minä tuumiskelin — minut ilmeisesti
oli ohjattu takaovelle ja arvelin, että Dominguezilla oli
siihen omat syynsä. Myös portaakkoa reunusti romu,
sinne oli pinottu romuraudan möhkäleitä, joista jonakin
päivänä saattaisi olla hyötyä tässä harakanpesässä. Por-
taiden yläpäässä oli yksi ainoa iso huone, ja kokonainen
perhe istuskeli ja loikoili siellä kuin sotilasleiri, joka
odottaa hyökkäyksen alkavan millä hetkellä hyvänsä:
joka puolella oli pieniä teekuppeja, samoin salaperäisillä
kapistuksilla täytettyjä pahvilaatikkoröykkiöitä; valmiiki-
si köytettyjä kuitupunoksisia matkalaukkuja oli niin-
ikään. Vanha nainen istui isolla vuoteella, ja lisäksi oli
huoneessa kaksi poikaa ja kaksi tyttöä, pikkulapsi, joka
konttasi lattialla, kolme keski-ikäistä naista vanhoissa
ruskeissa talonpoikaishousuissaan ja jakuissaan, ja nur-
kassa pelasi kaksi sinisilkkiseen mandariinintakkiin son-
nustautunutta vanhaa miestä mah-jongia — he eivät
piitanneet tulostani, vaan pelasivat nopeasti. He käsit-
telivät nappuloitaan sormituntuman perusteella ja ne
ropisivat kuin rantasora, jota pakeneva aalto kääntelee.
Muut eivät olleet heitä uteliaampia; kissa vain loikkasi
pahvilaatikon päälle, ja laiha koira tuli nuuskimaan
minua ja läksi taas pois.

— Herra Tshou? minä kysyin, ja kaksi naisista ravisti
päättään, mutta vielääkään ei minuun kiinnitetty mitään
huomiota, ellei ota lukuun sitä, että yksi naisista huuhteli

puhtaaksi kupin ja kaatoi siihen teetä kannusta, joka oli hautunut silkillä vuoratussa laatikossa. Istuuduin vuoteen päähän vanhan naisen vierelle, ja toinen tytöistä toi minulle kupin: vaikutti siltä kuin minut olisi hyväksytty perheyhteisöön kissan ja koiran veroiseksi jäseneksi; nekin ehkä olivat alun perin tulleet tänne yhtä satunnaisella tavalla. Lapsi konttasi lattian halki nykimään kenkänauhojani, mutta kukaan ei sitä nuhdellut: idässä ei moitita lapsia. Seinillä riippui kolme mainoskalenteria, joista jokaisessa koreili kirjavapukuinen ja hehkuvapokinen kiinalaistytty. Seinällä oli myös iso peili, jossa olivat mystilliset sanat, *Café de la Paix* — se ehkä oli satumalta eksynyt tänne romun mukana. Aloin tuntea, että minun itsenikin oli käynyt samoin.

Join vihreän, katkeran teeni hitaasti. Siirtelin kuppia kämmeneltä toiselle, sillä sen kuumuus korvensi sormiani, ja mietin, kuinka kauan minun pitäisi täällä istua. Kokeilin kerran ranskaa ja kysyin, koska herra Tshoun odotettiin palaavan, mutta kukaan ei vastannut: eivät ehkä ymmärtäneet. Kun kuppini tyhjjeni, se täytettiin uudestaan, ja perhe jatkoi puuhiaan: yksi naisista silitti, toinen tytöistä ompeli, molemmat pojat tutkivat läksyjään, vanha nainen tuijotti jalkoihinsa, vanhalle Kiinalle ominaisiin pikkuruisiin, rujoihin jalkoihin — ja koira tuijotti kissaan, joka kyyhötti pahlilaatikon päällä.

Aloin ymmärtää, kuinka suuren työn takana Dominguezin niukka leipä oli.

Äärimmäisen laiha ja kuihtunut kiinalainen tuli sisään. Hän ei tuntunut vievän tilaa lainkaan: hän muistutti keksilaatikon kerrosten väliin pantua voipaperiliuskaa. Vain raidallinen flanelipyjama antoi hänelle jonkinmoista paksuutta.

— Herra Tshou? minä kysyin.

Hän katsoi minuun piittaamattomasti niinkuin ainakin oopiumin polttaja. Hänen poskensa olivat kuoppaiset, ranteet ohuet kuin lapsella, käsivarret kuin nuorella työllä — monta vuotta ja monta piipullista oli tarvittu ennen kuin hänet oli saatu kutistumaan moisiin mittoihin. Virkoin:

— Ystäväni, herra Dominguez, sanoi että teillä olisi jotakin näytettävää minulle. Te kai olette herra Tshou?

Kyllä vain, hän vastasi, kyllä hän oli herra Tshou, ja sitten hän viittasi kohteliaasti minua istuutumaan takaisin paikalleni. Selvästi näin, että tuloni syy oli saman tien hukkunut jonnekin hänen kallonsa savuisiin onkaloihin. Haluaisinko kupin teetä? Hän katsoi käyntini tuottavan hänelle suurta kunniaa. Toinen kuppi huuhdeltiin, vesi loiskautettiin lattialle, ja kuppi, kuuma kuin kekäle, annettiin käteeni — teordaalia tämä tavallaan oli. Kummastelin ääneen hänen perheensä suuruutta.

Hän silmäili ympärilleen heikko hämmästyksen ilme kasvoillaan ikään kuin ei ikinä olisi tullut ajatelleeksi asiaa tältä kannalta. "Äitini", hän sanoi, "vaimoni, sisareni, setäni, veljeni, lapseni, tätini lapset." Jaloissani kontannut pikkulapsi oli kierähtänyt kumoon ja makasi nyt selällään potkien ja jokeltaen. Tuumiskelin, kenen lapsi se mahtoi olla. Kukaan huoneessa olevista ei näyttänyt kyllin nuorelta — tai vanhalta — ollakseen sen maailmaansaattaja.

Sanoin:

— Herra Dominguez sanoi minulle asian olevan tärkeä.

— Ahah, herra Dominguez. Hän toivottavasti voi hyvin.

— Hänellä on ollut kuumetta.

— Epäterveellinen vuodenaika tämä.

Epäilin, mahtoiko hän edes muistaa Dominguezia. Hän alkoi yskiä, ja pyjamatakin alla, josta oli irronnut kaksi nappia, hänen kireä nahkansa poukahteli kuin alkuasukkaan rumpu.

— Teidän itsennekin pitäisi käydä lääkärin puheilla, huomautin.

Uusi tulokas liittyi seuraamme — en ollut kuullut hänen tulevan sisään: siistiin eurooppalaiseen pukuun sonnustautunut nuori mies. Hän sanoi englanniksi:

— Herra Tshoulla on yksi ainoa keuhko.

— Olen kovin pahoillani...

— Hän polttaa sataviisikymmentä piipullista joka päivä.

— Kuulostaa paljolta.

— Lääkäri sanoo, ettei se ole hänelle lainkaan hyväksi, mutta herra Tshou tuntee olonsa paljon onnellisemmaksi polttaessaan.

Päästin ymmärtävän murahduksen.

— Saan ehkä luvan esittäytyä — olen herra Tshoun apulainen.

— Minun nimeni on Fowler. Herra Dominguez lähetti minut tänne. Hän väitti, että herra Tshoulla olisi jotakin kerrottavaa minulle.

— Herra Tshoun muisti on suuresti heikentynyt. Juoteko kupillisen teetä.

— Kiitos vain, olen jo juonut kolme.

Keskustelumme muistutti tulkkisanakirjan kysymyksiä ja vastauksia.

Herra Tshoun apulainen otti kupin kädestäni ja ojensi

sen toiselle tytölle, joka ravisti siitä sakan lattialle ja täytti sen sitten uudestaan.

— Tämä ei ole tarpeeksi väkevää, apulainen sanoi, otti kupin ja maistoi sitä, huuhteli sen huolellisesti ja täytti toisesta teekannusta.

— Onko tämä parempaa? hän tiedusteli.

— Paljon parempaa.

Herra Tshou selvitti kurkkuaan, mutta vain sylkäisfäkseen mahtavan syljen punaisilla kukilla koristeltuun peltiseen sylkiastiaan. Vauva kierteli teenporoissa ja kissa loikkasi pahvilaatikoiltaan matkalaukun päälle.

Teidän olisi kenties viisainta puhua asiastanne minun kanssani, nuori mies ehdotti. — Olen herra Heng.

— Tahtoisitteko kertoa minulle...

— Menemme varastoon, herra Heng katkaisi. — Siellä on hiljaisempaa.

Ojensin käteni herra Tshoulle, joka kummastuneen näköisenä salli sen viivähtää kämmeniensä välissä ja silmäili sitten pitkin kansoitettua huonetta kuin olisi yrittänyt sovittaa minua tähän taustaan. Vierivän soran ääni vaimeni meidän laskeutuessamme alas portaita. Herra Heng virkkoi: "Astukaa varovasti. Alin askelma puuttuu." Hän sytytti taskulampun opastaakseen minua.

Olimme taas alhaalla sänkyjen ja kylpyammeiden seassa, ja herra Heng kulki edelläni muuatta sivukäytävää pitkin. Parinkymmenen askelen päässä hän seisahdutti ja valaisi lampullaan pienoista rautatynnyriä. Hän kysyi:

— Näettekö tuon?

— Mitä siitä?

Hän käänsi tynnyrin kyljelleen ja näytti tehtaanmerkin: *Diolacton*.

— Ei sano minulle mitään vieläkään.

Herra Heng virkkoi:

— Minulla oli täällä kaksi tällaista tynnyriä. Ne tulivat muun romun mukana herra Phan-Van-Muoin autokorjaamosta. Tunnetteko hänet?

— Ei, enpä luule tuntevani.

— Hänen vaimonsa on kenraali Thén sukulainen.

— En vieläkään täysin käsitä...

— Tiedätekö, mikä tämä on? herra Heng kysyi. Hän kyykistyi ja otti käteensä sellerinvartta muistuttavan pitkän koveron kapineen, joka taskulampun valossa kiilteli kromin värisenä.

— Saattaa olla vaikkapa kylpyhuoneen hana.

— Se on muotti, herra Heng selitti. Hän näköjään oli niitä väsyttäviä miehiä, jotka nauttivat muiden opettamisesta. Hän oli hetken vaiti, jotta ennättäisin taas kerran paljastaa tietämättömyyteni.

— Tiedätekö, mitä tarkoitan muotilla?

— Tietysti, totta kai, mutta en silti vieläkään käsitä...

— Tämä muotti on tehty Yhdysvalloissa. Diolacton on amerikkalainen tavaramerkki. Alatteko ymmärtää?

— Suoraan sanoen en.

— Muotissa on virhe. Siitä syystä se heitettiin pois. Mutta sitä ei olisi saanut heittää romun joukkoon — eikä tynnyriäkään. Tehtiin erehdys. Herra Muoin apulainen tuli itse tänne noutamaan niitä. En kyennyt löytämään muottia, mutta luovutin hänelle takaisin toisen tynnyrin. Väitin, ettei minulla ollut muuta, ja hän kertoi tarvitsevansa tynnyriä kemikaalien pitopaikaksi. Muottia hän tietystikään ei kysellyt — silloin hän olisi paljastanut liikaa — mutta hän etsi sitä tarkasti. Myö-

hemmin kävi herra Muoi Amerikan lähetystössä ja kysyi herra Pyleä.

— Teillä näkyy olevan melko tehokas salainen palvelu, huomautin.

En vieläkään tajunnut, mistä lopultakin oli kysymys.

— Kehotin herra Tshouta ottamaan yhteyden herra Domingueziin.

— Tarkoitatte toisin sanoen, että olette keksinyt Pylon ja kenraalin olevan tekemisissä toistensa kanssa, minä tulkitsin. — Mutta ylen hento on yhdyside. Ei siinä sitä paitsi uutista piile. Täällä harrastavat vakoilua kaikki.

Herra Heng potki korollaan mustaa rautatynnyriä, ja sänkyjen seassa kumisi. Hän sanoi:

— Herra Fowler, olette englantilainen. Olette puolueeton. Olette suhtautunut tasapuolisesti meihin kaikkiin. Te kykenette kunnioittamaan syviä vakaumuksia, kuului mies mihin leiriin tahansa.

— Jos yritätte vihjailla olevanne kommunisti tai Vietminhin kannattaja, älkää turhaan hätäilkö. Se ei minua kauhistuta. Minulla ei ole mitään poliittisia mielipiteitä, vastasin.

— Jos täällä Saigonissa sattuu jotakin epämiellyttävää, me saamme siitä syyn niskoillemme. Komiteani toivoo, että suhtautuisitte tähän asiaan oikeudenmukaisesti. Siitä syystä nyt näytinkin teille tämän ja tuon.

— Mitä on Diolacton? kysyin. — Kuulostaa tiivistemaidolta.

— Maidolla onkin paljon tekemistä sen kanssa, herra Heng myönsi ja valaisi taskulampullaan tynnyrin sisäpuolta. Sen pohjalla oli ohut kerros pölymäistä jauhetta. — Se on amerikkalaista muovia, hän lisäsi.

— Kuulin huhuiltavan, että Pyle tuottaa maahan muovia leluteollisuuden raaka-aineksi.

Otin muotin käteeni ja tarkastelin sitä. Yritin kuvitella, miltä siinä valettu esine näyttäisi. Tällainen ei olisi itse valuteos: tästä näki sen peilikuvan, päinvastaisen muodon.

— Ei leluteollisuudelle, herra Heng sanoi.

— Näyttää nivelikkäältä onkivavalta.

— Muoto on epätavallinen.

— En jaksa käsittää, mihin tällaista kappaletta käytetään.

Herra Heng kääntyi pois päin.

— Haluan, että muistatte tämän näkemänne, hän virkkoi ja läksi astelemaan romuröykkiöiden langettamien varjojen sekaan. — Jonakin päivänä saatte varmaan aiheen kirjoittaa tästä. Mutta ette saa kertoa kenellekään muulle, että olette nähnyt tynnyrin täällä.

— Enkö saa kertoa muotistakaan? kysyin.

— Ette muotista missään nimessä.

(3)

Ei ole helppoa tavata uudestaan sitä, jota — niinkuin on tapana sanoa — saa kiittää elämästään. En ollut nähnyt Pyleä koko sinä aikana, jonka olin viettänyt legioonalaissairaalassa, ja niin ymmärrettäviä kuin hänen poissa pysymisensä ja vaiteliaisuutensa olivatkin (hän oli minua paljon arkanahkaisempi), ne joskus järjestömästi kiusasivat minua. Iltaisin toisinaan, ennen kuin unilääkkeeni oli ehtinyt tehot, saatoin kuvitella

hänen kapuavan ylös pitkin taloni portaikkoa, koputtavan ovelleeni, nukkuvan vuoteessani. Vääryyttä tietysti olin tehnyt hänelle, kun olin kuvitellut mokomia, ja niin olin kasannut niskoilleni muodollisen kiitollisuudenveilan lisäksi syyllisyyden tunnon. Ja kuormaani taisi lisätä sekin rikkomus, johon olin syyllistynyt kirjoittaessani hänelle kirjeeni. (Mikä etäiset esi-isät ovat mahtaneet jättää minulle perinnöksi tämän älyttömän omantunnon? Ei suinkaan heitä itseään paha omatunto kiusannut, kun he omassa paleoliittisessä maailmassaan raiskasivat ja tappoivat?)

Pitäisikö minun ehkä kutsua pelastajani päivälliselle Continentaliin, minä joskus aprikoin, vai ehdottaisinko, että menisimme yhdessä ryypylle Continentalin baariin? Epätavallinen etikettikysymys, jonka ratkaisu kai riippui siitä, kuinka kalliiksi oman elämänsä hinnoitteli. Ateria ja viinipullo vai kaksinkertainen viskigroggi — tämä kysymys askarrutti mieltäni monta päivää, kunnes Pyle lopulta sen ratkaisi tullessaan huutelemaan minulle lukitun oveni takaa. Väsyttetyäni jalkani aamulla vietin helteistä iltapäivää nukkumalla enkä kuullut hänen koputustaan.

— Thomas, Thomas!

Tämä kutsu tunkeutui unieni sekaan: olin paraikaa kävelevinäni pitkällä ja autiolla tiellä etsiskellen risteystä, jota ei eteeni ilmaantunut. Tie venyi edessäni loppumattomana kuin koneesta purkautuva liimanauha, eikä sen yksitoikkoisuutta olisi muuttanut mikään, ellei ääni olisi väkisin tunkeutunut uneeni — tornista kantautuvaa tuskaista itkua se ensin oli ja puhui sitten minulle itselleni: "Thomas, Thomas."

Vastasin kuiskaten:

— Mene tiehesi, Pyle. Älä tule lähemmäs. En tahdo pelastua.

— Thomas.

Pyle jytisytti oveani, mutta minä teeskentelin kuollutta, ikään kuin yhäkin olisin ollut riisipellolla ja hän olisi ollut vihollinen. Akkiä tajusin koputuksen lakanneen: oven takana puhui joku matalasti ja toinen vastasi. Vaarallisia ääniä — kuiskaukset. En kyennyt erottamaan ketä puhujat olivat. Nousin varovasti vuoteestani ja hyppelehdin kepin avulla viereiseen huoneeseen ulko-ovelleni. Olin ehkä liikkunut liian hitaasti, niin että he olivat ennättäneet minut kuulla, sillä oven takana hiljaisuus tiheni. Se työnsi ilmoille kärhiä kuin mikäkin kasvi; se tuntui luikertavan sisään oven alitse ja levittävän lehtiään huoneeseen, jossa olin. Tällaisesta hiljaisuudesta en pitänyt, ja niin repäisin sen rikki tempaisemalla oven auki. Phuong seisoi käytävässä, ja Pylon kätet olivat hänen olkapäillään; asennosta päätellen heidän olisi voinut luulla juuri eronneen toisistaan suudelman jälkeen.

— Kas vain, tulkaa sisään, minä kehotin. — Tulkaa sisään.

— En saanut sinua kuulemaan, Pyle selitti.

— Ensimmäinen alkuun nukuin ja sitten en halunnut tulla häirityksi. Mutta kun kerran olette minua häirinneet, astukaa sisään, sanoin ja lisäsin ranskaksi Phuongille: — Mistä hänet poimit?

— Täältä. Porraskäytävästä, Phuong vastasi. — Kuulin hänen koputtavan ja juoksin tänne yläkertaan päättämään hänet sisään.

— Paina puuta, sanoin Pylelle. — Haluatko tilkan kahvia?

— En, enkä halua istuutuakaan, Thomas.

— Minun täytyy. Tämä jalan pahuus ei kestä seisomista. Saitko kirjeeni?

— Sain. Toivon, ettet olisi kirjoittanut sitä.

— Miksi?

— Koska se oli valhetta alusta loppuun. Luotin sinuun, Thomas.

— Keneenkään ei pidä luottaa, kun pelissä on nainen.

— Silloin on sinun tästedes turha luottaa minuunkaan. Hiihin tänne, kun lähdet ulos, lähettelen kirjeitä, joissa on koneella kirjoitettu osoite. Alan ehkä varttua täysikasvuisiksi, Thomas, hän sanoi, mutta hänen äänensä oli kyynelinen ja hän näytti entistä nuoremalta. — Etkö olisi voinut voittaa valehtelematta?

— En. Tämä on eurooppalaista kaksinaamaisuutta, Pyle. Meidän on jollakin lailla korvattava aseiden puutteemme. Taisin kuitenkin olla kömpelö. Kuinka pääsit perille valheistani?

— Phuongin sisar kertoi, Pyle vastasi. — Hän on työssä Joen toimistossa. Tapasin hänet juuri äsken. Hän tietää, että sinut on kutsuttu kotiin.

— Ahaa, vai sillä lailla? minä äännähdin huojentuneena. — Phuongkin tietää sen.

— Entä vaimosi kirje? Tietääkö Phuong siitäkin? Hänen sisarensa on lukenut sen.

— Missä?

— Hän tuli tänne tapaamaan Phuongia, kun olit eilen ulkona, ja Phuong näytti hänelle kirjeen. Et pysty pettämään häntä. Hän osaa lukea englantia.

— Vai niin.

Ei ollut järkeä kiukustua keneenkään — minä itse olin syntipukki liiankin selvästi, ja Phuong oli näyttänyt

kirjeen vain kerskaillakseen — epäluottamuksen merkki ei hänen tekonsa ollut?

— Tiesitkö tämän kaiken jo eilen illalla? kysyin Phuongilta.

— Tiesin.

— Panin tosiaan merkille, että olit harvinaisen hiljainen, myönsin ja hipaisin hänen käsivarttaan. — Totinen raivotar olisit saattanut olla, mutta sinähän oletkin Phuong — et raivoa koskaan.

— Minun täytyi ajatella, Phuong vastasi, ja muistin, kuinka olin yöllä hänen hengityksensä epätasaisuudesta arvannut hänen valvovan. Olin ojentanut käteni ja koskettanut häntä ja kysynyt: ”*Le cauchemar?*”. Rue Catinatilla häntä olivat ensi alkuun kiusanneet painajaiset, mutta viime yönä hän oli pudistanut päätään. Hän oli maannut selin minuun, ja minä olin painanut jalkani hänen jalkaansa — paritteluprosessin ensimmäinen vaihe. Vielä silloinkaan en ollut tajunnut minkään olevan vinossa.

— Etkö suostuisi selittämään, Thomas, miksi...

— Kai sen käsität selityksittäkin? Tahdoin pitää hänet itselläni.

— Piittaamatta hänen kohtalostaan?

— Tietysti.

— Tuo ei ole rakkautta.

— Ei ehkä sinun tyylistäsi rakkautta, Pyle.

— Haluan suojella häntä.

— Minä en halua. Hän ei ole suojelun tarpeessa. Tahdon pitää hänet luonani, tahdon saada hänet sänkyyni.

— Vastoin hänen tahtoaan, niinkö?

— Ei hän olisi täällä vastoin tahtoaan, Pyle.

— Tämän jälkeen hän ei enää voi rakastaa sinua.

Näin suoraviivaisia olivat Pylon käsitykset. Käännyin katsomaan Phuongiin. Hän oli mennyt makuuhuoneeseen ja suoristi vuodepeitettä jäljiltäni; sitten hän otti hyllyltä kuvateoksen ja istahti vuoteelle ikään kuin ei olisi lainkaan piitannut puheistamme. Näin, minkä kirjan hän oli valinnut — kuvakertomuksen kuningattaren elämästä. Näin tänne saakka, kuinka juhlavaunut ylösalaisin matkasivat kohti Westminsteriä.

— Rakkaus on länsimainen sana, vastasin. — Me käytämme sitä joko hempeydessämme tai salataksemme sen, että pakkomielleemme kohteena on yksi ainoa nainen. Täkäläinen väki ei pode pakkomielleitä. Satutat itsesi pahasti, Pyle, ellet ole varovainen.

— Olisin piessyt sinut, ellet olisi jalkavaivainen.

— Saisit luvan olla kiitollinen minulle — ja Phuongin sisarelle tietysti myös. Nyt voit olla häikäilemätön — etkä häikäilekään erinäisissä asioissa paljon, ethän, etenkin muovin kohdalla?

— Muovin?

— Toivoisin totta vie tietäväni, mitä muovillasi teet. Vaikka toisaalta — kaikin puolin kiitettäviä sinun tarkoituksesi tiettävästi ovat. Sitähän ne ovat aina ja ikuisesti.

Pyle oli kummastuneen ja epäluuloisen näköinen.

— Toivoisin, että sinulla joskus olisi pahojakin aikeita, jatkoin — silloin ehkä oppisit ymmärtämään muita ihmisiä paremmin. Sama toivomus pätee kotimaasi kohdalla, Pyle.

— Tahdon antaa hänelle säädyllisen elämän mahdollisuudet. Tämä paikka — löyhkää.

— Lievennämme löyhkän suitsutustikuilla. Sinä kaikei tarjoat hänelle syväjäädystä ja oman auton ja uusimman mallisen näköradion ja...

— Ja lapsia, Pyle täydensi.
— Pirteitä nuoria Yhdysvaltain kansalaisia, jotka ovat alati valmiit todistamaan.
— Entä mitä sinä voit hänelle antaa. Et aikonut viedä häntä mukanasasi kotiin.
— En tosiaan, niin julma en olisi. En, ellen jaksaisi lunastaa hänelle paluulippua.
— Pidät hänet mukavana patjana vain, kunnes lähdet tiehesi, niinkö?
— Hän on ihmisolento, Pyle. Hän osaa tehdä omat ratkaisunsa.
— Väärennettyjen todistusten perusteella. Sitä paitsi hän on pelkkä lapsi.
— Ei hän ole lapsi enää. Hän on kovapintaisempi kuin sinä pystyt ikinä olemaan. Oletko kuullut puhuttavan lakasta, joka ei naarmuunnu? Phuong on sitä laatua. Hän pysyy hengissä kauemmin kuin tusina meidänlaisyämme. Hän elää vanhaksi, sen pituinen se. Synnytystuskat ja nälkä ja vilu ja reumatismi kyllä ahdistavat häntä, mutta hän ei kärsi meidän laillamme omista ajatuksistaan eivätkä häntä piinaa pakkomielteet — hän ei naarmuunnu, lahoaa vain.

Mutta puhuessani näin ja katsellessani, kuinka Phuong käänsi kirjan lehteä (kuva esitti perheryhmää, jonka keskipisteenä oli prinsessa Anne), minä tiesin rakentelevani Phuongille luonnetta, joka oli yhtä valheellinen kuin Pylon kuvittelema. Ihminen ei kykene tuntemaan toista: Phuong, sikäli kuin minä tiesin, saattoi pelätä tarkalleen yhtä paljon kuin me muut — hän vain ei osannut tuoda pelkoaan ilmi, siinä koko juttu. Ja muistin ensimmäisen vuotemme kidutukset, muistin, kuinka kiihkeästi olin yrittänyt oppia ymmärtämään häntä, kuinka olin rukoil-

lut häntä kertomaan ajatuksistaan ja pelästyttäneytkin hänet raivonpuuskillani, joihin hänen umpimielisyytensä oli minut kiihdyttänyt. Omaa himoanikin olin käyttänyt aseenanani — ikään kuin syöstessäni miekkani hänen kohtuunsa olisin voinut murtaa hänen itsehillintänsä ja pakkottaa hänet puhumaan.

— Olet puhunut tarpeeksi, sanoin Pylelle. — Tiedät jo kaiken tietämisen arvoisen. Ole hyvä ja lähde.

— Phuong, Pyle kutsui.

— Monsieur Pyle? Phuong vastasi kysyvästi ja nosti silmänsä Windsorin linnan kuvasta, jota oli tarkastellut. Tässä tilanteessa hänen muodollisuutensa tuntui yhtä koomilliselta ja rauhoittavalta.

— Hän on petkuttanut teitä.

— *Je ne comprends pas* — en ymmärrä.

— Äh, painu tiehesi, minä puuskahdin. — Painu Kollmannen mahtisi ja York Hardingisi ja 'Demokratian osasi' pariin. Lähde leikkimään muoveillasi.

Myöhemmin minun oli pakko myöntää, että hän oli totellut kehotustani kirjaimellisesti.

Kolmas osa

Lähes kaksi viikkoa ehti Pylon kuolemasta vierähtää ennen kuin tapasin Vigotin. Kävelin paraikaa Boulevard Charnerilla, kun hänen äänensä äkkiä kutsui minua Le Clubista. Se oli noihin aikoihin ranskalaisten poliisimiesten mieliravintola. Kuin vihamiehiään uhmaillakseen he lounastivat ja ryypiskelivät sen alakerassa, vaikka suuri yleisö mieluummin söikin ateriansa ylemmässä kerroksessa, minne sissit eivät jaksaneet viskoa käsikranaattejaan. Istahdin hänen pöytänsä, ja hän tilasi minulle vermutti-cassiksen.

— Pelataanko ryypystä?

— Jos teitä huvittaa, vastasin ja kaivoin esiin noppani pelatakseni rituaalisen *quatre-vingt-et-unin*. Elävästi tosiaan palauttavat nuo laskusanat ja myös noppien näkeminen mieleeni Indokiinassa viettämäni sotavuodet. Missä hyvänsä maailman kolkassa näenkään miehen heittävän noppaa, heti kuvittelen olevani Hanoin tai Saigonin kaduilla tai Phat Diemin talonraunioiden keskellä, olen näkevinäni laskuvarjojääkärien eriskummaisissa naamioväreissään partioivan kanavien varrella toukkien näköisinä, olen kuulevinani kranaatinheitimien korottavan äänensä ja kukaties näen kuolleen lapsen.

— *Sans vaseline* — voiteitta menee, Vigot tokaisi ja kieräytti noppansa pöydälle; hän sai nelosen, kakkosen ja ykkösen ja sysäsi viimeisen tikkunsa minua kohti. Koko poliisilaitos käytti sukupuolista pelisanastoa; se oli ehkä Vigotin omaa keksintöä, ja hänen alaisensa olivat omaksuneet sen, vaikka eivät olleetkaan ulottaneet apinoimistaan Pascaliin saakka.

— *Sous-lieutenant* — aliluutnantti.

Jokainen hävitty erä ylensi hävinneen sotilasarvoa — peliä jatkettiin, kunnes jommastakummasta tuli majuri tai eversti. Toisen erän Vigot voitti, ja laskiessaan tulitikkuja hän virkkoi:

— Olemme löytäneet Pylon koiran.

— Niinkö?

— Se luultavasti ei ollut suostunut lähtemään Pylon ruumiin luota. Kuinka hyvänsä, siltä oli katkaistu kurku. Se lojui liejussa viidenkymmenen metrin päässä Pylestä. Oli ehkä raahautunut sinne saakka.

— Vieläkö juttu kiinnostaa teitä?

— Yhdysvaltain lähettiläs ahdistaa meitä kuin herhiläinen. Kuolleesta ranskalaisesta meillä, Herran kiitos, ei ole yhtä paljon harmia. Mutta ranskalaiset vainajat eivät olekaan harvinaisuuksia.

Pelasimme siitä, millä lailla tulitikut jaettaisiin, ja sitten alkoi varsinainen ottelu. Tuntui yliluonnolliselta nähdä kuinka pian Vigotin onnistui heittää nelosen, kakkosen ja ykkösen sarja. Hänen tikkunsa vähenivät kolmeksi, ja minä sinkautin pienimmät mahdolliset silmät.

— *Nanette*, Vigot lausahti sysäten minulle kaksi tikkua. Vapauduttuaan viimeisestäkin hän lisäsi "*Capitaine*", ja minä kutsuin tarjoilijan ja tilasin ryyppyä.

— Pystyykö teitä lyömään tässä pelissä koskaan kukaan? kysyin.

— Ei usein. Haluatteko tasoitusta?

— Joskus toiste. Teistä tulisi totisesti loistava ammattipeluri, Vigot. Harrastatteko muitakin uhkapelejä?

Hän hymyili murheellisesti, ja jostakin syystä minä muistin hänen vaaleaverisen vaimonsa, jonka väitettiin pettävän häntä alempien upseerien kanssa.

— No kas, hän vastasi — onhan aina tarjolla isoin kaikista.

— Isoin?

— "Punnitkaamme sekä voittoa että tappiota asettuesamme sille puolelle, joka uskoo Jumalaan; punnitkaamme näitä kahta mahdollisuutta. Voittaessaan voittaa kaiken; jos häviää, ei menetä mitään."

Vastasin siteeraamalla Pascalia omasta puolestani: lausuin ulkoa sen ainoan kohdan, jonka satuin muistamaan.

— "Molemmat ovat väärässä, niin hyvin se, joka äänesti kuvaa, kuin sekin, joka äänesti nurjaa. Oikeassa on se, joka ei lyö vetoa lainkaan."

— "Niin, mutta vedonlyönti on pakollinen eikä vapaaehtoinen. Olette siis leikissä mukana." Ette noudata omia periaatteitanne, Fowler. Olette *engagé* niinkuin me kaikki muutkin.

— En ainakaan uskonnossa.

— En puhukaan nyt uskonnosta. Suoraan sanoen, Vigot vastasi — ajattelin Pylon koiraa.

— Ohoo.

— Muistatteko vielä, mitä sanoitte käpälistä ja vihjeitten keksimisestä. Että liejun voisi analysoida ja niin edespäin?

— Te vastasitte, ettette ollut mikään Maigret ettekä Lecoq.

— En lopultakaan ole menestynyt kovin kehnosti, Vigot huomautti. — Pyle kai otti useimmiten koiran mukaansa, kun lähti ulos, eikö niin?

— Taisi ottaa.

— Koira oli niin kallis, ettei sen sopinut antaa juok-sennella yksikseen, eihän?

— Uskaliasta olisi ollut antaa. Tässä maassahan syö-dään kiinalaiskoiria, vai kuinka?

Vigot rupesi työntelemään noppia taskuunsa.

— Noppani, Vigot.

— Kas — anteeksi. Olin ajatuksissani...

— Miksi sanoitte minun olevan *engagé*?

— Koska näitte Pylon koiran viimeksi, Fowler?

— Herra yksin tietää. Minulla ei ole koirien vieras-kirjaa.

— Minä päivänä matkustatte kotiin?

— En tiedä tarkalleen.

Minua ei huvita valistaa poliisia. Säästäisin vielä sen vaivoja.

— Haluaisin pistäytyä tapaamassa teitä — tänä iltana. Kello kymmenen maissa? Kahden kesken mieluummin.

— Lähetän Phuongin elokuviin.

— Kaikki taas hyvin — teidän välillänne, niinkö?

— On.

— Omituista. Olin huomaavinani, että olette — no — onneton.

— Siihen kai voi olla monta muutakin syytä, Vigot, vastasin työkeästi. — Teidän se pitäisi tietää.

— Minunko?

— Ette itsekään ole tämän maailman onnellisimpia miehiä.

— Minulla ei ole mitään valittamisen syytä. "Kukistu-nut talo ei ole kurja."

— Kenen sanoja.

— Pascalin taaskin. Hän perustelee väitettä, että kur-juudestakin voi ylpeillä. "Puu ei ole kurja."

— Mikä sai teidät ryhtymään poliisiksi, Vigot?

— Siihen vaikuttivat useat tekijät. Leivän tarve, ihmi-siin kohdistuva uteliaisuuteni ja — niin... tämäkin jopa

— mieltymys Gaboriauhin.

— Teidän olisi kai pitänyt ruveta papiksi.

— En tutkinut sen alan kirjailijoita — siihen aikaan.

— Epäilette ilmeisesti yhäkin, että olen sotkeutunut tähän jupakkaan — vai kuinka?

Vigot nousi tuoliltaan ja kaatoi kurkkuunsa vermitti-cassiksen rippeet.

— Haluaisin keskustella kanssanne, siinä kaikki.

Hänen sitten käännettyään ja mentyään minä hetken aikaa kuvittelin, että hän oli katsonut minuun säälivästi kuin elinkautista rangaistusta kärsivään vankiin, jonka hän oli saanut kiinni.

(2)

Rangaistu minua olikin. Voisi melkein sanoa, että Pyle lähtiessään luotani oli tuominnut minut viikkokau-siksi epävarmuuden tilaan. Kotiin tullessani minua aina painoi tuhon aavistus. Toisinaan sattui Phuong olemaan poissa, enkä silloin kyennyt keskittymään mihinkään puuhaan — mietin aina, palaisiko hän enää koskaan

takaisin. Urkin häneltä, missä hän oli ollut (yritin olla puhumatta hätäisesti tai epäluuloisesti), ja joskus hän vastasi olleensa torilla tai puodeissa ja näytteli todistuskappaleita sanojensa tueksi (tässä vaiheessa minusta tuntui epäilyttävältä jo sekin, että hän näin kerkeästi suostui sanansa todistamaan) ja joskus hän oli ollut elokuvissa niin kuin pääsylipun repale osoitti ja joskus sisarensa luona — siellä hän luullakseni kävi tapaamassa Pyleä. Näihin aikoihin lemmiskelin häntä hillittömästi, kuin vihani vimmoissa, mutta vihasin vain hänen tulevaisuuttaan. Yksinäisyys minun vuoteessani makasi ja yksinäisyyden minä öisin syliini otin. Phuongissa ei tapahtunut mitään muutosta: hän keitti minulle ruokaa, latasi piippuni, avasi lempeästi ja suloisesti sylinsä minun nautittavakseni (nautintoa se ei kuitenkaan enää minulle tuottanut). Olisin halunnut lukea hänen ajatuksensa niin kuin varhemminkin, himoitessani hänen sieluaan, mutta ne kätki tuntematon kieli verhoonsa. En tahtonut pakottaa häntä valehtelemaan (niin kauan kuin emme lausuneet suoranaista valhetta, minä saatoin kuvitella, että suhteemme oli ennallaan), mutta sitten vei hätä yhtäkkiä sanat suustani ja minä kysyin:

— Koska tapasit Pylon viimeksi?

Phuong epäröi — vai pinnistikö hän vain muistiaan?

— Silloin, kun hän kävi täällä, hän sitten vastasi.

Miltei tiedottomasti aloin halvennella kaikkea amerikkalaista. Puheeni olivat tulvillaan Amerikan kaunokirjallisuuden köyhyyttä, Amerikan poliittisia häväistysjuttuja, amerikkalaislasten hulluomaisuutta. Sanoistani olisi voinut päätellä, että kokonainen kansakunta yhden ainoan miehen asemesta nyt yritti riistää minulta Phuongin. Teki Amerikka mitä hyvänsä, mikään ei minulle

kelvannut. Pitkästyin vähitellen koko tuttavapiirini tällä amerikkalaisvihallani, jopa ranskalaiset ystäväniikin, jotka muutoin perin kerkeästi olivat yhtyneet inhoamaan jenkkejä. Minusta tuntui, että minut oli petetty, mutta eihän miestä voi pettää hänen vihollisensa.

Näinä päivinä juuri tapahtui polkupyöräpommien välikohtaus. Kun eräänä iltana tulin autioon asuntooni Imperialin baarista (oliko Phuong ehkä elokuvissa vai sisarensa luona?), äkkäsin lattialta kirjelapun, joka oli sysätty sisään oven alitse. Lähettäjä oli Dominguez. Hän pyyteli anteeksi itsepintaista sairasteluaan ja kehotti minua odottamaan seuraavana päivänä puoli yhdentoista aikaan Boulevard Charnerin kulmauksessa ison tavaratalon edessä. Herra Tshou muka oli pyytänyt häntä kirjoittamaan minulle, mutta epäilin vahvasti, että seuraani kaipasi herra Heng.

Pelkkään uutisentynkään supistui koko juttu, niin kuin sittemmin selvisi — leikilliseen kaiken kukkuraksi. Välikohtauksella ei ollut mitään tekemistä pohjoisessa käytävän synkän ja raskaan sodan kanssa, ei Phat Die-min kanavien kanssa, joissa likosi kasoittain harmaita, monen päivän ikäisiä ruumiita, ei kranaatinheittimien jyskeen eikä napalm-pommien valkohehkuisen loimotuksen kanssa. Olin ennättänyt odotella kukkakojun luona noin neljännestantunnin, kun paikalle lennähti kuorma-autollinen poliiseja jarrut kirskuen ja kumit ulvoen; he tulivat Rue Catinatin suunnalta, missä ranskalaisen poliisin päämaja oli. Poliisit kapusivat alas autosta ja ryntäsivät tavaratalon seinustalle kuin olisivat hyökänneet väkijoukon kimppuun, mutta väkijoukkoa ei siellä ollut — polkupyörien penasaita vain. Joka ainoata isoa saigonilaisrakennusta piirittää polkupyörien paljous —

ei edes lännen yliopistokaupungeissa asu näin paljon pyöräilijöitä. Ennen kuin olin ehtinyt virittää kamerani, oli poliisien hassunkurinen ja arvoituksellinen hyökkäys jo ohi. Konstaapelit olivat ahtautuneet pyörien sekaan ja kiskoneet telineistä pois kolme pyörää. Nämä he nostivat päänsä yläpuolelle, kantoivat bulevardille ja loiskauttivat koristeellisen suihkukaivon altaaseen. En ennättänyt pysäyttää yhtään heistä, sillä he kapusivat autoonsa saman tien ja lähtivät ajamaan hurjasti kohti Boulevard Bonnardia.

— Operaatio Polkupyörä, lausahti jokin ääni.

Herra Heng minulle puhui.

— Mitä merkillistä tuo oli? kysyin. — Harjoittelua vai? Minkä varalta?

— Odottakaa vielä hetkinen, herra Heng neuvoi.

Muutama vetelehtijä alkoi astella kohti allasta; yksi pyörä törrötti pinnan yläpuolella kuin poiju, joka varoittaa merenkävijöitä uponneesta hylystä. Joku konstaapeli tuli kadun yli huutaen ja huitoen.

— Mennään katsomaan, minä ehdotin.

— Viisainta on olla menemättä, herra Heng huomautti ja vilkaisi kelloonsa. Osoittimet näyttivät neljä minuuttia yli yhdentoista.

— Kellonne edistää, sanoin.

— Se edistää aina.

Ja samassa silmänräpäyksessä räjähti suihkukaivo le vittäen sirpaleensa joka puolelle bulevardia. Koristereunan kappale osui ikkunaan, ja lasinsirut lennähtivät ilmaan kuin säkenöivä pisararyöppy. Kukaan ei loukkaantunut. Pudistelimme veden ja lasin pois vaatteistamme. Polkupyörän pyörä kieriskeli hyrrän lailla keskellä katukäytävää, alkoi nytkähdellä ja pysähtyi.

— Täsmälleen yksitoista arvaan minä, herra Heng virkkoi.

— Mitä ihmettä...

— Arvasin että tämä kiinnostaisi teitä, herra Heng sanoi. — *Toivottavasti* ainakin kiinnosti.

— Tulkaa ottamaan ryyppy.

— Ikävä kyllä en ehdi. Minun on palattava takaisin herra Tshoun luo, mutta sallikaa minun ensin näyttää teille jotakin.

Hän vei minut pyörätelineiden vierelle ja aukaisi oman polkupyöränsä lukosta.

— Katsokaa tarkasti.

— Näkyy olevan Raleigh, minä huomausin.

— Ei — katsokaa pumppua. Tuoko se mieleenne mitään?

Hän hymyili ällistykselleni isällisesti ja lähti polkemaan pois päin. Polkiessaan Cholonia ja romupihaa kohti hän kääntyi kerran vilkuttamaan minulle. Vasta ranskalaispoliisin suojissa, minne menin saamaan selitystä, ymmärsin, mitä hän oli sanoillaan tarkoittanut. Romupihassa näkemäni muotti oli tehty pumpunpuolikkaan muotoiseksi. Tänä nimenomaisena päivänä oli joukko viattomia polkupyörän pumppuja Saigonin eri puolilla osoittautunut muovipommeiksi ja räjähtänyt kello yhdeltätoista paitsi niissä tapauksissa, joissa poliisi saamiensa vihjeiden perusteella (herra Hengin antamien, epäilen) oli ennättänyt ryhtyä vastatoimenpiteisiin. Ylen vähäpätöinen juttu sinänsä — kymmenen räjähdystä, kuusi lievästi loukkaantunutta ihmistä ja Herra ties kuinka monta särkynyttä polkupyörää. Ammattitoverini — lukuunottamatta *Extrême Orientin* kirjeenvaihtajaa, joka puhui ”törkeästä väkivallanteosta” — tiesivät

hyvin, ettei näin mitätön uutinen pääsisi palstoille, ellei siitä tehtäisi pelkkää pilaa. "Polkupyöräpommeista" sai hyvän otsakkeen. He syyttivät yhteen ääneen kommunisteja. Minä yksin väitin pommien olleen kenraali Thén toimeenpanemaa mielenosoitusta, mutta toimituksessa muutettiin juttuni sanamuotoa. Kenraali Thén henkilöllisyyden kuvaamiseen ei kannattanut haaskata palstatilaa. Lähetin Dominguezin välityksellä valitteluni herra Hengille — olin tehnyt parhaani. Herra Heng lähetti kohteliaan suusanallisen vastauksen. Minusta tuntui tuohon aikaan, että hän — tai hänen vietminhiläiskomiteansa — oli ollut turhan arkanahkainen; kukaan ei tosissaan pitänyt jupakkaa kommunistien syynä, ja vaikka joku olisi niin pahasti erehtynytkin, lisää huumorintajun mainetta kommunistit siitä vain olisivat saaneet. "Mitä kummaa ensi kerralla keksitään?" hoekseltiin kekkereissä, ja minun mielestäni huipentui koko järjetön juttu irtaimen pyörään, joka oli iloisesti kieriskellyt keskellä bulevardia. En hiiskunut Pylelle sanaakaan siitä, mitä olin kuullut kerrottavan hänen ja kenraalin suhteista. Leikkiköön harmittomilla muoveillaan: sitä vähemmän hänellä ehkä on aikaa muistella Phuongia. Mutta yhtä kaikki — koska eräänä iltana satuin eksymään sopiville tienoille ja koska minulla ei ollut muutakaan tekemistä, käväisin herra Muoin autokorjaamossa.

Se oli pieni sotkuinen paikka, ei paljon romupihaa parempi, ja sijaitti Boulevard de la Sommen varrella. Keskellä lattiaa pökötti vipujen päällä auto; sen konepelti oli avattu ja amppiti selällään kuin esihistoriallisen eläimen kita maaseutumuseossa, missä ei kukaan koskaan käy. Minusta tuntui, ettei tätä autoakaan enää kukaan muistanut. Lattia oli täynnä rautarojua ja van-

hoja laatikoita — vietnamilaiset eivät henno heittää pois mitään; siinä suhteessa he muistuttavat kiinalaiskockkia, joka ei hylkää edes hanhen kynttä paloittellessaan lintua seitsemäksi annokseksi. Ihmettelin itsekseni, kuka tuhleri oli raatsinut luopua tyhjästä muovitynnreistä ja muotista — luultavasti joku työläinen oli varastanut ne parin piastarin toivossa tai nokkela herra Heng oli lahjonut jonkun siihen työhön.

Ketään ei näkynyt, joten menin sisään. Pysyttelevät kai pienen aikaa poissa näiltä main, mietin — pelkäävät, että poliisi keksisi käydä täällä. Herra Hengillä saattoi hyvinkin olla suhteita ranskalaispoliisiin, mutta en sittenkään uskonut, että poliisi ryhtyisi mihinkään. Sen kannalta katsoen oli parasta, että pommeja luultaisiin kommunistien tekeleiksi.

Ellei autoa ja lattialle kasattua romua ottanut lukuun, ei korjaamossa ollut mitään näkemisen arvoista. Minulla ei ollut suurtakaan käsitystä siitä, millä lailla tynnyrissä näkemästäni valkoisesta pölystä tehtiin muovia, mutta oli kai prosessi sentään niin monimutkainen, ettei sitä käynyt suorittaminen täällä, missä kaiken muun lisäksi kaksi kadulla pököttävää bensiinipumppuakin potivat hoidon puutetta. Menin ovelle ja katsoin ulos. Parturit ahersivat keskellä katua puiden varjossa: kirkas valonsäde heijastui puunrunkoon naulatusta peilinpalasesta. Kotilohattuinen tyttö hölkytti ohi kantaen kahta koria olallaan seipään nenässä. Simoniittojen luostarinmuurin seinustalla kykkivät ennustajat olivat saaneet asiakkaan: joku vanhus, jonka leuassa törrötti Ho Tshi-Minhin partaa muistuttava nöyhtätukko, katseli ilmeettömänä, kuinka kortteja sekoiteltiin ja käännettiin. Saattoiko hänellä enää olla minkäänlaista tulevaisuutta, edes pias-

terin arvoista? Elämä oli julkista täällä Boulevard de la Sommen varrella: kaikki olivat perillä herra Muoin puuhista, mutta poliisilla ei ollut hallussaan sanaisten arkujen avainta. Tällä elämän tasolla ihminen tietää kaiken tietämisen arvoisen, mutta muut eivät voi astua alas sille yhtä helposti kuin portailta katukäytävälle. Muistitiin vanhat akat, jotka istuivat juoruilemassa porrastasanteellani yhteisklosetin edessä: hekin tiesivät kaiken, mutta minä en tuntenut heidän tietojaan.

Käännyin takaisin korjaamoon ja menin sen takaosassa olevaan pieneen konttorihuoneeseen: siellä oli tavanomainen kiinalainen mainoskalenteri, kirjoituspöytä, jonka kansi oli kukkuroillaan kamaa — hintaluetteloita ja liimapullo ja laskukone, muutama kirjeenpöytä, teekannu ja kolme kuppia ja tylsien kynien paljous ja jostakin merkillisestä syystä myös Eiffel-tornia esittävä kuvapostikortti. Valakoon vain York Harding kannuun Kolmannesta mahdista — tähän sillä loppujen lopuksi päädyttiin — tässä oli asian ydin. Takaseinällä oli ovi: se oli lukossa, mutta avain lojui pöydällä kynien seassa. Avasin oven ja menin sisään.

Tulin pieneen vajaan, likimain korjaamon kokoiseen. Siellä oli yksi ainoa kone, ei muuta. Ensi silmäyksellä tämä kone näytti tanko- ja metallilankahäkiltä, johon oli kiinnitetty lukemattomia orsia siivettömän, ihmisen kokoisen linnun istumapaikoiksi — se näkyi olevan sidottu kokoon vanhoilla rievunkaistaleilla. Herra Muoi apulaisineen kai oli puhdistellut niillä konetta, kun heidät oli kutsuttu muualle. Löysin valmistajan nimen — jokin lyonilainen tehdas — ja patenttinumeron: mitä oli mahdollista patentoida? Kytinkin virran, ja vanha kone heräsi henkiin: tangoilla oli oma tarkoituksensa — rakkine

muistutti vanhaa miestä, joka yrittää koota elinvoimansa viimeisiä rippeitä, takoo nyrkillään, paukuttaa . . . Puristimen virkaa tämä kone teki edelleen, vaikka taisikin olla peräisin samalta aikakaudelta kuin sähköpiano — tässä maassa, missä ei koskaan mitään tuhlattu ja missä kaiken saattoi odottaa palvelevan tarkoitustaan lopulliseen loppuun saakka (muistan nähneeni ikivanhan 'Suuren junaryöstön' nytkähdelleen Nam Dinhin syrjäkadun elokuvateatterissa ja yhäkin huvittaneen katsojia), tämä kone oli käyttökelpoinen vielä vain.

Tarkastelin vehjettä lähemmin ja näin jälkiä valkoisesta jauheesta. Diolactonia, tuumiskelin, ainetta, jolla on jotakin tekemistä maidon kanssa. Tynnyreitä ja muotteja en nähnyt missään. Palasin takaisin konttorihuoneeseen ja sieltä korjaamon puolelle. Minun melkein teki mieleni taputtaa autovanhuksen lokasuojaa; tällä autolla ehkä oli edessään pitkä odotus, mutta jonakin päivänä myös se . . . Herra Muoi apulaisineen kai kahlasi paraikaa riisipelloilla pyrkien pyhälle vuorelle, missä kenraali Théllä oli päämajansa. Kun nyt vihdoinkin korotin ääneni ja huusin: "Monsieur Muoi!", saatoinkin kuvitella olevani kaukana korjaamosta ja bulevardilta ja parturien luota, niillä samoilla Tanyinin tienvarren pelloilla, joilla hiljan olin piileskellyt. "Monsieur Muoi!" Näin selvästi, kuinka joka ainoa kahlaaja käänsi päätään riisinkorsien seassa.

Kävelin kotiin, ja porrastasanteellani puhkesivat vanhat akat visertelemään kuin varpuset pensasaidassa, enkä minä ymmärtänyt heidän puhettaan sen paremmin kuin lintujen lörpötystä. Phuong ei ollut kotona — kirjelappu kertoi, että hän oli mennyt sisarensa luo. Paneuduin makaamaan vuoteelle — väsyin yhä vieläkin no-

peasti ja nukahdin. Herätessäni näin kellon fosforitaulun näyttävän kahtakymmentäviittä yli yhtä ja käänsin pääni. Luulin Phuongin makaavan vierelläni. Mutta tyyny oli sileä. Hän ilmeisesti oli sinä päivänä vaihtanut päällisen — siitä huokui pesulan koleus. Nousin vuoteesta ja vedin auki laatikon, jossa hän piti huivejaan, mutta yhtään huivia ei ollut jäljellä. Menin kirjahyllyn luo — 'Kuninkaallisen perheen elämä' oli hävinnyt. Phuong oli vienyt huomenlahjansa mukanaan.

Vielä järkytyksen hetkellä ihminen ei tunne suurta tuskaa: Tuskani alkoi jomottaa vasta kello kolmen maissa, jolloin ryhdyin suunnittelemaan elämääni, jota minun jollakin lailla täytyisi elää, yritin myös nyhtää mielestäni muistoja hävittääkseni ne tavalla tai toisella. Onnelliset muistot ovat pahimpia, ja niin koetin herättää henkiin ikäviä. Olin harjaantunut. Olin kokenut tämän kaiken jo varhemmin. Tiesin pystyväni tekemään sen, mikä oli tarpeen, mutta olin paljon vanhempi kuin edellisellä kerralla — minusta tuntui, että tarmoni tuskin riitti jälleenrakennukseen.

(3)

Menin Yhdysvaltain lähetystöön ja kysyin Pyleä. Minun täytyi ovella täyttää kaavake ja antaa se sotapoliisille. Hän huomautti:

- Ette ole pannut tähän käyntinne tarkoitusta.
- Hän kyllä tietää, vastasin.
- Oletteko siis etukäteen sopineet tulostanne, niinkö?
- Voisi sanoa niinkin.
- Tämä kai tuntuu teistä typerältä tiukkaamiselta,

mutta meidän on oltava kovin varovaisia. Tänne tunkee kaikennäköisiä kummia tyyppejä.

— Niin kuulemma tunkee.

Mies siirsi purukuminsa toiseen poskeen ja hävisi hissiin. Minä odotin. En alkuunkaan tiennyt, mitä sanoisin Pylelle. Tällaisessa näytelmässä en ollut esiintynyt vielä koskaan. Poliisi palasi takaisin. Hän ilmoitti vastakoisesta:

— Voitte kuulemma ajaa ylös. Huone 12 A. Toinen kerros.

Tullessani huoneeseen näin heti ensi silmäyksellä, ettei Pyle ollut siellä. Kirjoituspöydän takana istui Joe, kauallinen attaşa: en vieläkään muistanut hänen sukunimeään. Phuongin sisar tarkkaili minua konekirjoituspöytänsä takaa. Luinko voitonriemua hänen ruskeista, saaliinhimoisista silmistään?

— Tulkaa sisään vain, tulkaa sisään, Tom, Joe kehotti meluisasti. Hauska on tavata taas. Kuinka koipenne jakselee? Emme usein saa vieraaksemme teidän kuppi-kuntanne jäseniä. Nykäiskää tuoli allenne. Kertokaapa, kuinka uusi hyökkäys mielestänne sujuu. Tapasin Grangerin eilen illalla Continentalissa. Hän on lähdössä pohjoiseen taas. Sillä pojalla on totisesti terävä vainu. Missä uutisia syntyy, siellä on kohta Grangerkin. Ottakaa sa-vuke suuhunne. Pankaa käryämään. Oletteko jo tavan-nut neiti Hein? En pysty pitämään päässäni näitä tåkäläisiä nimiä — liian mutkallisia minunlaiselleni vanhalle hepulle. Huikkailen hänelle, "Hei, kuulkaas" — hän pitää siitä puhuttelusta. Mitä juoruja torilla tällä haavaa kiertelee? Te pojat osaatte totta vie pitää korvanne hö-rössä. Ikävä juttu, tuo jalkanne katkeaminen. Alden kertoi...

— Missä Pyle on?
— Alden ei ole töissä tänä aamuna. On kai kotonaan. Hän tekee ison osan töistään siellä.
— Tiedän kyllä, mitä hän kotonaan tekee.
— Terävä poika. Häh — mitä sanoitte?
— Tiedän ainakin yhden hänen kotitöistään.
— Nyt en tajua, Tom. Hidas sytytys — tyypillistä minulle. On ollut aina. Ja on ikuisesti.
— Hän makaa tyttöni kanssa — konekirjoittajanne sisaren.
— En käsitä, mitä oikein tarkoitatte.
— Kysykää tältä neidiltä. Hän sen järjesti. Pyle vei tyttöni.
— Kuulkaahan nyt, Fowler, luulin teidän tulleen tänne oikeissa asioissa. Tässä toimistossa ei sovi panna toimeen kohtauksia.
— Tulin tänne tapaamaan Pyleä, mutta hän kai pysytelee piilossa.
— Teidän on vähiten syytä puhua tuollaisia, sen tiedätte itse hyvin. Muistatte kai, mitä Alden teki hyväksenne?
— Niin tietysti — hänhän pelasti henkeni. Mutta minä en pyytänyt häntä pelastamaan.
— Hän antautui kokomoiseen vaaraan. Sen pojan sisukset pitävät.
— Viis minä hänen sisuksistaan. Erinäiset muut ruumiinosat ovat tärkeämpiä.
— No, no — tuollaisia vihjauksia ei sovi päästää ilmoille, kun huoneessa on nainen.
— Tämä neiti ja minä olemme hyvät tutut. Minulta hän ei saanut nyhdetyksi välittäjänpalkkiotaan, mutta Pyleltä hän sen nostaa. Selvä on. Tiedän hyvin, että käy-

tökseni on kehnoa, mutta kehnona se myös pysyy. Kuu-
luu asiaan tällaisissa tilanteissa.

— Meillä on kova kiire. Raportti kumintuotannosta . . .

— Älkää hätäilkö — lähden kohta. Mutta jos Pyle sattuu soittamaan, kertokaa hänelle, että kävin täällä. Hän ehkä katsoisi kohteliaisuuden edellyttävän vasta-
vierailua.

Sitten sanoin Phuongin sisarelle:

— Toivottavasti olette hankkinut kauppakirjallenne julkisen notaarin ja Yhdysvaltain konsulin ja Christian Scientistien vahvistuksen.

Menin ulos käytävään. Vastakkaisella seinällä oli mies-
tenhuoneen ovi. Menin sisään ja kiersin oven lukkoon, istuuduin ja painoin pääni kylmään seinään ja itkin. En tähän mennessä ollut itkenyt kertaakaan. Amerikkalaisilla on ilmastointilaitteet pesuhuoneissaankin, ja raitistettu ilma kuivasi pian kyyneleeni samalla lailla kuin se kuivaa syljen suusta ja siemenen ruumiista.

(4)

Jätin Dominguezin hoitelemaan asioita ja lähdin itse pohjoiseen. Minulla oli ystäviä Haiphongiin sijoitetussa Gascognen lentueessa, joten vetelehdin tuntikausia lentokentän baarissa tai pelasin keilaa soratiellä sen edustalla. Virallisesti olin rintamalla: vedin siis innostuksessa ver-
toja Grangerille, mutta lehdelleni ei täälläolostani ollut sen suurempaa hyötyä kuin Phat Dicmin retkestäkään. Mutta täytyyhän sodasta kirjoittavan miehen joskus jaksaa sotilaiden vaarat jo pelkän itsekunnioituksensakin takia.

Helppoa ei ollut päästä jakamaan niitä edes lyhyistä lyhyimmäksi hetkeksi, sillä Hanoïn antaman käskyn mukaan minut sai viedä pelkille vaakalentohyökkäyksille, jotka tässä sodassa olivat yhtä vaarattomia kuin bussimatka. Lensimmehän kaiken aikaa raskaiden konekiväärien kantomatkan yläpuolella: olimme turvassa kaikelta muulta paitsi lentäjän virheeltä tai moottorivialta. Nousimme ilmaan aikataulun mukaisesti ja palasimme kotikentälle määrähetkellä: pommilastimme viilletti vinosti alaspäin, ja savupyörre pöllähti ilmaan tienristeyksestä tai sillalta, ja sitten käännymme takaisin ehtiäksemme kotiin aperitifille, ja sen jälkeen taas heitelimme kuulaa pitkin soraista maanpintaa.

Istuessani eräänä aamuna messissä ja kallistellesani konjakkigrogia nuoren upseerin kanssa, jonka hartain halu oli nähdä Southendin huvilaituri, tuli lähtökäsky. ”Haluatteko mukaan?” Vastasin myöntävästi. Ajan- ja ajatuksentappoahan oli jopa vaakalentohyökkäyskin. Kun sitten ajoimme lentokenttää kohti, upseeri sanoi:

— Teemme syöksyhyökkäyksiä.

— Luulin, ettei minua saanut...

— Viis siitä, kunhan ette kirjoita mitään. Allenne leviää erinäisiä Kiinan rajaseutuja, joita ette ole ennen nähnyt. Lai Tshaun lähiseutuja.

— Luulin siellä olevan hiljaista — että seutu on ranskalaisten käsissä.

— Niin oli. Vasta kaksi päivää sitten vietminhiläiset sen valtasivat. Laskuvarjojääkärimme ovat enää parin tunnin matkan päässä. Yritämme nyt pitää vietminhiläiset koloissaan korvia myöten, kunnes tukikohta on vallattu takaisin. Tietää matalia syöksyjä ja kk-tulta. Meiltä liikenee siihen vain kaksi konetta — toinen on

työssä paraikaa. Oletteko ennen ollut mukana syöksypommituksella?

— En.

— Hiukan epämurkava tunne tottumattomalle.

Gascognen laivueessa oli pelkkiä pieniä B 26-pommikoneita — ranskalaiset olivat ristineet ne portoiksi, koska niillä oli perin lyhyt siipiväli eikä muitakaan näkyviä ylhäällä pysyttelyn keinoja. Minut ahdettiin istumaan pienelle metallityynylle, joka ei ollut polkupyörän satulaa suurempi. Polveni painuivat kiinni lentäjän selkään. Kavuten kaiken aikaa korkeammalle me lensimme pitkin Punaisen joen vartta ylävirtaan — tällä kellonlyömällä joki tosiaan oli punainen. Minusta tuntui siltä kuin olisin suistunut kauas menneisyyteen ja nähnyt joen sen vanhan maantieteilijän silmillä, joka tällä samalla vuorokauden hetkellä, auringon täyttäessä uoman punerruksellaan ääriä myöten, oli sille alun perin nimen antanut. Sitten, päästyämme 2 700 metrin korkeuteen, me käännymme kohti Mustaa jokea, todella mustaa, varjojen täyttämää virtaa, johon vinot päivän säteet eivät enää osuneet. Mahtava maisema kiertyi ympäri rotkoi- neen ja vuorineen ja viidakkoineen ja kohosi pystynä alapuolellemme. Vaikka kokonainen lentolaivue olisi syöksynyt alas näille vihreille ja harmaille kentille, se olisi hautautunut näkymättömiin yhtä jäljettömästi kuin kourallinen lantteja viljapeltoon. Etäällä edessämme liikkui hyttsyen kokoinen lentokone. Pian vapauttaisimme sen vuorosta.

Teimme pari kierrosta tornin ja kylän yllä, joita vihreys saartoi, ja nousimme sitten ylös häikäiseviin ilmakorroksiin kuin korkkiruuvi. Lentäjä — Trouin nimeltään — kääntyi minuun päin ja iski silmää: hänellä oli

ohjaimessaan konekivääriä ja pommisäiliötä säätelevät vivut. Syöksyn lähtöasemaan tullessamme minun vatsaani vihlaasi niinkuin aina uuden kokemuksen hetkellä — samalla lailla kuin ensimmäisissä tanssiaisissa, ensimmäisillä juhlapäivällisillä, ensirakkauden syttyessä. Muis-tin, miltä minusta oli tuntunut, kun vuoristoradan vaunu Wembleyn näyttelyssä oli noussut ylös harjalle — ei ollut pois pääsyä: uusi kokemus oli vääjäämättömästi edessä. Ennätin tuskin lukea mittaritaulusta korkeuden, 3 000 metriä, kun jo syöksyimme alaspäin. Olin pelkkää tunnetta päästä jalkoihin; en nähnyt mitään. Vastustamaton voima pusersi minut kiinni lentäjän selkään, jokin hirmuinen paino tuntui puristavan rintakehääni. En tajunnut, millä hetkellä pommit irtautuivat säiliöstä, mutta sitten puhkesi konekivääri rätkyttämään, ja ohjaamo täyttyi sakeasta kordiitin savusta. Paino kirposi rinnaltani, kun aloimme taas nousta, ja sitten vajosikin vatsani; se putosi pyöriskellen kuin mikäkin itsemurhaaja alas maata kohti, jonka olimme jättäneet selkämme taakse. Neljäksikymmeneksi sekunniksi Pyle oli hävinnyt maailmastani; yksinäisyyttäkään ei enää ollut. Kohotessamme loivissa kaarteissa korkeammalle näin sivuikkunasta savupatsaiden osoittelevan minua sormel-laan. Toisen syöksyn kynnyksellä minut valtasi pelko — nöyryytyksen pelko, pelkäsin oksentavani lentäjän niskaan, pelkäsin, etteivät vanhenevat keuhkoni kestäisi painetta. Kymmenennen syöksyn jälkeen tunsin enää ärtymystä — tätä touhua oli kestänyt liian kauan, oli aika palata kotiin. Ja taas me ammahdimme jyrkästi ylös pois konekiväärien ulottuvilta ja kaarsimme sivuun, ja savu osoitteli meitä. Kylä oli keskellä vuorten kehää. Meidän oli joka kerran lennettävä samaa reittiä, tultava

saman solan lävitse. Emme voineet yhtään vaihdella hyökkäämistapaamme. Kun sitten teimme neljättätoista syöksyämme, minä nöyryytyksen pelosta vapautuneena mietin: ”Yksi ainoa tarkasti tähdätty kk tekee meistä selvän.” Nostimme taas nokkamme ylös turvalliseen ilmaan — vietminhiläisillä ei kukaties ollut edes kk:ta. Tämä neljänsikymmenen minuutin partiolento oli tun-tunut ikuisuudelta, mutta eipähän minun ollut sen aika-na tarvinnut kärsiä omien murheitteni kidutusta. Aurin-ko oli alkanut laskea meidän vihdoin kääntyessämme kotia kohti: maantieteilijän etsikkohetki oli ohi — Musta joki ei enää ollut musta, ja Punaisen joen pinta oli kullankarvainen.

Painuimme taas alemmas, kiidimme pahkuraisten ja ammusten kyntämien metsien yltä joelle päin, lensimme vaakasuurasti yli hoitamattomien riisipeltojen ja suun-tasimme kurssimme kohti keltaisella virralla lipuvaa pientä sampaania kuin mikäkin ammus. Kk räiskäytti ilmaan yhden ainoan savujuovan, ja sampaani räjähti kipinäryöpyksi: emme jääneet katsomaan, kuinka uh-rimme kamppailivat hengestään, vaan nousimme ylem-mäs ja jatkoimme kotimatkaamme. Ajattelin samoin kuin nähdessäni kuolleen lapsen Phat Diemissä: ”Inhoan sotaa.” Tuo äskeinen sattumanvarainen saaliin valinta oli tuntunut jollakin tavoin kauhistavalta: sattumalta olimme osuneet lentämään ohi, yksi ainoa sarja oli riit-tänyt, ei ollut ketään, joka olisi kyennyt vastaamaan tuleemme, ja sitten taas olimme poissa — lisättyämme maailman vainajien luetteloon oman pienen numeromme.

Panin sankakuulokkeet korvilleni, sillä kapteeni Trouin näkyi haluavan puhua kanssani. Hän virkkoi:

— Teemme pikku mutkan. Auringonlasku on *calcai-*

rella suurenmoinen. Sitä teidän ei sovi jättää näkemättä, hän lisäsi ystävällisesti kuin isäntä, joka esittelee vieraalleen maatilansa ihanuuksia. Niin me sitten Baie d'Alongin yläpuolella ajoimme auringonlaskua takaa satakuusikymmentä kilometriä. Kypärin kattamat sotilaan kasvot katsoivat haikeina alas kullanhoitoisiin rotkoihin, jotka kiemurtelivat mahtavien, hohkaisten kivi-kyttyröiden ja kaarimuodostelmien lomassa ja murhan haavat hyytyivät.

(5)

Kapteeni Trouin halusi väen väkisin kestitä minua sinä iltana oopiumiluolassa, vaikka ei itse polttanutkaan. Hän sanoi pitävänsä oopiumin tuoksusta; hän piti levollisesta iltapuhteesta, mutta sen täydemmin miehen ei hänen ammatissaan sopinut rentoutua. Jotkut upseerit kyllä polttivat, mutta he olivatkin maajoukkojen miehiä — Trouin tarvitsi kaiken mahdollisen yöunen. Loikoilimme pienessä pilttuussa keskellä pitkää pilttuiden riviä, joka muistutti asuntolakoulun makuusalia, ja kiinalainen isäntä täytti piippuni omin käsin. Phuongin lähdön jälkeen en ollut polttanut kertaakaan. Käytävän vastakkaisella puolella makasi kiemurassa joku *métisse*, puoliverinen tyttö; selaili kiiltävälehtistä naisten lehtä piipunjälkeisen raukeuden tunnelmissaan, ja hänen naapuripilttuussaan piti kaksi keski-ikäistä kiinalaista liikeneuvottelua. He ryypiskelivät teetä ja olivat sysänneet piippunsa sivuun. Kysyin:

— Tuosta tämäniltaisesta sampanista puhuakseni — oliko se luvattomilla asioilla?

— Ken tietää? Trouin vastasi. — Olemme saaneet käs-kyn tulittaa kaikkea, minkä tällä jokivyohykkeellä saamme silmiimme.

Poltin paraikaa ensimmäistä piipullistani. Yritin olla muistelematta kaikkia niitä, jotka olin kotona polttanut. Trouin pitkitti puhettaan:

— Tämä, minkä tänä iltana teimme, ei ole pahinta minunlaiselleni miehelle. Meidät olisi hyvin voinut ampua alas, kun kiertelimme kylän yllä. Olimme yhtä suuressa vaarassa kuin vihamies. Mutta napalm-pommit ovat liikaa — ne pudotetaan yhdeksänsadan metrin korkeudesta — täydestä turvasta.

Hän teki toivottoman eleen ja jatkoi:

— Näen metsän syttyvän palamaan. Herra yksin tietää, mitä näkisin maan pinnalla. Piru parat palavat elävältä, tuli hyökyy heidän ylitseen kuin tulva. Tuli kastaa heidät kauttaaltaan.

Suuttumus ymmärtämätöntä maailmaa kohtaan puhui hänen äänestään:

— En käy mitään siirtomaasotaa. Ette kai luule, että ajan näillä tällaisilla teoillani Terre Rougen maatilanomistajan asiaa? Mieluummin toimittaisin itseni sota-oikeuteen. Me sodimme kaikki sotanne, ja te sälytätte syyn niskoillemme.

— Jopa sampaninkin, panin väliin.

— Niin, sampanin myös, hän myönsi ja katsoi, kuinka ojensin käteni ottaakseni vastaan toisen piipun. — Kadehdin teiltä tätä pakenemisen keinoanne.

— Mistä tiedätte, mitä minä pakenen? En ainakaan sotaa. Se ei liikuta minua. En ole sotkenut itseäni siihen.

— Sotkeudutte joka ainoa joskus. Jonakin kauniina päivänä.

— Minäpä en.
— Näytte yhä ontuvan.
— Heillä oli täysi oikeus ampua minua, mutta he eivät sitä tehneet. He olivat tulleet hajottamaan tornia. On aina viisainta pysytellä loitolla hävitysryhmistä. Jopa Piccadillylläkin.

— Jonakin päivänä sattuu jotakin. Valitsette oman leirinne.

— En valitse. Palaan Englantiin.

— Tuo valokuva, jonka kerran näytitte...

— Sekö — sen olen repinyt. Hän jätti minut.

— Valitan.

— Maailman menoa vain. Itse jättää ensin ja sitten kääntyvät tuulet. Panee melkein uskomaan oikeuden toteutumiseen.

— Minä uskon siihen. Kun pudotin ensimmäisen napalm-pommini, mietin: tämä on synnyinkyläni. Täällä asuu isäni vanha ystävä, monsieur Dubois. Leipuri — pidin hänestä lapsena paljon — juoksee tuolla alhaalla liekeissä, jotka pudotin. Vichyn miehet eivät pommitaneet omaa maataan. Tunsin olevani heitä huonompi.

— Mutta jatkatte silti.

— Haihtuvia tunnelmia, joita vain napalm herättää. Muulloin aina kuvittelen puolustavani Eurooppaa. Ja tiedättekö mitä? Vastapuoli — sekin tekee yhtä ja toista kammottavaa. Kun vietminhiläiset vuonna 1946 karkotettiin Hanoista, he jättivät hirmuisia muistoja omien kansalaistensa keskuuteen — ihmisiä, joiden luulivat auttaneen meitä. Ruumishuoneessa makasi muuan tyttö — häneltä ei ollut tyydytty leikkaamaan rintoja, vaan hänen rakastajansakin oli silvottu ja sitten oli työnnetty tämän...

— Siitä syystä juuri en haluakaan sotkeutua tähän sotaan.

— Sitä asiaa eivät ratkaise järki ja oikeudentunto. Sotkeudumme tunnekuohun hetkellä mukaan kaikki emmekä sen jälkeen enää pääse vetäytymään pois. Sota ja rakkaus — niitä on aina verrattu toisiinsa.

Hän katsahti murheellisesti käytävän vastakkaiselle puolelle, missä *métisse* retkotti pitkällään suuren tilapäisrauhansa vallassa. Hän virkkoi:

— Muuta en toivoisikaan. Tuon tytön sotkivat mukaan hänen vanhempansa — millainen tulevaisuus häntä odottaa kaupungin kerran kukistuessa? Ranska on hänelle vain puolittainen koti...

— Kukistuuko tämä?

— Olette lehtimies. Tiedätte paremmin kuin minä, ettei meillä ole voiton mahdollisuutta. Tiedätte hyvin, että Hanoin tie miinoitetaan ja katkaistaan joka ainoa yö. Tiedätte, että me menetämme joka vuosi yhden kursillisen St. Cyrin upseereja. Vuonna 1950 olimme häviämäsillämme sodan. De Lattre on luvannut meille armon aikaa kaksi vuotta — ei enempää. Mutta olemme ammatilaisia: meidän täytyy taistella, kunnes poliitikot käskivät meidän lopettaa. Kokoontuvat luultavasti pitämään konferenssia ja suostuvat rauhaan, jollaisen olisimme voineet saada jo alun alkaen. Näin he tekevät tyhjiksi kaikki menneet vuodet.

Jonkinmoinen ammattiraakuuden ilme oli hänen rumalla naamallaan, joka ennen syöksyä oli vilkuttanut minulle silmää; se muistutti lasten paperista peikko-naamaria, ja hänen silmänsä tuntuivat kurkistelevan ulos paperiin puhkaistuista rei'istä.

— Sitä järjetöntä tyhjiyttä ette ymmärtäisi Fowler. Ette ole meikäläisiä.

— Tässä maailmassa tapahtuu yhtä ja toista muuta-kin, joka tekee menneet vuodet tyhjiksi.

Hän laski kätensä polvelleni oudosti ja suojelevasti ikään kuin olisi ollut minua vanhempi mies.

— Ottakaa mukaanne tuo tyttö, hän neuvoi. — Parempaa kuin piippu.

— Mistä tiedätte, että hän tulisi mukaani?

— Olen maannut hänen kanssaan — luutnantti Perrin myös. Viisisataa piasteria.

— Kallista.

— Tulisi ehkä kolmellakin sadalla, mutta näissä oloissa ei viitsi tinkiä.

Hänen neuvonsa ei kuitenkaan osoittautunut hyväksi. Miehen ruumis tekee vain sen, mihin pystyy, ja muistot olivat kohmettaneet minun ruumiini. Voi hyvinkin olla, että käteni sinä yönä hivelivät tavallista kauniimpaa ruumista, mutta pelkkä kauneus ei meitä vangitse valtoihinsa. Hän käytti tuttua hajuvettä, ja äkkiä, yhtymisen hetkellä, osoittautui menettämäni haamu voimakkaamaksi kuin tämä minun nautittavakseni ojentautunut ruumis. Erkanin siitä ja käännyn selälleni, ja himo valui minusta tyhjiin.

— Anteeksi, äännähdin ja lisäsin sitten: — En ymmärrä, mikä minua vaivaa.

Tyttö vastasi perin suloisesti, käsittäen minut täysin väärin:

— Alkää välittäkö. Näin käy usein. Oopiumin syytä se on.

— Niin on, vastasin — oopiumin syytä.

Ja toivoin totisesti, että niin olisi ollut.

Paluu Saigoniin tuntui oudolta, sillä ensimmäisen kerran minua ei ollut vastassa kukaan. Lentokentälle laskeuduttuani toivoin, että voisin ajattaa taksin johonkin muuhun paikkaan kuin Rue Catinatille. Mietin: "Onkohan tuska hiukan lievempi kuin lähtiessäni?" ja yritin uskotella itselleni tuon olevan totta. Kun sitten pääsin porrastasanteelleni, näin oveni olevan auki, ja heti kuristi järjetön toivo kurkkuani. Kävelin hyvin hitaasti ovea kohti, sillä ovelle saakka pysyisi toivo hengissä. Kuulin tuolin narisevan ja saatoin ovelle tultuani nähdä kengät, mutta naisen kengät ne eivät olleet. Työnnyin riuskasti sisään. Pyle kohotti painavan ruhonsa Phuongin lempituolista. Hän virkkoi:

— Terve, Thomas.

— Terve, Pyle. Kuinka pääsit sisään.

— Tapasin Dominguezin. Hän oli tuomassa sinulle postia. Arvelin, että meidän olisi helpointa jutella täällä.

— Mistä aiheesta?

Pyle liikautti kättään avuttomasti kuin koulujuhlien pääpuhujaksi komennettu poika, joka ei löydä aika-ihmismäisiä sanoja.

— Olet kaiketi ollut matkoilla?

— Olen. Entä sinä?

— No, minäkin olen kierrellyt siellä täällä.

— Yhäkö leikit muoveillasi?

Pyle virnisti kiusaantuneesti. Hän sanoi:

— Kirjeesi odottavat tuolla.

Heti ensi silmäyksellä näin, ettei yksikään niistä kiinnostaisi minua tällä haavaa: yksi oli toimitukseltani Lontoosta, pari kolme näkyi sisältävän laskuja ja yhden oli lähettänyt pankkini. Kysyin:

— Mitä Phuongille kuuluu?

Pylen kasvot syttyivät konemaisesti kuin lelu, joka tottelee määrättyä ääntä.

— Phuong voi erinomaisesti, hän vastasi ja puristi sitten huulensa tiukasti umpeen ikään kuin olisi tullut puhuneeksi liikaa.

— Paina puuta, Pyle, kehotin. — Suo anteeksi, että välillä vilkaisen tätä. Tämä kirje on toimitukseltani.

Avasin kuoren. Epäotollisella hetkellä osaavat totisesti yllätykset tulla. Päätoimittaja kirjoitti harkinneensa viime kirjettäni toistamiseen ja päättäneensä suostua ehdotukseeni — olihan Indokiinan tilanne kovin sekava kenraali de Lattren kuoltua ja ranskalaisten peräydyttyä Hoa Binhistä. Hän oli nimittänyt ulkomaanosastolle väliaikaisen päällikön ja toivoi minun pysyvän Indokiinassa vielä vähintään vuoden. ”Pidämme tuolinne lämpimänä”, hän kirjoitti tietämättä tarkoituksistani mitään. Hän luuli minun ajattelevan työtäni ja lehden parasta.

Istuuduin vastapäätä Pyleä ja luin tämän liian myöhään tulleen kirjeen toiseen kertaan. Minua vavahdutti hetkellinen riemu kuin heräävää ihmistä, joka ei heti havahtumisensa hetkellä muista todellisuutta.

— Huonoja uutisiako? Pyle uteli.

— Ei.

Itseleni sanoin, ettei tästä missään tapauksessa olisi ollut iloa: vuoden lykkäys ei vedä vertoja avioliitolle.

— Onko teidät jo vihitty? kysyin.

— Ei ole, Pyle vastasi ja punastui — hän oli herkkä poika punastumaan. — Toivon totta puhuen, että saan ylimääräisen loman. Silloin voisimme vihityttää itsemme kotona — säädyllisesti.

— Onko naimisiinmeno säädyllisempää kotona kuin muualla?

— No kas, ajattelin vain — sinulle on vaikea puhua näistä asioista, kun olet noin peijakkaan kyyneellinen, Thomas, mutta pitäisin sitä jonkinmoisena arvonannon eleenä. Isäni ja äitini olisivat häissä — Phuong tulisi niin sanoakseni perheenjäseneksi. Tärkeä juttu, kun ottaa lukuun menneisyyden.

— Minkä menneisyyden?

— Tiedät kyllä, mitä tarkoitan. En tahtois jättää häntä sinne kantamaan mitään tahraa...

— Jättäisitkö hänet Amerikkaan?

— Kyllä kai. Äitini on suurenmoinen nainen — hän kuljettelisi Phuongia seurapiireissä, esittelisi hänet sikäläisille — sovittaisi hänet puitteisiin, käsitähän? Hän auttaisi Phuongia luomaan minulle kodin.

En oikein tiennyt, olisinko säälinyt Phuongia vai en — hän tosin oli hartaasti kaivannut päästä näkemään pilvenpiirtäjiä ja Vapauden patsasta, mutta muusta kaikesta hänellä ei ollut pahasti minkäänmoista käsitystä, professori ja rouva Pylestä, naisten lounaskerhoista — opetettaisiinkohan hänelle canastaakin? Muistelin, kuinka viehättävästi hän oli kahdeksantoistavuotiailla jaloillaan ja valkoisessa puvussaan tanssinut Grand Mondessa

ensitapaamisemme iltana ja mietin, millainen hän oli ollut tinkiessään kuukausi sitten lihan hinnasta Boulevard de la Sommen lihakaupoissa. Mieltäisiikö hän Uuden Englannin kirjaviiniin, siisteihin pikku sekatarvarapoteihin, joissa sellerikin myydään selofaniin pakattuna? Ehkä hyvinkin mieltäisi. Mistä minä sen tiesin? Oudolta kuulosti, mutta kuulin kuitenkin sanovani niinkuin Pyle olisi saattanut sanoa kuukautta varhemmin:

— Pitele häntä varovasti, Pyle. Älä kiirehdi liikaa. Hän haavoittuu yhtä herkästi kuin sinä ja minä.

— Tietysti pitelen, totta kai, Thomas.

— Hän näyttää kovin pieneltä ja hauraalta ja toiseltaiselta kuin omat naiseemme, mutta älä erehdy pitämään häntä — koristekapineena.

— Tiedätkö mitä, Thomas — kumma juttu tosiaan, kuinka yllättävästi ihminen joskus erehtyy odotuksissaan. Pelkäsin tätä tapaamistamme. Odotin, että olisit kovapintaisempi.

— Minulla oli pohjoisessa ajattelemisen aikaa. Siellä oli muuan nainen — tajusin kai saman kuin sinä porttolassa. On itse asiassa hyväkin, että Phuong lähti mukaasi. Jonakin päivänä ehkä olisin jättänyt hänet tänne jonkun Grangerin kaltaisen tyyppin armoille. ”Hiukan narttua.”

— Voimmeko siis olla ystäviä, Thomas?

— Voimme, tietysti. Phuongia en silti mielelläni tapaisi. Täällä on muutoinkin liikaa hänen muistojaan. Minun on etsittävä itselleni toinen asunto — kunhan kerkiän.

Pyle ojensi jalkansa suoriksi ja nousi tuoliiltaan.

— Olen oikein iloinen, Thomas. En osaa sanoa kuvata, kuinka iloinen. Tiedän sanoneeni tämän saman jo

ennen, mutta olisin kuitenkin toivonut, ettet kyseessä olisi ollut sinä, vaan joku muu.

— Hyvä on, että veit hänet, Pyle.

Keskustelumme ei ollut sujunut niiden nuottien mukaan, joita olin edeltä käsin kaavaillut: äskeiset sanani ehkä olivat muovautuneet joissakin syvissä tajunnan kerroksissa, pinnallisten ja raivontäyteisten aikeitteni alla. Sillä aikaa kun olin kiukkuisena suominut hänen viattomuuttaan, oli joku sisäinen tuomari ratkaissut jutun hänen hyväkseen, oli punninnut vaa'assaan vastakain hänen ihanteellisuuttaan, hänen puolikipsiä, York Hardingin teoksista noukittuja aatteitaan ja minun kynnillisyyttäni. Niinpä niin, tosiasiat olivat minulla oikein, mutta eikö hänkin ollut oikeassa ollessaan noin nuori ja harhakuvitelmien villitsemä, ja eikö hän lopultakin ollut otollisempi elämänkumppani tyttölapselle kuin minä?

Löimme välinpitämättömästi kättä, mutta jokin epä määräinen pelko pakotti minut lähtemään hänen jälkeensä portaiden päähän ja kutsumaan häntä. Niissä sisäisissä oikeussaleissamme, missä todelliset päätöksemme tehdään, meillä kukaties on tuomarin lisäksi myös profeetta.

— Pyle, älä luota liikaa York Hardingiin.

Pyle tuijotti toiselta porrastasanteelta ylös minuun.

— Me vanhat siirtomaakansat, Pyle, olemme oppineet tuntemaan joukon realiteettejakin ja tiedämme, ettei tulitikuilla sovi leikkiä. Kenraali Thé on pelkkä rosvo, jolla on koplakunnassaan muutama tuhat miestä: hän ei edusta kansallista demokratiaa.

Tuntui aivan siltä kuin Pyle olisi tirkistänyt minuun postiluukusta nähdäkseen, kuka oven takana oli. Sitten

hän päästi läpän putoamaan ja sulki epämiellyttävän tunkeilijan ulos. Hänen silmänsä olivat piilossa minulta.

— En ymmärrä, mihin tähtäät, Thomas.

— Puhun polkupyöräpommeista. Hyvä vitsi sinänsä, vaikka yksi mies menettikin niiden takia jalkansa. Mutta, Pyle, Thén kaltaisiin miehiin ei voi luottaa. Eivät he pelasta itää kommunismilta. Me tunnemme heidän tyyppinsä.

— Me?

— Vanhat siirtomaakansat.

— Luulin, ettet lukeudu mihinkään leiriin.

— En lukeudukaan, Pyle, mutta jos jonkun teistä välttämättä täytyy sotkea asiat, jätä se Joen huoleksi. Matkusta kotiin Phuongin kanssa. Heitä mielestäsi koko Kolmas mahti.

— Annan tietysti aina arvoa neuvoillesi, Thomas, Pyle vastasi muodollisesti. — No niin, tavataan taas.

— Niinpä kai.

(2)

Viikot vierähtelivät, mutta syystä tai toisesta en vieläkään ollut etsinyt itselleni uutta asuntoa. Ajan puute ei minua siitä estänyt. Sodan jokavuotinen kriisivaihe oli taas mennyt ohi: pohjoisessa vallitsi helteinen ja vetinen *crachin*, ranskalaiset olivat poissa Hoa Binhistä, Tonkinin riisitaistelut olivat tauonneet, samoin oli käynyt Laosin oopiumisodan. Dominguez kykeni helposti hoitelemaan koko etelän. Lopulta sentään raahauduin katsoomaan muuatta huoneistoa, joka sijaitisi Rue Catinatin tuonpuoleisessa päässä Continentalin takana uuden-

aikaisessa talossa (Pariisin maailmannäyttely 1934?); siellä oli majoillut muuan kuminviljelijä, joka pian palasi kotiin Ranskaan. Hän halusi myydä huoneistonsa kimssuineen kamssuineen — olen aina ihmetellyt, mitä kimssut mahtavat olla — kamssujen joukossa joka tapauksessa oli suuri määrä etsauksia, ranskalaisen salonkikoulun aikaansaannoksia vuosilta 1880—1900. Suurin yhteinen tekijä niissä oli isorintainen naisihminen kummallisine kampauksineen, nainen, jonka harsomainen vaatetus jostakin selittämättömästä syystä aina paljasti ison halkinaisen peräpuolen ja piilotti varsinaisen taistelutanteren. Kylpyhuoneessaan viljelijällä oli hie-man uskaliaampia Ropsin jäljennöksiä.

— Harrastatte taidetta näemmä, huomautin, ja viljelijä virnisteli minulle muikeasti kuin olisimme olleet salaliittolaisia. Hän oli lihava mies; viikset olivat pienet ja mustat ja tukkaa oli liian vähän.

— Parhaat tauluni ovat Pariisissa, hän vastasi.

Olohuoneessa oli omituinen ja korkea, alastoman naisen muotoinen tuhkakuppi: naisen hiukset kovertuivat kulhoksi. Lisäksi siellä oli alastomia, tiikeriä halailevia posliinittyttöjä ja yksi muita merkillisempi posliinipattas, pyöräilijätär, jonka yläruumis oli paljaana vyötäisiä myöten. Makuuhuoneessa, vastapäätä valtavan isoa vuodetta, oli suuri lakattu öljymaalauk, joka kuvasi kahta sylitysten nukkuvaa tyttölästä. Tiedustelin, paljonko huoneisto maksaisi ilman taidekokoelmaa, mutta viljelijä ei suostunut myymään niitä erikseen.

— Ette siis ole kokoilija? hän kysyi.

— En voi sanoa olevani.

— Minulla on muutama kirja, jonka antaisin kaupan-

päällisiksi, vaikka olinkin alun perin aikonut viedä ne kotiin Ranskaan, hän yllytti.

Hän avasi lukitun lasiovisen kirjakaappinsa ja näytti minulle kirjastonsa — kalliita kuvitettuja 'Aphroditen' ja 'Nanan' laitoksia, 'La Garçonne' ja myös useita Paul de Kockin teoksia. Teki mieleni kysäistä, myisikö hän ehkä itsensäkin tämän kokoelman mukana: hänhän oli osa siitä, hän oli peräisin samalta aikakaudelta. Hän huomautti:

— Kun miehen on pakko elää yksin tropiikissa, on tällaisesta kokoelmasta paljon seuraa.

— Epäilen vahvasti, antaisiko lehteni minun ostaa taidekokoelmaa.

— Ei sitä tietystikään kuittiin pantaisi, viljelijä ehätti rauhoittamaan.

Onni, ettei Pyle ollut tavannut häntä: olisi vielä voinut lainata tältä otukselta naaman kuvitellulle 'vanhalle kolonialistilleen', joka jo muutoinkin oli tarpeeksi inhottava. Kello oli lähes puoli kaksitoista, kun lopulta pääsin eroon viljelijästä, ja sitten kävelin Pavilloniin saakka juodakseni pullon jääkylmää olutta. Pavillon oli eurooppalaisten ja amerikkalaisten naisten kahvinjuonti-paikka, ja olin varma, etten tapaisi siellä Phuongia. Tiesin totta puhuen tarkasti, missä hän tällä haavaa oli — hän ei ollut niitä tyttöjä, jotka helposti luopuvat tottumuksistaan. Tämän tietäessäni olin viljelijän asunnosta lähdettyäni mennyt kadun vastakkaiselle puolelle välttääkseni maitobaaria, minne Phuong joka päivä tällä kellonlyömällä meni juomaan jääsuklaata. Naapuripöydässäni Pavillonissa istui kaksi amerikkalaisneitosta lusi-koimassa jäätelöannostaan; he jaksoivat pysyä siisteinä

ja puhtaina tässä helteessäkin. Kummankin vasemmalla olalla riippui olkalaukku: laukut olivat täsmälleen samanlaisia, molemmissa oli messinkinen kotkan muotoinen solki. Samanlaiset olivat myös heidän säärensä, pitkät ja hoikat ja samanlainen, hieman pysty nenäkin heillä oli. He ahmivat jäätelöään keskittyneesti kuin olisivat tehneet kemian koetta yliopiston laboratoriossa. Aprikoin, olivatko he ehkä Pylon ammattitovereita: he olivat viehättäviä, ja olisin halunnut lähettää heidätkin kotiin. He tekivät selvän jäätelöstään ja toinen heistä vilkaisi kelloonsa.

— Viisainta painella takaisin, hän sanoi — varmuuden vuoksi.

Mietin laiskasti itsekseeni, mihin kohtaukseen he olivat menossa.

— Warren sanoi, ettemme saa viipyä kauemmin kuin kahtakymmentäviittä yli yhteentoista.

— Kello on enemmän jo.

— Olisi jännää jäädä. En yhtään tiedä, mistä on kysymys, tiedätkö sinä?

— En oikeastaan tiedä, mutta Warren varoitti meitä viipymästä.

— Tuleekohan mielenosoitus, mitä luulet?

— Olen saanut tarpeekseni mielenosoituksista, vastasi toinen kyllästyneesti kuin mikäkin turisti, joka on kuolemukseen väsynyt kirkkoihin. Hän nousi ja pani pöydälle maksun jäätelöstä. Ennen kuin lähti hän silmäili ympärilleen pitkin kahvilaa, ja seinäpeilit näyttivät hänen sivukuvansa kaikista mahdollisista pisamaisista näkökulmista. Kahvilassa olimme jäljellä enää minä ja homssuinen keski-ikäinen ranskatari, joka huolellisesti

ja turhaan maalasi kasvojaan. Nuo kaksi äsken lähtenyttä eivät tarvinneet sotamaalausta; sipaisu huulipui-kolla, huitaisu kammalla riitti. Toisen tytön katse oli viivähtänyt minussa hetken — noin ei katsonut nainen, vaan ylen suorasukainen mies. Tuntui siltä kuin hän olisi harkinnut jotakin. Sitten hän oli äkkiä käännähtänyt kumppaniaan kohti. "Parasta pitää kiirettä." Olin hajamielisesti katsellut heitä heidän mennessään rinnakain ulos auringon pirstomalle kadulle. Oli mahdotonta kuvitella kummankaan heistä koskaan lankeavan rietaiden intohimojen uhriksi: he eivät olleet kotoisin ryp-pyisten lakanoiden ja sukupuolisen hien maailmasta. Ottivatkohan he hienpoistoaineet mukaansa vuoteeseen? Tunsin hetken ajan kahdehtivani heidän steriloitua maailmaansa, joka oli aivan erilainen kuin tämä minun asumani —

— joka yhtäkkiä ja selittämättömästi sälähti sirpa-leiksi. Kaksi seinäpeiliä ammahti minua kohden, mutta rojahti puolimatassa alas lattialle. Homssuinen ranskatar kyyhötti polvillaan keskellä rikkinäisten tuolien ja pöytien röykkiötä. Huomasin, että hänen kauneusvälinelaukkunsa oli avoimena ja eheänä sylissäni. Minä, merkillistä kylläkin, istuin entisellä paikallani, vaikka pöytäni olikin lennähtänyt ranskataria ympäröivään ro-jukasaan. Ravintolan täytti merkillinen ääni, joka toi mieleeni puutarhan: suihkukaivon solinaa se selvästikin oli. Kun sitten katsahdin baaritiskiin päin, näin rikkinäisten pullorivien valuttavan sisältöään lattialle moni-värisiksi virraksi — portviinin punaisuutta, cointreaun oranssinväriä, chartreusen vihreyttä, pastisin sameaa keltaa. Ranskatar kohottautui kantapäittänsä varaan ja katseli tyynesti ympärilleen etsiskellen laukkuaan. Vein

sen hänelle, ja hän kiitti minua muodollisesti ja koh-teliaasti nousematta lattialta. Totesin, että minun oli vaikea kuulla hänen sanojaan. Räjähdyks oli tapahtunut niin lähellä, etteivät korvani vielä olleet ehtineet toipua paineaallon humahduksesta.

Tuumiskelin hiukan harmistuneesti: "Jo toinen pikku pila plastikeilla — mitähän herra Heng toivoo minun tästä kirjoittavan?" Mutta kun sitten tulin ulos Place Garnierille, näin paksut savupilvet ja ymmärsin, ettei enää ollut kysymys pilanteosta. Savu pölyysi autoista, jotka paloivat pysäköintipaikalla kansallisteatterin edes-sä; auton sirpaleita oli lennähdellyt pitkin toria joka puolelle ja pienen puistontäplän laidalla makasi jalaton, nytkähtelevä mies. Väkeä tulvi torille Rue Catinatilta, Boulevard Bonnardilta. Poliisiautojen sireenit sekä ambulanssien ja paloautojen kellot tunkeutuivat ummessa oleviin korviini kuin verhon takaa. Olin hetkeksi unoh-tanut, että Phuong todennäköisesti oli istunut maitobaa-rissa torin vastakkaisella laidalla. Savupilvi oli tiellä, enkä kyennyt näkemään sen lävitse.

Rupesin astelemaan toria kohden, mutta poliisi pysäytti minut. Konstaapelit olivat asettuneet ketjuksi kulmauk-seen estääkseen torilla olevaa väkijoukkoa tihenemästä, ja paikalle alkoi jo ilmestyä paareja. Pyysin edessäni seisovalta poliisilta rukoilevasti:

— Päästäkää minut torin halki. Muuan ystäväni . . .

— Peräytykää, poliisi komensi. — Täällä on ystäviä joka ainoalla.

Hän siirtyi sivuun päästääkseen ohii papin, ja minä yritin livahtaa torille papin jäljessä, mutta poliisi riuhtaisi minut takaisin. Sanoin: "Olen lehtimies" ja kaive-

lin lompakkoani, missä lehtimieskorttini oli, mutta en löytänyt lompakkoa mistään: olinkohan mahtanut jättää sen kotiin? Pyysin: "Sanokaa ainakin, kuinka maitobaarin on käynyt." Savu alkoi ohentua, ja yritin teroittaa näköäni, mutta väkijoukko oli liian taaja: en nähnyt mitään. Poliisi vastasi minulle jotakin, mutta en kuullut mitään.

— Mitä sanoitte?

— En tiedä maitobaarista mitään. Peräytykää. Suljette tien paareilta.

Olinko ehkä pudottanut lompakkoni Pavilloniin? Käännyin mennäkseni takaisin sinne, mutta selkäni takana seisoi Pyle. Hän huudahti:

— Thomas!

— Pyle, minä sanoin — kaiva, Herran tähden, esille diplomaattipassisi. Meidän täytyy päästä yli. Phuong on maitobaarissa.

— Ei, ei, Pyle hoki.

— Onpa, Pyle. Hän menee sinne joka päivä puoli kahdeltatoista. Meidän täytyy löytää hänet.

— Ei hän ole siellä, Thomas.

— Mistä tiedät? Missä korttisi on?

— Varoitin häntä menemästä.

Käännyin takaisin poliisiin päin. Aioin sinkauttaa miehen sivuun ja rynnätä torin yli — hän voisi ampua, mutta viis minä siitä. Sitten tunkeutui tajuntaani tuo "varoitin" sana. Tartuin Pylon käsivarteen.

— Varoitit? toistin. — Mitä tarkoitat?

— Käskin hänen pysytellä sisällä tämän päivän.

Palaset eheytyivät kuvioiksi mielessäni.

— Entä Warren? minä kysyin. — Kuka on Warren? Hän varoitti tyttöjä.

— Nyt en ymmärrä.

— Yhtään amerikkalaista ei saa uhrata, eihän?

Ambulanssi työntyi väkisin torille Rue Catinatilta käsin, ja poliisi, joka oli pysäyttänyt minut, väistyi syrjään päästääkseen sen ohi. Ketjun seuraava konstaapeli kävi sanasotaa jonkun kanssa. Lykkäsin Pylon edelläni torille ennen kuin kukaan ennätti estää meitä.

Olimme keskellä surijoiden seurakuntaa. Poliisi kyllä pystyi sulkemaan tien uusilta tulokkailta, mutta ei kyennyt tyhjentämään toria eloonjääneestä yleisöstä ja niistä muista, jotka heti räjähdysten jälkeen olivat sinne rynnänneet. Lääkäreillä oli niin paljon puuhaa, etteivät he ehtineet kiinnittää huomiotaan vainajiin, ja niin jäivät vainajat omistajiensa huostaan — vainajan näet voi omistaa samalla lailla kuin tuolin. Joku nainen istui maassa ja piteli lapsensa jäännöksiä sylissään; jonkinmoinen häveliäisyyden tunne oli pannut hänet peittämään ne olkisella talonpoikaishatullaan. Hän istui vaiti ja liikahtamatta: syvimmän vaikutuksen minuun tekikin juuri tämä torilla vallitseva äänettömyys. Tori muistutti kirkkoa, jossa kerran olin käväissyt messun aikaan — ääntä pitivät vain virkaansa toimittavat miehet, ellei ottanut lukuun muutamaa eurooppalaista, joka siellä täällä itki ja anoi ja sulki taas suunsa ikäänkuin idän vaatimattomuus, pitkämielisyys ja säädyllisyys olisi saanut hänet häpeämään omaa käytöstään. Puiston laidalla lojuva jalaton torso yhä edelleenkin nytkähteli kuin kana, jonka pää on isketty poikki. Hän oli paidastaan päätellen riksan-kuljettaja.

— Kamalaa, Pyle laushti. Hän katseli kenkiinsä tarttunutta märkyyttä ja kysyi pahoinvoivasti: — Mitä tuo on?

— Verta, vastasin. — Etkö ole sitä ennen nähnyt? Pyle virkkoi:

— Täytyy puhdistuttaa tuo ennen kuin menen lähettämään luokse.

En usko hänen tietäneen, mitä puhui. Nyt hän ensimmäisen kerran näki todellista sotaa: Phat Diemiin hän oli melonut jonkinmoisessa koulupoikamaisessa haavemaailmassa eläen, eikä hänen mielestään sitä paitsi sotilaista ollut väliä.

— Nyt näet, mitä voi tapahtua, kun tynnyrillinen Diolactonia joutuu väriin käsiin, sanoin hänelle.

Tartuin hänen olkapäähänsä ja pakotin hänet silmäilemään ympärilleen. Jatkoin puhuttani:

— Tällä kellonlyömällä on tori aina täynnä naisia ja lapsia — ostosten aika. Miksi valitsit juuri sen?

Hän vastasi heikosti:

— Täällä piti olla paraati.

— Ja toivoit onnistuvasi nitistämään muutaman evers-tin. Mutta paraatihan peruutettiin eilen.

— En tiennyt sitä.

— Et tiennyt! puuskahdin ja sysäsin hänet verillätäköön, jonka paarit olivat jättäneet jälkeensä — Saisit luvan pysyä paremmin ajan tasalla.

— Olin poissa kaupungista, hän vastasi katsoen alas kenkiinsä. — Tämä olisi pitänyt peruuttaa.

— Ja jättää lystit pitämättä vai? minä kysyin. — Et kai sentään kuvittele, että kenraali Thé luopuisi mielen-

osoituksestaan? Tämä oli parempaa kuin paraati. Sodan aikana ovat naiset ja lapset uutisia — eivät sotilaita. Maaileman lehdistö repäisee sivunsa tämän takia. Olet totisesti nostonut kenraali Thén tapetille, Pyle. Oikea kenkäsi on yltä päältä Kolmannessa mahdissa ja kansallisessa demokratiassa. Lähde kotiin Phuongin luo ja kerro hänelle sankarivainajistasi — hänen kansaansa on muutama tusina vähemmän varjeltavana.

Pieni ja paksu pappi lylleröi ohi kantaen astiaa, jonka oli peittänyt lautasiinalla. Pyle oli pysynyt vaiti pitkän aikaa, eikä minullakaan ollut mitään lisättävää. Olin totta puhuen sanonut jo liikaakin. Pyle oli liidunvalkoinen ja masentuneen näköinen; hän näytti olevan pyörtymäisillään, ja minä mietin itsekseni: "Mitä hyödyttää? Hän pysyy viattomana ikuisesti, eikä viattomia voi syyttää: he ovat syyttömiä aina. Ei voi muuta kuin valvoa heitä tai tuhota heidät. Viattomuus on mielisairautta sekin omalla tavallaan."

Pyle virkkoi:

— Ei tämä voi olla Thén työtä. Ei varmastikaan ole. Joku on petkuttanut häntä, kommunistit ...

Hän oli läpitunkemattomasti haarniskoitunut hyvien tarkoitustensa ja tietämättömyytensä panssariin. Jätin hänet seisomaan torille ja kävelin Rue Catinatia pitkin sinne saakka, missä inhottava vaaleanpunainen katedraali sen katkaisi. Väkeä oli jo alkanut tungeksia kirkkoon: taisi tuntua lohduttavalta, kun saattoi rukoilla vainajia vainajain puolesta.

Minulla päinvastoin kuin näillä muilla, oli syytä kiittolisuuteen, sillä olihan Phuong yhä hengissä. Olihan Phuongia "varoitettu". Mutta en muistanut muuta kuin

torilla lojuneen jalattoman ruhon ja lapsen, joka oli maannut äitinsä sylissä. Heitä ei ollut varoitettu: he eivät olleet tarpeeksi tärkeitä olentoja. Ja vaikka paraati olisi pidettykin, eivätköhän he yhtä kaikki olisi tulleet torille pelkän uteliaisuutensa takia — katselemaan sotilaita ja kuuntelemaan puhujia ja heittelemään kukkia? Sadan kilon pommi ei valikoi uhrejaan. Kuinka monen everstin henki painaa vaa'assa yhtä paljon kuin lapsen tai rikšankuljettajan kuolema — silloin, kun pystytetään kansallisen demokratian rintamaa? Seisautin moottori-pyöräriksän ja käskin kuljettajan kyyditä minut Mython laiturille.

Neljäs osa

Saadakseni Phuongin pois tieltä olin antanut hänelle rahaa ja kehottanut häntä viemään sisarensa elokuviin. Itse läksin päivälliselle Dominguezin kanssa, mutta olin taas kotona ennen Vigotin tuloa — hän saapui täsmälleen klo 22. Hän torjui kohteliaasti ryyppyn — sanoi olevansa liian väsynyt ja pelkäävänsä, että ryyppy nukuttaisi hänet siihen paikkaan. Päivä oli ollut pitkä.

— Murhia ja äkkinäisiä kuolemantapauksia, niinkö?

— Ei, vaan näpistyksiä. Ja muutama itsemurha. Intohimoisia pelureita nämä tšekäläiset, ja hävittyään kaikkensa he tekevät lopun itsestään. En ehkä olisi ruvennut poliisiksi lainkaan, jos olisin tiennyt, kuinka ison osan ajastani joudun viettämään ruumishuoneessa. Nenäni ei siedä ammoniakkin tuoksua. Taidan sittenkin ottaa lasin olutta.

— Minulla ikävä kyllä ei ole jääkaappia.

— Niinkuin ruumishuoneessa. No, tilkka viskiä sitten? Muistin illan, jolloin olin käynyt hänen kanssaan ruumishuoneessa, missä Pylon ruumis oli vedetty esiin hyllystä kuin jääkuutiokulho.

— Ette siis matkusta kotiin? Vigot laushti.

— Olette näemmä ottanut selvää asioista.

— Olen ottanut.

Ojensin hänelle viskilasin, jotta hän näkisi, kuinka rauhallinen olin.

— Sanokaahan Vigot — pyydän hartaasti — sanokaa, miksi epäilette, että minulla on jotakin tekemistä Pylon kuoleman kanssa? Siitäkö syystä, että minulla oli aihetta murhata hänet? Että halusin sillä lailla saada Phuongin takaisin, niinkö? Vai kuvitteletteko kukaties, että halusin kostaa Pylelle?

— En. Niin typerä en ole. Ei kukaan ota kirjaa muistoksi vihamichestään. Tuolla se on, hyllyllänne. 'Lännen osa'. Kuka on tämä York Harding?

— Etsimänne mies, Vigot. Hän juuri otti Pylon hengiltä — pitkällä tähtäimellä.

— Nyt en ymmärrä.

— Hän on jonkinmoinen yläluokan lehtimies — hänenlaisiaan sanotaan diplomaattisiksi kirjeenvaihtajiksi. Saa päähänsä jonkin idean ja muuttaa kaiken muun sen mukaiseksi. Tänne tullessaan Pyle oli kurkkuaan myöten täynnä York Hardingin ideoita. Harding oli täällä aikanaan viikon, kun matkusti Bangkokista Tokioon. Pyle erehtyi toteuttamaan hänen aatteitaan. Harding kirjoitti Kolmannesta mahdista. Pyle loi sen — pienestä tusinaryöväristä, jolla on parintuhannen miehen armeija ja pari kesyä tiikeriä. Pyle sotkeutui asioihin.

— Te puolestanne ette sotkeudu koskaan, ettehän?

— Olen yrittänyt välttää sitä.

— Mutta epäonnistuitte kuitenkin, Fowler.

Jostakin syystä minä tämän kuullessani muistelin kapteeni Trouinia ja haiphongilaisessa oopiumiluolassa vietettyä iltaa, josta tuntui olevan aikaa vuosikausia. Mitä olikaan Trouin sanonut — sen suuntaista muistaakseni,

että me kaikki tunnekuohun hetkellä ennemmin tai myöhemmin sotkeutuisimme asioihin. Vastasin:

— Teistä olisi tullut hyvä pappi, Vigot. Mikähän kumma ominaisuutenne mahtaa luoda sen vaikutelman, että teille olisi helppo ripittäytyä — jos nimittäin ripittäytymisen tarvetta tuntisi?

— En ole ikinä halunnut kuulla rippejä.

— Mutta olette siitä huolimatta kuullut, eikö niin?

— Aika ajoin.

— Siinäköhän syy piilee, ettei teidän virassanne sovi tyrmistystä mistään — on puhuttava myötätuntoisesti vain. "Herra Pollari, minun täytyy kertoa teille koko juttu, täytyy kertoa, minkä tähden iskin mäsäksi ämmän kalлон." "Oikein, Gustave, älkää hätäilkö, kertokaa vain rauhassa miksi sen teitte."

— Onpa teillä leikkisät kuvitelmat. Ettekö juo yhtään, Fowler?

— Tyhmää kai olisi rikollisen ryyppiskellä yhdessä poliisiupseerin kanssa.

— En ole syyttänyt teitä mistään rikoksesta.

— Mutta entäpä, jos ryyppy pystyisi herättämään ripittäytymisen tarpeen minussakin? Teidän ammattisanne ei tunneta rippisalaisuutta.

— Tunnustava mies piittaa harvoin siitä, pysyykö hänen tunnustuksensa salassa — vaikka hän tunnustaisi papillekin. Hänellä on muita yllykkeitä tekoonsa.

— Puhdistautumisen halu, niinkö?

— Ei aina. Joskus hän vain tahtoo nähdä selvästi oman itsensä. Joskus hän on kyllästynyt teeskentelemään. Ette ole rikollinen, Fowler, mutta tahtoisin tietää, miksi valehtelitte minulle. Tapasitte Pylon samana iltana, jolloin hän kuoli.

— Mistä niin päättelette?

— En epäile, että surmasitte hänet, en sinne päinkään. Olisitte tuskin käyttänyt siihen työhön ruostunutta pistintä.

— Ruostunutta?

— Tällaiset pikkuseikat tulevat ilmi ruumiinavauksessa. Kuolemansyynä ei kuitenkaan ollut pistin, niinkuin jo kerroin. Hänet surmasi Dakowin lieju.

Vigot ojensi lasinsa saadakseen lisää viskiä.

— Mietitäänpä hiukan. Otitte ryypyn Continentalissa kymmentä vaille kahdeksantoista, pitääkö paikkansa?

— Pitää.

— Ja kello oli neljänestä vaille yhdeksäntoista, kun juttelitte toisen lehtimiehen kanssa Majesticin ovella?

— Oli, puhuin Wilkinsin kanssa. Olen tehnyt selkoa tästä kaikesta, Vigot. Sinä samana iltana.

— Niin olette. Tarkistin myöhemmin kertomuksenne. Pystytte ihailtavan hyvin pitämään mielessänne tällaisia pikkuasioita.

— Olen reportteri, Vigot.

— Kellon aikanne eivät ehkä ole aivan täsmällisiä, mutta eihän teitä sovi moittia, vaikka ne jossakin kohdin heittäisivät neljännestunnilla ja jossakin kymmenellä minuutilla, eihän toki. Teillä ei ollut mitään aihetta olettaa, että ne myöhemmin olisivat tärkeitä. Perin epäiltävältä tosiaan olisi tuntunut ehdoton tarkkuus.

— Enkö sitten ollut täsmällinen?

— Ette aivan. Kello oli viittä vaille yhdeksäntoista, kun puhuitte Wilkinsin kanssa.

— Kymmenen minuutin virhe.

— Aivan — niinkuin äsken sanoin. Ja kun tulitte Continentaliin, oli kello juuri lyönyt 18.

— Kelloni edistää hiukan, huomautin. — Mitä teidän nyt näyttää?

— 22.08.

— Kahdeksantoista minuuttia yli minun kelloni mukaan. Katsokaa.

Vigot ei vaivautunut katsomaan. Hän virkkoi:

— Siinä tapauksessa puhuitte Wilkinsin kanssa kaksikymmentäviisi minuuttia varhemmin kuin väititte — oman kellonne mukaan laskien. Aikamoinen erehdys, ettekö ole samaa mieltä?

— Ehkä muunsin ajan piilotajuntaisesti oikeaksi. Mahdollisesti myös olin tarkistanut kelloni sinä päivänä. Teen toisinaan sen tempun.

— Lähinnä haluaisin nyt tietää, Vigot virkkoi (saisinko tilkan soodavettä — olette tehnyt tästä melko vahvan) — miksi ette ole lainkaan raivoissanne minulle. Tällainen kuulustelu ei taatusti ole millään lailla miellyttävää.

— Se kiinnostaa minua kuin salapoliisiromaani. Ja tehän sitä paitsi tiedätte, etten murhannut Pyleä — omat sananne.

— Tiedän, ettette ollut läsnä, kun murha tapahtui, Vigot täsmensi.

— En jaksakaan käsittää, mihin toivotte pääsevänne todistamalla, että olen erehtynyt yhdessä kohdassa kymmenellä, toisessa viidellä minuutilla.

— Raivaan pientä aukkoa, Vigot vastasi — pientä väliä.

— Minkä kumman tähden.

— Etsin hetkeä, jolloin Pyle ennätti käydä täällä tapaa-massa teitä.

— Miksi tahdotte välttämättä todistaa hänen käyneen täällä?

— Koiran takia, Vigot vastasi.

— Ja liejun, jota löysitte varpaitten välistä, niinkö?

— Ei liejun, vaan sementin. Juoksennellessaan Pylon jäljessä sinä iltana se nähkääs sattui jossakin polkaisemaan märkään sementtiin. Muistin, että tämän talon pohjakerroksessa tehdään korjaustöitä — tehdään paria aikaa. Kuljin miesten ohi äsken, kun tulin tänne. Työpäivät ovat pitkiä tässä maassa.

— Kuinkahan monessa talossa on rakennustyöläisiä — märkää sementtiä? Muistiko kukaan miehistä nähneensä koiraa?

— Kysyin tietysti sitä. Mutta en olisi saanut vastausta, vaikka joku olisi nähnyt. Minähän olen poliisi.

Hän katkaisi puheensa tähän, kellistyi selkänöjansa varaan ja tuijotti lasiinsa. Tajusin jonkin yhteensattuman juolahtaneen hänen mieleensä ja tiesin, että hän nyt oli muissa maailmoissa. Kärpänen ryömi hänen käden-selkäänsä yli, mutta hän ei pyyhkäissyt sitä pois — niinkuin ei olisi pyyhkäissyt Dominguezkaan. Vaistosin jonkin jähmettyneen ja suunnattoman voiman leijuvan tienoillamme. Mistä minä tiesin — hän saattoi vaikkapa rukoilla.

Nousin ja menin oviverhojen välistä makuuhuoneeseen. En etsinyt mitään, tahdoinpahan vain päästä hetkeksi pois tuolillani istuvan äänettömyyden seurasta. Phuongin kuvateokset olivat jälleen hyllylläni. Hän oli pannut kauneushoitovälineittensä väliin pystyyn minulle tulleen sähkeen — jokin sanoma Lontoon toimitukselta. Ei tehnyt mieleni avata sitä nyt. Makuuhuoneessa näytti tämmälleen samanlaiselta kuin ennen Pylon tuloa. Huoneet

eivät muutu, kapistukset pysyvät entisillä paikoillaan: vain sydän näivetty.

Palasin olohuoneeseen, ja Vigot nosti lasin huulilleen. Virkoin:

— Minulla ei ole mitään sanomista. Ei yhtään mitään.

— Siinä tapauksessa lähden tieheni, Vigot vastasi.

— En luule, että vaivaan teitä enää tämän jälkeen.

Ovella hän kääntyi ikään kuin ei olisi halunnut luopua toivosta — omastaan tai minun.

— Outoa elokuvaa kävitte katsomassa sinä iltana. En olisi luullut teidän piittaavan historiallisesta draamasta. Mikä se olikaan. Robin Hoodko?

— Scaramouche muistaakseni. Yritin saada aikaani kulumaan. Ja tahdoin myös päästä mietteistäni.

— Päästä mietteistänne?

— Meillä kaikilla on omat henkilökohtaiset murheemme, Vigot, selitin varovasti.

Vigotin lähdettyä minulla oli vielä tunti aikaa odottaa Phuongia, elävää seuraa. Omituista tosiaan, kuinka pahasti Vigotin käynti oli häirinnyt mielenrauhaani. Minusta tuntui kuin joku runoilija olisi tuonut työnsä arvosteltavaksi ja kuin minä olisin sen huolimattomuudessaani hukannut. Minulla itselläni ei ole minkäänlaista kutsumusta — journalismia ei voi vakavissaan pitää kutsumuksena — mutta muiden kutsumuksen kyllä kenen tajuamaan. Vigotin lähdettyä jatkamaan tuloksettomia tutkimuksiaan toivoin, että minulla olisi ollut rohkeutta kutsua hänet takaisin ja sanoa:

— Olette oikeassa. Tapasin Pylon sinä iltana, jolloin hän kuoli.

Ajaessani kohti Mython laituria tuli vastaan useita Cholonista Place Garnierille matkalla olevia ambulansseja. Kadulla kulkijoiden ilmeistä saattoi melkein nähdä huhun etenemisnopeuden; alkumatkalla kääntyivät kasvot minunlaiseeni torin suunnalta tulevaan mieheen odottavina ja aprikoivina. Choloniin ehdin ennen uutisia: elämä jatkui siellä touhukkaana, normaalina, keskeytymättömänä — kukaan ei tiennyt mitään.

Löysin herra Tshoun romupihan ja kapusin herra Tshoun asuntoon. Mikään ei ollut muuttunut viime käynnistäni. Kissa ja koira hyppivät yhäkin lattialla pahvilaatikoille ja sieltä matkalaukkujen päälle kuin kaksi shakkihevosta, jotka eivät onnistu pääsemään uhkausasentoon. Vauva konttasi lattialla, ja molemmat ukot pelasivat mah-jongia. Vain nuoriso oli poissa kotoa. Minun ilmestyessäni ovelle ryhtyi toinen naisista heti kaatamaan teetä. Vanha rouva istui vuoteella ja katseli jalkojaan.

— Herra Heng? tiedustelin.

Pudistin päätäni teelle. Minua ei lainkaan haluttanut ruveta uudestaan tyhjentelemään kuppikaupalla tuota tyhjämpäiväistä kitkerää litkua.

— *Il faut absolument que je voie M. Heng* — minun on välttämättä tavattava herra Heng.

Tuntui mahdottomalta saada heitä ymmärtämään pyyntöni tärkeyttä, mutta toisaalta saattoi olla niinkin, että jyrkkä kieltäytymiseni teestä oli herättänyt heissä hienoista levottomuutta. Ehkä minulla oli verta kengissäni niinkuin Pylellä. Kuinka hyvänsä — hetken kuluttua tuli toinen naisista oppaakseni. Hän vei minut portaakkoa myöten alas, kuljetti sitten minua pitkin kahta väestä kiehuvaa, lippujen koristamaa katua ja jätti minut viimein paikkaan, jota Pylon kotimaassa kaiketi olisi sanottu ”hautaussaliksi”. Se näkyi olevan täynnä kiviurnia, joihin kiinalaisvainajien luut lopulta pannaan.

— Monsieur Heng, minä sanoin oviaukossa seisovalle vanhalle kiinalaiselle. — Monsieur Heng.

Tämä tuntui sopivalta päätökhdalta päivälle, joka oli alkanut viljelijän eroottisten kokoelmien parissa ja jatkunut murhattujen ruumiiden seassa torilla. Joku huusi sisemmästä huoneesta, ja kiinalainen väistyi päästääkseen minut sisään.

Heng tuli sydämellisenä tervehtimään minua ja vei minut pieneen sisähuoneeseen, jonka seiniä kiersivät sen tyyliset mustat puuleikkauksilla koristetut tuolit, joita näkee kaikissa kiinalaisissa odotushuoneissa — käyttämättömät ja kaikkea muuta kuin kutsuvat. Minusta kuitenkin tuntui, että niitä oli tällä kerralla käytetty, sillä pöydällä näkyi olevan viisi pientä teekuppia, joista kahdessa oli tilkkanen teetä jäljellä.

— Tulin häiritsemään neuvottelua, huomautin.

— Liikeasioita meillä vain oli, herra Heng vastasi välttelevästi — ei millään lailla tärkeitä. Olette aina tervehtullut luokseni, herra Fowler.

— Tulen Place Garnierilta, sanoin.

— Niin arvelinkin.

— Olette siis kuullut...

— Minulle soitettiin siitä. Pidettiin viisaimpana, että pysyisin pienen aikaa poissa herra Tshoun luota. Poliisi varmastikin on tänään melko puuhakas.

— Mutta eihän teillä ollut mitään tekemistä sen kanssa.

— Poliisiin tehtävänä on löytää syntipukki.

— Pyle taaskin, sanoin.

— Aivan.

— Kammottava temppu.

— Kenraali Thé ei ole erityisen hienovarainen olento.

— Eikä muovi sovi bostonilaispoikasten leluksi. Kuka on Pylon päällikkö, Heng?

— Olen saanut sen vaikutelman, että herra Pyle toimii varsin itsenäisesti.

— Mikä hän on? O.S.S. vai?

— Kirjainryhmät eivät ole erityisen tärkeitä.

— Mitä voin tehdä, Heng? Hänen puuhistaan on tehtävä loppu.

— Voitte saattaa totuuden julkisuuteen. Vai ettekö ehkä voi?

— Lehteäni ei kiinnosta kenraali Thé. Sitä kiinnostaa vain teidän väkenne, Heng.

— Tahdotteko tosiaan, että herra Pylon puuhista tehdään loppu, herra Fowler?

— Olisittepa nähnyt hänet, Heng. Seisoi torilla ja selitti, että oli tapahtunut surkea erehdys, että torilla piti pidettämän paraati. Hän sanoi, että hänen täytyisi puhdistuttaa kenkensä ennen kuin menisi lähettilään puheille.

— Jos kertoisitte kaikki tietonne poliisille, silloin tietysti...

— Ei Thé kiinnosta poliisiakaan. Ja luuletteko, että poliisit uskaltaisivat kajota amerikkalaiseen? Hänellä on suojanaan diplomaattinen koskemattomuutensa. Hän on suorittanut Harvardissa loppututkinnon. Lähettiläs pitää kovasti Pylestä. Heng, torilla istui muuan nainen, jonka sylilapsi — hän peitti sen olkihatullaan. Sitä näkyä en saa silmistäni. Ja Phat Diemissä näin toisen.

— Yrittäkää pysyä rauhallisena, herra Fowler.

— Mikä on hänen seuraava vetonsa, Heng? Kuinka monta pommia ja kuollutta lasta sisältää yksi tynnyrillinen Diolactonia?

— Olisitteko halukas auttamaan meitä, herra Fowler?

— Tulee tänne toheloimaan ja ihmisten täytyy kuolla hänen erehdystensä takia. Toivon totisesti, että olisitte saaneet nitistetyksi hänet, kun hän lähti joelle Nam Dinhistä. Olisi säästynyt iso joukko ihmishenkiä.

— Olen samaa mieltä, herra Fowler. Hänet on tehtävä vaarattomaksi. Minulla on muuan ehdotus.

Joku yski varovasti oven takana ja roiskautti sitten äänekkäästi syljen. Heng jatkoi:

— Jospa kutsuisitte hänet tänä iltana illalliselle Vieux Mouliniin. Puoli yhdeksän ja puoli kymmenen välillä.

— Mitä iloa...

— Voisimme hiukan keskustella hänen kanssaan matkan varrella, Heng selitti.

— Hänellä voi olla muuta touhua.

— Siinä tapauksessa olisi ehkä viisaampaa, että pyytäisitte häntä käväisemään luonanne — puoli yhdeltätoista. Siihen mennessä hän on vapautunut töistään; hän tulee varmasti. Jos hän ehtii tulla kanssanne illalliselle, tulkaa

ikkunaan kirja kädessänne kuin tutkiaksenne sitä illan valossa.

— Miksi juuri Vieux Mouliniin?

— Se sijaitsee Dakowin sillan korvassa — luulen melkein, että löydämme niiltä main paikan, jossa voimme keskustella häiriytymättä.

— Mitä aiotte tehdä?

— Ette tosissanne halua sitä tietää, herra Fowler. Mutta lupaan kuitenkin, että toimimme niin hellävaroen kuin mahdollista on.

Hengin näkymättömät vieraat kahistelivat seinän takana kuin rotat.

— Teettekö meille tämän palveluksen, herra Fowler?

— En tiedä, vastasin. — En tiedä.

— Ennemmin tai myöhemmin, herra Heng virkkoi, ja muistin heti, mitä kapteeni Trouin oli oopiumiluolassa sanonut — on itsekunkin meistä valittava oma leirimme, jos mielimme säilyttää inhimillisen luontomme.

(2)

Vein lähetystöön kirjelapun, jossa pyysin Pyleä käymään luonani, ja sitten kävelin Continentaliin ryypylle. Räjähdyksen jäljet oli raivattu näkymättömiin; palokunta oli pessyt torin letkuillaan. Tässä vaiheessa minulla ei vielä ollut pienintäkään aavistusta siitä, kuinka tärkeitä aika ja paikka myöhemmin olisivat. Harkitsin jopa sitäkin, että jäisin istumaan Continentaliin koko illaksi ja antaisin palttua tapaamisellemme. Sitten tulin ajatelleeksi, että saisin kukaties pelotelluksi Pylon luopumaan puuhistaan, jos varoittaisin häntä vaarasta — oli

se sitten mikä hyvänsä — ja niin join loppuun olueni ja lähdin kotiin ja kotiin päästyäni aloin toivoa, ettei Pyle tulisikaan. Yritin lukea, mutta en löytänyt hyllyltäni mitään, mihin olisin jaksanut syventyä. Olisin ehkä polttanut, mutta minulla ei ollut ketään, joka olisi laittanut piippuni kuntoon. Kuuntelin haluttomasti, kuuluisiko askeleita, ja lopulta ne lähenivät. Joku koputti. Avasin oven, mutta sen takana seisoikin Dominguez.

Kysyin:

— Mitä tahdotte, Dominguez?

Hän katsahti minuun yllättyneesti.

— Mitä tahdon? hän toisti ja vilkaisi kelloonsa. — Tähän aikaanhan minä aina tulen. Onko teillä sähköitä?

— Anteeksi — unohdin vallan. Ei ole.

— Mutta kuinka on pommitarinan laita? Ettekö halua lähettää mitään?

— Äh, kyhätkää jonkinmoinen juttu puolestani, Dominguez. En oikein tiedä, mikä minua vaivaa — taisin hiukan järkyttyä, kun satuin joutumaan mukaan liemeen. En pysty tekemään siitä sähköttä.

Läimäytin moskiittoa, joka tuli inisemään korvani juureen, ja näin Dominguezin tahattomasti irvistävän.

— Ei hätää, Dominguez, en osunut.

Hän virnisti surkeana. Hän ei kyennyt millään lailla perustelemaan tätä surmaamisen kammoaan: olihan hänkin kristitty, yksi niistä, jotka ovat oppineet Nerolta taidon tehdä palavia soihtuja ihmisruumiista.

— Voinko sittenkin palvella teitä? hän tiedusteli.

Hän ei juonut alkoholia, ei syönyt lihaa, ei surmannut — kadehdin hänen lauhkeaa sieluaan.

— Ette, Dominguez. Antakaa minun vain olla tämä ilta omissa oloissani.

Katselin ikkunasta, kuinka hän käveli tiehensä Rue Catinatin yli. Joku rikkankuljettaja oli pysäköinyt ajokkinsa katukäytävän reunalle, vastapäätä ikkunaanani; Dominguez yritti saada häneltä kyydin, mutta mies pudisti päätänsä. Vilkaistessani sitten kelloon minusta tuntui oudolta ajatella, että olin odottanut vasta hiukan yli kymmenen minuuttia. En kuullut Pylon askeleita ennen kuin hän koputti ovelleeni.

— Sisään.

Tavalliseen tapaan tuli kuitenkin ensimmäisenä koira.

— Ilahduin, kun näin kirjelappusi, Thomas. Luulin, että raivostuit minulle tänä aamuna.

— Kenties raivostuinkin. Näky ei hivellyt silmiä.

— Tiedät jo niin paljon, ettei haittaa, vaikka kerron hiukan lisää. Tapasin Thén tänään iltapäivällä.

— Tapasit? Onko hän Saigonissa? Tuli kai katsomaan, kuinka puhdasta jälkeä hänen pomminsa teki.

— Jääköön tämä meidän keskeisemmeksemme, Thomas. Sanoin hänelle hyvin tiukat sanat.

Hän puhui kuin koulun jalkapallojoukkueen kapteeni, joka on yllättänyt yhden pojistaan harjoitustuntien laiminlyömisestä. Pienoinen toivon liekki minussa silti sytyi ja kysyin:

— Oletko heittänyt hänet yli laidan?

— Ilmoitin, ettemme suostu olemaan hänen kanssaan enää missään tekemisissä, jos hän järjestää yhdenkin hiltittömän näytöksen lisää.

— Mutta etkö katkaissut välejäsi häneen, Pyle?

Tönäisin kärsimättömästi hänen koiraansa, joka oli tullut nuuskimaan nilkkojani.

— En voi katkaista. (Istu, Duke!) Hän on pitkällä

tähtäimellä meidän ainoa toivomme. Jos hän pääsisi valtaan meidän avullamme, voisimme luottaa häneen...

— Kuinka monen ihmisen on kuoltava ennen kuin ymmärrät...

Mutta tiesin turhaksi ruveta väittelemään.

— Mitä minun pitäisi ymmärtää, Thomas?

— Ettei politiikan alalla tunneta kiittolisuutta.

— Eivät ainakaan vihaisi meitä yhtä paljon kuin ranskalaisia.

— Oletko varma? Joskus meissä elää tietynlainen rakkaus vihollisiamme kohtaan ja joskus vihaamme omia ystäviämme.

— Puhut kuin eurooppalainen, Thomas. Ei täkäläisten sielunelämä ole noin mutkallista.

— Etkö ole muuta oppinut näissä muutamissa kuu-kausissa? Pian väität, että he ovat lapsellisia.

— No... tavallaan ovatkin.

— Etsi mutkaton lapsi ja näytä minulle, Pyle. Nuorina olemme kaikki todellista mutkallisuuden viidakkoa. Vasta iän karttuessa yksinkertaistumme.

Mutta mitä hyödytti puhua hänelle? Käytimme kumpikin epätodellisia perusteluja. Olin kivettymässä artikkelimieheksi ennen aikaani. Nousin ja menin kirjahyllyn luo.

— Mitä etsit, Thomas?

— En mitään erityistä, pientä runonpätkää vain, josta muinoin pidin. Ehditkö tulla illalliselle kanssani, Pyle?

— Tulen mielelläni, Thomas. Olen iloinen, ettet enää ole raivoissasi minulle. Tiedän, ettet ajattele niinkuin minä, mutta voimmehan siitä huolimatta olla ystäviä, eikö niin?

— Enpä tiedä. En oikein usko.

— Phuong loppujen lopuksi oli paljon suurempi riidan aihe kuin tämä tapaus.

— Luuletko tosiaan niin, Pyle?

— Totta vie, Phuonghan on maailman tärkein olento. Minulle ainakin. Myös sinulle, Thomas.

— Ei minulle enää.

— Koimme tietysti kammottavan järkytyksen tänään, Thomas, mutta viikon kuluttua emme enää muista sitä, nääs. Me sitä paitsi pidämme huolen omaisista.

— Me?

— Olemme sähköittäneet siitä Washingtoniin. Saamme taatusti luvan käyttää määrärahojamme siihen.

Keskeytin hänen puheensa.

— Mitä sanoisit Vieux Moulinista? Yhdeksän ja puoli kymmenen välillä?

— Mennään minne ikinä haluat, Thomas.

Läksin ikkunan luo. Aurinko oli painunut kattojen taakse. Rikšankuljettaja odotteli yhä kyydittävänsä. Katsoin alas häneen, ja hän nosti silmänsä minuun.

— Odotatko jotakuta, Thomas?

— En odota. Etsinpähän vain runonpätkeä.

Peittääkseni todellisen tarkoitukseni nostin kirjan auringon viimeiseen kajoon ja luin:

”Ajan katujen halki viis veisaten;
väki tuijottaa ja kyselee: ”Ken?”
Jos lurjuksen kaadan, yht’ lystiä tuo,
isot korvaukset minun massini suo.
Ylen hauskaa rikkaus on, hei-hoi,
ylen hauskaa rikkaus on.”

— Omituinen runo, Pyle huomautti hiukan paheksuvasti.

— Sen kirjoitti muuan 19. vuosisadan täysikasvuinen runoilija. Hänenlaisiaan ei ollut kovin monta.

Katsahdin alas kadulle. Rikšankuljettaja oli lähtenyt liikkeelle.

— Ovatko ryyppyaineesi loppuneet? Pyle kysyi.

— Eivät toki, mutta luulin, ettet sinä...

— Kevytmielisyyden alkua ehkä. Tarttuu sinusta. Taidat tehdä minulle hyvää, Thomas.

Noudin pullon ja lasit — ensin unohdin toisen lasista ja sitten minun täytyi lähteä takaisin hakemaan vettä. Mitä hyvänsä sinä iltana teinkään, kaikkeen meni paljon aikaa. Pyle kertoi:

— Minulla on vallan suurenmoiset vanhemmat, tiedätkö — ehkä sentään hiukan jyrkät mielipiteiltään. Asumme vanhassa Chestnut Streetin talossa — oikealla kädellä, kun kavutaan kukkulanrinnettä ylös. Äitini keräilee lasia ja isäni — silloin kun ei rapauta iankaikkisia kallioitaan — kahmii käsiinsä kaikki Darwinin käsikirjoitukset ja erikoispainokset, joita sattuu näkemään. He, katsohan, elävät menneisyydessä. Ehkä Yorkin teokset juuri siitä syystä tehosivat minuun näin syvästi. Hän tuntui suhtautuvan kovin vapaamielisesti nykyaikaisiin oloihin. Isäni on eristäytymispolitiikan kannattajia.

— Pitäisin luultavasti isästäsi, panin väliin. — Isolationisti olen itsekin.

Pyle, hiljainen mies ylimalkaan, oli sinä iltana erinomaisten puheliaalla tuulella. En kuullut kaikkia hänen juttujaan, sillä ajatukseni liikkui toisaalla. Yritin uskotella itselleni, että herra Hengillä oli takataskussaan muitakin suostuttelukeinoja kuin raain ja ilmeisin. Toi-

saalta kuitenkin tiesin, ettei tällaisessa sodassa ollut aikaa empiä: kukin käyttää sitä asetta, joka sattuu olemaan käsillä — ranskalaiset napalmpommeja, herra Heng luotia tai veistä. Tunnustin itselleni liian myöhään, ettei minusta ollut tuomariksi — antaisin Pylon soittaa suutaan vielä vähän aikaa ja sitten varoittaisin häntä. Hän voisi jäädä yöksi luokseni. Tuskinpa tänne väkivalloin tunkeuduttaisiin. Hän taisi paraikaa puhella jostakusta muinaisesta lapsenhoitajastaan: ”Hän todella merkitsi minulle enemmän kuin oma äitini, ja voi veikot hänen mustikkapiirakoitaan!” — mutta minä keskeytin hänet:

— Kanniskeletko asetta nykyisin — tuon menneen yön jälkeen?

— En. Lähetystön väkeä on kielletty...

— Mutta sinähän palvelet erikoistehtävissä.

— Ei maksaisi vaivaa — nitistäisivät minut silti, jos tahtoisivat. Olen sitä paitsi sokea kuin lepakko. Koulussa minua sanottiin yököksi, koska näen pimeässä yhtä hyvin kuin se. Kerrankin, kun oltiin lurjustelemassa...

Puhetulva murti taas patonsa. Menin takaisin ikkunan ääreen. Taas odotteli rikkankuljettaja vastapäätä kadun toisella puolella. Aivan varma en ollut — nuo miekkoset muistuttavat toisiaan kuin marjat — mutta luulin kuitenkin, ettei hän ollut sama mies kuin äsken. Ehkä hän todella odotti kyydittävää. Mieleeni juolahti, että lähetystössä Pyle olisi parhaassa turvassa. Olin antanut merkkini, ja herra Hengin väki varmasti oli punonut illan varalta suunnitelmansa — niillä oli jotakin tekemistä Dakowin sillan kanssa. En jaksanut käsittää miksi tai kuinka — ei suinkaan hän sentään niin hullu ollut, että

ajaisi Dakowin halki auringon laskettua, ja meidän pääsämme siltaa seisovat vahdissa aseelliset poliisit.

— Puhun näemmä yksin, Pyle totesi. — En ymmärrä, mistä tämä johtuu, mutta jotenkin tänä iltana...

— Jatka pois, kehotin. — Olen vaiteliaalla tuulella, ei sen kummemmasta ole kysymys. Meidän ehkä olisi viisainta peruuttaa illallisemme.

— Ei, älä tee sitä. Olemme olleet kovin loitolla toisistamme sen jälkeen, kun... tuota...

— Sen jälkeen, kun pelastit henkeni, täydensin. En kyennyt salaamaan, kuinka katkerasti kirveli haava, jonka olin itseeni viiltänyt.

— Eipä, sitä en tarkoittanut. Mutta toisaalta, muistatko vielä, millä lailla sinä yönä juttelimme. Ikään kuin emme enää näkisi aamua? Opin sinulta paljon, Thomas. En yhdy mielipiteisiisi, mutta sinun kannaltasi katsoen voi olla oikeinkin, ettet sotkeudu asioihin. Pidit tiukasti kiinni periaatteestasi — vaikka jalkasi murtui, sittenkin pysyit puolueettomana.

— Kaikella on käännekohtansa, sanoin. — Joskus tunnekuohon hetkellä...

— Siihen saakka et vielä ole päässyt. Mahdatko ikinä päästäkään? Enkä minäkään luultavasti muutu — ellei kuolema muuta, hän lisäsi leikillisesti.

— Eikö edes tämä aamu muuttanut? Eikö sellainen näky riitä muuttamaan miehen mieltä?

— Sodan uhreja vain, hän vastasi. — Säälä heitä, mutta aina ei osu täyteen kymppiin. He ainakin kuolivat oikean asian nimessä.

— Olisitko sanonut saman, jos torilla olisi maannut tuo mustikkapiirakoita leiponut entinen lapsenpiikasi?

Hän ei ollut kuulevinaan mutkatonta kysymystäni.

— Voisi jopa sanoa, että he tavallaan kuolivat demokratian puolesta, hän pitkitti.

— Tuota en osaisi kääntää vietnamiksi.

Tunsin yhtäkkiä olevani ylen uupunut. Toivoin, että hän pian lähtisi tiehensä kuolemaan. Silloin voisin aloittaa elämäni uudelleen — hänen tulonsa aattohetkestä.

— Etkö ota minua vakavasti koskaan, Thomas? Pyle valitti tavoitellen taas sitä koulupoikamaista leikkisyyttä, jota näköjään oli säästellyt tätä iltaa varten — tätä kaiken kukkuraksi. — Kuule, kun kerran Phuong on elokuvissa — mitähän jos vietettäisiin yhdessä koko ilta? Minulla ei tällä haavaa ole mitään tekemistä.

Kuulosti siltä kuin joku ulkopuolinen olisi pannut hänen suuhunsa ne nimenomaiset sanat, jotka etukäteen tekisivät tyhjiksi kaikki mahdolliset tekosyyni. Hän jatkoi:

— Mentäisiinkö Chalettiin? En ole käynyt Chaletissa sen jälkeen, kun olimme siellä yhdessä. Ruoka on aivan yhtä hyvää kuin Vieux Moulinissa, ja siellä on soittoa.

— Mieluummin olisin muistelematta sitä iltaa, sanoin.

— Anteeksi. Olen totisesti joskus täysi pöllö, Thomas. Mitä sanoisit kiinalaisesta illallisesta Cholonissa?

— Sieltä ei saa kunnon ruokaa, ellei tilaa etukäteen. Pelkäätkö ehkä Vieux Moulinia, Pyle? Se on hyvin suojattu verkoilla, ja sillalla seisovat poliisit vahdissa joka hetki. Etkä tiettävästi ole niin järjetön, että ajaisit Dakowin kautta.

— Ei syy siinä ole. Tuumin vain, että olisi lystiä vietää yhdessä pitkä ilta.

Hän liikkautti kättään ja kaatoi niin tehdessään lasinsa, joka sälähti sirpaleiksi lattialle.

— Tietää onnea, hän huomautti konemaisesti. — Suo anteeksi, Thomas.

Rupesin poimiskelemaan siruja ja panin ne tuhkakoppiin.

— Mitä sanot, Thomas?

Murskautunut lasi toi mieleeni Pavillonin pullot, jotka olivat valuttaneet sisältöään lattialle.

— Varoitin Phuongia tästä — sanoin, että voisin hyvinkin lähteä juhlimaan kanssasi.

Kehnosti valittu sana totisesti, tuo "varoitin"! Noukkasin lattialta viimeisen lasinsirun.

— Minun on tavattava muuan mies Majesticissa, vastasin — enkä pääse hänestä irti ennen yhdeksää.

— No, siinä tapauksessa minun kai täytyy mennä takaisin toimistoon. Pelkään vain, että minut pannaan johonkin puuhaan.

Ei haitannut antaa hänelle vielä viimeistä mahdollisuutta.

— Älä turhaan kiirehdi, sanoin. — Jos sinut pannaan töihin, tule tänne myöhemmin. Palaan tänne kello 22:ksi odottamaan, ellet ennätä illalliselle.

— Annan kyllä kuulua . . .

— Turha vaiva. Joko tulet Vieux Mouliniin — tai noudat minut täältä.

Jätin päätöksen teon sille jollekin, johon en uskonut — tule väliin, jos tahdot; toimita hänen pöydälleen sähkö tai kutsuta hänet lähettilään luo. Et voi olla olemassa, ellet pysty muuttamaan tulevaisuutta.

— Mene nyt, Pyle. Minulla on yhtä ja toista tekemistä.

Outo uupumus painoi minua, kun kuuntelin hänen kaikkoavia askeleitaan ja hänen koiransa tassuttelua.

(3)

Kun sitten lähdin ulos, ei rikšankuljettajia löytynyt lähempää kuin Rue d'Ormaylta. Kävelin Majesticiin ja seisoin hetken aikaa sen edustalla katsellen, kuinka amerikkalaisia pommikoneita purettiin aluksesta. Aurinko oli laskenut, ja purkajat ahersivat kaarilamppujen valossa. En lainkaan ajatellut alibin luomista, mutta olinhan sanonut Pylelle meneväni Majesticiin ja minusta — järjestöntä kylläkin — tuntui vastenmieliseltä valehdella tarpeettomasti.

— Iltaa, Fowler.

Wilkins tuon sanoi.

— Iltaa.

— Kuinka jalka jaksaa?

— Ei kiusaa enää.

— Saitko kokoon hyvänkin jutun?

— Annoin Dominguezin kirjoittaa.

— Älä nyt — sinunhan kerrottiin olleen siellä itse.

— Niin olinkin. Mutta palstatilaa ei ole paljon tähän maailman aikaan. Eivät huoli pitkistä tarinoista.

— Totta on, keitto alkaa väljähtyä, Wilkins myönsi.

— Meidän olisi pitänyt elää Russelin ja vanhan Timesin aikoina. Silloin lähetettiin uutiset ilmapalloilla. Oli aikaa raapustella kaunomaalauksia. Totinen tosi, hän olisi pannut lehteen täyden palstallisen jo tästä tämmöisestä. Loistohotelli, pommikoneita, yö pimenee. Nyt ei yö enää pimene koskaan, kun sanat maksavat niin ja niin monta piasteria kappale.

Taivaalta, korkeuksista, saattoi kuulla vaimeaa naurun

rähäkkää, joku särki Pylon lailla lasin. Sen säләhdys rapisi niskaamme kuin jääpuikkojen ryöppy.

— ”Yli kauniiden naisten ja urheiden miesten valoi lamput loistoaan”, siteerasi Wilkins pahansuovasti. — Puuhaatko jotakin erityistä tänä iltana? Tulisitko ehkä haukkaamaan palan illallista?

— Olen totta puhuen matkalla illalliselle. Vieux Mouliniin.

— Hauskaa iltaa sitten. Granger on siellä. Saisivat luvan ilmoitella lehdissä erikoisista Grangerin-illoista. Niiden valistukseksi, jotka pitävät taustamölinästä.

Toivotin hänelle hyvää yötä ja menin naapuritalossa olevaan elokuvateatteriin — Errol Flynn tai kenties Tyrone Power (ei osaa erottaa heitä toisistaan, kun he liikuskelevat trikoissa) riippui köysien varassa ja loikki alas parvekkeilta ja ratsasti satulatta värielokuvan aamunkoitteessa. Hän pelasti tyttölapsen ja surmasi vihollisensa ja eli lumottua elämää. Niin sanottu poikien filmi, mutta opettavaisempaa olisi nykyaikana taatusti nähdä Oidipuksen tulevan ulos Teeben palatsista silmämunat veressä. Lumottua ei ole nähdä enää kenenkään elämä. Onni oli suosinut Pyleä Phat Diemissä ja Tanyinin tiellä, mutta onnea ei riittä loputtomiin, ja nyt oli noilla muilla kaksi tuntia aikaa todistaa, ettei mikään taika tehoa. Joku ranskalainen sotilas istui vierelläni käsi tytön helmassa, ja minä kadehdin hänen yksinkertaista onneaan tai kurjuuttaan. Lähdin pois teatterista ennen filmin loppua ja ajoin rikšalla Vieux Mouliniin.

Käsikranaattiverkot oli pingotettu ravintolan suojaksi ja kaksi aseellista poliisia seisoivat vartiossa sillan korvassa. Oman yltäkylläisen burgundilaiskeittiönsä lihottama

isäntä päästi minut sisään verkkojen läpi. Ravintola kärsyi illan painavassa helteessä salvokukoilta ja voisulalta.

— Oletteko M. Granjairin pöytäkuntaa? isäntä tiedusteli.

— En ole.

— Yhden hengen pöytä, niinkö?

Vasta tällä hetkellä minä ensimmäisen kerran tulin ajatelleeksi tulevaisuutta ja kysymyksiä, joihin ehkä joutuisin vastaamaan.

— Yhdelle, minä sanoin — tuntui aivan siltä kuin olisin ääneen julistanut Pylon olevan vainaja.

Ravintolassa oli yksi ainoa sali, ja Grangerin seurue istui isossa takaseinän pöydässä. Minulle isäntä antoi pienen pöydän aivan verkon viereltä. Sirpaleiden pelossa ei ikkunaan ollut pantu ruutuja. Tunsin Grangerin vierasta muutaman ja kumarsin heille ennen kuin istuuduin: Granger käänsi katseensa pois päin. En ollut tavannut häntä kuukausiin — vain kerran sen illan jälkeen, jolloin Pyle alun perin oli rakastunut. Jokin seniltaisista loukkaavista huomautuksistani oli kaiketi tunkeutunut alkoholiusvien lävitse Grangerin tajuntaan, sillä Mme. Desprezin, yhteysupseerin rouvan, ja lehdistöupseerin, kapteeni Duparcin nyökkäillessä hän istua jurotti pöydän päässä. Näiden kaikkien lisäksi oli pöydässä muuan isoruhoinen mies — muistaakseni pnom-penhiläinen hotellinomistaja — joku ranskalaistyttö, jota en ollut ennen nähnyt, sekä pari kolme muuta naamaa, minulle vain baareista tuttuja. Hiljainen seurue kerrankin, kaikesta päätellen.

Tilasin paistin, koska halusin antaa Pylelle tulemisen aikaa — parhaatkin suunnitelmat voivat epäonnistua, ja toisaalta minusta tuntui, että toivoa oli niin kauan kuin

en ruvennut syömään illallistani. Ja sitten aloin ihmetellä, mitä merkillistä oikeastaan toivoin. Hyvää onneako O.S.S.:lle — miksikähän hänen koplaansa sanottiin? Pitkää ikää muovipommeille ja kenraali Thélle? Vai toivoinko minä, minä nimenomaan, jonkinmoista ihmettä — toivoinko ettei herra Hengin kaavailema keskustelutapa olisi pelkkää alastonta kuolemaa? Yksinkertaisempaa totisesti olisi meidän molempien ollut kuolla Tanyinin tiellä. Tuhlasin kaksikymmentä minuuttia paistin syömiseen ja sitten tilasin illallista. Puoli kymmenen hetki olisi pian ohi: hän ei tulisi enää.

Heristin korviani vastoin tahtoani: mitä odotin saavani kuulla — huudonko, laukauksen, odotinko, että kuulisin ulkopuolella seisovan poliisin tekevän jotakin? En kuitenkaan olisi tainnut mitään kuulla, sillä Grangerin seurue oli alkanut pikku hiljaa lämmetä. Hotellinomistaja — hänellä oli miellyttävä vaikkakin kouliintumaton ääni — rupesi laulamaan, ja seuraavan samppanjakorkin paukahdettua muut yhtyivät lauluun, ei kuitenkaan Granger. Hän istui paikoillaan ja tuijotti salin yli minuun silmät verestävinä. Tuumiskelin itsekseen, tiesikö mokoma tuijotus ehkä tappelua: minusta ei olisi Grangerin vastustajaksi.

Nyt veisasi pöytäkunta jotakin tunteellista viisua, ja istuessani kehnon *Chapon duc Charlesini* ääressä minä muistelin Phuongia — ensimmäisen kerran sen jälkeen, kun olin saanut kuulla hänen olleen turvassa. Muistin, kuinka Pyle, meidän istuessamme lattialla ja odotellessamme vietminhiläisiä, oli virkkanut: "Hän tuntuu minusta raikkaalta kuin kukka" ja kuinka minä olin naljailevasti vastannut: "Kukka raukka". Phuong ei ehkä koskaan pääsisi näkemään Uutta Englantia eikä saisi

perehtyä canastan salaisuuksiin. Hän ei ehkä koskaan saisi kokea, miltä tuntuu turvallisuus — mikä oikeus minulla oli väheksyä häntä, ajatella, että torilla retkottaneet ruumiit olivat tärkeämpiä kuin hän? Lukumäärä ei lisää kärsimyksen summaa: yhteen ruumiiseen voi mahtua kaikki kärsimys, minkä maailma tuntemaan pystyy. Olin lehtimiehen tavoin käyttänyt paljoutta mittapuunani ja pettänyt omat periaatteeni: olin yhtä pahasti *engagé* kuin Pyle, ja minusta tuntui, ettei tämän jälkeen enää mikään ratkaisu olisi yksinkertainen. Katsoin kelloani ja näin sen olevan melkein neljännestä vaille 22. Ehkä hänet loppujen lopuksi sittenkin oli pantu johonkin ylimääräiseen puuhaan; ehkä tuo ”joku”, johon hän uskoi, oli toiminut hänen puolestaan, ja ehkä hän nyt kiukutellen istui huoneessaan lähetystössä tulkitsemassa koodisähköä — kenties hän pian kolistellen kapuaisi portaikkoa pitkin ylös Rue Catinatin asuntooni. Mietin itsekseni: ”Jos niin käy, kerron hänelle kaiken.”

Äkkiä Granger nousi pöydästä ja tuli luokseni. Hän ei edes nähnyt tielleen osuvaa tuolia, vaan kompastui siihen ja kaappasi kiinni pöytäni reunasta.

— Fowler, hän komensi. — Tule ulos.

Ladoin pöydälle riittävän määrän seteleitä ja läksin hänen jälkeensä. Minua ei lainkaan huvittanut tapella hänen kanssaan, mutta tällä hetkellä en olisi piitannut, vaikka hän olisi takonut minut tiedottomaksi. Meillä on monenlaisia syyntuntomme lievitystapoja.

Granger nojasi sillan kaiteeseen, ja molemmat vartiopoliisit pitivät häntä silmällä matkan päästä. Hän sanoi.

— Täytyi puhua kanssasi, Fowler.

Tulin käden ulottuville ja odotin. Hän ei liikahtanut. Hän muistutti kaiken inhoamani amerikkalaisuuden

kivistä tunnuskuva — yhtä kehnosti veistettyä kuin Vapaudenpatsas ja yhtä sisällyksetöntä. Liikahtamatta hän sanoi:

— Luulet kai, että olen päissäni. Erehdys.

— Mikä hätänä, Granger?

— Täytyi saada puhua kanssasi, Fowler. En kestä istua noiden fransmannien kanssa tänä iltana. En pidä sinusta yhtään, Fowler, mutta puhut sentään englantia. Jonkinmoista englantia.

Jäyhkeänä ja muodottomana hän nojasi siltaan hämärässä: tutkimaton manner.

— Mitä tahdot, Granger?

— En siedä teitä pirun engelsmanneja, Granger sanoi.

— En ymmärrä, kuinka Pyle jaksaa teitä kärsiä. Johtuu ehkä bostonilaisuudesta. Minä olen kotoisin Pittsburghista ja ylpeä siitä.

— Mikä, ettet olisi?

— Siinä taas kuultiin, Granger tiuskasi ja yritti huonosti matkia ääntämystäni. — Puhut kuin peruukkipäät. Perhanan nokkavaa sakkia. Kuvittelette tietävänne kaikki.

— Hyvää yötä, Granger. Olen sopinut tapaamisesta.

— Älä lähde, Fowler. Kivikö sinulla on sydämenä? En kestä soittaa suutani noiden fransmannien kanssa.

— Päissäsi sinä olet.

— Kaksi lasia samppanjaa olen litkinyt, en enempää, ja etköhän taitaisi sinäkin olla päissäsi, jos olisit näissä housuissa. Minun täytyy lähteä pohjoiseen.

— Mitä itkemistä siinä on?

— Ahah, en kertonutkaan, enhän? Luulin, että sen tietävät kaikki. Sain tänä aamuna sähkönen vaimoltani.

— Entä sitten?

- Pojallani on lapsihalvaus. Henki vaarassa.
- Olen pahoillani.
- Turhaa vaivautua. Ei hän ole sinun pentusi.
- Etkö voi lentää kotiin?
- En voi. Tahtovat tarinan joistakin Hanoin seudun jälkipuhdistusoperaatioista, ja Connolly on sairaana. (Connolly oli hänen apulaisensa.)
- Ikävä kuulla, Granger. Kunpa voisin auttaa.
- Pojalla on tänään syntymäpäivä. Täyttää kahdeksan vuotta kello 22.30 meidän aikaamme. Sen tähden juuri paninkin pystyyn nämä samppanjakekkerit — ennen kuin tiesin. Täytyi kertoa jollekulle, Fowler, enkä voi kertoa noille fransmanneille.
- Poliolle pystytään nykymaailman aikaan tekemään ihmeitä.
- Viis minä siitä, vaikka hän jäisi rammaksi, Fowler. Kunhan pysyy hengissä. Minusta ei olisi rampana mihinkään, mutta pojalla on aivoja. Tiedätkö, mitä olen tehnyt koko ajan, sillä välin kuin tuo peijakas lauloi? Rukoilin. Tuumin itsekseni, että Jumala saisi ottaa minun henkeni, jos kerran hengen tahtoi.
- Uskot siis Jumalaan?
- Kunpa uskoisin, Granger vastasi. Hän pyyhki kasvojaan koko kämmenellään ikään kuin hänen päätään olisi särkenyt, mutta hän teki sen vain salatakseen, että itse asiassa kuivasi kyyneleitään.
- Joisin itseni umpihumalaan sinun sijassasi, virkoin.
- Ehei, minun täytyy pysytellä selvänä. En tahdo jälkeen päin muistaa, että olin räkäkännissä sinä yönä, kun poikani kuoli. Vaimonikaan ei voi juoda.
- Etkö voi ilmoittaa lehdellesi...?
- Ei Connolly ole tosissaan sairas. Lähti Singaporeen

vain jahtaamaan jotakuta tyttölästä. Minun täytyy hoidella hänen työnsä. Saisi potkut, jos tämä tiedettäisiin.

Granger ryhdisti muodottoman ruhonsa.

— Anteeksi, että pidättelin, Fowler. Täytyi vain kertoa jollekulle. Minun on painuttava takaisin sisään nostelemaan maljoja. Hassu sattuma sinänsä, että tulin kertooneeksi tästä sinulle, joka et minusta yhtään pidä.

— Kirjoitan jutun puolestasi. Olen olevinani Connolly.

— Et pärjäisi kielenkäytössä.

— En minä sinua vihaa, Granger. Olen ollut sokea monessakin suhteessa...

— Hui hai, kissa ja koira me olemme. Mutta kiitos kuitenkin myötätunnosta.

Olinkohan sittenkään kovin erilainen kuin Pyle? tuumin itsekseni. Täytyikö minunkin polkaista elämän veriseen sotkuun ennen kuin kykenin näkemään tuskan? Granger meni sisään, ja kuulin äänten hälisten tervehtivän häntä. Löysin riksan ja kuljettaja polki minut kotiin. Huoneistoni oli autio ja minä istuin ja odotin keskiyöhön saakka. Sitten heitin toivoni, läksin alas kadulle ja näin Phuongin siellä.

— Kävikö monsieur Vigot tapaamassa sinua? Phuong kysyi.

— Kävi. Hän lähti neljännestunti sitten. Oliko hyväkin filmi?

Phuong oli tuonut makuuhuoneeseen tarjottimen, laittanut sen kuntoon ja sytytti paraikaa lamppua.

— Se oli kovin surullinen, hän vastasi — mutta värit olivat ihania. Mitä Vigot tahtoi?

— Kyseli yhtä ja toista.

— Mistä asiasta?

— Milloin mistäkin. En usko, että hän vaivaa minua enää.

— Pidän eniten niistä elokuvista, jotka loppuvat onnellisesti, Phuong virkkoi. — Oletko jo valmis polttamaan?

— Olen.

Paneuduin makuulleni vuoteelle, ja Phuong ryhtyi käyttelemään neulaansa. Hän sanoi:

— Tytön pää katkaistiin.

— Sepä omituinen temppe.

— Tapahtumat olivat Ranskan vallankumouksen ajalta.

— Ahaa. Historiallinen filmi. Ymmärrän.

— Kovin surullinen kuitenkin.

— Minä en osaa paljon surra historiallisten henkilöiden takia.

— Ja tytön lemmitty — hän meni takaisin ullakko-huoneeseensa ja kirjoitti laulun — hän oli runoilija, ja pian kaikki ne, jotka olivat katkaisseet hänen tyttöltään pään, lauloivat hänen lauluun. Marseljeesia.

— Ei kuulosta kovin totuudenmukaiselta historialta, huomautin.

— Kun ihmiset lauloivat, tytön lemmitty seisoi väkijoukon laidalla ja oli kovin katkeran näköinen, mutta hänen hymystään näki, että katkeruus oli vieläkin syvempää ja että hän ajatteli tyttöönsä. Itkin hirmuisesti, ja sisareni itki myös.

— Sisaresi? En usko korviani.

— Hän on kovin herkkätunteinen. Tuo kamala mies, Granger, oli siellä. Hän oli humalassa ja nauroi koko ajan. Mutta ei filmi yhtään naurettava ollut. Se oli surullinen.

— En moiti häntä, vaikka nauroikin, minä huomautin. — Hänellä on juhlimisen syytä. Hänen poljallaan ei enää ole hätää. Kuulin siitä tänään Continentalissa. Minäkin pidän onnellisista lopuista.

Poltettuani kaksi piipullista laskin niskani nahkatyyryn varaan ja lepuutin kättäni Phuongin sylissä.

— Oletko onnellinen?

— Totta kai, Phuong vastasi kevyesti. En ollut ansainnut tämän harkitumpaa vastausta.

— Elämämme on taas ennallaan, valehtelin — samanaista kuin vuosi sitten.

— Niin on.

— Et ole ostanut huivia pitkään aikaan. Mitähän, jos menisit huomenna ostoksille?

— Huomenna on juhlapäivä.

— Niin onkin. Unohdin vallan.

— Et ole avannut sähköttäsi, Phuong muistutti.

— En todellakaan, unohdin senkin. Tänä iltana minun ei tee mieleni ajatella työtä. Ja on sitä paitsi liian myöhäistä lähettää juttua. Kerro enemmän filmistäsi.

— No niin, tytön lemmitty yritti pelastaa tyttänsä vankeilasta. Hän salakuljetti sinne pojan vaatteet ja samanlaisen lakin, joka vanginvartijalla oli päässänsä, mutta kun tyttö sitten kulki portin läpi, hänen hiuksensa valuihatun alta ja miehet huusivat: *"Une aristocrate, une aristocrate"*. Siinä minun mielestäni filmin tekijät erehtyivät. Heidän olisi pitänyt päästää tyttö pakoon. Silloin hän ja hänen lemmittynsä olisivat voineet ansaita laululla paljon rahaa ja matkustaa ulkomaille Amerikkaan — tai Englantiin, hän lisäsi, mielestään ovelasti.

— Viisainta, että luen sähkeen, sanoin. — Toivon Herran nimessä, ettei minun tarvitse lentää huomenna pohjoiseen. Tahtoisin olla rauhassa sinun kanssasi.

Phuong nappasi kuoren voidetölkkien välistä ja antoi sen minulle. Avasin kuoren ja luin: "Olen harkinnut kirjittäsi uudestaan piste käyttäydyn järjenvastaisesti niinkuin toivoit piste lakimieheni saanut määräyksen nostaa avioerojutun hylkäämisen perusteella piste Jumala sinua varjeltakoon lämpimin terveisin Helen."

— Täytyykö sinun lentää?

— Ei, vastasin — ei tarvitse. Lue itse. Tässä on onnellinen loppusi.

Phuong ponnahti vuoteelta lattialle.

— Loistavaa. Minun on mentävä kertomaan sisarelle. Hän ihastuu kovin. Kysyn häneltä: "Tiedätkö, kuka olen? Olen toinen rouva Foulaire."

Kirjahyllyltä minua vastapäätä paistoi 'Lännen osa' kuin mikäkin taidevalokuva — se esitti nuorta pystytukkaista miestä, jonka kintereillä juoksenteli musta koira. Hän ei enää voinut vahingoittaa ketään. Kysyin Phuongilta:

— Kaipaatko häntä paljon?

— Ketä?

— Pyleä.

Omituista, etten vieläkään — en edes puhuessani Phuongin kanssa — kyennyt käyttämään hänen etunimeään.

— Saanko mennä — anna, ole kiltti! Sisareni varmasti innostuu.

— Unissasi kerran äänsit hänen nimensä.

— En muista uniani.

— Olisitte voineet tehdä paljonkin yhdessä. Hän oli nuori.

— Et sinäkään vielä ole vanha.

— Pilvenpiirtäjät. Empire State Building.

Emmittyään hetken Phuong sanoi:

— Haluan nähdä Cheddar Gorgen.

— Se ei vedä vertoja Suurelle Kanjonille.

Vetäisin hänet vuoteelle.

— Olen pahoillani, Phuong.

— Miksi olet pahoillasi? Tämä sähke oli suurenmoisen. Sisareni . . .

— Hyvä on, mene sitten kertomaan sisarellesi. Suutele minua ensin.

Phuongin kiihtynyt suu luisti kasvojeni yli, ja sitten hän oli poissa.

Muistelin sitä ensimmäistä päivää, jolloin Pyle oli istunut vierelläni Continentalissa ja katsellut kadun vastakkaisella puolella olevaa soodalähdettä. Hänen kuoltuaan oli minun kohdallani kaikki järjestynyt hyvin, mutta toivoin silti hartaasti, että olisin voinut jollekulle ilmaista, kuinka pahoillani olin.

Maaliskuu 1952 — kesäkuu 1955.

KELTAISET POKKARIT

Nikos Kazantzakis: Kerro minulle, Zorbas
Graham Greene: Hiljainen amerikkalainen
Alberto Moravia: Keskipäivän aave
Ernest Hemingway: Ja aurinko nousee
John Steinbeck: Ystävyys talo
Kurt Vonnegut: Jumala teitä siunatkoon, herra Rosewater
Thomas Mann: Kuolema Venetsiassa
Alice Munro: Kerjäläistyttö
Toni Morrison: Minun kansani, minun rakkaani
Kazuo Ishiguro: Pitkän päivän ilta

GRAHAM GREENE (1904–1991) on tämän vuosisadan merkittävimpiä englantilaisia kirjailijoita, jolla oli kyky yhdistää mukaansatempaava juoni ja monisyinen ihmiskuvaus. Hän kirjoitti luontevasti sekä vakavamielistä proosaa että sujuvaa viihdettä. Hänen mittavaan tuotantoonsa kuuluvat mm. romaanit *Kiveä kovempi*, *Kolmas mies*, *Voima ja kunnia*, *Miehemme Havannassa* ja *Kunniakonsuli*.

1950-luvun alun Saigonissa risteytyvät ikääntyvän englantilaisen lehtimiehen, nuoren vietnamilaisen naisen sekä amerikkalaisen idealistin tiet. Maassa käydään kiihtyvää sisällissotaa, ranskalaiset miehittäjät sotivat viimeisiä kaoottisia taisteluitaan ja amerikkalaiset sotilaat ovat vasta tulossa.

Englantilainen lehtimies sulostuttaa leppoisaa arkeaan pitämällä rakastajattarena nuorta vietnamilaisnaista. Hän tutustuu amerikkalaiseen ”taloudellisen avun valtuuskunnan” virkailijaan, joka uskoo tuovansa maahan vakautta ja demokratiaa. Mutta mikä rooli on vuoristossa asuvalla yksityisarmeijan kenraalilla?

Graham Greenen *Hiljainen amerikkalainen* on tarkkanäköinen kuvaus länsivaltojen ylimielisyydestä ja hämmästyttävän osuva ennustus amerikkalaisten seuraavien vuosikymmenten toimista Vietnamissa. Romaani on kuohuttava sekoitus rikostarinaa, poliittista juonittelua ja rakkauskertomusta. Voiko kriisin uhatessa kukaan pysyä puolueettomana?

D
HINTATYHMÄ

ISBN 978-951-31-4842-3

9 789513 148423

KELTAINEN KIRJASTO
PARASTA KIRJALLISUUTTA
MAAILMALTA JO VUODESTA 1954

Kannen kuva elokuvasta *Hiljainen amerikkalainen*,
pääosissa Michael Caine, Brendan Fraser
ja Do Hai Yen. WALT DISNEY PRODUCTIONS FINLAND.

T 84.2 | www.tammi.fi